

*Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft.
Térségi Tervezési és Területrendezési Iroda*

BÁCS-KISKUN MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLATOK

Készült a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat megbízásából

2011. február hó

Bács-Kiskun megye területrendezési tervének módosítása – Vizsgálatok és javaslattevő fázis

Vezető területrendező tervezők:

Faragó Péter

TR 01 4039

Devecseri Anikó

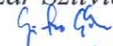
TR 01 0401

Tervezők:

Balogh Attila

Brodorits Zoltán

Faragóné Huszár Szilyia

Ginter Gábor

Illés István

Kiss Csaba

Kohán Zoltán

Schneller Krisztián

Munkatársak:

Dörömbözi Enikő

Gangl Éva

Staub Ferenc

Vajda Ferencné

Irodavezető:

Göncz Annamária

Igazgató:

Horkay Nándor

Vezérigazgató:

dr. Vereczkey Zoltán

Ez a dokumentáció a VÁTI Nonprofit Kft. szellemi terméke. A hozzá kötődő – a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXV. törvényben meghatározott – vagyoni jogok a VÁTI Nonprofit Kft.-t illetik.

Budapest, 2011. április hó

ADATSZOLGÁLTATÓK, SZAKÉRTŐK, KONZULENSEK

- Vidékfejlesztési Minisztérium
- Nemzeti Erőforrás Minisztérium
- Honvédelmi Minisztérium
- Magyar Bányászati és Földtani Hivatal
- MBFH Szolnoki Bányakapitányság
- Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság
- Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal
- Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat
- Dél-Alföldi Regionális Közigazgatási Hivatal, Állami Főépítész Iroda
- Csongrád Megyei Kormányhivatal Kulturális Örökségvédelmi Irodája
- Bács-Kiskun Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága
- Bács-Kiskun Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatóság
- Bács-Kiskun Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatóság
- Bács-Kiskun Megyei Földhivatal
- Magyar Állami Földtani Intézet
- Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség
- Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi, és Vízügyi Igazgatóság
- Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi, és Vízügyi Igazgatóság
- Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság
- Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság
- Központi Statisztikai Hivatal Bács-Kiskun Megyei Igazgatósága
- Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet

BEVEZETÉS

Bács-Kiskun megye területrendezési tervének készítése a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény felhatalmazása alapján 1997-ben kezdődött, a tervet a Közgyűlés 1999-ben fogadta el. A megyei területrendezési terv azonban értelemszerűen még nem vehette figyelembe a 2003. évi XXVI. törvénnyel elfogadott Országos Területrendezési Tervet (OTrT), valamint az azt követően megjelent, a területrendezési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeit rögzítő jogszabályokat [18/1998. (VI. 25.) KTM rendelet és az ezt módosító 1/2003. (IX. 9.) TNM rendelet], ezért a tervet az OTrT törvény hatályba lépése, valamint az azt követően megjelent jogszabályok szerinti tartalmi és formai követelmények szerint átdolgozva ismételten a Közgyűlés elé kellett terjeszteni. A megyei területrendezési terv átdolgozása 2005-ben kezdődött, amit végül a Megyei Önkormányzat Közgyűlése a 16/2006. (X. 3.) számú rendeletével fogadott el.

Az OTrT 2003. évi elfogadása, illetve az azt megalapozó tervjavaslatok kidolgozása óta felgyorsultak a területi folyamatok, de a különböző szinten és területi mélységben kidolgozott területrendezési tervek és hatásvizsgálatok készítése során is rengeteg metodikai és gyakorlati tapasztalat gyűlt össze. Mindezek a tervezést érintő egyéb változásokkal együtt felvetették és megalapozták az OTrT felülvizsgálatának aktualitását (amellett, hogy az OTrT 29. § is előírja, hogy a terv felülvizsgálatára legalább ötévente kerüljön sor).

A felülvizsgálat során az OTrT eredeti célrendszere, felépítése, szerkezete megmaradt, a hangsúly elsősorban a tartalmi és szabályozási elemek megújításán és kibővítésén volt, ami viszont az eredeti törvény bekezdéseinek és mellékleteinek szinte mindegyikét érintette.

A módosított OTrT törvényt az Országgyűlés 2008. június 9-én fogadta el. A törvény többek között előírta, hogy a már elfogadott megyei területrendezési terveket – köztük a Bács-Kiskun megyére vonatkozót is – 2011. december 31-ig a módosított törvénnyel összhangba kell hozni. Fenti törvényi kötelezettségnek való megfelelés érdekében Bács-Kiskun megye területrendezési terve felülvizsgálatának és módosításának – központi forrásból is támogatott – elkészítésére a Megyei Önkormányzat által 2010 novemberében indított közbeszerzési eljárás alapján a VÁTI Nonprofit Kft. kapott megbízást. A tervezési szerződés ütemezése szerint az egyes munkafázisok időben úgy követik egymást, hogy a módosított megyei területrendezési terv elfogadási anyagát legkésőbb 2011 decemberében a Közgyűlés elé be lehessen terjeszteni.

A megyei területrendezési terv módosításának jogszabályi háttérét az OTrT törvény mellett a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) számú Korm. rendelet képezi.

Bács-Kiskun megye területrendezési tervének módosítása ez utóbbi jogszabály felhatalmazása alapján – az előkészítő és javaslattevő fázis összevonásával – egyfázisú tervezési folyamatban került kidolgozásra és egyeztetésre kiküldésre.

Az egyeztetési eljárás során beérkező és elfogadásra kerülő vélemények, valamint a területi tervtanács állásfoglalása alapján történik majd az egyeztetési anyag korrekciója, ami az elfogadási fázis kidolgozásának alapjául szolgál.

TARTALOMJEGYZÉK

1. NAGYTÉRSÉGI ÖSSZEFÜGGÉSEK ÉS KÜLSŐ KAPCSOLATOK	3
2. TERVELŐZMÉNYEK FELDOLGOZÁSA	7
2. 1. Fejlesztési típusú dokumentumok	7
2. 2. Rendezési típusú dokumentumok	14
3. TÉRSZERKEZET ALAKULÁSA, A TERÜLETFELHASZNÁLÁS VÁLTOZÁSAI	19
3. 1. Térségi területfelhasználás	19
3. 2. Műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi létesítmények	21
4. TELEPÜLÉSRENDSZER	23
5. DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK	29
6. KÖRNYEZETI ELEMEK ÁLLAPOTA, SZENNYEZETT TERÜLETEK	33
6. 1. Környezeti elemek állapota	33
6. 2. Szennyezett területek	38
7. TERMÉSZET- ÉS TÁJVÉDELEM	40
8. ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME	50
8. 1. Országos védettségű épített környezeti értékek	50
8. 2. Helyi védettségű épített környezeti értékek	52
9. MEZŐGAZDASÁG	53
10. ERDŐGAZDÁLKODÁS	57
11. ÜDÜLÉS, IDEGENFORGALOM	59
11. 1. A megye üdülés-idegenforgalmi adottságai	59
11. 2. Kistérségek kínálata	62
11. 3. Szálláshelyek	62
12. VÍZGAZDÁLKODÁS	65
12. 1. Felszíni vízkészletek	66
12. 2. Felszín alatti vízkészletek	68
12. 3. Vízrendezés	70
12. 4. Belvíz elleni védekezés	72
12. 5. Víziközmű-ellátás	74
13. ENERGIAELLÁTÁS	77
13. 1. Energiatermelő, szállító és tároló infrastruktúra	77
13. 2. Megújuló energiaforrások	78
13. 3. Energia ellátottság	79
14. KÖZLEKEDÉSI ELLÁTOTTSÁG	81
14. 1. Közúti közlekedés	81
14. 2. Vasúti közlekedés	86
14. 3. Hidak	87
14. 4. Határátkelők	87
14. 5. Kerékpáros közlekedés	88
14. 6. Légi közlekedés	89
14. 7. Vízi közlekedés	89
14. 8. Logisztikai központok	89
15. HONVÉDELEM	90
16. A TÉRSÉGI TERÜLETFELHASZNÁLÁS VIZSGÁLATA	91
17. A TÁJ TERHELÉSÉNEK ÉS TERHELHETŐSÉGÉNEK MEGHATÁROZÁSA	94
FÜGGELÉK	
1. sz. függelék: Országos jelentőségű védett természeti területek	
2. sz. függelék: Ex lege védett területek	
3. sz. függelék: Helyi jelentőségű védett természeti területek	
4. sz. függelék: Natura 2000 területek	
5. sz. függelék: Védett természeti területek és értékek (térkép)	
6. sz. függelék: Források jegyzéke	

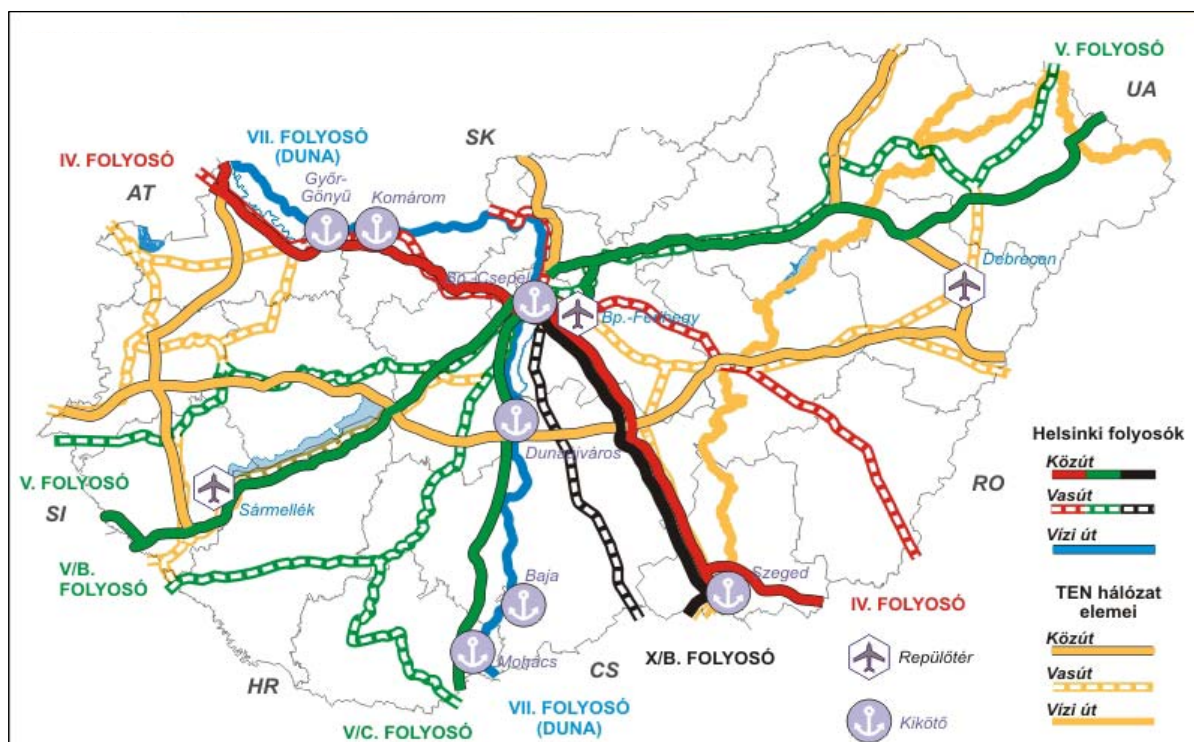
1. NAGYTÉRSÉGI ÖSSZEFÜGGÉSEK ÉS KÜLSŐ KAPCSOLATOK

Bács-Kiskun megye a Duna-Tisza közén található, északról Pest, keletről Jász-Nagykun-Szolnok és Csongrád megyék, délről a szerb és a horvát országhatár, míg nyugatról a Duna folyam, illetve Baranya, Tolna és Fejér megyék szegélyezik. Földrajzilag három tájegysége a Duna-menti síkság, a Duna-Tisza közti Homokhátság és a Bácskai löszhát. A megye kiterjedése leginkább észak-dél irányú csakúgy, mint a rajta áthaladó főbb közlekedési (közúti, vasúti, vízi) útvonalak.

Az országon belüli centrális földrajzi helyzetéből adódóan a megye mindig is kapocs volt a Dunántúl és a Tiszántúl között, továbbá Budapesten keresztül a fejlettebb nyugati gazdasági centrumok és a Balkán-félsziget jelentősebb városai között is központi, igen jelentős tranzit szereppel bír.

A megyét több Helsinki folyosó is érinti: az V. számú folyosó a megye legfőbb fejlesztési tengelye, amelyhez a megye nyugati oldalán kapcsolódik a Duna, mint a VII. számú folyosó. A megyében, vagy közvetlen környezetében valamennyi közlekedési alágazat növekvő potenciállal bír, a közúti kapcsolatok mellett igen jelentős Szerbia és Görögország irányába a Budapest – Kelebia vasútvonal, a bajai és a dunaújvárosi kikötők, a ferihegyi és szegedi repülőterek, vagy az egyelőre még kiépítésre váró Bécs – Budapest – Belgrád nagysebességű vasútvonal.

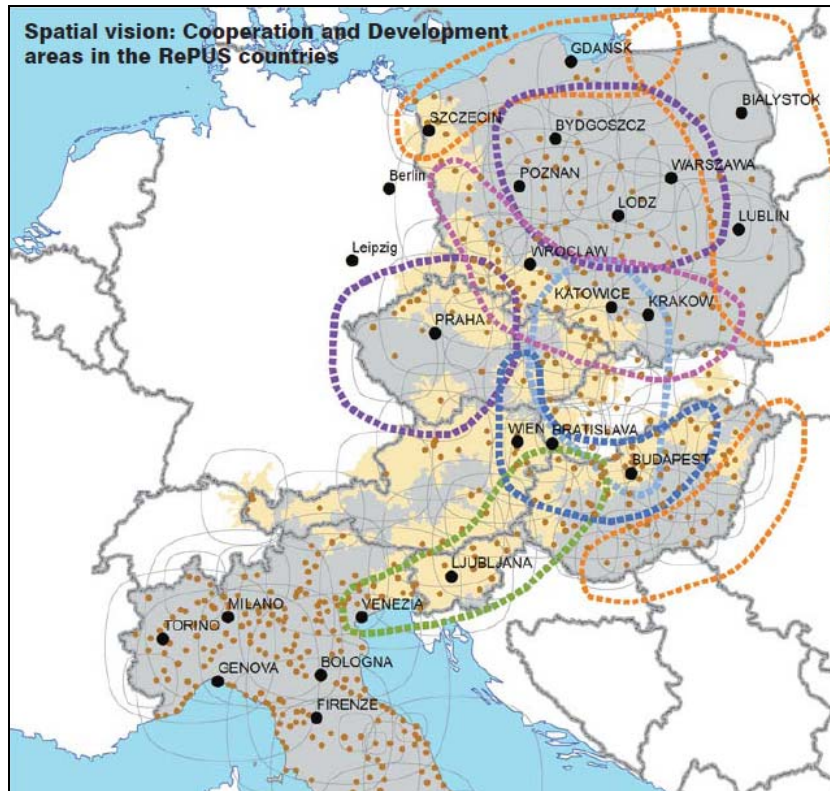
1. sz. ábra: Helsinki folyosók és a TEN-T hálózat elemei Magyarországon

Forrás: Közlekedéstudományi Intézet

Bács-Kiskun megye és a környező megyék is érintettek a *RePUS országok (Regionális Többközpontú Városhálózati Rendszer)* alkotta nagytérségi gazdasági együttműködésben. A térség belsőbb központjaihoz képest, kimagasló gazdasági erő nincs a magyar részen, gyakorlatilag a kelet-lengyelországi megyékkel együtt az egész RePUS térség keleti periferiáját jelentik a dél- és kelet-magyarországi megyék. Országon belül az egyetlen jelentősebb (főként a felsőoktatási szerepükből adódó) tengelye a Pécs – Szeged – Debrecen vonal.

2. sz. ábra Területi jövőkép: együttműködési és fejlesztési térségek a RePUS országokban

Forrás: RePUS Final Report

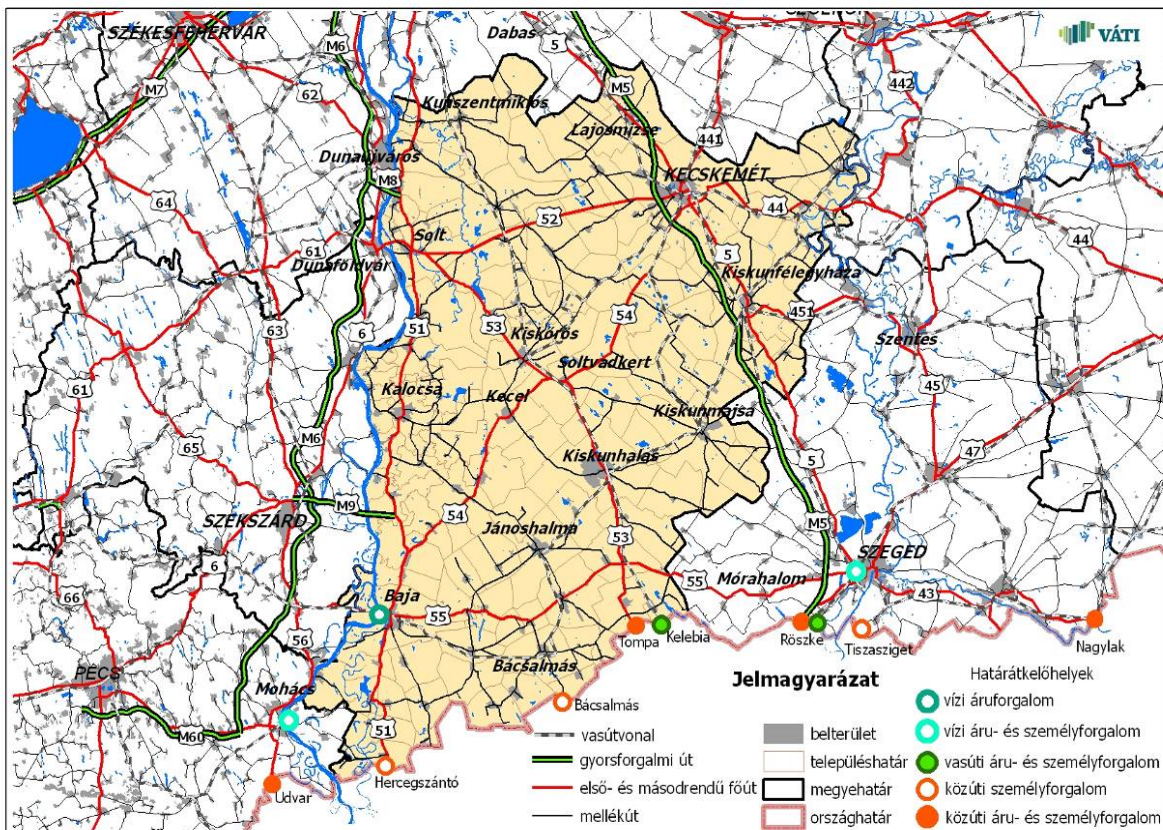
Jelentős hatással lehet a térség szerkezetének alakítására a *Duna – Körös – Maros – Tisza eurorégió*, amely Románia, Szerbia és Magyarország területét érinti. Magyar részről a Dél-Alföld régió három megyéje, Szerbiából a teljes Vajdaság, míg a román oldalról Arad, Temes, Hunyad és Krassó-Szörény megyék alkotják a régiót. Teljes területe meghaladja a 70 ezer km²-t, lakosainak száma pedig az 5 millió főt. Legnagyobb városai Temesvár, Újvidék, Szeged, Arad és Kecskemét. Ennek a határokon átnyúló kapcsolatépítésnek sikerét jelezheti a közeljövőben megvalósításra váró Szeged – Temesvár vasútvonal megépítése, és rajta a személyszállítás feltételeinek megteremtése (a vasútvonal 1919-ig működött, de utána a síneket és a tiszai hidat egyaránt megsemmisítették).

A *Duna Régió Stratégia* tervezése 2009 óta folyik, melynek keretén belül Bács-Kiskun megyét is közvetlenül, vagy közvetve érintő jelentős közlekedésfejlesztési elképzelések is körvonalazódnak. Ennek értelmében Magyarországon várható a legjelentősebb dunai kikötők multimodális logisztikai központokká alakítása (Bács-Kiskun megye esetében releváns Dunaújváros, Baja és Mohács kikötője), a dunai hajózás környezetvédelmi feltételeinek javítása, a folyami információs rendszer kialakítása, valamint a TEN-T prioritást élvező, dunai vízi infrastruktúrára vonatkozó projektjeinek megvalósítása.

A megyehatáron átnyúló *regionális kapcsolatokban* Budapest és Szeged felé a legerősebbek Bács-Kiskun megye kötődései, de meghatározók a Kecskemét – Nagykőrös – Cegléd, a Tiszakécske – Szolnok, a Kiskunfélegyháza – Csongrád, a Dunán keresztül pedig Dunaújváros, Szekszárd és Mohács – Pécs irányú regionális vonzások is, amit a fő közlekedési útvonalak térszerkezete támaszt alá.

A megyét öt jelentős útvonal szeli át. Két észak-dél irányú, a Budapest – Szeged (– Belgrád) közötti M5-ös gyorsforgalmi út (E75) és a Duna mentén végighaladó 51. sz. főút. Két transzverzális irányú út, a leendő M8-as autópálya a Veszprém – Dunaújváros – Kecskemét vonalban (jelenleg Dunaújváros – Solt – Kecskemét az 52. sz. főúton), illetve a szintén még nem elkészült M9-es autót a Kaposvár – Szekszárd – Kiskunhalas – Szeged vonal mentén (jelenleg Bátaszék – Baja – Szeged az 55-ös sz. főúton). Az ötödik a megye két legfontosabb települését összekötő 54. sz. főút, amely Kecskemét és Baja között úgynevezett megyetengely. Amennyiben fenti nyugat-kelet irányú transzverzális tengelyek elkészülnek, és kapcsolódnak a már meglévő észak-déli tranzitfolyosókhoz, úgy Bács-Kiskun megye gazdasági lehetőségeinek bővülése várható, a még inkább megnövekvő tranzit forgalom előnyeivel és hátrányaival egyetemben.

3. sz. ábra: Bács-Kiskun megye főbb közlekedési kapcsolatai és határátkelőhelyei

Forrás: VÁTI Nonprofit Kft.

A nagytársági kapcsolatok erősítését szolgálják a nagy folyókon átívelő hidak is. Bács-Kiskun megyét a Dunán 4 hid köti össze a dunántúli megyékkel: az M8 gyorsforgalmi úton a dunaujvárosi, az 52. sz. főúton a dunaföldvári, az M9 gyorsforgalmi úton a szekszárdi, és az 55. sz. főúton a bajai híd. A megépült két gyorsforgalmi út hídja, valamint a felújított dunaföldvári híd átadása szinte azonnal jelentős forgalomműködést és a nagyobb városok vonzáskörzeteinek kibővülését generálták a Duna két oldala között (az elmúlt években az M8-on és az M9-en egyaránt kb. 50%-kal emelkedett a gépjárműforgalom, ezzel szemben a szintén felújított bajai hídon kb. 10%-os forgalomcsökkenés történt 2004-hez képest).

A Tiszántúl irányába – de a jelentős tranzitforgalom miatt Románia felé is – a 44. számú főúton szintén megtörtént a híd rekonstrukciója. A közös (közúti-vasúti) használatú tiszai híd 2001-ben felváltotta egy teljesen új építésű közúti híd, mivel a régi híd már nem bírta a megnövekedett forgalom elvezetését. A régi híd is megmaradt, napjainkban a vasút is használja.

A Bács-Kiskun megyei *határszakasz* jelenleg az Európai Unió külső határaként funkcionál, hiszen Horvátország és Szerbia is még az uniós csatlakozási tárgyalásokat folytatja. A két szomszéd ország közül Szerbiával szorosabb az együttműködés (Horvátországgal nagyon rövid a közös határszakasz, és még átkelőhely sincs rajta). A megye területén Szerbia és Magyarország között egy vasúti- (Kelebia) és három közúti (Tompá, Bácsalmás és Hercegszántó) határátkelőhely működik. Ezen kívül a megyét érinti a bajai kikötőben egy nemzetközi vízi áruforgalmi határátkelő is. A tranzit útvonalakon keresztül szorosan kapcsolódnak Bács-Kiskun megyéhez Szerbia felé a röszei közúti- és vasúti-, a tiszaszigeti közúti-, Horvátország irányába az udvari közúti-, és a mohácsi vízi-, illetve EU belső, de nem schengeni határaként Románia irányába a 43-as (E68) és M43 utak esetében a nagylaki közúti átkelőhelyek.

A szerb oldalon az M5-ös folytatásaként Szabadkától gyorsforgalmi út vezet Újvidék irányába. Kiemelt cél 2014-ig ennek a bővítése (a második pálya elkészítése 107 km hosszan Horgos és Újvidék között). További célok a szabadkai elkerülő út befejezése Tompa irányába is, felújítani a Zomboron és Szabadkán keresztül Magyarországra és Horvátországba vezető első osztályú főutat, felújítani és továbbépíteni a Vrbas – Kula – Zombor – Backi Breg első osztályú főutat, amely csatlakozik a X. és VII. folyosóhoz, továbbá Dél-Magyarországon a gyorsforgalmi úthálózathoz. Ezekon kívül több, a magyar és a román határhoz vezető alacsonyabb rendű út felújítását is tervezik.

Románia területén egyelőre távoli jövő a Magyarországot Temesvár felől megközelítő déli autópálya. A másik jelentős román gyorsforgalmi útfejlesztés (északi autópálya) elkészülte után sem fogja érinteni Bács-Kiskun megyét, de még a Dél-Alföld régiót sem.

A nemzetközi kapcsolatokat és a turisztikai lehetőségeket is bővítheti az Eurovelo kerékpáros hálózat kiépítése, amelynek 6-os szakasza a magyarországi Duna mentén, a 11-es szakasza pedig a magyarországi Tisza mentén halad a balkáni országok irányába. A 6-os része a Budapest – Belgrád szakasz, amely érinti Kalocsát, Baját és Mohácsot is, végig a Bács-kiskun megyei oldalán haladva a folyónak, a 11-esnek pedig része a Kassa – Szeged – Belgrád szakasz.

A transzeurópai vasúti áruszállítási hálózat részeként működő országos törzshálózati vasútvonalak közül Szerbia felé a Hegyeshalom – Budapest – Kelebia vonal biztosít nemzetközi kapcsolatot, amely – mint fő vasúti tengely a balkáni országok felé – Szerbiában is villamosított vonalként folytatódik. A szerb oldalon a legfontosabb vasúti cél a X. folyosóhoz kapcsolódó fejlesztések elvégzése, amelynek keretében 2014-ig tervezik megépíteni a második pályát a Kelebia – Újvidék – Belgrád vonalon, Duna híddal, csomóponti bővítésekkel.

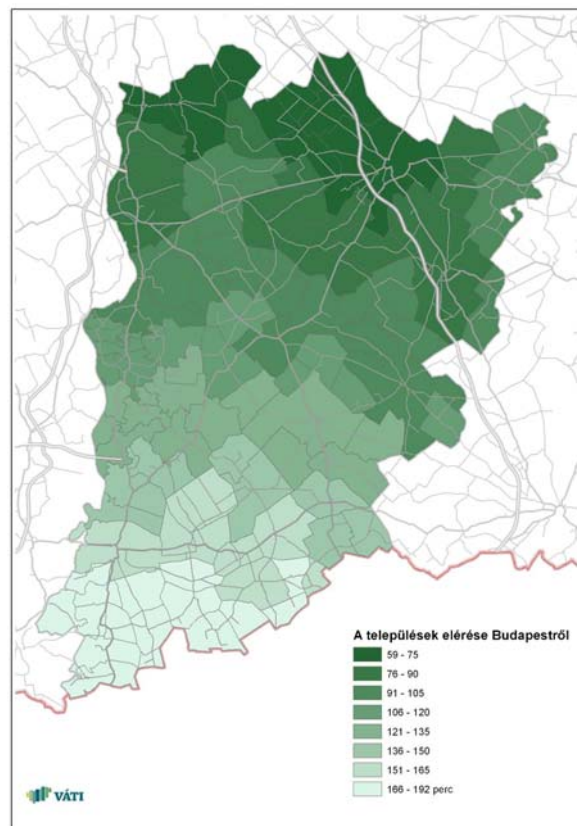
Vasúti szempontból a térség számára kedvező távlati lehetőségként kínálkozik a Magyarországon tervezetten áthaladó nagysebességű vasútvonal kiépülése, miután Bács-Kiskun megyét érintené a IV. sz. transzeurópai közlekedési folyosó hazai szakaszaként megvalósuló (Ausztria és Szlovákia) – Hegyeshalom és Rajka – Budapest [Ferihegy] – Röske és Kübekháza – (Szerbia és Románia) összeköttetés.

A Duna, mint a VII. számú közlekedési folyosó nemzetközi víziútként a nyugati oldalon majdnem végig határolja a megyét. A folyó az 1993-ban átadott Duna-Majna-Rajna-csatorna révén Rotterdamtól Uszty Dunajszkig az Európát északnyugat-délkeleti irányban átszelő transzkontinentális víziúttá vált. A vízi út szinte kínálja magát a nemzetközi Ro-Ro vegyes szállításra, azaz tehergépjárművek, kamionok hajókon szállítására. Kihasználatlása azonban a kezdeti progresszív növekedést követően jelentősen visszaesett, aminek legfőbb oka, hogy a vízi út nem vág egybe a transzeurópai áruszállítás fő irányával, valamint az, hogy az alacsony vízállású időszak hosszának megnövekedése (többek között a Bács-Kiskun megyével határos folyamszakaszon) nem teszi lehetővé a nagyobb hajókkal (így a nemzetközi egyezmény ajánlásában szereplő 1350 tonna hordképességű "Európa-hajóval") való folyamatos szállítást. A Duna menti közforgalmú nemzetközi és országos jelentőségű kikötők sorában az OTrT is kiemelt szerepet szán a Bajai kikötőnek, amelyet szerepkörének betöltéséhez folyamatosan fejlesztettek az elmúlt években.

Jelentős kikötő fejlesztés előtt áll Dunaújváros térsége, ami nagymértékben befolyásolhatja a Bács-Kiskun megyében élők helyzetét is. Az újonnan épült M8-as Pentelei-híd szomszédságában egy teljesen új folyami kikötő építését tervezik, ahol egy trimodális logisztikai központ kialakítása várható. Ezzel a hazai – és ezen keresztül – a nemzetközi gyorsforgalmi hálózatra települ közvetlenül egy nagy kapacitású áru átrakó központ, amellyel elősegíthető a Dunán érkező áruforgalom és kombinált szállítás teljesítményének növelése.

A megye és a régió nemzetközi légi megközelítését jelenleg a Budapest-Ferihegyi és a Szegedi repülőtér segítik. Utóbbi forgalma 2005 óta folyamatos emelkedést mutat, de a 12700 műveletszámnak 2010-ben csak mindössze 2,5%-a volt nemzetközi vonatkozású. Jelentős fejlesztésekkel a kalocsai – volt katonai – repülőtér is alkalmassá tehető kisebb forgalom ellátására. A megyeszékhelyen lévő kecskeméti repülőtér katonai feladatokat lát el.

4. sz. ábra: A főváros elérhetősége a megye településeiről

Forrás: TeIR GeoX 2009

Térségi elérhetőség

Az évtized eleje óta a *főváros elérhetőségében* történt a legnagyobb mértékű változás. A Budapest központi, sugaras szerkezetű gyorsforgalmi úthálózaton végrehajtott fejlesztések a főváros elérését javították. A térséget érintette az M5-ös autópálya továbbépítése az országhatárig, továbbá az M6-os autópálya megépítése is, amely az elkészült Duna hidakkal a Bács-Kiskun megyében élők fővárosba való eljutását is nagyban segíti. A megye nagy észak-déli kiterjedése és az úthálózat paraméterei miatt jelentős eltérés mutatkozik a megye északi- és határmenti települései között az elérhetőségi idők között. Míg a Pest megyével határos részen, és az M5-ös autópálya közelében fekvő településekről egy, másfél óra az eljutási idő Budapestre, addig a bácskai részekről ez elérheti a három órát is. Ezeknek segíthet a közelmúltban átadott M6-os autópálya.

A *régióközpont elérésében* kiemelt szerepe van a gyorsforgalmi úthálózatnak. Az elmúlt évek autópálya építései régióként különböző mértékű változást eredményeztek. Az M5-ös autópálya a dél-alföldi régióközpont, Szeged elérhetőségét főként országos léptékben javította jelentősen, a régió belüli elérhetőséget jóval kisebb mértékben befolyásolta. A Duna menti települések továbbra is a kedvezőtlennek minősülő másfél óra feletti elérési idővel számolhatnak Szeged vonatkozásában. A megépülő M8-as és M9-es gyorsforgalmi utak – bár nem közvetlenül a régiószékhely irányába futnak – jelentősen javíthatnak majd a régióközpont elérésében.

Összességében a jellemzően észak-déli irányú közút- és vasúthálózat miatt elsősorban a megye nyugati területeiről kedvezőtlen a megye-, és régióközpont elérhetősége, a Kalocsai, Bajai kistérségek periferiái még a kistérség központoktól is távol esnek.

2. TERVELŐZMÉNYEK FELDOLGOZÁSA

2.1. Fejlesztési típusú dokumentumok

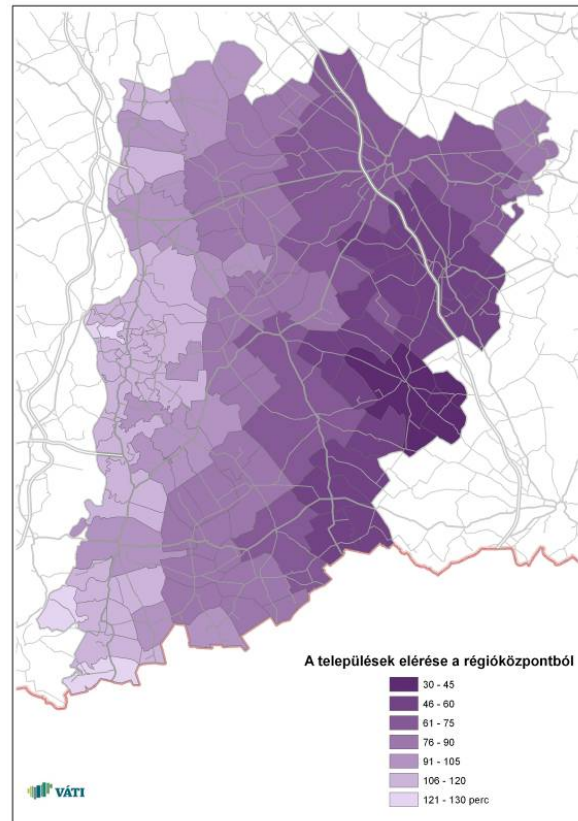
AZ ORSZÁGOS TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ (OTK) FELÜLVIZSGÁLATA

Az *Országos Területfejlesztési Konceptió* módosítását az Országgyűlés a 97/2005. (XII. 25.) OGY határozattal fogadta el. A dokumentum meghatározza az ország területi jövőképét, a jövőkép eléréséhez vezető átfogó, hosszú távú területfejlesztési politikai célkitűzéseket, középtávú területi célokat, területi prioritásokat fogalmaz meg a szakpolitikák számára, meghatározza az eszköz- és intézményrendszeri feltételeket és tartalmazza a régiók saját koncepcionális céljait. A dokumentum módosítását több átfogó elemzés alapozta meg, közöttük az Országgyűlés által elfogadott, első és második „Jelentés a területi folyamatok alakulásáról és a területfejlesztési politika érvényesüléséről” (elfogadva: 2001 és 2005), valamint „Az OTK felülvizsgálata” című értékelés (elfogadva: 2005).

Az OTK jövőképében megfogalmazott harmonikus területi szerkezet és rendszer eléréséhez, illetve a kiegyensúlyozott területi fejlődés biztosításához 2020-ig öt átfogó célkitűzés érvényesítése szükséges, melyek:

1. térségi versenyképesség,
2. területi felzárkózás,
3. fenntartható térségfejlődés és örökségvédelem,

5. sz. ábra: A régióközpont elérhetősége a megye településeiről, 2009

Forrás: TeIR GeoX 2009

4. területi integrálódás Európába,
5. decentralizáció és regionalizmus.

Középtávon, 2013-ig a következő országos területi célok kerültek megfogalmazásra:

1. versenyképes budapesti metropolisz-térség megteremtése,
2. a régiókat dinamizáló fejlesztési pólusok megerősítése és a városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése,
3. elmaradott térségek, külső és belső perifériák felzárkóztatása,
4. országos jelentőségű, integrált fejlesztési térségek és tématerületek:
 - a Balaton-térség tartós versenyképességének megteremtése a fenntartható térségi rendszer kialakításával,
 - a Tisza-térség fenntartható felzárkóztatása,
 - a Duna mente fenntartható fejlesztése,
 - a termálvízkincs integrált térségi hasznosítása,
 - a megújuló energiaforrások részarányának növelése,
5. határ menti területek fejlesztése és határon átnyúló térségi együttműködésük erősítése,
6. rurális (vidékes) térségek területileg integrált fejlesztésének prioritásai:
 - természeti táji és kulturális táji értékekben gazdag területek fenntartható fejlesztése,
 - tanyás térségek revitalizálása,
 - a Duna-Tisza közti Homokhátság területén a népesség helyben tartása,
 - értékmegőrzés, funkcióváltás és esélyegyenlőség az aprófalvas térségekben,
 - nemzeti kisebbségek értékeinek megjelenítése az általuk lakott vidékes térségek fejlesztésében,
 - magas arányú cigány népességgel rendelkező térségek,
7. a különböző szakmapolitikák területi prioritásai.

A középtávú területi célok többsége Bács-Kiskun megyét is érinti kisebb-nagyobb mértékben. Csúpan a versenyképes budapesti metropolisz-térség megteremtése, valamint a Balaton-térség, mint országos jelentőségű integrált fejlesztési térség nem vonatkozik területileg a megyére.

A területfejlesztési célok érvényesítését szolgáló intézmény- és eszközrendszer fejlesztési irányai:

1. a területfejlesztési intézményrendszer megerősítése a szubszidiaritás, hatékonyság és a partnerség jegyében,
2. országos szinten a területi koordináció érvényesítése,
3. regionális szinten a szerepkörök bővítése,
4. megyei szinten a szerepkör változtatása és a fejlesztések koordinációja,
5. a kistérségi szint megerősítése,
6. kiemelt térségek és tématerületek (Duna, Tisza, Balaton, termál-potenciál) fejlesztésének koordinálása,
7. iteratív tervezési rendszer kialakítása,
8. programozáson alapuló finanszírozási rendszer megteremtése,
9. területi monitoring és értékelési rendszer kialakítása.

Az ország hét tervezési-statisztikai régiójának főbb fejlesztési irányait is tartalmazza az OTK. Ezen belül a Dél-alföldi régió célja, hogy a közös érdekeken alapuló együttműködési hálózatok kialakításával, a természeti értékek és a határ menti helyzetből adódó előnyök tudatos kihasználásával megalapozza a szilárd, versenyképes gazdaság alapjait, és mindehhez színvonalas életkörüzetet és életlehetőségeket biztosít.

A Dél-alföldi régió átfogó céljai:

1. regionális versenyképesség,
2. a vidékfejlesztés térségeinek felzárkóztatása,
3. fenntartható fejlődés, örökségvédelem.

A régió területi célja, amelyek mindegyike közvetlenül megjelenik Bács-Kiskun megyében is:

1. fejlesztési pólus és regionális alközpontok, policentrikus városhálózat,
2. környezeti szempontból érzékeny térségek integrált fejlesztése,
3. tanyás térségekben a halmozottan hátrányos helyzet enyhítése,
4. határ menti térségekben a negatív társadalmi és gazdasági folyamatok megállítása, a népességmegtartó képesség növelése, a határon átnyúló kapcsolatok, együttműködések ösztönzése.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió az Országos Területrendezési Terv felülvizsgálatára is közvetlen hatással volt. A 97/2005. (XII. 25.) OGY. határozatban célkitűzésként szerepel, hogy a fejlesztési és rendezési tevékenységet jobban össze kell hangolni. Ezt az OTTrT felülvizsgálatakor néhány esetben konkrétan is sikerült megvalósítani.

- Az OTK-ban meghatározott fejlesztési pólusok, regionális alközpontok és a KSH által meghatározott – az agglomerálódás különböző szakaszaiban lévő – településegységek kombinációjával új övezeti tervlap

került beillesztésre. Ennek területrendezés szempontjából az volt a fő indoka, hogy az OTK-ban kijelölt fejlesztési pólusok és a környező települések átlagosnál intenzívebb funkcionális kapcsolatai nyomán kialakuló térszerkezeti sajátosságok a területrendezés eszköztárával is szabályozott keretek között kezelhetők és összehangolhatók legyenek.

- Egyes, eddig nem alkalmazott országos és térségi övezetek OTrT szintű bevezetése mellett az OTK is határozottan állást foglalt. Így az OTK is területfejlesztési célként határozza meg a természeti táji és kulturális táji értékekben gazdag területek fejlesztését, amelyek lehatárolása és szabályozása érdekében országos övezeti tervlap készült, hasonlóan a kulturális örökség védelme esetében is.

A 2005-ben elfogadott Országos Területfejlesztési Koncepció soron következő felülvizsgálata 2010-ben megkezdődött, jelenleg közigazgatási egyeztetési fázisban van. A megalapozó munkarészként elkészült elemzés a területfejlesztés és a területrendezési tervezés kapcsolatának értékelése kapcsán megállapítja, hogy:

- A területi tervezésen belül korábban jól harmonizáló területfejlesztés és területrendezés szervezeti, felügyeleti és pénzügyi háttere, valamint a tervek készítés országos és térségi szintű folyamata a Tftv. hatására elkülönült, mindezzel párhuzamosan egyre nehezebb, nem egyszer ellenérdekelt lett a fejlesztés és rendezés közötti tartalmi átjárhatóság és megfelelés biztosítása. A kétféle tevékenység szétválasztása okozta problémát megoldó törvény előkészítése már megindult, de azután abbamaradt. A két tervfajta közötti elkülönülést a fogalmak összhangjának hiánya, vagy nem azonos tartalmú használata is súlyosbítja. Az Országos Területrendezési Terv felülvizsgálata során például ez a körülmény hiúsította meg alapvetően a szorosabb együttműködést fejlesztés és rendezés között.
- Ellentmondás érzékelhető a rugalmasan változtatható fejlesztési koncepciók és programok, és az ahhoz képest statikusnak tekinthető rendezési tervek között. A területfejlesztési koncepció elhatározásainak kielégítését tágra lehet értelmezni, és a tágra értelmezett lehetőségek közül konkrét vizsgálatok nélkül, önkényesen lehet a konkrét megoldásokat kiválasztani. Az Országos Területfejlesztési Koncepció általánosan megfogalmazott céljaitól induló, az OTrT nagyon is konkrét, kézzel fogható tartalmához vezető utat csak áttételesen lehet megtalálni. A két rögzített végpont (területfejlesztési koncepció és területrendezési terv) között a területfejlesztési célok elérésére szóba jöhető lehetőségek megfogalmazására és a variációk vizsgálatára a jelenlegi tervezési rendszerben nincsen elfogadott tervfajta, így mód sem.
- A szükséges vizsgálatok tartalmi követelményeit a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet 1. melléklete ugyan már jelenleg is rögzíti, de a közös tervek készítés egyéb meghatározó feltételeire semmilyen jogi szabályozás nincs érvényben.
- A területrendezési terv érvényesülésének lehetőségei a jelenlegi tervezési gyakorlatban igen szűkre szabottak, mert a különböző szakágak nagyon konkrét elképzeléseinek csak alig lehet a területi szempontok alapján változtatni, inkább csak a különböző szakágak között keletkező konfliktusok koordinálására van lehetőség, így a lehetőségek optimalizálására, a területi folyamatok orientálására nincsenek megfelelő eszközök.
- A területfejlesztési program a stratégiai és operatív programjain keresztül elhatározhatja, ütemezheti a konkrét területrendezési tartalom megvalósulását, megjelölheti a szükséges forrásokat. Jelenleg a területfejlesztési program és a területrendezési terv között ilyen irányú kapcsolat nincsen, márpedig a különböző szintű területrendezési tervek megvalósíthatósága („komolysága”) hozzárendelt források nélkül nem elképzelhető.

DÉL-ALFÖLDI REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM (DAOP, 2007-2013)

Az operatív programban megfogalmazottak szerint a Dél-alföldi régió átfogó célja a fenntartható növekedés biztosítása, a foglalkoztatás bővítése, valamint a területi különbségek kiegyenlítése. A cél tehát kettős: a versenyképesség növelése a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás bővítésével, valamint a méltányosság elve mentén a regionális kohézió erősítése a lemaradó kistérségek felzárkóztatásával, a stagnáló kistérségek dinamizálásával.

A DAOP prioritási tengelyei:

- regionális gazdaságfejlesztés, ahol területi preferenciaként jelenik meg Kecskemét és a régió policentrikus városhálózata;
- turisztikai célú fejlesztések, ahol területi preferenciaként jelenik meg Kecskemét és környéke, valamint a Tisza és a Duna környezete és a Homokhátság;
- közlekedési infrastruktúra-fejlesztés, ahol területi preferenciaként jelennek meg a régió leghátrányosabb helyzetű kistérségei, Bács-Kiskun megyéből a Bácsalmási és a Jánoshalmi kistérség, valamint a Duna és a Tisza mente;

- humáninfrastruktúra-fejlesztés, ahol területi preferenciaként jelennek meg a régió leghátrányosabb helyzetű kistérségei, Bács-Kiskun megyéből a Bácsalmási és a Jánoshalmi kistérség;
- térségfejlesztési akciók.

A megyei területrendezési terv módosításának szempontjából kiemelt a közlekedési infrastruktúra-fejlesztés prioritási tengely, melynek fő célkitűzései a hátrányos helyzetű kistérségek elérhetőségének javítása, valamint a települések és kistérségek közötti egyenlőtlenségek mérséklése. A prioritási tengely intézkedései:

- a kistérség közötti elérhetőségei feltételeit javító infrastrukturális beruházások,
- közösségi közlekedés korszerűsítése,
- a logisztikai beruházásokhoz kapcsolódó közötti infrastruktúra fejlesztése,
- kerékpárút-hálózat kiépítése,
- belterületi közúthálózat fejlesztése.

DÉL-ALFÖLDI TURIZMUSFEJLESZTÉSI STRATÉGIA (2007-2013)

A dokumentum elsődleges célja, hogy alapos helyzetelemzés segítségével a Dél-Alföld turizmusának 2007-2013. közötti fejlődését megalapozza, versenyképesség tételéhez maximálisan hozzájáruljon, illetve ahhoz szakmai iránymutatást adjon. Kiemelten fontos, hogy a régió minél inkább illeszkedni tudjon a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában megfogalmazott célokhoz, fejlesztési prioritásokhoz. Mivel a turizmus meglehetősen interdiszciplináris ágazat, ezért a tervezés során a területre vonatkozó egyéb fejlesztési programok figyelembe vétele is lényeges szempont volt.

A stratégia készítése során áttekintették a régiót és a mindhárom megyét érintő valamennyi fejlesztési koncepciót, stratégiát, programot és ezek között igyekeztek turizmusszakmai szempontból összhangot találni. Ehhez elsődleges és másodlagos kutatási eredményeket és számos statisztikai jelentést is felhasználtak. A megyei egyeztetések során a turizmusban érdekelt minden résztvevő vállalkozás, civil- és állami szervezetek, önkormányzatok céljait, elképzeléseit meghallgatták és igyekeztek azokat a stratégiába beépíteni.

A stratégia legnagyobb eredménye, hogy illeszkedik a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiához, ugyanakkor maximálisan szem előtt tartja a sajátos dél-alföldi jellegzetességeket, pl. a pusztai táj és lovas hagyományokat, hazánk legnagyobb termál- és gyógyvízkincsét, valamint az alföldi kultúrából összeálló mozaikszerű vonzerőrendszert. Emellett kijelölésre kerültek olyan regionális prioritások, amelyek fejlesztése által a régió turizmusa eredményesebbé és versenyképesebbé válik. Ezek:

- örökségturizmus,
- aktív turizmus,
- helyi jelentőségű termálfürdők,
- ifjúsági turizmus.

A régióon belül meghatározott kiemelt turisztikai desztinációk közül Bács-Kiskun megyében található:

- Kecskemét (kulturális és örökségturizmus)
- Kiskunmajsa (egészségturizmus)

Nem kiemelt, de fontos, és lehatárolt turisztikai desztinációk Bács-Kiskun megyében:

- Kalocsa (örökségturizmus),
- Tiszakécske (egészségturizmus, családi üdülések)

DUNA KOMPLEX PROGRAM

A Duna komplex program 2006-ra készült el a folyóval közvetlenül érintkező 20 kistérségre, a budapesti partszakaszra, valamint a Duna-Tisza-közi Homokhátság (14 kistérség) területére.

A program prioritásai a 2007-2013-as tervezési-programozási időszakra vonatkoznak, azonban számos célja csak nagy távlatban teljesülhet.

A Bács-Kiskun megyét is magába foglaló Alsó-Duna szakasz a fenti szakaszoktól eltérően antropogén beavatkozásokkal, de itt is kulcskérdés a turizmust befolyásoló Duna vízminőség, ill. a Mohács szigeti vízbázis védelme, végül a folyó menti iparok környezetbiztonsági feltételeinek biztosítása. Jelentős vonzerőt, így külön figyelmet érdemel a 118 km hosszú Baja-Bezdan-Óbecse csatorna, amely a Dunát a Tiszával köti össze. A Duna-Tisza közi Homokhátság területén az elmúlt évtizedek emberi beavatkozásainak és a klimatikus tényezők

változásának együttes hatásaként mára ökológiai degradáció következményeire (talajvízszint-süllyedés, homokviharok stb.) kell megoldásokat keresni. Ennek egyik összetevője a hagyományos homoki gazdálkodás, tanyai életforma fenntartásának támogatása volna, elsősorban a lakosság helyben tartásán, életfeltételeinek a javításán keresztül.

A komplex programban megfogalmazott stratégiai célok és azok prioritásai:

1. Hálózati alapú társadalom-fejlesztés
 - a. társadalmi tőke fejlesztése,
 - b. térségi együttműködések, hálózatosság.
2. Fenntartható gazdasági szerkezet feltételeinek javítása
 - a. fejlesztési programok hatékonyságának növelése,
 - b. gazdasági alkalmazkodó képesség javítása,
 - c. közlekedési kapcsolatok, elérhetőség fejlesztése.
3. A térség kiemelkedő természeti potenciáljának megőrzése, fenntartható használata
 - a. ökológiai rendszerek megővése, fejlesztése,
 - b. komplex vízgazdálkodási rendszerek kialakítása,
 - c. környezetfejlesztések.

A program projektlistája szerint Bács-Kiskun megyét – és túlnyomó többségében a megyei területrendezési tervet is – érintően a következők kerültek megfogalmazásra:

- Duna projekt (árvízvédelmi művek),
- Duna projekt (kerékpárút),
- Duna projekt (mellékágak rehabilitációja, partfalak megerősítése),
- Bajai Kikötő és Logisztikai Központ fejlesztése,
- Duna-Tisza közti Homokhátság fenntartható fejlesztése (vízvisszatartás),
- Duna-Tisza közti Homokhátság vidékfejlesztésének programja, a Közép-Duna-völgy kapcsolódó vízgazdálkodási feladatainak igénybevételével,
- a Duna-Tisza közti Homokhátság talajvízszint szabályozási feltételeinek kialakítása,
- gyorsforgalmi hálózat bővítése az M8 – Dunavecse – Kecskemét; és M8 – Kecskemét – Szolnok között.

DUNA RÉGIÓ STRATÉGIA

Az Európai Bizottság 2009 októberében kért fel 14 országot a Duna Régió Stratégia készítésében való közreműködésre, alapvetően az EU tagállamaira helyezve a hangsúlyt, azonban stratégiai partnerként bevonva a Duna mentén elhelyezkedő nem EU tagállamokat is. A Duna Régió Stratégia célja, hogy a 2014-ben induló új költségvetési periódusban a Duna makrorégió már közös európai fejlesztési és kutatási térségként kerüljön meghatározásra. A stratégia erősíti a térség kohézióját és hozzájárul a regionális fejlettségbeli különbségek csökkentéséhez. A stratégia a „három nem elvére” épül: nem hoz létre új intézményrendszert, nem jelent új uniós jogalkotást és nem biztosít külön költségvetési sort.

A Duna Régió Stratégia keretén belül megfogalmazott intézkedések:

- a TEN-T prioritást élvező, dunai vízi infrastruktúrára vonatkozó projektjeinek időben és környezetileg fenntartható végrehajtása,
- a nemzeti közlekedési politikák összehangolása a dunai hajózás ösztönzése céljából,
- a dunai kikötők multimodális logisztikai központokká való átalakítása,
- a dunai hajózás környezetvédelmi teljesítményének javítása,
- a harmonizált folyami információs szolgáltatások bevezetése a Duna esetében,
- befektetés munkahelyekbe, az alkalmazott képzésbe a Duna hajózási szakaszán,
- a dunai vízi út átfogó igazgatásának javítása,
- a klímaváltozás dunai hajózásra gyakorolt lehetséges hatásainak vizsgálata.

Az Európai Duna Régió Stratégia prioritásai:

- környezetileg fenntartható kommunikációs és kapcsolati rendszerek,
- környezetvédelem (kiemelten a vízkészletek megőrzése és a kockázat-megelőzés),
- a térség szociális és gazdasági fejlődése.

A Duna Régió belül a magyar stratégia prioritásai:

- a Duna térség biztonságának erősítése országon belül és határokon átívelően,
- fenntartható gazdaságfejlesztés,

- a Duna térségi identitás és együttműködés erősítése.

Horizontális célkitűzések:

- a Duna térség területi kohéziójának erősítése,
- a klímaváltozás társadalmi-gazdasági és környezeti hatásainak mérséklése,
- az EU egységes piacának megteremtése,
- a kutatás-fejlesztés és innováció elősegítése.

Magyarország szerepvállalása az EU Duna Régió Stratégia akcióprogramjaiban:

- az európai célkitűzésként is létező varratmentes Európa megteremtése, azaz a határok átjárhatóságának biztosítása,
- az édesvízkészletekkel való gazdálkodás,
- a Duna menti régió közlekedési hálózatainak fejlesztése (Duna-völgyi gyorsvasút, környezetbarát hajózás, intermodális, informatikával korszerűsített fuvarozás),
- a határokon átívelő kulturális, oktatási és kutatási együttműködések.

Készültség:

A stratégiakészítés előkészületeinek részeként, intenzív nemzetközi együttműködés eredményeként 2010. február 25-26-án Nemzetközi Duna Csúcstalálkozóra és az Európai Bizottság közreműködésével Nemzetközi Stakeholder Konferencia került megrendezésére Budapesten. A csúcstalálkozó eredményeként a dunai együttműködést erősítő Budapesti Nyilatkozat került elfogadásra. Ezt követően 2010. június 10-én Constanzában az Európai Bizottság lezárta a konzultációs időszakot és az Akcióterv első vázlatának készítését. Az ezt követő egyeztetések, civil szférával történő együtttervezések során 2010 októberében az Akcióterv második (közel véglegesnek tekinthető) változata is elkészült, és Kormány elé való beterjesztésre vár.

Az Európai Bizottság felé egyeztetésre javasolt akcióterületek:

- az áruk, a szolgáltatások és a munkaerő áramlása előtti akadályok elhárítása – az Egységes Piac elősegítése,
- élővizeink értékeinek megtartása – védelem – gazdálkodás – védekezés,
- a klímaváltozás hatásai által sújtott térségek komplex kezelése,
- környezetbarát közlekedés a Duna régióban,
- NAVIGARE NECESSE EST – Környezetbarát és fenntartható dunai hajózás és kapcsolódó intermodális fejlesztések,
- biodiverzitás – a természeti örökség és ökológiai szolgáltatások védelme,
- Danube Science – Dunai Tudományos klaszter és kutatási tér,
- biztonságos Duna térség,
- good governance – az (ön)kormányzati, gazdasági és társadalmi szereplők együttműködésének fejlesztése,
- a dunai identitás erősítése – örökségvédelem, együttműködések,
- Duna menti Turizmus Fejlesztési Program a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig – Danube Tourism Development Program from Black Forest to Black Sea,
- DANUBE GREEN ECONOMY – Dunai Zöld Gazdaság.

Magyarország minden területen értékes projekteket (összesen 43-at) dolgozott ki, melyek céljaiként az élhető Duna mentét és a fejlődő, gazdagodó Duna régiót tüzték ki.

TISZA VÍZGYŰJTŐTERÜLETÉNEK FEJLESZTÉSE – TICAD – TRANSZNACIONÁLIS PROJEKT

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2001 márciusában – a Tiszán, illetve vízrendszerének egyes vízfolyásain végigvonuló két jelentős, ökológiai katasztrófát okozó Romániából érkező szennyezés-hullám után – határozatban kérte fel az érintett államokat (Magyarország, Románia, Szerbia és Montenegró, Szlovákia és Ukrajna), hogy működjenek együtt a Tisza és a Szamos folyókat ért katasztrófához hasonló esetek elkerülése érdekében, beleértve ebbe egy egyezmény lehetséges kidolgozását az Európa Tanács égisze alatt.

A Tisza Vízgyűjtőterületének Fejlesztése – TICAD – transznacionális projekt célja, hogy hozzájáruljon a vízgyűjtőn megvalósuló integrált területi fejlesztések összehangolásához, elősegítse egy fenntartható gazdasági szerkezet kialakítását, a természeti és kulturális erőforrások optimális használatát, a versenyképes növekedési területek egyensúlyos fejlődését és fokozza a településhálózat belső és külső funkcionális kapcsolatainak kialakulását.

A projekt keretében a partnerek elkészítették a területi folyamatok elemzését. Ezt követően kidolgoznak egy transznacionális komplex fejlesztési stratégiát és közös politikai állásfoglalásokat fogalmazzák meg.

A transznacionális projekt munkamenete során a résztvevő országok előbb kidolgoztak egy közös metodikát, amely alapján a területre vonatkozó fejlesztési dokumentumokat, a fejlesztésre és a környezetvédelemre vonatkozó Európai Unió irányelveket tekintették át, majd foglalták össze. Ezt követően a résztvevő országok a saját vonatkozó szakaszokra készítettek el egy helyzetfeltáró háttérelmézést, ami a célterület társadalmi, gazdasági, infrastrukturális fejlettségi színvonalát, a térség természeti adottságait mutatta be, térképezte fel. Ezt követően, az eredményeket kiértékelve készítettek egy közösen kidolgozott szintézist, majd várhatóan 2011 májusában készülhet el a Tisza vízgyűjtőjére vonatkozó közös, komplex fejlesztési stratégia. A közös fejlesztési stratégia kidolgozása után 2011 második felétől fogalmazzák meg a közös politikai állásfoglalásokat a Tisza vízgyűjtőterületére vonatkozóan. A munka során végig fórumot teremtenek a nemzetközi együttműködéshez a tervezők és a döntéshozók számára, valamint biztosítják a nyilvánosságot.

A projekt magyarországi célterületének lehatárolásakor a Tisza vízgyűjtő terület természetes határa volt meghatározó. A közös metodika kialakításakor megállapodás született a partnerek között, hogy a vizsgálat területi egysége a NUTS3 szint lesz, amely Magyarország esetében a megyéket jelenti. Bács-Kiskun megye esetében viszont szűkítették a tervezési területet, a kistérségi érintettséget véve alapul. Így a megyéből a Kecskeméti, a Kiskőrösi, a Kiskunfélegyházi, a Kiskunhalasi és a Kiskunmajsai kistérség került be a célterület közé.

SPATIAL PLAN OF SERBIA (2010-2014-2020)

Mivel Bács-Kiskun megye déli határa egyben országhatár is, sőt az Európai Unió külső határa is, ezért mindenképpen szükséges megvizsgálni, hogy a határ túloldalán, a Szerb Köztársaságban milyen fejlesztési dokumentum és annak mely fejlesztési prioritása lehet közvetlenül Bács-Kiskun megyére is, a megye területrendezési tervére is hatással.

A 2010-től aktuális új szerb területi tervezési programban megfogalmazták az ország közép (2014) és hosszú távú (2020) területi célkitűzéseit. A megfogalmazott célkitűzések között a „Gazdaság, a közlekedés és az infrastruktúra fenntartható fejlesztése” cél az, amely leginkább hatást gyakorolhat Bács-Kiskun megyére is. Mivel Bács-Kiskun megye közút-, vasút és vízi úthálózatát erősen érinti a Szerbia felől Közép- és Nyugat-Európába irányuló közúti, vasúti és vízi tranzitforgalom, ezért az erre irányuló szerb fejlesztések mindenképpen hatást gyakorolnak (a tranzitforgalom várható növekedésével) a megyére is.

A Bács-Kiskun megye közlekedési hálózatához kapcsolódó szerb közlekedési infrastruktúra-fejlesztési tervek 2014-ig:

- a magyar M5 folytatásaként, a Szabadkától Újvidék irányába húzódó gyorsforgalmi út fejlesztése (a második pálya elkészítése Horgos és Újvidék között),
- a szabadkai elkerülő út befejezése Tompa irányába,
- a Zomboron és Szabadkán keresztül Magyarországra vezető első rendű főút felújítása,
- a Vrbas – Kula – Zombor – Backi Breg első rendű főút építésének folytatása, amely csatlakozik a X. és VII. Helsinki folyosóhoz, így Bács-Kiskun megye gyorsforgalmi úthálózatához,
- alacsonyabb rendű, magyar határátelőhöz (Bácsalmás, Hercegszántó, Tompa) vezető alacsonyabb rendű utak felújítása,
- a második pálya megépítése a Kelebia – Újvidék – Belgrád vonalon, Duna híddal, csomópont-bővítésekkel,
- nagysebességű vasútvonal kiépítése Magyarország felé. Bács-Kiskun megyét érintené a IV. sz. transzeurópai közlekedési folyosó hazai szakaszaként megvalósuló (Ausztria és Szlovákia) – Hegyeshalom és Rajka – Budapest [Ferihegy] – Röske és Kübekháza – (Szerbia és Románia) összeköttetés,
- lehetséges regionális repülőtéri tervek Szabadkán és Zomboron.

2. 2. Rendezési típusú dokumentumok

AZ ORSZÁGOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV FELÜLVIZSGÁLATA

Az Országos Területrendezési Tervet (OTrT) a Parlament 2003-ban fogadta el (6. sz. ábra). Az OTrT 29. §-a előírja, hogy a terv felülvizsgálatára legalább ötévente kerüljön sor. Emellett azonban a törvény 2003. évi elfogadása, illetve az azt megalapozó tervjavaslatok kidolgozása óta a különböző területi szinteken és területi mélységben kidolgozott területrendezési tervek és hatásvizsgálatok készítése során rengeteg metodikai és gyakorlati tapasztalat gyűlt össze, amely az egyéb, a tervezést érintő változásokkal együtt felvetette és megalapozta az eddig elkészült területrendezési tervek, mindenekelőtt az OTrT felülvizsgálatának aktualitását.

A felülvizsgálat során kidolgozott javaslat az előkészítő munkafázis illetve a tervezés közben felszínre került igények alapján három kiemelt cél mentén fogalmazódott meg:

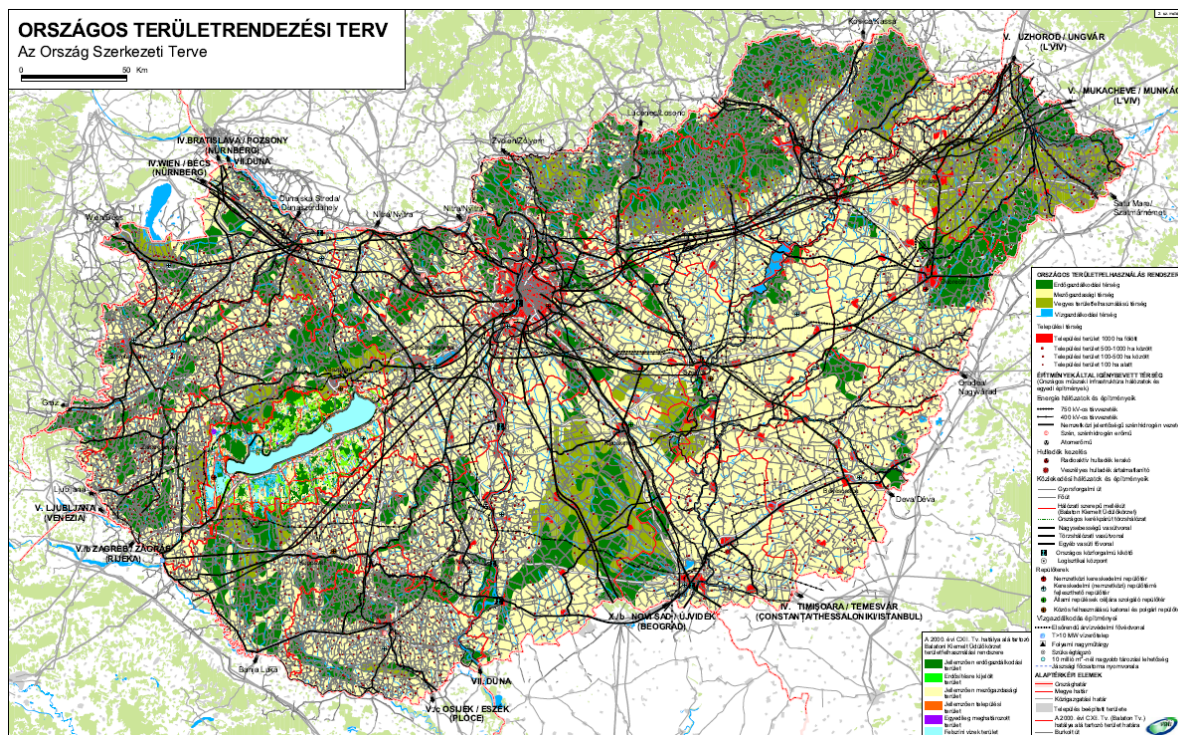
- erősödjön és legyen átjárhatóbb a terület- és településrendezési tervek közötti hierarchikus kapcsolat,
- legyen hatékonyabb a területi és ágazati tervezés közötti integráció,
- a közös kapcsolódási pontokon keresztül kerüljön közelebb a területrendezési- és területfejlesztési tervezés elméleti háttere és gyakorlata.

A felülvizsgálat során az OTrT eredeti célrendszere, felépítése, szerkezete megmaradt, a hangsúly elsősorban a tartalmi és szabályozási elemek megújításán és kibővítésén volt, ami viszont az eredeti törvény bekezdéseinek és mellékleteinek szinte mindegyikét érintette. A legfontosabb változások a következők voltak:

Az Ország Szerkezeti Terve (7. sz. ábra)

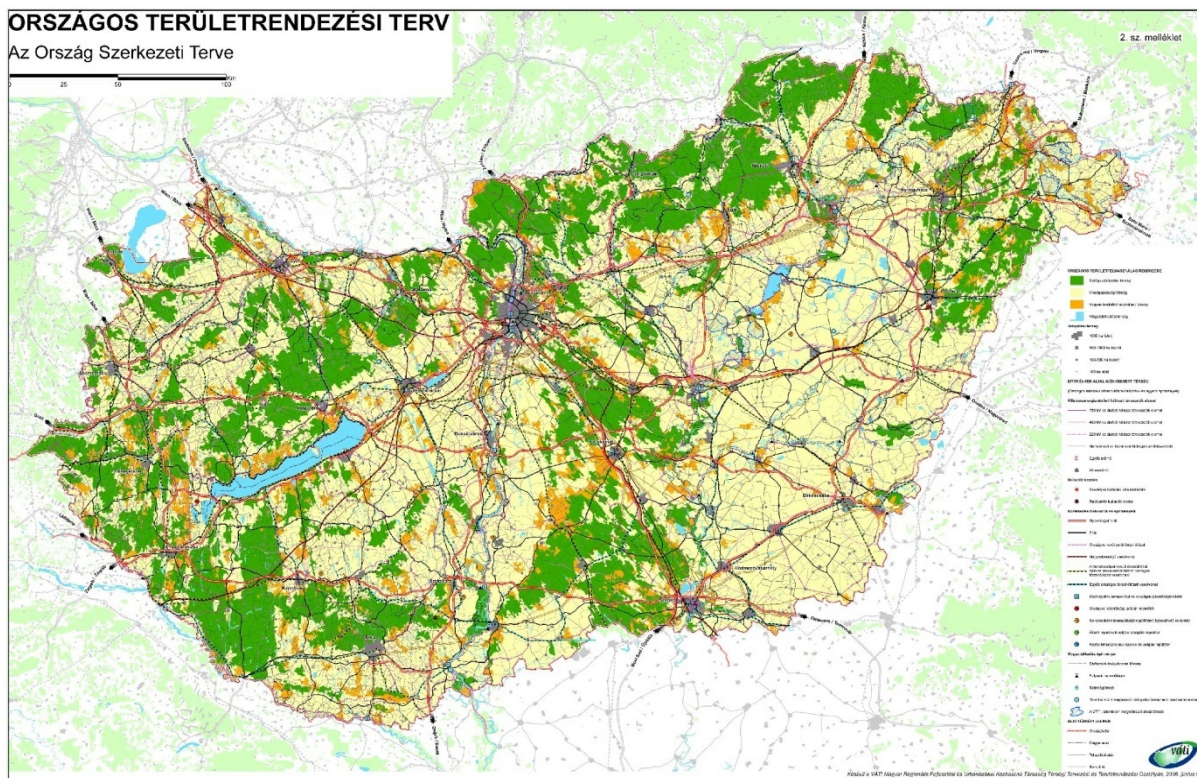
- A felülvizsgálat során az *országos területfelhasználási kategóriák* rendszere alapvetően nem változott, módosult viszont néhány esetben az ábrázolható terület minimális nagyságrendje és a lehatárolás pontossága (ágazati előkészítő javaslatok alapján).
- Az országos műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi építmények közül a *közúthálózat fő elemei* kisebb mértékben változtak, a hálózat korrekcióját elsősorban az Európai Unió kibővülése és az azzal járó forgalomáramlási átrendeződés indokolta. Számos elem megtartotta gyorsforgalmi úti szerepét (pl. M85, M86), de néhány elemről a közlekedési tárca úgy döntött, hogy hálózati szerepét gyorsforgalmi út helyett főúti paraméterekkel is betöltheti, így gyorsforgalmi útként való további szerepeltetése felesleges (M62, M65, M75, M81). Az időközben kijelölt új európai közlekedési irányok függvényében viszont néhány gyorsforgalmi irány áthelyeződött és új elemek beiktatása is szükségessé vált (M11, M87). A főúthálózat elemei a gyorsforgalmi hálózat változásait követték, jól használható hálózattá kiegészítve azt.
- A *vasúti törzshálózaton* belül a nagysebességű vasútvonalak négy ága közül három – a Gyékényes térsége – Budapest viszonylat kivételével – az időközben elkészült hatástanulmányok alapján pontosodott. A meglévő országos vasúti fővonalak kategorizálása pedig a vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény szerint került módosításra.
- Az *országos kerékpárút törzshálózat* a felülvizsgálat során az OTrT-ben eredetileg szereplő hálózathoz képest alapvetően megváltozott. Az új hálózat kialakítása elsősorban a potenciális országos kerékpáros turisztikai célpontok kijelölésén alapult.
- A *repülőterek kategóriarendszere némiképp* módosult, amennyiben a nemzetközi kereskedelmi repülőterek kategória elnevezése országos jelentőségű polgári repülőterekre változott. Az egyes repülőterek besorolása az elemszámot tekintve kismértékben változott.
- Az *országos energia hálózatok és építményeken* belül az *erőművek* korábbi, primer energiahordozó felhasználása alapján megkülönböztetett feltüntetése a felülvizsgálatnál elhagyásra került. Országos erőműként az 50 MW, illetve annál nagyobb teljesítményű, meglévő vagy tervezett villamosenergia-termelő létesítmény került definiálásra és beillesztésre.
- *Villamosenergia* hálózati nyomvonalaként az iparág átviteli hálózatoként nyilvántartott távvezeték elemei és azok tervezett fejlesztései kerültek rögzítésre (a 750 és 400 kV-os hálózatok kiegészítve a 220 kV-os hálózatokkal).
- *Szénhidrogén* hálózatok vonatkozásában a módosítás eredményeként a korábbi nemzetközi jelentőségű hálózat kiegészült a hazai jelentőségű szállítóvezetékkel.
- A *vízi utak* osztályozásában nem volt változás, megnevezésükben megjelentek viszont az EU-ba történt belépésünkre utaló kiegészítések. Felsőrolásra kerülnek továbbá a Dunán (Mohács), a Tiszán (Záhony, Tiszabecs és Szeged) és a Dráván (Drávaszabolcs) létesítendő *schengeni határkikötők*.
- A *nemzetközi és országos jelentőségű kikötői hálózat* a Dunán Moháccsal, a Tiszán pedig Tiszaújvárossal és Szolnokkal bővült.

6.sz. ábra: Az Ország Szerkezeti Terve (2003)

Forrás: 2003. évi XXVI. törvény

7. sz. ábra: Az Ország Szerkezeti Terve (2008)

Forrás: 2003. évi XXVI. törvény

Országos övezetek

- *Megszűnő országos övezet:* kiemelten fontos érzékeny természeti terület.
- *Továbbélő (tartalmilag változó) övezetek:* országos ökológiai hálózat, kiváló termőhelyi adottságú szántóterület, országos komplex tájrehabilitációt igénylő terület, kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület, felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területe.
- *Új országos övezetek:* kiváló termőhelyi adottságú erdőterület, országos jelentőségű tájképvédelmi terület, kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület, ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület, együtt tervezhető térségek, kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület.

Az OTrT annak érdekében, hogy erősítse a környezeti szempontok érvényesítését, a kiemelt térségi és megyei szinten lehatárolandó védelmi övezetek körét is bővítette. Fentiek alapján érintettség esetén a megyei területrendezési tervek módosításakor maximum 24 országos és megyei övezet lehatárolására van lehetőség a korábbi 18-cal szemben.

A hatályos területrendezési tervek érvényesítésében meghatározó szerepe van az Országos Területrendezési Tervnek, miután a léptéknek megfelelő mélységben az ország egészére határozza meg a területhasználatra és az infrastruktúra-hálózatok térbeli rendjére vonatkozó jövőképet, és annak érvényesítését szolgáló szabályokat. Az országos szinten, illetve országos érdekből meghatározott szabályok megszabják a kiemelt térségek és megyék területrendezési terveinek, és így közvetve a települések településrendezési eszközeinek mozgásterét is.

Fentiek érvényesítése érdekében a módosított OTrT törvény úgy rendelkezett, hogy a megyei területrendezési terveket 2010. december 31.-ig (majd törvénymódosítással ezt egy évvel meghosszabbítva) a törvénnyel összhangba kell hozni, a megyei területrendezési tervvel nem rendelkező megyei önkormányzatoknak pedig 2011. december 31.-ig a megye területrendezési tervét el kell készíteniük.

A törvény rendelkezésének megfelelően van folyamatban Bács-Kiskun megye területrendezési tervének felülvizsgálata is, hogy annak közgyűlési elfogadása a törvényben előírt határidőre megtörténhessen.

A HATÁLYOS MEGYEI TERÜLETRENDEZÉSI TERV HATÁSAINAK ÁTFOGÓ ÉRTÉKELÉSE

Bács-Kiskun megye területrendezési tervét a Közgyűlés 14/2006. (IX. 3.) számú rendeletével fogadta el. Ezzel a megye területére az elfogadás időpontjától 2008. június 9.-ig, az OTrT módosításának Parlamenti elfogadásáig elvileg megteremtődtek a tervi feltételei a különböző szintű terület- és településrendezési tervek közötti tervhierarchia biztosításának.

A megyei területrendezési terv hatása három területi szinten értelmezhető.

- *Az Országos Területrendezési Terv és a megyei területrendezési terv összefüggésében az OTrT felülvizsgálata során több lehetőség is volt a megyei javaslatok megfogalmazására, elfogadásuk esetén pedig azok országos szintű érvényesítésére.*

Bács-Kiskun Megye Közgyűlése élve ezzel a lehetőséggel a megye területrendezési tervéhez kapcsolódó, 123/2006. (IX. 29.) sz. határozatával elfogadott Intézkedési javaslatban az OTrT következő módosítása során érvényesítendő megyei javaslatokat a következőkben rögzítette:

- Bács-Kiskun megye sajátos területfelhasználási jellemzőinek érvényesíthetősége érdekében a megyei területrendezési tervekben is legyen kijelölhető „vegyes területhasználatú térség” területfelhasználási kategória.
- Az Országos Területrendezési Tervben az országos és térségi jelentőségű műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi létesítmények elhelyezésére vonatkozó szabályok 9.§-a (4) pontjának kiegészítése a következők szerint: „A hatóság csak a jogszabályban előírt feltételeket / költségvonzatokat írhat elő”.
- Az Országos Területrendezési Tervben a kiemelt térségi és megyei övezetekre vonatkozó szabályok 17. §-a a védett természeti terület övezetére vonatkozóan kiegészítendő a következők szerint: „A védőövezetek határai és az övezetre vonatkozó szabályok a településrendezési tervekben a nemzeti parkkal történő egyeztetés során pontosítandók.”
- Az Országos Területrendezési Tervben a kiemelt térségi és megyei övezetekre vonatkozó szabályok 27. §-ának megváltoztatása javasolt a következők szerint: „Az erdőművelési ágban nyilvántartott földrészlet művelési ága nem változtatható meg kivéve, ha a telepítés tartósan sikertelen vagy kis eredményességű”.
- Az Országos Területrendezési Terv 1/1. számú mellékletének 2. b. pontjában az országhatáron, illetve a megyeközi kapcsolatok javítása érdekében az új főutak között javasolt szerepeltetni a

Kiskörös – Kiskunmajsa – Kistelek – Mindszent – Orosháza, valamint a Baja – Bácsszentgyörgy – (Zombor – Verbász – Újvidék) utakat.

- Az Országos Területrendezési Terv 1/1. sz. mellékletének 2c pontjában, a főútkorrekciók felsorolásának kiegészítése javasolt az 51. sz. főútnál Tass, Sükösd, Érsekcsanád és Bátya, az 53. sz. főútnál Solt és Akasztó, az 54. sz. főútnál pedig Hajós (Hajósi pincék) településekkel.
- Az Országos Területrendezési Terv 1/4. sz. mellékletében kérjük Kecskemét országos jelentőségű logisztikai központként való szerepeltetését.

Az OTrT 2008. évi módosításáról szóló törvényben fenti megyei javaslatok egy jelentős része érvényesítésre került, így

- a megyei területrendezési tervekben is kijelölhető lett a „vegyes területhasználású térség”,
- új főútként szerepel az OTrT-ben a Soltvadkert (53. sz. főút) – Kiskunmajsa – Kistelek – Mindszent – Derekegyház – Szegvár (45. sz. főút) – Nagymágocs – Orosháza (47. sz. főút) irány,
- főutak tervezett településselkerülő szakaszai lettek kijelölve Sükösd, Érsekcsanád, Akasztó és Hajós településeknél.

A többi vélemény az egyeztetések során nem került javaslatba, mert azokkal az illetékes szaktárcák különböző indokok miatt nem értettek egyet.

A továbbiakban az OTrT módosításának szakmai előkészítése során kidolgozott anyagok a megyéknek két ízben is (javaslattevő fázis anyaga 2007. február, kodifikációs anyaga 2008. január) egyeztetésre került kiküldésre. Ezekre az anyagokra a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat további észrevételt nem tett.

— *A megyei területrendezési terv megyei szintű érvényesülése* elsősorban a megyei önkormányzat területrendezéssel összefüggő, vagy ahhoz kapcsolódó feladatai teljesítésének tükrében értelmezhető.

Az érvényesülés esélyeit a megye véleménye szerint jelentősen rontja, hogy a megyei specifikumok érvényesítésére, a rendelettel elfogadható tervi tartalom megjelenítésének törvényi legalizálására a jelenlegi jogszabályok nem adnak kellő teret. Ezért jóval tágabb lehetőséget kellene biztosítani a megyei tervben a megyei sajátosságok érvényre juttatásában, mivel a terv jelenleg „csak” az OTrT területi pontosítására szorítkozhat. Ez egyaránt vonatkozik a térségi területfelhasználási kategóriák és övezetek kijelölésére, valamint a szabályozásra is.

— *A megyei területrendezési terv és a településrendezési tervek viszonylatában* van a legnagyobb jelentősége a tervek egymásra épülésének, miután a hierarchia legutolsó láncszeme a településrendezési terv, amelynek az OTrT mellett a kiemelt térség és a megye területrendezési tervével is összhangban kell lennie. A területrendezési tervek közötti hierarchia akkor működik, illetve kérhető számon maradéktalanul, ha a hierarchikus szinteknek megfelelő tervek felülről lefelé időben egymást követve (esetleg párhuzamosan, de a magasabb hierarchikus szinthez igazítva) kerülnek kidolgozásra és elfogadásra. Bács-Kiskun megye esetében ez azt jelenti, hogy a településrendezési tervek kidolgozásához vagy módosításához a 2003-ban elfogadott OTrT alapján kidolgozott megyei területrendezési terv 2006 szeptemberében történt hatálybalépése óta biztosított volt a tervhierarchia betartásának tervi feltétele.

Ezen időpont után készült, vagy módosult településrendezési terveknél a tervhierarchia követelménye maradéktalanul számon is kérhető

A tervhierarchia követelményének érvényesítésekor a megyében – de más megyében is – a településrendezési eszközök készítése során felmerül néhány probléma az egyes országos és megyei szintű területrendezési tartalmi elemek jogszabályban rögzített pontosítási szabályának érvényesítésekor.

Az országos és térségi jelentőségű műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi építmények helyét a településrendezési tervek figyelembe veszik és ábrázolják. A +/- 5 % eltérés települési szinten elengedhetetlenül látszik a nyomvonalak biztosításának pontosítására. Problémát azon nyomvonalak jelentik, melyekre nem készült tanulmányterv, így csak közelítően, a térségre vetítve lehet a helyüket meghatározni. (Bács-Kiskun megyét érintően ilyen az M9 gyorsforgalmi út 54. sz. főút – megyehatár közötti szakasza, viszont a NABUCCO gázvezeték megyét érintő szakaszának nyomvonalterve a közelmúltban elkészült).

Településrendezési szinten is gondot jelent a megfelelés ellenőrzésének eszköztelensége, különösen azokban az esetben, amikor a településrendezési terv nem digitális formában készül. Alapvető probléma, hogy a kiemelt térségi és megyei területrendezési terveknek nincs településekre bontott területi mérlege, ezért a beépítésre szánt területek kijelölésének százalékos számítása bonyolult, és teljes körűen nem is ellenőrizhető.

HATÁROS MEGYÉK MÓDOSÍTOTT TERÜLETRENDEZÉSI TERVEI

Bács-Kiskun megye Baranya, Tolna, Fejér, Pest, Jász-Nagykun-Szolnok és Csongrád megyékkel határos. Ezek közül a módosított OTtT törvény azon rendelkezésének, miszerint a megyei területrendezési terveket 2011. december 31.-ig a törvénnyel összhangba kell hozni, a határos megyék közül eddig Fejér és Jász-Nagykun-Szolnok megye tett eleget.

Bács-Kiskun megye területrendezési tervének módosítása során tehát figyelemmel kell lenni a két megye módosított területrendezési terveivel való összhang biztosítására, mely igény elsősorban a közös megyehatár szakaszokon átmenő, tervezett országos és térségi infrastruktúra-hálózatok csatlakozási pontjainál jelentkezik.

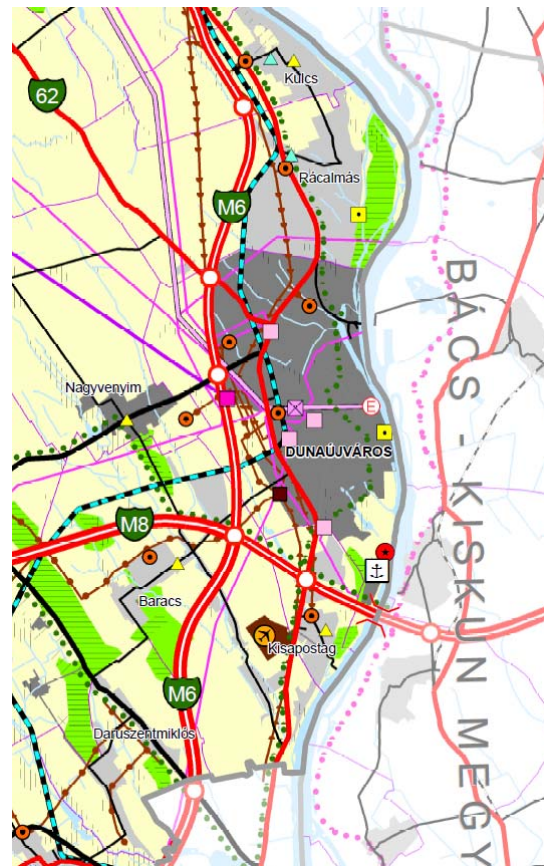
Fejér megye esetében a közös megyehatár mindössze 20 km hosszúságú, ahol a következő tervezett elemek összehangolását kell biztosítani:

- M8 gyorsforgalmi út Dunaújváros (Fejér) és Dunavecse (Bács-Kiskun) között,
- A Lepsény – Kisláng – Nagylók – Mezőfalva – Dunaújváros – Dunavecse (Bács-Kiskun megye) *térségi jelentőségű kerékpárút* két megye határán átmenő szakaszát.

Jász-Nagykun-Szolnok megye esetében a közös megyehatár 51 km hosszúságú, ahol a következő elemek összehangolását kell biztosítani:

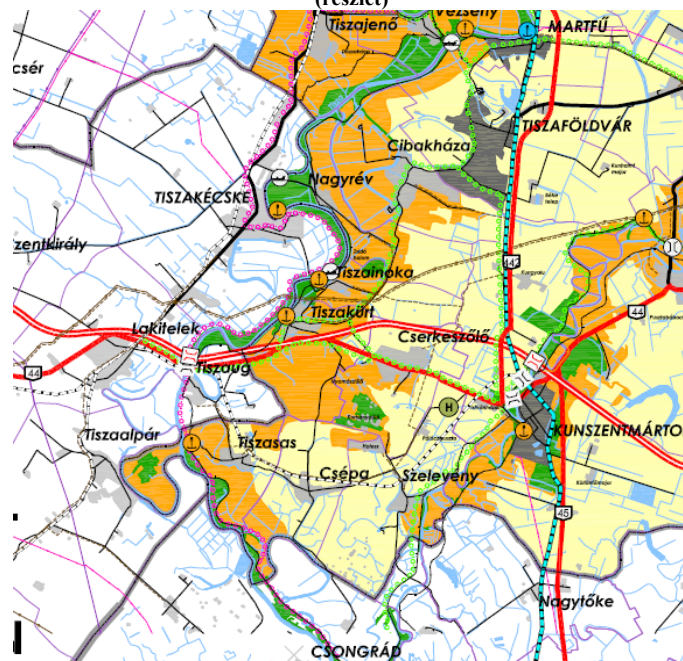
- M44 gyorsforgalmi út Tiszaug (Bács-Kiskun) és Tiszakürt (Jász-Nagykun-Szolnok) között,
- 4. *Tiszamente kerékpárút (11-es jelű EuroVelo®) 4. A szakaszát* Tizsakécske (Bács-Kiskun) és Tiszajenő (Jász-Nagykun-Szolnok), valamint Tiszaalpár (Bács-Kiskun) és Tiszasas (Jász-Nagykun-Szolnok) között.

8. sz. ábra: Fejér megye térségi szerkezeti terve, 2009 (részlet)

Forrás: Váti Nonprofit Kft.

9. sz. ábra: Jász-Nagykun-Szolnok megye térségi szerkezeti terve, 2010 (részlet)

Forrás: Város-Teampannon Kft.

2005 ÓTA KÉSZÜLT, VAGY MÓDOSÍTOTT TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVEK

A tervhierarchiának a fentről lefelé való érvényesítés mellett van egy másik olvasata is. Miután a településrendezési eszközöket a települési önkormányzatok rendelettel fogadják el, azok a továbbiakban jogszabályként funkcionálnak. Ezért a hierarchiában magasabb szinten álló területrendezési tervek készítésekor a *hatályos településrendezési tervek* előírásait az egyes területfelhasználási kategóriák megállapításakor figyelembe kell venni. Ennek jelentősége mindenekelőtt a települési térségek (amelybe az OTrT fogalommagyarázata szerint a település belterülete, valamint az ahhoz csatlakozó beépítésre szánt területek tartoznak), illetve az erdőtelepítésre javasolt területek kijelölésekor van, de a területrendezési tervekben piktogrammal ábrázolt tartalmi elemeinek (pl. erőmű, hulladéklerakó) pontos elhelyezéséhez is támpontul szolgálnak.

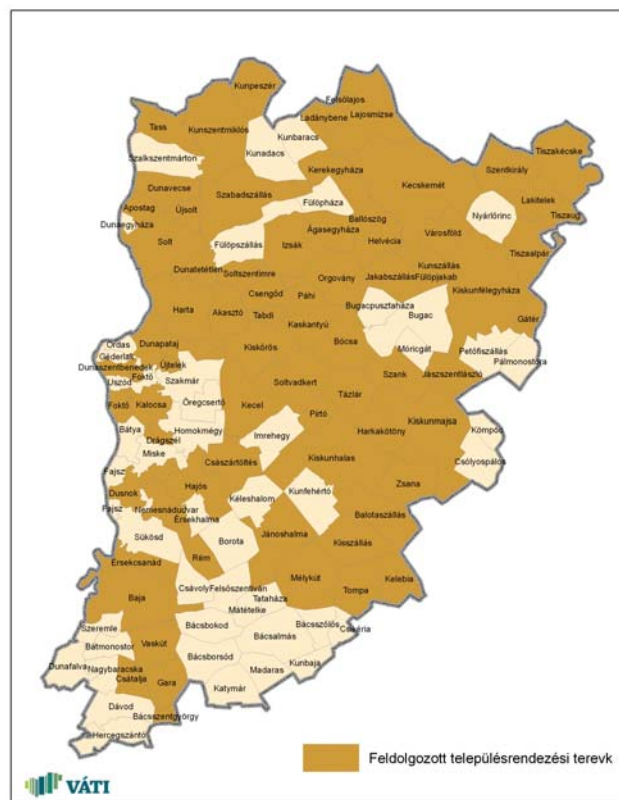
Ez az elv már az OTrT felülvizsgálatakor is alkalmazásra került, amennyiben az Ország Szerkezeti Tervén 1000 ha feletti, folthatóan ábrázolt települési térségként Bács-Kiskun megyében Baja, Kalocsa, Kecskemét, Kiskunfélegyháza és Kiskunhalas az érvényes településrendezési tervek alapján került kijelölésre.

A településrendezési tervek elhatározásainak figyelembe vétele fentiek értelmében Bács-Kiskun megye területrendezési tervének felülvizsgálatakor is a munka egyik fontos komponense volt. Ennek érdekében került sor a hatályos megyei területrendezési terv vizsgálati munkarészének lezárása (2005) óta készített, vagy módosított településrendezési tervek feldolgozására és értékelésére elsősorban azért, hogy az említett megyei tartalmi elemek kijelöléséhez támpontot szolgáltassanak.

A megyei területrendezési terv felülvizsgálata során a megye 119 települése közül 72 település zömében 2005 óta készült, vagy módosított rendezési terve került feldolgozásra. A feldolgozott településrendezési tervek többsége a VÁTI Nonprofit Kft. Dokumentációs Központ Tervtárában (ahová a vonatkozó Korm. rendelet szerint az egyes települések kötelesek elfogadott településrendezési tervük egy példányát megküldeni) állt rendelkezésre, a továbbiakat pedig az egyes érintett települések megkeresésre bocsájtották rendelkezésre.

A településrendezési tervek feldolgozása és érvényesíthetősége szempontjából kedvezőtlen tényadat, hogy a vizsgált 72 tervből csak 31 került digitális formában is dokumentálásra. A papíralapú terveket ezért felhasználás előtt szkennelni és georeferálni kellett, ami jelentős idő- és anyagi ráfordítást igényel.

10. sz. ábra: Feldolgozott településrendezési tervek

Forrás: VÁTI Nonprofit Kft. Dokumentációs Központ, települési önkormányzatok

3. TÉRSZERKEZET ALAKULÁSA, A TERÜLETFELHASZNÁLÁS VÁLTOZÁSAI

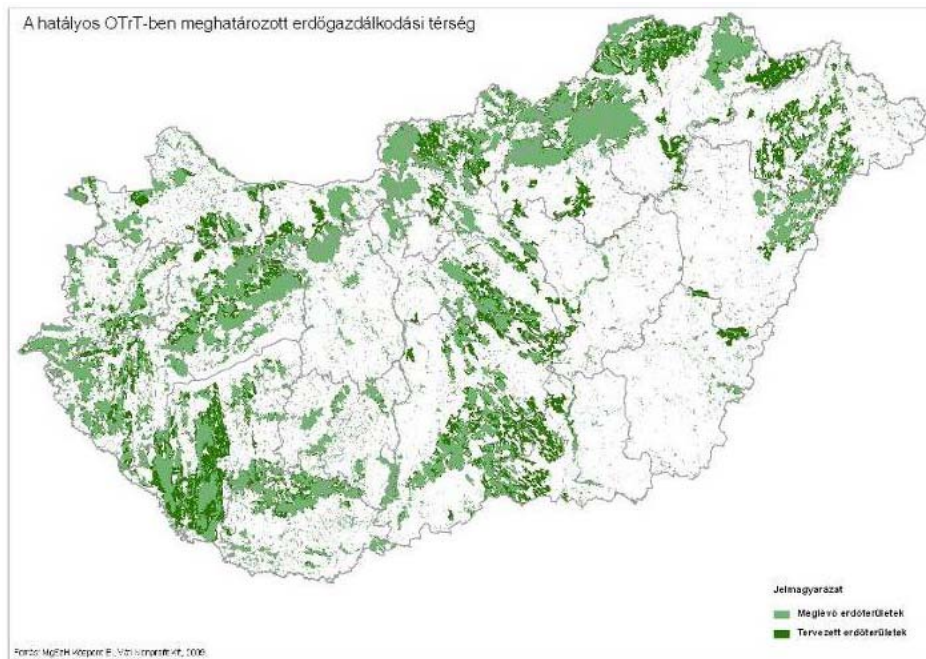
3.1. Térségi területfelhasználás

Az Országos Területrendezési Terv, valamint a kiemelt térségek és a megyék – köztük Bács-Kiskun megye – területrendezési terveinek kidolgozása és elfogadása jelentős előrelépés volt a szabályozott területfelhasználás megteremtése érdekében, és hozzájárultak a területfelhasználás szerkezeti átalakulásának folyamatához, illetve a negatív tendenciák lassításához. Meg kell azonban jegyezni, hogy a területfelhasználás változása még a területrendezési tervek időtávjához képest is lassú folyamat, a kívánatos területi arányok kialakulása reálisan csak az azon túli időben várható, ezért az elmúlt öt-hat év változásait ennek tükrében szabad csak minősíteni.

A *mezőgazdasági területen* belül a szántóföldi hasznosítás a meghatározó. A szántók területi aránya a 2000-2007-es időszakban a megyében 376,9 ezer hektárról 377,3 ha-ra növekedett. Ez alig több, mint egy ezrelékes változás, és a kismértékű növekedés inkább a földnyilvántartási adatok megyére aggregálásának nehézségeit mutatja. A legnagyobb mértékben a szőlőművelési ág területe csökkent, mértéke meghaladta a 20%-ot. A konyhakertek területére a stagnálás volt jellemző, a gyümölcsösök területe viszont 2,5%-kal növekedett.

Az *erdőgazdálkodási terület* a megyében 2004 és 2008 között a Nemzeti Erdőtelepítési Programmal összhangban növekedett. A Nemzeti Erdőtelepítési Program mintegy 35-50 éves program, amelynek következetes megvalósításával az ország erdősültségének 27%-ra történő növelése érhető el.

11. sz. ábra: Meglévő és tervezett erdőterületek

Forrás: OTrT háttéranyaga

Az OTrT elfogadása (2003) óta 2008-ig országosan közelítőleg 60 000 ha (aminek egy része még befejezetlen) új erdőt telepítettek - a területek közel felénél őshonos fafajokat -, amelyet elsősorban a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv „mezőgazdasági területek erdősítése” című intézkedés keretében finanszíroztak. Bács-Kiskun megyében a 2007-2010-es időszakban 7284 ha erdőt telepítettek

1. sz. táblázat: Erdőtelepítések 2007-2010

Év	terület (ha)
2007	2945,46
2008	1422,00
2009	1126,48
2010	1789,99
összesen:	7283,93

Forrás: Bács-Kiskun megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága

A KSH (2000-2008-as) művelési ág adatai alapján is csak kismértékű (1,4%) növekedés figyelhető meg a megye erdőterületei esetében.

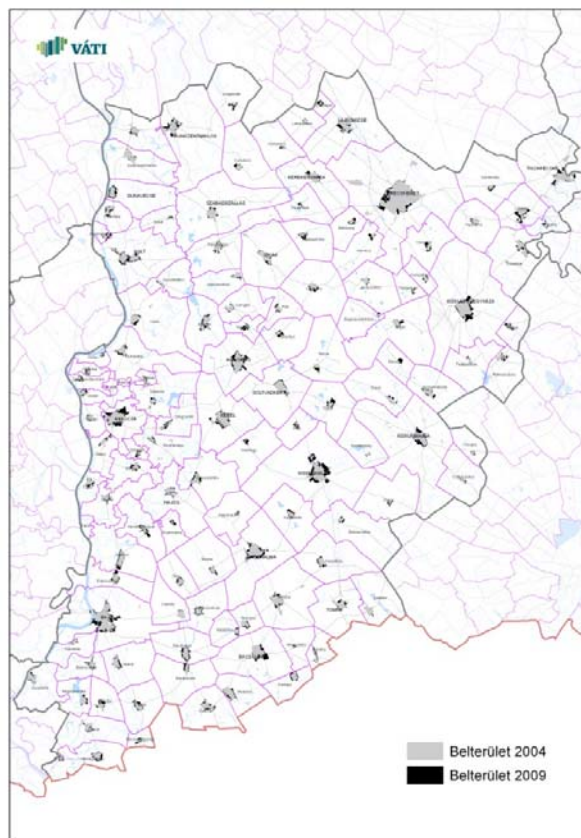
A települési területek változása a 2004-2009-es időszakban a FÖMI adatbázisa alapján történt a központi belterületek alapján. A települési területek kiterjedése megyei összesítésben 2004-ben 25850,9 ha volt, ami 2009-re 32730,4-ha-ra növekedett. A növekedés mértéke tehát közelítőleg 26,6 %. A legnagyobb mértékű növekedés elsősorban a nagyobb városok (Kecskemét, Baja, Kiskunfélegyháza stb.) esetében következett be.

3. 2. Műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi létesítmények

A közúti közlekedésen belül a gyorsforgalmi úthálózat meglévő szakaszainak hossza 2003-ban országosan 590 km volt, ami a 2009-ig átadott 485 km-nyi új hálózattal 1075 km-re bővült. Bács-Kiskun megyében a gyorsforgalmi úthálózat bővült, kiépült az M5 autópálya Kiskunfélegyházától az országhatárig, megépült az M8 gyorsforgalmi út M6 és az 51. sz. főút között és az M9 gyorsforgalmi út a 6. sz. főút és az 51. sz. főút között.

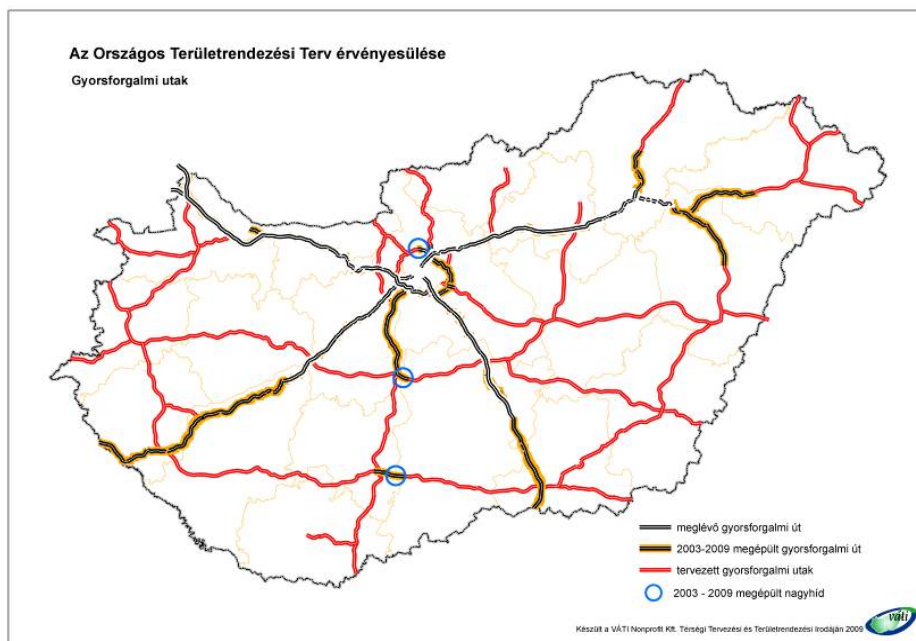
Új főút a vizsgált időszakban országosan is alig épült, Bács-Kiskun megyében pedig egyáltalán nem. Országos szinten jelentős előrelépés volt, hogy az OTTrT 1/1 sz. mellékletében megjelölt 245 tervezett főúti településselkerülő szakaszból főúti elkerülőként 33, további 3 pedig távlatban gyorsforgalmi útként kiépítésre kerülő utak részeként megépült. Ezek közül Bács-Kiskun megyében az 5. sz. főúton Kiskunfélegyházánál, az 55. sz. főúton Bajánál, az 51. sz. főúton pedig Bajánál és Dunavecsénél valósult meg a főúti elkerülő szakasz.

12. sz. ábra: Települési területek (belterületek) változása

Forrás: FÖMI, VÁTI Nonprofit Kft.

13. sz. ábra: Gyorsforgalmi utak fejlesztése (2003-2009)

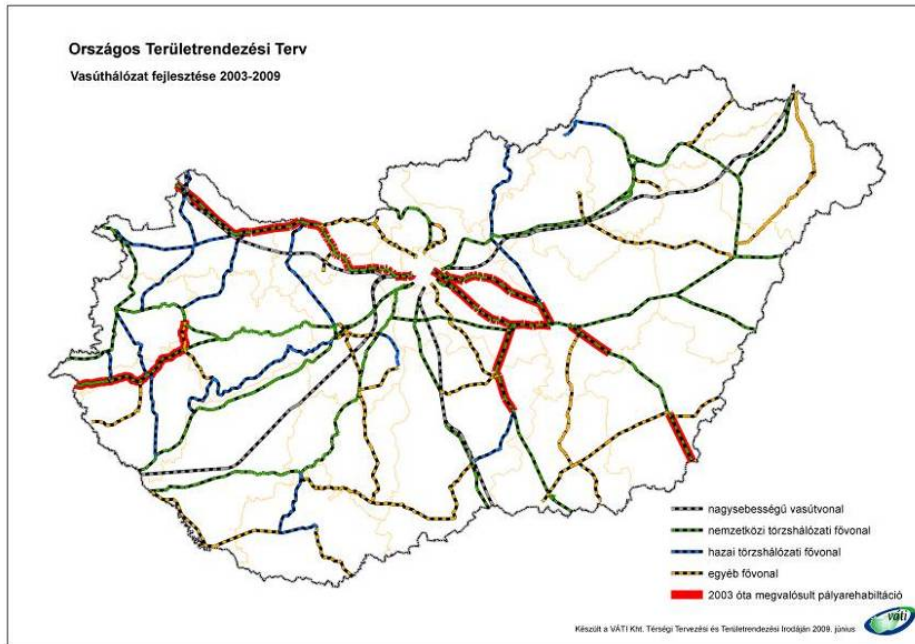

Forrás: VÁTI Nonprofit Kft.

Mellékutak a vizsgált időszakban országosan hat helyen épültek (BAZ megyében kettő, további egy-egy Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Nógrád és Vas megyében). Bács-Kiskun megyét nem érintette mellékútépítés.

Országos törzshálózati vasútvonalak esetében 2003 és 2008 között új nyomvonal kiépítések sem országosan, sem a megyében nem történtek, csak a meglévő transzeurópai vasúti áruszállítási hálózat részeként működő országos törzshálózati vasútvonalak és egyéb országos törzshálózati vasútvonalak országos hálózati szerepének betöltéséhez szükséges pályarehabilitáció, ami a megyében a Cegléd – Kecskemét – Szeged vasútvonal Cegléd és Kiskunfélegyháza közötti szakaszát érintette (14. sz. ábra).

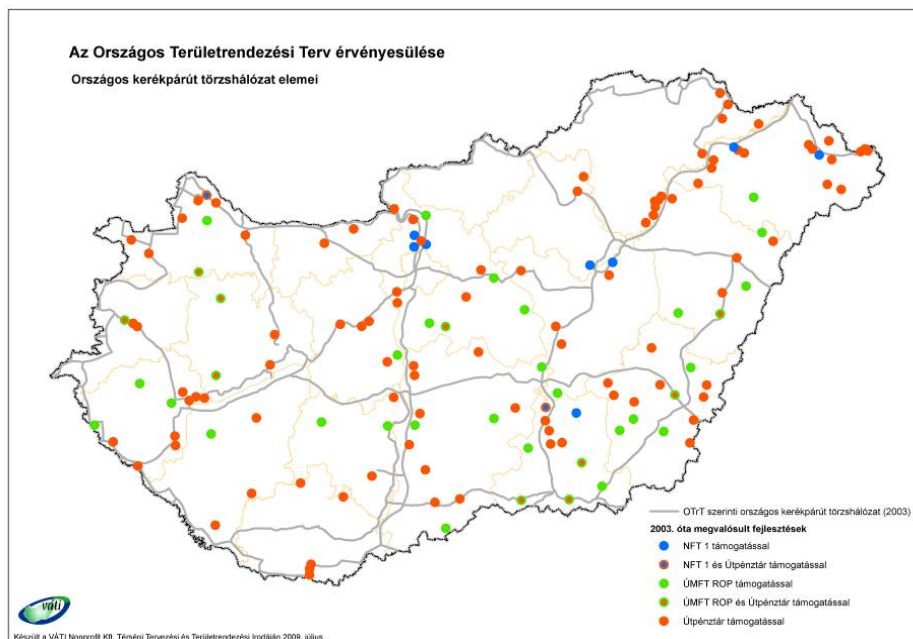
14. sz. ábra: Vasúthálózat fejlesztése (2003-2009)

Forrás: VÁTI Nonprofit Kft.

A vasúti mellékvonalak kategóriában az országosan megvalósult három vágányépítés egyike sem Bács-Kiskun megyében történt.

15. sz. ábra: Magyarországon kiépült kerékpárutak 2007

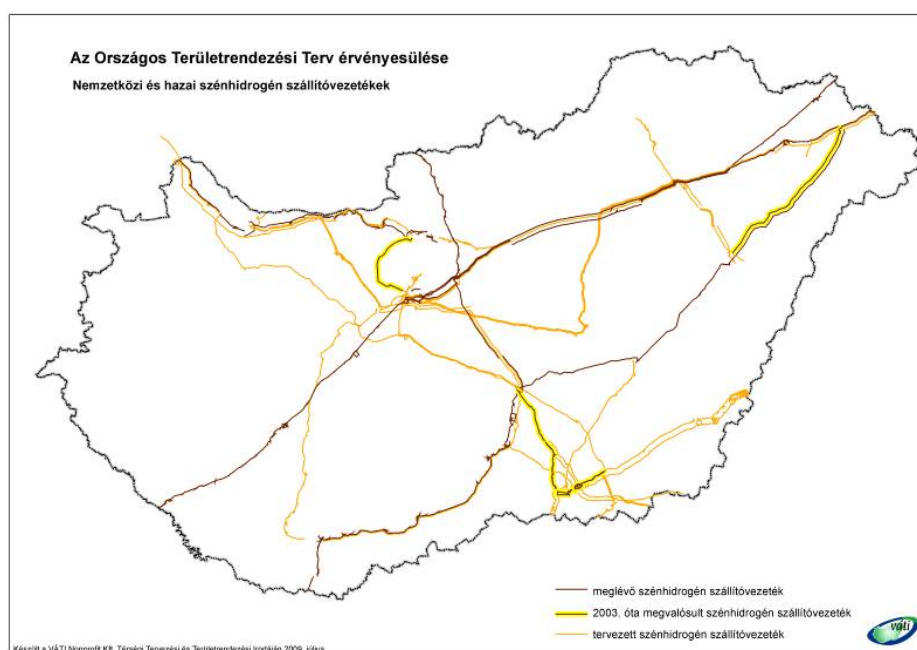
Forrás: VÁTI Nonprofit Kft

Az országos és térségi kerékpárút-hálózattal kapcsolatban országosan általában jellemző, hogy az elkészült kerékpáros beruházások zömében nem alkotnak összefüggő hálózatot (15. sz. ábra). Ennek egyik oka, hogy a kerékpárutak a települési önkormányzatok megbízásából és pályázásából valósulnak meg, így hiányzik a települések közigazgatási határát túllépő, hálózatot alkotó rendszerben való gondolkodás. Másik ok, hogy a megvalósult beruházások nagy része nem a turisztikai célú, hanem a hivatásforgalmi kerékpározást szolgálja, aminek jellemzően nem a nagy hálózatok kialakítása az elsődleges célja.

A légi közlekedésen belül az országos repülőterek közül a kecskeméti és a kalocsai tartoznak Bács-Kiskun megyébe, kisrepülőtér pedig 7 (Baján, Jánoshalmán, Érsekcsanádon, Kiskunfélegyházán, Jakabszálláson, Kecelen, Matkópusztán) található a térségben. Ezek közül érdemi fejlesztés egyiknél sem történt.

A nemzetközi és hazai szénhidrogén szállítóvezetékek 2003 és 2009 között, országosan összesen 260 km hosszban épültek ki, amelyek közül az Algyő – Szeged (Kiskundorozsma) – Városföld (2009) vezeték érinti a megyét.

16. sz. ábra: Magyarországon kiépült szénhidrogén vezetékek

Forrás: VÁTI Nonprofit Kft.

4. TELEPÜLÉSRENDSZER

Bács-Kiskun megye mai területén az I. világháború után még négy vármegye osztozott. A megye jelenlegi formájának alapja az 1950-es megyerendezéskor alakult ki, ekkor Pest-Pilis-Solt-Kiskun, valamint a Trianoni békeszerződés óta csonka Bács-Bodrog vármegyéből jött létre Kecskemét központtal Bács-Kiskun megye. Az 1950-es megyerendezés óta területileg két változás következett be: 1996-ban az addig Baranya megyéhez tartozó Dunafalva, majd 1999-ben az addig Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez tartozó Tiszaug község csatlakozott a megyéhez. Ezen megyehatár változásokkal, valamint egyes településrészek és csoportos tanyák önálló településsé formálódásával (pl. Városföld, Helvécia, Móricgát stb.) alakult ki a megye jelenlegi, 119 önálló településből álló településrendszere.

Bács-Kiskun megye az ország legnagyobb területű megyéje, 8 445 km²-es területe az ország 9%-ára terjed ki. Lakónépessége 2009-ben 528 418 fő volt, amely az ország teljes népességének 5,3%-át jelentette. A területi részesedése tehát jelentősen meghaladja a népességarányos részesedését, amiből következik az országos átlagnál lényegesen alacsonyabb népsűrűsége (63 fő/km²). Kiterjedéséből és elhelyezkedéséből adódóan hét megyével, valamint délen (az Európai Unió külső határát képezve) a Szerb Köztársasággal, nagyon kis szakaszon pedig Horvátországgal is határos.

A megye *településsűrűsége* meglehetősen alacsony. 2009-ben 100 km²-re csupán 1,4 település jutott, ami az országos átlagnak (3,4) még a felét sem éri el. Az alacsony településsűrűség mögött természetföldrajzi és történelmi okok húzódnak meg. A kevésbé tagolt felszín, a hegy és dombvidéki tájakkal ellentétben a nagy kiterjedésű településeknek is teret adott, míg a török hódoltság utáni faluregenerálódás helyett az Alföldnek ezen a részén a hazánkra egyeduralkodóan jellemző mezővárosi, tanyás településszerkezet alakult ki.

A megye *városhálózatát* az 1950-es megyerendezés idején még csupán öt város alkotta. A rendszerváltozásig további öt települést nyilvánítottak várossá, az azt követő várossá nyilvánítási hullám hatására viszont 2009-re több mint duplájára növekedett a megye városainak a száma. Jelenleg a megye 119 településéből 22-nek van városi jogállása, így a teljes népesség több mint kétharmada városlakó. Lakosságszám alapján a legjellemzőbb várostípus a 10 000 – 49 999 fő közötti, amelyekben a megye lakosságának 30%-a, a városi népesség 45%-a él.

2. sz. táblázat: Városok népesség-kategóriák szerint (fő), 2009

100 000 felett	50 000 - 99 999	10 000 - 49 999	5 000 - 9 999	5 000 alatt
Kecskemét		Baja	Jánoshalma	Tompa
		Kiskunfélegyháza	Kecel	Dunavecse
		Kiskunhalas	Kunszentmiklós	Hajós
		Kalocsa	Soltvadkert	
		Kiskőrös	Bácsalmás	
		Kiskunmajsa	Solt	
		Tiszakécske	Kerekegyháza	
		Lajosmizse	Szabadszállás	
			Izsák	
			Mélykút	

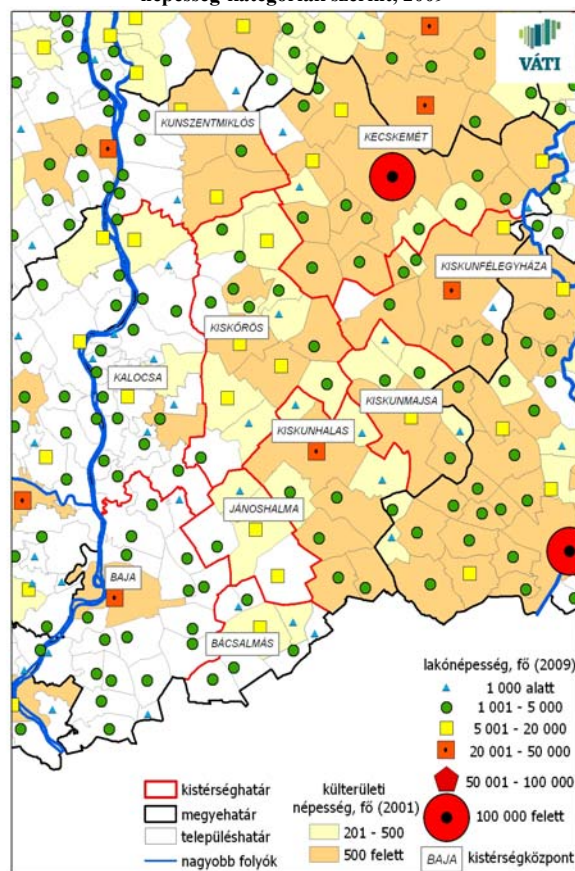
Forrás: KSH

Jelentős népesség-koncentrációt jelent a megyeszékhely, Kecskemét is, ahol a megye népességének ötöde, a városi lakosságnak pedig közel harmada él. A városok a megye térszerkezetében meglehetősen egyenletesen oszlanak el, de a megye délnyugati részén (Bajai kistérség) csupán egy város található. A nagy távolság és a nehézkes közlekedés miatt a megye e részéről a megyeközpont elérhetősége még napjainkban is meglehetősen időigényes.

A magas fokú urbanizáltság mellett a településszerkezet másik pólusát a *kis és aprófalvak* képezik. Történelmi és természetföldrajzi okok miatt e településtípus a településszerkezet kisebb szeletét képezi, de számuk így is meghatározó. A települések közel negyedében nem éri el a lakosság száma az ezer főt, melyek közül kilenc aprófalva, 500 főnél kisebb népességgel. Az összesen 27 db ezer főnél kisebb népességű településen a megye népességének csupán 3,3%-a él.

Magyarországon jellegzetes, európai viszonylatban is sajátos településforma a *tanya*. Az országon belül leginkább az Alföldön, azon belül pedig Bács-Kiskun megyében a leginkább elterjedtebb. A tanyás települések az Országos Területfejlesztési Konceptióban meghatározott sajátos adottságú vidékies térségtípusok jellemző településtípusát képezik. A meghatározás szerint azon települések tartoznak a tanyás települések közé, ahol a

17. sz. ábra: Települések népesség-kategóriák szerint, 2009

Forrás: KSH

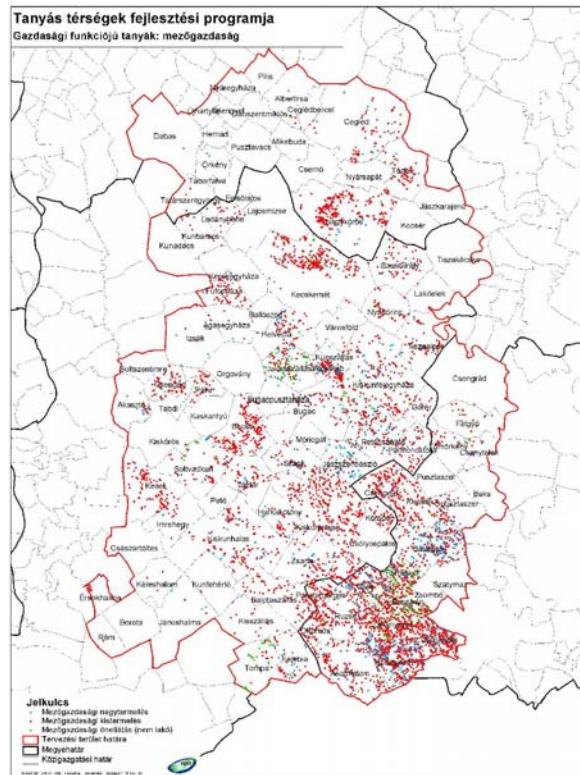
népszámlálás szerint a külterületi népesség száma meghaladja a 200 főt, aránya pedig a 2%-ot. Az ország így lehatárolt 280 tanyás településéből 62, vagyis az összes 22%-a Bács-Kiskun megyében található, ami a megyék között a legmagasabb arányt jelenti. A tanyás településtípus jelenléte a megye nyugati, Duna menti részét leszámítva a megye teljes területére jellemző.

Az MTA-RKK Alföldi Tudományos Intézetében 2005-ben végzett tanyakutatás során behatóan vizsgálták a homokhátsági tanyákat. A tanya, mint az alföldi települési rendszer része, igen sajátos történeti, településfejlődési pályát járt be. Napjainkra a klasszikus tanyarendszer lényegében szinte teljesen megszűnt vagy átalakult.

Ezen folyamatnak három fő fázisa különböztető meg:

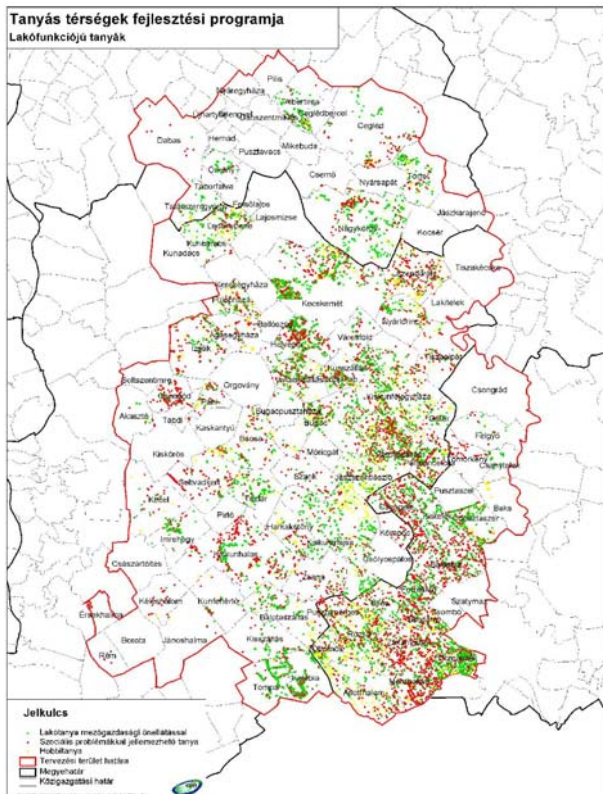
- A XX. század elején, a korábban is túlfellettnek számító tanyai területek tanyaközségesítése. A lakók – főleg gazdasági, megélhetési kényszerből vezérelve – a volt anyavárosba, vagy a kijelölt tanyaközpont belterületére költöztek.
- A folyamat felgyorsulása a '60-as, '70-es évekre tehető (építési tilalom bevezetése a külterületeken).
- A külterületi építési tilalom 1986-os feloldásának és a volt mezővárosok sajátos *szuburbanizációjának hatására újra elkezdtek benépesülni egyes, egykori tanyás területek*. Ez a részleges külterületi modernizáció viszont nem átgondolt tervezési dokumentumok és építési szabályozás mentén zajlott, így a tanyás térségek sok helyen elvesztették hagyományos értékeiket, táji jellegüket.

18. sz. ábra: Mezőgazdasági funkciójú tanyák

Forrás: MTA-RKK

19. sz. ábra: Lakófunkciójú tanyák

Forrás: MTA-RKK

A Homokhátság mintegy 700 szórvány településrészén vizsgált tanyák településrendszere három fő csoportra osztható:

- Lajosmizse – Kecskemét – Kiskunfélegyháza – Szeged tengely, mint meghatározó forgalmi folyosó, elsősorban városias szuburban tanyás térségei.
- Kisebb fejlődő tanyás szigetek, főleg Soltvadkert, Kecel, Kiskörös, Mórahalom és Tompa környékén, amik viszont nem alkotnak összefüggő szórványterületet.
- A Homokhátság belső periferiájának tekinthető részek legkorszerűtlenebb tanyavilága, ahol a felszámolás is a leggyorsabb.

A kutatás általános összefüggései során a legfontosabbak:

- A vizsgált külterületi lakott helyek többsége mára már szinte teljesen úgy „viselkedik”, mintha falu lenne.
- Ha a külterületek szorosan városhoz kapcsolódnak, akkor változik

legerőteljesebben a funkciójuk. Társadalmuk fokozatosan előregszik, és végül teljesen elnéptelenednek.

- A 700 vizsgált szórvány településrész közül már több mint 100 csak lakófunkcióval rendelkezik. Ezek általában kiemelkedő korszerűséggel rendelkeznek.
- A hagyományos, mezőgazdasági aktivitású tanyás térségek száma is még meghaladja a 100-at, amelyek főleg az egykori mezővárosok közötti falusias térben fordulnak elő.

A megyében a települések *tíz statisztikai kistérséget* alkotnak, központjuk minden esetben városi rangú település, de közelítően sem azonos foglalkozató és ellátó funkcióval.

Ez az adottság természetesen megmutatkozik a városi funkciókhoz kapcsolódó foglalkoztatási szerkezet anomáliáiban, és a térségi ellátó intézmények kiépítettségének hiányosságaiban is. Bács-Kiskun megye kistérségi beosztása nem mindenhol egyezik a tényleges vonzáskörzetekkel. Ez a probléma nem csak a megye sajátja, országosan is minden megyében található kisebb-nagyobb anomáliák. Általában is kritikus pontja a hazai településhálózat működésének a településközi együttműködések gyengesége, de különösen igaz ez a város és vidéke viszonylatokban, ahol mind a város és ellátott területe közötti kapcsolatok, mind ezek tervezettségé gyenge. Az önkormányzati rendszer rendkívüli szétaprózottsága, illetve a hosszú távú, hálózatokban gondolkodó fejlesztési megközelítés hiánya tovább erősíti a helyzet negatív hatásait.

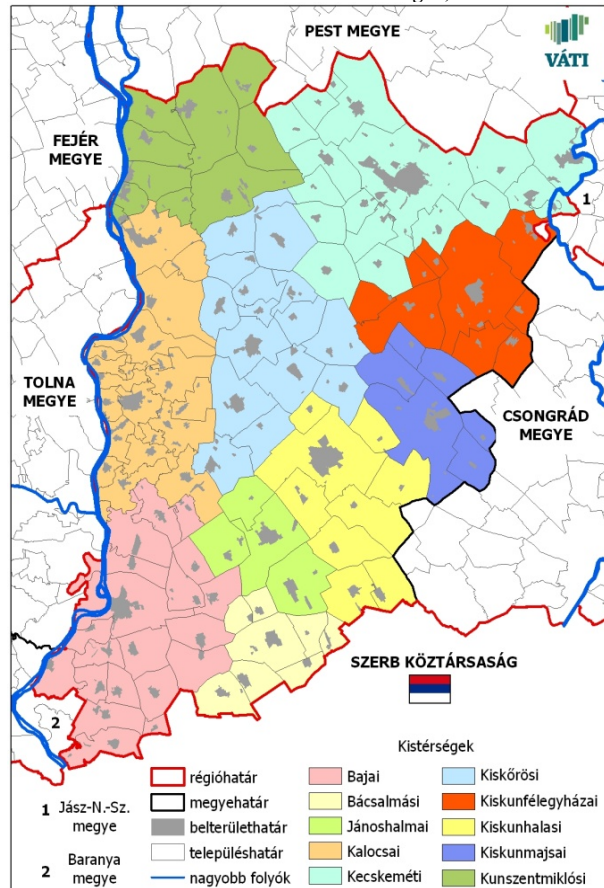
A kistérségek rendszerét vizsgálva a „A magyar településhálózat helyzetéről és távlatairól - Értékelő jelentés” (VÁTI Területi Tervezési és Értékelési Igazgatóság, Nemzetközi Területpolitikai és Urbanisztika Irodáján, 2009. december) a 174 statisztikai kistérséggel szemben meghatározta Magyarországon 113 olyan funkcionális városi térséget (FVT), amelyek kialakításuk alapja a települések közötti valós munka- és lakóhelyi, közlekedési, közép fokú ellátási kapcsolatok voltak. A funkcionális városi térségek a településhálózati központot és környékét foglalják magukba, ismétlés és átfedés nélkül, az ország egész területét lefedve.

A lehatárolás eredményeként a legtöbb kistérséget országosan a Budapesti metropolisz térség fogja egybe (18), ezt a (társ)pólusok közül Székesfehérvár (6), Debrecen (5), illetve Pécs (4), Szeged, Győr, és Veszprém (3-3), majd Miskolc (2) követik. Egyes megyeszékhelyek (Nyíregyháza, Eger, Nagykanizsa, Salgótarján, Szombathely, Zalaegerszeg, Kaposvár, Békéscsaba) is egészében vonzanak egy-két kistérséget. Az FVT-k többsége azonban – ahol az LLS-rendszer és a KSH-egység teljesen vagy túlnyomórészt átfedésben van egymással – egy KSH kistérségből áll.

A különböző hierarchiaszintek közül Bács-Kiskun megyében kettő található meg. A 3. szinten található regionális jelentőségű funkcionális nagy- és középvárosi térségek (Bács-Kiskun megye esetében Kecskemét), valamint a 4. szinten található, térségi szerepkört betöltő funkcionális kisvárosi térségek (Bács-Kiskun megye esetében Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kiskunhalas, Bácsalmás, Baja, Kalocsa, Kiskörös – ezek jelentős hányada a mezővárosias-tanyás térségek alcsoportjába sorolható). Így összességében Bács-Kiskun megyében a tíz kistérséggel szemben csupán nyolc FVT található: a Jánoshalmi kistérség települései egyöntetűen a Kiskunhalasi FVT-be, míg a Kunszentmiklósi kistérség települései a Budapesti FVT-be kerültek. A megye többi részén az FVT-beosztás a fennálló kistérségi határokkal megegyezik.

Fentiekkel kapcsolatban azonban megjegyzendő, hogy a legutóbbi népszámlálás óta eltelt mindegy tíz év alatt jelentős, vonzáskörzeti térkapcsolatokat, ingázási viszonyrendszereket átrendező folyamatok zajlottak le nem

20. sz. ábra: Statisztikai kistérségek, 2009

Forrás: KSH

csak az országban, hanem Bács-Kiskun megyében, és a megyével határos területeken is. Ezen változások közé tartozik például a közlekedési infrastruktúra változása, amelyek egy-egy város, esetleg térség elérhetőségét javítják, ebből kifolyólag ingázási kapcsolatait megnövelik, élénkítik. Bács-Kiskun megye esetében fontos itt megemlíteni a szekszárdi Szent László Duna-hídnak a 2003. évi, valamint a dunaujvárosi Pentele Duna-hídnak 2007. évi átadását, amelyek egyértelműen gyorsabb megközelítést teremtettek a két dunántúli város felé Bács-Kiskun megye irányából. Ezen változások hatására Szekszárd és Dunaujváros munkalehetőségei egyértelműen nagyobb munkaerővonzó hatást gyakorolnak a Kunszentmiklósi, a Kalocsai és a Bajai kistérségek egyes településeire.

A funkcionális városi térségek kialakítását megalapozó vizsgálat a településeket a közigazgatási és közszolgálati *funkcióik* alapján is besorolta. Az egyes funkcionális városi térség típusát a komplex vizsgálatok után meghatározott településhierarchiában elfoglalt hely („központiság”), a munkaerőpiaci szerep („gazdasági potenciál”), és egy sokváltozós klaszteranalízis szintézise határozta meg. A besorolás alapjául több mint 60 különböző közigazgatási és közszolgálati funkció szolgált, többek között egészségügyi, kereskedelmi, közoktatási, rendvédelmi, építésügyi, kulturális, szociális, munkaügyi intézmény jelenlétét súlyozott vizsgálatával meghatározott központiság mutató által. Ezek:

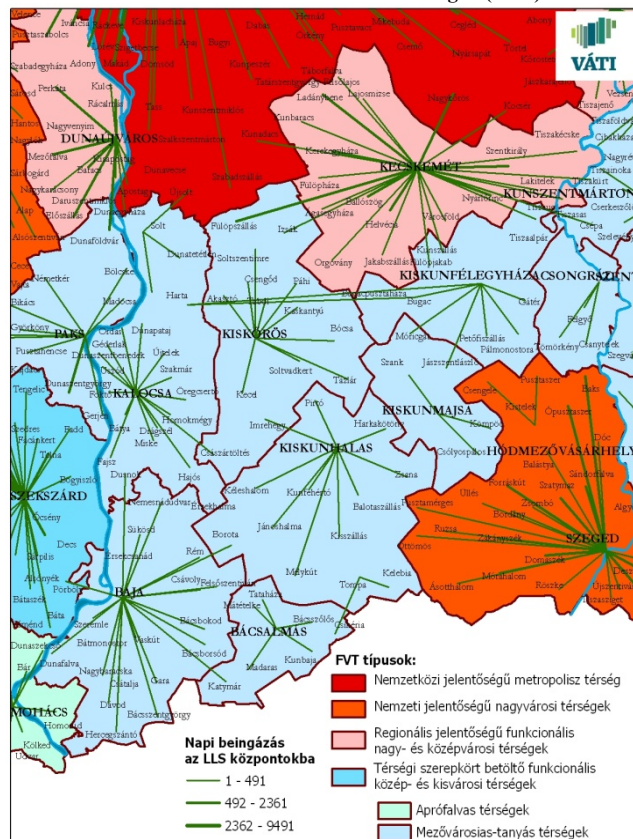
1. országos jelentőségű komplex funkcionális központ (csak Budapest),
2. komplex funkcionális központ (Pécs, Székesfehérvár, Miskolc, Debrecen, Szeged),
3. térségi jelentőségű funkcionális központ (31 város),
4. funkcionális központ (170 település),
5. részleges központi funkcióval rendelkező település,
6. központi funkcióval nem rendelkező település.

Bács-Kiskun megye településállományának funkcionális megoszlása területileg nem mutat kirívó aránytalanságokat.

A *térségi jelentőségű funkcionális központ* kategóriába a két legnagyobb népességű város – Kecskemét és Baja – sorolódott. Ezzel a megye jelentősen nem tér el Magyarország többi megyéjétől, hiszen azok is általában csak két jelentősebb funkcionális központtal rendelkeznek.

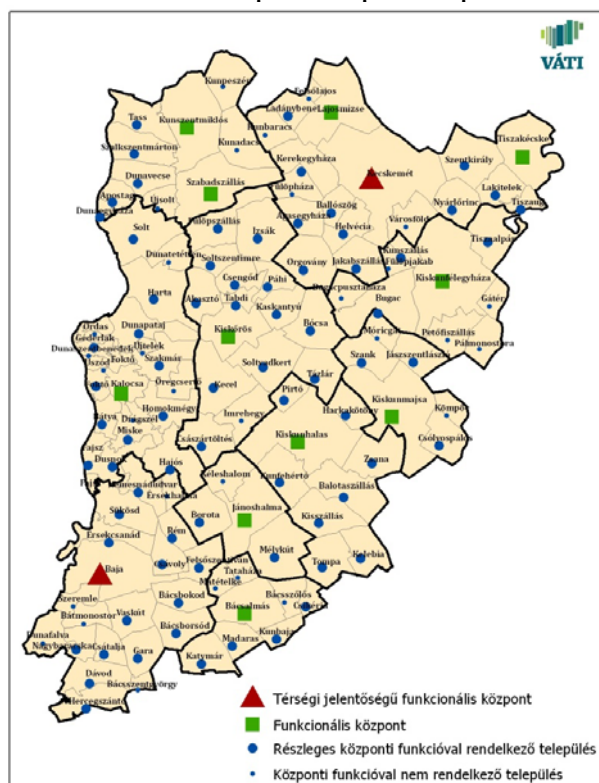
A *funkcionális központ* kategóriában 11 település – Kunszentmiklós, Szabadszállás, Lajosmizse, Tiszakécske, Kiskunfélegyháza, Kiskőrös, Kalocsa, Kiskunhalas, Kiskunmajsa,

21. sz. ábra: Funkcionális városi térségek (FVT)

Forrás: A magyar településhálózat helyzetéről és távlatairól (VÁTI Nonprofit Kft, 2009.)

22. sz. ábra: Települések központi szerepköre

Forrás: A magyar településhálózat helyzetéről és távlatairól (VÁTI Nonprofit Kft, 2009.)

Jánoshalma, Bácsalmás – reprezentálja a megyét, ami a többi megyéhez képest jóval kedvezőbb képet mutat. A felsorolt települések zöme egyben kistérségi központ is, de három további kisváros is ebben a kategóriában szerepel.

A *részleges központi funkcióval rendelkező település* kategóriába került a megye településállományának közel kétharmada, 75 település. Ez az arány azt mutatja, hogy a falusi népesség zöme saját falujában hozzájut az alapfokú ellátáshoz, de emellett attól magasabb színvonalú intézmények is fellelhetők.

Központi funkcióval nem rendelkező település a településállomány mindössze egynegyede (31 település). Ezekre a településekre jellemző, hogy szinte kivétel nélkül Kecskemét, Baja, és Kalocsa városok közvetlen közelében található, megfelelő közúti kapcsolatokkal. Így a központi funkciók hiánya kis távolsággal és megfelelő elérési idővel kompenzálható.

Fenti közigazgatási-közzszolgálati funkció elérhetőségén alapszik a települések *hálózati potenciálját* meghatározó besorolása is, aminek kategóriái:

1. kiemelkedő hálózati potenciállal rendelkező település,
2. magas hálózati potenciállal rendelkező település,
3. közepes hálózati potenciállal rendelkező település,
4. gyenge hálózati potenciállal rendelkező település,
5. elégtelen hálózati potenciállal rendelkező település.

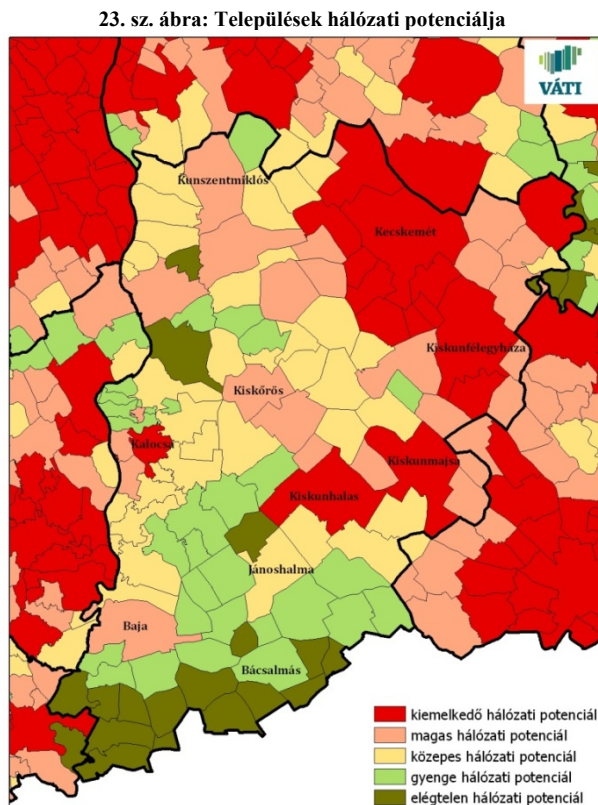
A besorolás a komplex hálózati potenciál-mutató alapján történt, ami azt fejezi ki, hogy a településből a közfunkció igénybevétele mennyi időt vesz igénybe. A mutató valamelyest korrelál a település jogállásával és lakosainak számával, de elsősorban mégis a földrajzi fekvéstől és a közúti elérhetőségétől függ.

Kiemelkedő hálózati potenciállal a megyében 15 település rendelkezik. Ezek zöménél (Kecskemét, Kiskunfélegyháza és környezetük) a település jogállása, lakosaik száma, földrajzi fekvésük és a közúti elérhetőségük együttesen generálta a kiemelkedő hálózati potenciált, kisebb részüknél (Kiskunhalas, Kalocsa) az utóbbi szempontok kisebb súllyal estek latba.

Magas hálózati potenciállal rendelkező települések közé 28, általában a legmagasabb kategóriájú településekkel határos település került besorolásra.

A megye településeinek zöme, szám szerint 34 *közepes* hálózati potenciállal rendelkező település.

A *gyenge* hálózati potenciállal rendelkező települések nagy része olyan körzetében van, ahol maga a központ is közepes, vagy gyenge hálózati potenciállal rendelkezik (Jánoshalma, Bácsalmás).

Forrás: A magyar településhálózat helyzetéről és távlatairól (VÁTI Nonprofit Kft, 2009.)

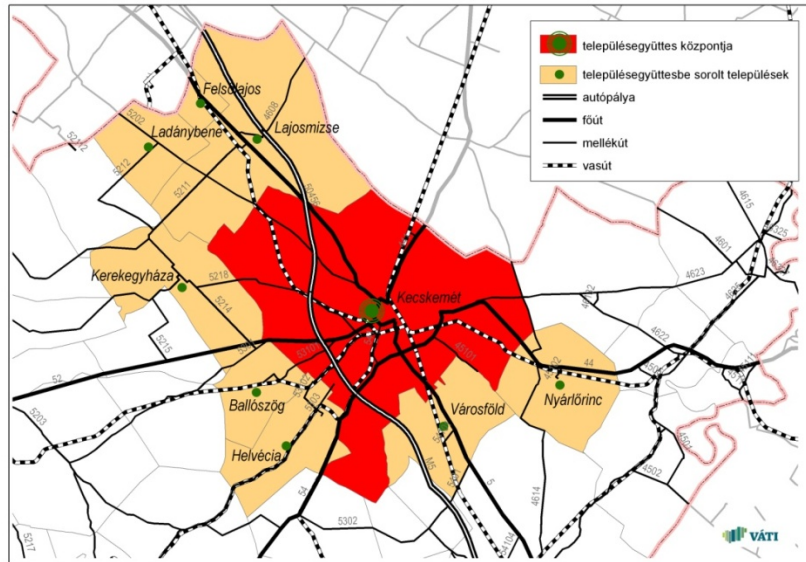
Az *elégtelen* hálózati potenciállal rendelkező települések szinte kizárólag a magyar-szerb határ mentén található.

Bács-Kiskun megye mintegy 100 km hosszan határos a Szerb Köztársasággal, a határ két oldalának települési kapcsolataiban azonban mégsem mélyültek el. Ezen hiányos, és kevésbé funkcionális települési kapcsolatoknak több oka is van. Magyarország e határszakasza az Európai Unió külső határát képezi. Ebből kifolyólag a határátjárás még komolyan ellenőrzött és ebből kifolyólag egyes esetekben meglehetősen időigényes. Ez pedig a napi ingázás, esetleges munkába járás lehetőségét megnehezíti. Problémát jelent, hogy a határszakasz egyik oldala sem tartozik az adott ország gazdaságilag prosperáló térségei közé, amely komoly vonzóerővel bírna a másik oldal felé. Szabadka a XX. század elején még a terület funkcionális központjának számított, és vonzáskörzetéhez tartoztak a mai Bács-Kiskun megye egyes délkeleti területei is. A határváltozások után azonban a Vajdaság központja Újvidék lett, így a földrajzi perifériára került Szabadka folyamatosan elvesztette súlyát, dinamizáló gazdasági pozícióját. A város esetében napjainkra kezdenek a határon túli kapcsolatok erősödni, azonban ezek főleg Szeged felé, mintsem Bács-Kiskun megye települései felé irányulnak.

Bács-Kiskun megye településhálózati szempontból speciális képződménye a *Kecskeméti településeggyüttes*. A településeggyüttesek országos szintű lehatárolására 1996-ban, felülvizsgálatára 2003-ban került sor. A KSH 2003-ban országosan 21 nagyvárosi településeggyüttest határolt le. Ezen belül négy agglomerációt, négy agglomerálódó térséget, és 13 településeggyüttest különböztettek meg, melyekbe összesen 386 település tartozott.

A fogalommagyarázat szerint a településeggyütteseknél már kimutatható a központ és a közelében fekvő települések közötti funkcionális kapcsolat, de azok intenzitása meglehetősen gyenge. Az olyan jellegű területi összefonódás, összeépülés, amely az agglomerációk létrejöttének egyik sajátos kritériuma, a településeggyüttesek vonatkozásában csekély mértékű, vagy hiányzik.

24. sz. ábra: Kecskeméti településeggyüttes

Forrás: KSH

A KSH lehatárolása szerint a Kecskeméti településeggyütteshez tartozik (Kecskeméten kívül) nyolc település: Ballószög, Felsőlajos, Helvécia, Kerekegyháza, Ladánybene, Lajosmizse, Nyárlőrinc és Városföld.

A vonzott települések kettő kivételével közvetlenül határosak Kecskeméttel, összeköttetésüket a városba sugarasan befutó fő-, és mellékutak biztosítják kedvező elérési időekkel. A város közötti hálózata több alföldi városra jellemző módon ugyanis gyűrűs-sugaras elrendezésű. Legfontosabb útja az 5-ös számú főút, ami összeköti a fővárossal, Szegeddel, illetve a szerb határral. Az 5-ös utat tehermentesíti a vele párhuzamos, de a várost elkerülő M5-ös autópálya, melynek 3 csomópontja is található Kecskemét közelében. Kecskemétről indul ki ezen kívül a K-Ny irányú 44-es és 52-es főút, valamint az átlós DNY-ÉK irányú 441-es és 54-es főút (a 44-es és 54-es főutak az elkerülő szakaszok megépülésével nem térnek be a városba).

A távolsági buszállomás közvetlenül a vasútállomás mellett található, így a településközi forgalomban könnyű az átszállás a különböző tömegközlekedési eszközök között.

5. DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK

Magyarország lakossága 2009-ben 10 millió 14 ezer 324 fő volt, mintegy 62 ezer fővel kevesebb, mint 2005-ben (ez kb. 0,6%-os csökkenést jelent). A csökkenés a Közép-magyarországi régiót valamint Győr-Moson-Sopron megyét kivéve kisebb-nagyobb mértékben minden régiót és megyét érintett. Legintenzívebb a népességfogyás a régiók közül Észak-Magyarországon, ahol 2005 és 2009 között a lakosságszám több mint 52 ezer fővel (4,3%-kal) csökkent, a megyék közül pedig az elöregedő népességgel rendelkező Békés megyében, ahol 4 év alatt több mint 19 ezer fővel, mintegy 5,2%-kal fogyott a népesség.

Az ország legnagyobb területű megyéjében (8445 km²) a Duna-Tisza-közére jellemző településhálózati sajátosságok miatt a települések száma alacsony (119), területük viszont igen kiterjedt. Ezért a megye népsűrűsége alacsony, Somogy megye után országosan is a második legkisebb értéket mutatja (62,6 fő/km² 2009-ben).

A vizsgált öt év alatt Bács-Kiskun megye népessége kb. 1,8%-kal, 9444 fővel csökkent, ami alapján a megyei demográfiai rangsor körülbelül közepén helyezkedik el, a Dél-Alföld 3 megyéje közül pedig relatíve a „legjobb” helyzetben van.

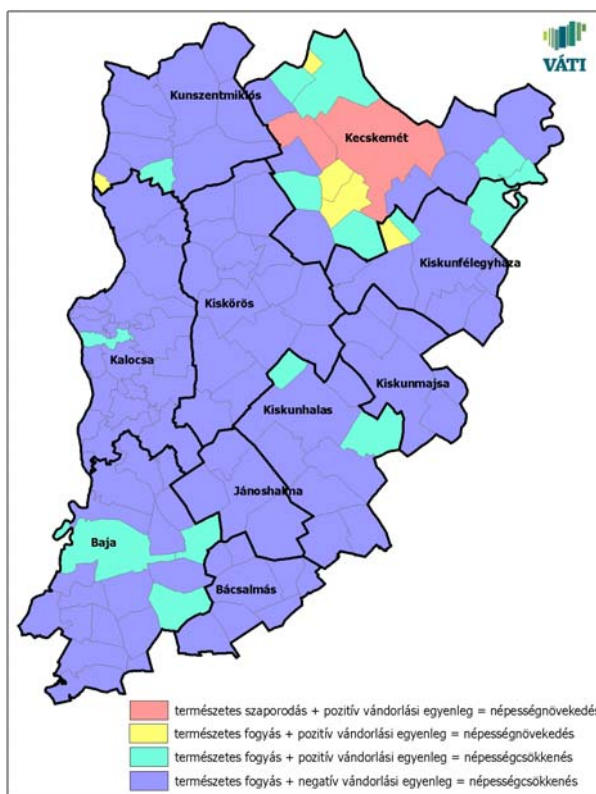
3. sz. táblázat: Népesség, népmozgalom Bács-Kiskun megyében

	2005	2006	2007	2008	2009
Népesség, népmozgalom					
Lakónépesség	537 862	536 290	533 710	530 379	528 418
Élveszületések	4895	5141	4951	5041	4905
Halálozások	7459	7150	7202	7124	7025
Természetes fogyás	-2564	-2009	-2251	-2083	-2120
Öregségi mutató	136,8	140,8	145,6	149,9	151,0
Belföldi odavándorlás	20899	23404	23615	18218	17367
Belföldi elvándorlás	21033	24004	24959	19622	18773
Belföldi vándorlási különbözet	-134	-600	-1344	-1404	-1406
Nemzetközi vándorlási különbözet	4895	5141	4951	5041	4905
A megyében tartózkodó külföldiek száma	5381	5175	5788	6494	6363
ebből: román állampolgár	1930	1737	1916	1964	1845
szerb állampolgár	2142	1781	1864	2522	2407
Fajlagos népmozgalmi mutatók					
Élveszületés	8,9	9,4	9,1	9,5	9,1
Halálozás	13,6	13,1	13,2	13,4	13,0
Természetes fogyás	-4,7	-3,7	-4,1	-3,9	-3,9
Vándorlási egyenleg	-0,25	-1,12	-2,52	-2,65	-2,66

Forrás: KSH

A lakónépesség száma a vizsgált időszakban évente 2-3000 fővel csökkent. A kedvezőtlen folyamathoz hozzájárult az évi kb. 2 ezer fős (az országos átlagot meghaladó mértékű, kb. 4%-os) természetes fogyás, valamint a kb. 1400 fős belföldi vándorlási veszteség. A kedvezőtlen demográfiai folyamatokat a pozitív nemzetközi vándorlási egyenleg javítja valamelyest. A nemzetközi vándorlás főbb kibocsátó országai a megye földrajzi fekvéséből adódóan is Szerbia és Románia: e két országból érkezett – hozzávetőleg fele-fele arányban – az itt tartózkodó külföldiek kb. kétharmada.

25. sz. ábra: Településtípusok a demográfiai folyamatok alapján, 2005-2009

Forrás: KSH

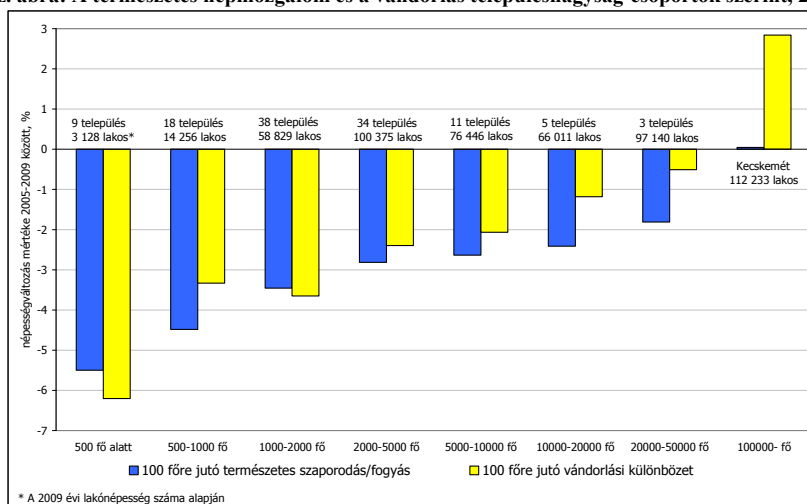
A népesség természetes fogyása minden kistérségre, valamint – Kecskemét és Kerekegyháza kivételével – a megye összes településére jellemző volt. 2005 és 2009 között megközelítőleg minden hatodik (22 db) településen volt összességében pozitív a vándorlási egyenleg, de közülük csak öt település tudta ilyen módon teljes mértékben ellensúlyozni a természetes fogyás okozta népesség-vesztéséget. A vizsgált időszakban összességében a megyének mindössze 7 településén nőtt a népességszám: e települések – Dunaegyháza kivételével – Kecskemét szuburbán zónájához tartoznak. Mindez arra utal, hogy csak Kecskemétre jellemző az ország nagyvárosaira és környékükre jellemző agglomerálódási folyamat, ami a megye más nagyobb települése körül (pl. Baja, Kiskunfélegyháza) a demográfiai változások alapján nem figyelhető meg. A megye településeinek döntő többségén elvándorlás és természetes fogyás volt tapasztalható: 4 rurális kistérség (Bácsalmási, Jánoshalmi, Kiskörösi, Kiskunmajsai) minden települése ebbe a kategóriába tartozik.

A Kecskemét környéki települések megyei átlagoktól jelentősen eltérő demográfiai viszonyai alapján indokolt a KSH által lehatárolt Kecskemét nagyvárosi településcsoportjának külön történő vizsgálata is. E településcsoportba Kecskemét, valamint 8

környező település (Ballószög, Felsőlajos, Helvécia, Kerekegyháza, Ladánybene, Lajosmizse, Nyárlőrinc, Városföld) tartozik. A településegységes népessége 2009-ben kb. 145 ezer fő volt, mintegy 4 ezerrel több, mint 4 évvel korábban. Igaz ugyanakkor, hogy ez döntően a megyeszékhelynek köszönhető: a 4 ezer fős népességbővülés 9/10-ét Kecskemét adta, elsősorban a pozitív vándorlási többlet miatt. A bevándorlásoknak köszönhetően jelentősen, közel 400 fővel nőtt Ballószög és Helvécia népessége is, de a szintén a településegységeshez tartozó Lajosmizse népessége a természetes fogyás miatt jelentősen, több mint 200 fővel csökkent. Kecskemét településegységesének déli-délkeleti övezetéhez tartozó két településen a demográfiai mutatók alapján már nem voltak kimutathatók agglomerációs hatások: Nyárlőrincen és Városföldön a természetes fogyással párhuzamos elvándorlás volt jellemző.

A természetes népmozgalom és a vándorlási folyamatok településnagyság-csoportok szerinti vizsgálata összességében azt mutatja, hogy a kistelepülésekre jelentős mértékű természetes fogyás és elvándorlás volt jellemző, melyeknek mértéke a nagyobb népességgel rendelkező kategóriák irányában folyamatosan és jelentősen csökkent. Csak a 100 ezer fő feletti település (Kecskemét) esetén volt – minimális mértékű –

26. sz. ábra: A természetes népmozgalom és a vándorlás településnagyság-csoportok szerint, 2005-2009

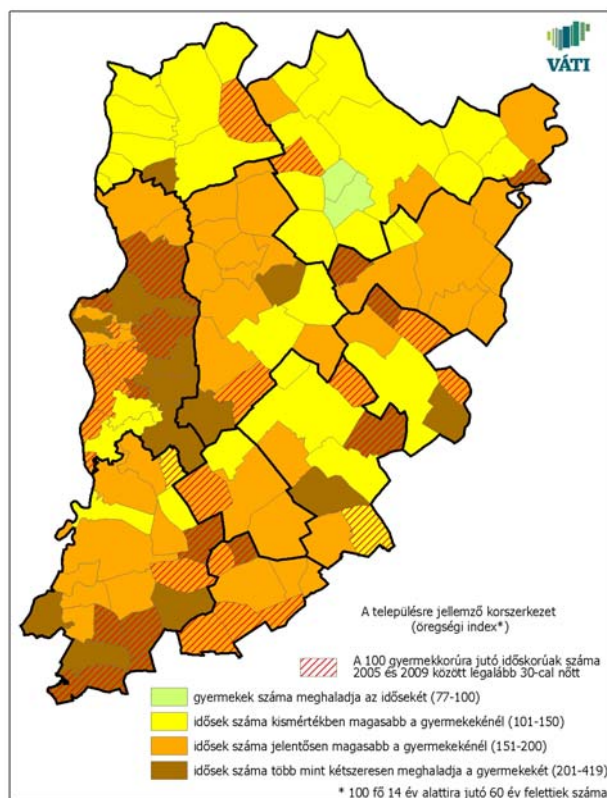
Forrás: KSH

természetes szaporodás, illetve kizárólag e csoport (település) esetén mérhető vándorlási többlet. A 20-50 ezer fős kategóriába tartozó 3 település közül Baja rendelkezett még pozitív vándorlási értékkel 2005 és 2009 között, de a kategória másik 2 települése (Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas) negatív vándorlási egyenlege miatt e népességnagyság-csoport összességében már kismértékű vándorlási veszteséggel rendelkezett.

A megye az országos átlagnál kismértékben kedvezőtlenebb *korszerkezettel* rendelkezik, igaz, a Dél-alföldi régió belül Bács-Kiskunban a legkedvezőbb a helyzet, itt a legalacsonyabb a 100 idős korúra (60 év felettire) jutó gyermekkorúak (14 év alattiak) száma.

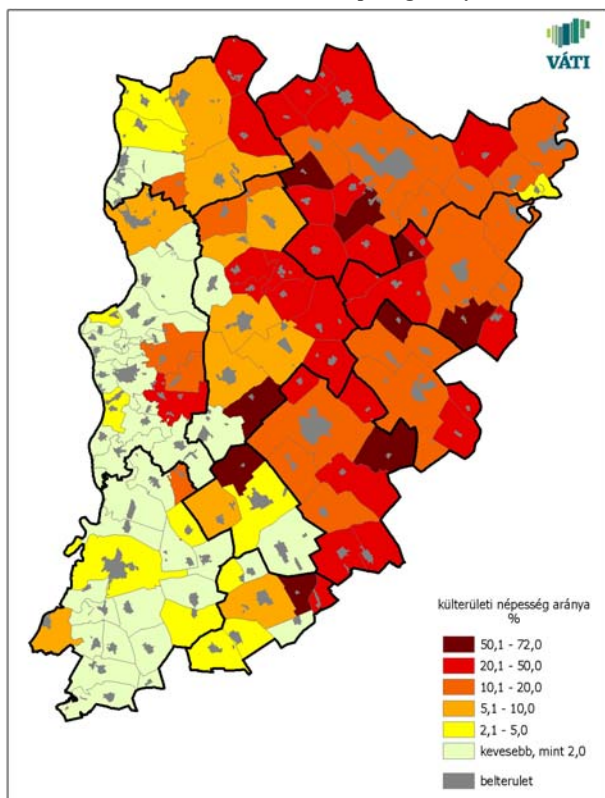
A *városiak aránya* a 2005 és 2009 közötti időszakban bekövetkezett várossá nyilvánítások – Hajós 2008-ban, Mélykút 2009-ben lett város – valamint a nagyobb lélekszámú településeknek az átlagosnál kedvezőbb demográfiai folyamatai is pozitívan befolyásolták. Bács-Kiskun megyében 2005-ben a lakónépesség 65,4%-a 20, 2009-ben pedig 67,9%-a 22 városi jogállású településen élt. Ez az arány még mindig alacsonyabb, mint az országos átlag (69,4%), azonban a vidéki (Budapesten kívüli) megyék átlagánál (63,1%) magasabb.

27. sz. ábra: A korstruktúra jellemzői, 2009

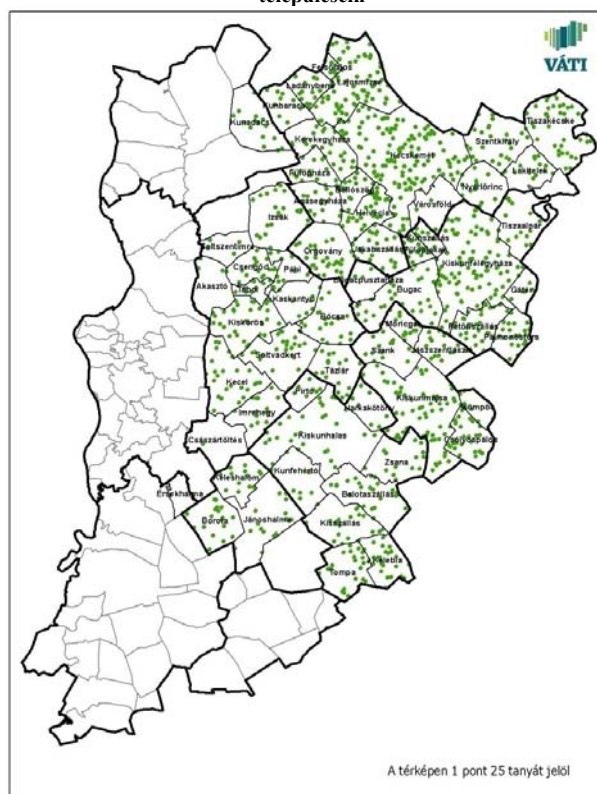
Forrás: KSH

28. sz. ábra: A külterületi népesség aránya, 2001

Forrás: KSH

29. sz. ábra: Tanyasűrűség a Homokhátság Bács-Kiskun megyei településein

Forrás: VÁTI – MTA RKK közös tanulmány, 2005.

A megye specifikuma az elsősorban a Homokhátsági területére jellemző tanyás településszerkezet, amelyet a *külterületi népesség magas száma* és aránya jelez: Bács-Kiskun megyében a 2001. évi népszámlálás adatai szerint a külterületeken élők száma mintegy 66 ezer fő volt, ami a megye népességének több mint 12%-a. A korábbi népszámlálási adatokkal összevetve a külterületen élő száma dinamikusan csökkent (1980-ban még több mint 100 ezer fő volt). A csökkenés kisebb részt a belterületbe vonások, nagyjából a külterületi népesség kedvezőtlen demográfiai helyzetével magyarázható (előregedés, jelentős mértékű természetes fogyás és elvándorlás). Ennek ellenére a megye minden harmadik (szám szerint 39) településén a külterületi népesség aránya 2001-ben meghaladta a 20%-ot, közülük 9 településen az 50%-ot is. Kistérségi szinten a Kecskeméti, Kiskunhalasi és Kiskunfélegyházi kistérségben a 15%-ot, a Kiskunmajsiban pedig a 20%-ot is meghaladta a külterületi népesség aránya. Ennél magasabb érték csak a Bács-Kiskunnal határos két Csongrád megyei kistérségben (Mórahalmi, Kisteleki) volt kimutatható.

Bár a külterületi népesség magában foglalja a belterületekkel közvetlenül határos zártkertek népességét is, a kutatások alapján megállapítható, hogy a Bács-Kiskun (és Csongrád) megyék jelentős részére kifejezetten jellemző tanyás településszerkezet népessége a meghatározó. Különösen jellemző ez a megye keleti felének nagy részét magában foglaló Homokhátság területére. Bács-Kiskun megyében 61 település esik e területre ezekben 59 ezer külterületi lakos él, többségükben farm- és szórványtanyákon. E tanyák többségére az időskorúak magas aránya, az alacsony társadalmi státusz és az elnéptelenedés a jellemző. Az utóbbi években megindult a tanyák funkcióváltása; sok esetben külföldi (főként osztrák, német, holland, olasz) állampolgárok láttak lehetőséget a tanyák felélesztésében és hasznosításában.

A megyében a 2001-es népszámlálás adatai alapján a *nemzeti és etnikai kisebbségek* közül a cigányság aránya jelentősen elmarad az országos átlagtól, egyes településeken azonban arányuk viszonylag jelentős: Hartán, Sükösdön és Kiskunmajsán az 5%-ot, Dunaszentbenedeken a 8%-ot is meghaladja.

A nemzeti kisebbségek közül a németek képviseltetik magukat a legnagyobb, kb. 7800 fős lélekszámmal. Jelentős számban élnek Nemesnádudvar, Hajós, Császártöltés településeken (arányuk meghaladja a 25%-ot a népességben belül), illetve alacsonyabb, 5-12%-os arányban a Bajától délkeletre fekvő településeken (Vaskút, Gara, Csátalja, Bácsbokod). A horvát kisebbség tagjának kb. 3200-an vallották magukat, Bátyán, Hercegszántón és Garán 10-25%-os arányuk a népességből, Duskonon pedig átlagosan minden negyedik lakos vallotta magát horvát származásúnak. A szerb kisebbség jelenléte nem számottevő, összesen kevesebb, mint 1000 fő vallotta magát szerbnek a népszámláláskor (5%-ot megközelítő arányban csak a határ menti Hercegszántón vannak

jelen). A szlovák kisebbség is elenyésző számban reprezentált a megyében, arányuk Dunaegyházán kiemelkedő (a lakosság negyede szlovák), számuk pedig Kiskőrösön a legmagasabb (480 fő).

A KSH Népszégtudományi Kutatóintézetének legutóbbi megyei szintű *népesség-előrejelzése* a megye vonatkozásában kedvezőtlen jövőképet vetít előre.

4. sz. táblázat: Népszégg-előrejelzés

	1980	1990	2001	2006	2011	2016	2021
Bács-Kiskun megye népessége, fő	571 448	546 898	547 952	537 862	530 927	523 788	517 499
Népességarány az országban belül, %	5,33	5,27	5,37	5,34	5,31	5,29	5,27

Forrás: KSH Népszégtudományi Kutatóintézet, 2007

A számítások alapján tehát Bács-Kiskun megye népességének az országos átlagot meghaladó ütemű csökkenése várható, így a lakosok száma 10 év alatt több mint 10 ezer fővel csökkenhet.

6. KÖRNYEZETI ELEMEK ÁLLAPOTA, SZENNYEZETT TERÜLETEK

6.1. Környezeti elemek állapota

Talaj

Bács-Kiskun megye átlagos tengerszint feletti magassága 80 és 140 méter közötti, talajadottságait tekintve leginkább a homok és löszös talajok jellemzőek. Ezek közül is a futóhomok, a humuszos homoktalajok, amelyek elsősorban a megye középső területein találhatóak. A futóhomok a Bugaci-homokháton a legelterjedtebb, ahol 50-60 m-t is elérhet a vastagsága, de a többi kistájon is előfordul. A területének több mint felét nagy víznyelésű és vízvezető, gyenge vízraktározási képességű és szintén gyenge víztartó talajok jellemzik. A nyugati területeken (elsősorban a Duna menti Solti-síkság, és a Kalocsai-Sárköz) a réti talajok, réti öntéstalaj, lápos réti talajok, réti csernozjomok találhatóak, amelyek alapvetően jó víznyelésű, vízvezető-képességű, jó víztartó és jó raktározási tulajdonságokkal rendelkeznek. A dél-nyugati és keleti területek legjellemzőbb talajtípusa a csernozjom. A megye területén több helyen is előfordulnak – legnagyobb kiterjedésben szintén a Solti-síkság területén – szoloncsák-szolonyc talajok is, amelyek a felszínhez közelálló talajvízszint miatt alakulnak ki és amelyeknek már a felszíni rétegeiben is nagyobb mennyiségű (>0,5%), vízben oldható só mutatható ki.

A talajok fizikai félesége homok, homokos vályog és kismértékben agyagos vályog. A termőréteg vastagság a megyében a nyugati és a dél-nyugati területeken 100 cm feletti, míg a középső területeken ez nagyon változatos, van ahol a 20 cm-t sem éri el. A talaj kémhatása és mészállapota tekintetében elmondható, hogy az országos átlagnál jobb a helyzet. A savanyú talajok részaránya elhanyagolható. A domborzati adottságok miatt az országos átlagnál lényegesen kisebb az erózióveszély, az erózió által okozott átlagos talajvesztés a megye kistérségeinek legnagyobb területén a legtöbb terület esetében 5 tonna/ha/év alatti¹.

Bács-Kiskun megye talajait több hatás is veszélyezteti. A megye területén kiemelt az aszályhajlam és a szélsőséges időjárási időszakok megerősödése. A Duna-Tisza köze szélérozió által veszélyeztetett terület a gyengén kötött homok, ill. futóhomok talajok magas aránya miatt, ezen felül a szélérozió a csernozjom talajok humuszos rétegét is veszélyezteti. Mára a telepített erdők a veszély mértékét csökkentették, azonban a vegetációs időszakon kívül a szél talajkárosító hatása megemelkedik. A nagyobb veszélynek a művelés alatt lévő területek vannak kitéve, ahol a kora tavaszi (nagyobb átlagos szélességgel jellemezhető időszak) és késő őszi hónapokban a kis felszínborítottság miatt a szél eróziós tevékenysége jelentősen növekszik. A megye több területén is megfigyelhető a szikesedés folyamata, aminek közvetlen hatásai gátolják a talaj termékenységét. Ez egyrészt a hidrogeológiai, éghajlattani okokra vezethető vissza, de az utóbbi években a folyamat felerősödéséhez (másodlagos szikesedés) az emberi tevékenység is jelentős mértékben hozzájárult.

A talaj állapota szempontjából kiemelt kockázati tényezőt jelent a szerves- és műtrágyák alkalmazása is. A mű- és szerves-trágyázott területek területének nagysága Bács-Kiskun megyében a 2004 és 2008 között növekedett. Azonban a többi megyéhez képest átlag alatti a talajjavított mezőgazdasági területek aránya és a talajjavító hatóanyagok tekintetében is a kevesebbet használtak fel a megye termőterületein.

A talaj minőségi romlásának elkerülése érdekében a vegyszerhasználat racionalizálása, a talajvíz-szennyezés megakadályozása, az elszikkasztás, illetve szabálytalan szennyvíz elhelyezés kiküszöbölése, a szakszerűtlentül

¹ Eróziós veszélyeztetettség elemzése a magyarországi kistérségekre az USLE modell alapján, (Pataki R., 2000; Centeri Cs. és Pataki R., 2000; Centeri et al., 2001)

kezelt hígtrágyák megfelelő kezelése, az illegális hulladéklerakások felszámolása, és a szabályozott hulladékkezelés jelenthet megoldást.

Az ipari tevékenységhez fűződő talajszennyezések a megyében általában lokálisak és ritkán kerülnek csak nyilvánosságra. A helyzet vélhetőleg javulni fog, mivel a cégek számára a piacon maradáshoz szükséges nemzetközi auditáláshoz talajmintákra, észlelő kutakra és akkreditált laborban való elemzésekre van szükség.

5. sz. táblázat: Mű- és szervestrágya adatok

2005	2006	2007	2008
Szervestrágyázott alapterület, ha			
41359	43541	44088	43239
Egy hektárra jutó szervestrágya mennyisége, t/ha			
19,5	22,3	15,7	19,9
Műtrágyázott alapterület, ha			
240414	244696	225812	246754
Egy hektárra jutó műtrágya mennyisége, kg/ha			
483	407	408	392

Forrás: KSH

Víz

Bács-Kiskun megye az Alsó-Tisza vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőséghez (ATVKTVF), és ennek Bajai kirendeltségéhez tartozik az érvényes 347/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet értelmében. A megye felszíni és felszín alatti vizeinek kezelése, fenntartása és vízgyűjtő gazdálkodása, vízrajzi tevékenységét az Alsó-Duna-völgyi, az Alsó-Tisza-vidéki, valamint a Közép-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságok (Lakitelek kivéve Töserdő, valamint Szentkirály, Tiszakécske) látják el.

A *felszíni vizek* a megye területére adott vízminőséggel, jelentős szennyezőanyag terheléssel érkeznek az ország más területéről, illetve közvetlenül az országhatáron kívülről. Ezen felül a vízgyűjtőterületen közvetlenül, vagy közvetetten a közcsonna-hálózat révén bevezetett szenny- és használtvizek minősége és a szennyezőanyagok terhelésének nagysága is megszabja a megye felszíni vizeinek minőségi állapotát. A felszíni vizek mennyiségi és minőségi állapotára a természetes meteorológiai tényezők és az emberi beavatkozások (vizeket érő szennyezés, természetes vízjárás és mederformát megváltoztató beavatkozások, nem minden esetben fenntartható vízhasználat, nem megfelelő területhasználat) is hatással vannak. Gondot okoz a növényi tápanyagok (foszfor, nitrát) és a szennyvizek mellett a különféle állattartótelepekről, halastavakból a vizekbe jutó szerves anyagok nagy mennyisége is. Mezőgazdasági eredetű diffúz szennyezések közül a nitrátérzékenység a 27/2006 (II.7.) Korm. rendelet alapján a Homokhátság nyugati, a Kalocsai-Sárköz és a Bácskai-lőszhát területén kiemelkedő. A szennyvíztisztítás nagy problémákat okozott a megyében, azonban helyzete és kapacitása a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően fokozatosan javult az elmúlt években.

A *felszín alatti vizeknél* a Duna-Tisza közti Homokhátság területén a száraz időjárás és a megnövekedett vízkivétel együttes hatására nagymértékű vízszintsüllyedés volt megfigyelhető, amely azonban már lényegesen kisebb mértékű, mint korábban. Így felszín alatti vizek közül a talajvizet – mennyiségi, minőségi problémái miatt – csak a nem ivóvízminőséget igénylő egyedi kutas vízhasználatok (pl. öntözés) kielégítésére használják fel, ill. csökkenő mértékben még külterületi (tanyai) vízellátásra is igénybe veszik. Az ivóvíz ellátást is szolgáló rétegvíz-készlet az Alföld és egyben a megye legnagyobb és leginkább védett helyzetű felszín alatti vízfélesége. A megye egész területén fellelhetők kiemelkedő természeti értéket képviselő hévizek, termálvizek, amelyek hőmérséklete széles skálán mozog (39-90 °C).

A 219/2004 (VII. 21.) Korm. rendelet alapján a felszín alatti vizek a megye területének majdnem teljes egészén érzékenyek számítanak, ezért fokozottan be kell tartani az ezekre a területekre vonatkozó kormányrendelet előírásait. Fokozottan érzékeny területek a Duna mentén találhatóak. A területek érzékenységét az adja, hogy a porózus fő vízadó képződmény teteje a felszín alatt 100 m-en belül található.

A talaj rétegeiben a nitrát, a vas és a sótartalom okoz nagy gondokat. A legjelentősebb káros hatások az állattartó telepek, az üzemanyagotöltő állomások, ipari tevékenységek, illegális hulladéklerakók területén jelentkeznek. Az okok közül a diffúz eredetű nitrát-szennyezés a leggyakoribb, amelyet főképp a szennyvizek szakszerűtlen elhelyezése, valamint a nem megfelelő mezőgazdasági gyakorlat okoz. A jelentős mezőgazdasági termelés miatti permetezőszer használat, szerves- és műtrágya-felhasználás is problémákat okozhat. Az Alföld e részein természetes, geológiai eredetű ivóvíz-minőségi problémák (arzén, mangán, vas) is megfigyelhetőek.

A felszín alatti vizek mennyiségi változását idézi elő a különféle célú vízkitermelés. A legnagyobb része ivóvíz céljára, valamint ipari célú felhasználásra, öntözésre és fürdő célú felhasználásra szolgál. A Duna-Tisza közén a meteorológiai változások mellett a hosszútávú utánpótlódást meghaladó talajvíz kitermelés hatása is veszélyezteti a sekély víztestek állapotát. A tanyákon és a tanyás településeken még mindig sok az illegálisan működő fűtő kút, amelyek komoly veszélyt jelentenek a talajvízre, egyes esetekben a vízzáró réteget átütve, a felszín alatti ivóvízbázisokra is.

A Dél-Alföld hazai viszonylatban kiemelkedő termálvíz hasznosítása is a víztestek gyenge állapotát okozza, mivel a termálvizek visszatáplálása jelentéktelen mértékű, és a fürdőkhöz használt víz - emberi eredetű szennyezettsége miatt - nem is táplálható vissza.

Levegő

Bács-Kiskun megye területének jelentős része az ország légszennyezettség szempontjából kevésbé terhelte területei közé tartozik. A légszennyezettség elsősorban a városokban és a fő közlekedési útvonalak környezetében jelentősebb. A közvetlen szennyező források által nem érintett települések – különösen a nagy kiterjedésű tanyahálózat – levegőminősége megfelelő, jelentős területeken pedig kifogástalan. A városok fő szennyező forrásai a közúti közlekedés, a lakossági-közintézményi fűtés-energiafelhasználás és az ipari, szolgáltatási kibocsátások.

A 4/2002. (X. 7.) KvVM rendelet az ország területén légszennyezettségi agglomerációkat és zónákat jelöl ki, ami szerint Bács-Kiskun megye területe a „10. Az ország többi területe” nevű zónába van sorolva. A megye települései közül Baja és Kecskemét városok külön csoportba, a „11. Kijelölt városok” körébe tartoznak. Mindkét városban a szálló por értékei minősülnek egészségügyi határértéket meghaladónak, a többi szennyező anyag tekintetében jónak mondhatóak az értékek. Baján a nitrogén-oxid szennyezés mértéke is a felső vizsgálati küszöb, és a légszennyezettségi határérték között van.

Az A, B és C besorolás a levegőszennyezettség egészségügyi határértékeit meghaladó koncentrációt jelenti, ahol további terhelés nem engedhető meg. A jogszabály az E és F besorolási kategóriákban nem ír elő rendszeres mérési kötelezettséget. A talajközeli ózon minősítése regionális-kontinentális jellege miatt az egész országra vonatkozik.

Szennyező anyagokénti besorolásuk az A-tól F-ig (csökkenő sorrendben) terjedő skálán az alábbi:

6. sz. táblázat: Légszennyezettségi zónák

	kén-dioxid	nitrogén-dioxid	szén-monoxid	szilárd (PM ₁₀)	benzol	ózon
10. zóna	F	F	F	E	F	B
11. Baja	F	D	F	C	F	B
11. Kecskemét	F	E	E	C	F	B

Forrás: 4/2002. KvVM rendelet

A főbb szennyezőanyagok tekintetében általánosságban elmondható, hogy Bács-Kiskun megyében az elmúlt éveket – a CO₂ kibocsátás kivételével – csökkenő tendencia jellemezte. A 2005-ös értékekhez képest a kén-oxidok kibocsátása 30%-kal, a szén-monoxidé 32%-kal, a nitrogén-oxidoké 15%-kal, a szilárd anyagoké pedig 9%-kal csökkent. Egyedül a kibocsátott szén-dioxid mennyisége változott kedvezőtlenül, értéke a hatszorosára nőtt 2005 és 2008 között. Annak ellenére alakultak többnyire kedvezően az értékek, hogy a megye észak-nyugati része jelentős légszennyezést kap Dunaújváros ipari területeiről, hiszen az általában uralkodó ÉNy-i széljárás jócskán Szabadszállás és Solt térségébe szállítja a szennyeződést.

7. sz. táblázat: Kibocsátott szennyezőanyag mennyisége

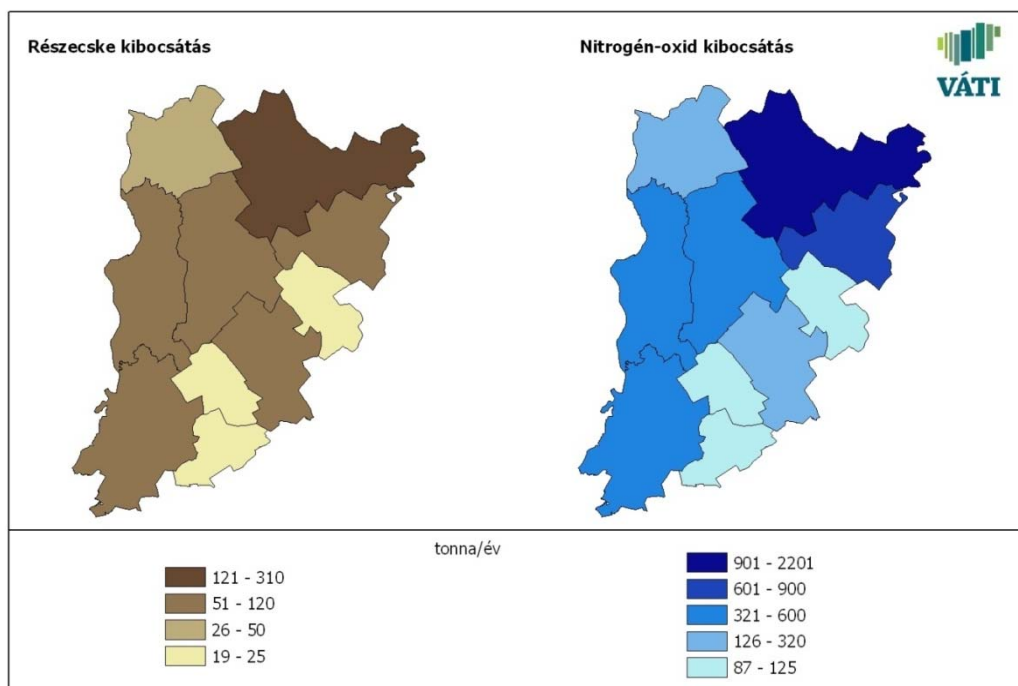
Szennyezőanyag (kg)	2005	2006	2007	2008
Kén-oxidok (SO ₂ és SO ₃) mint SO ₂	55 686	47 379	48 469	38 520
Szén-monoxid	353 348	484 290	292 615	241 447
Nitrogén oxidok (NO és NO ₂) mint NO ₂	431 939	335 692	348 371	367 603
Szilárd anyag	121 042	102 170	97 851	110 779
Szén-dioxid	408 020 381	325 457 782	395 188 431	2 484 463 793

Forrás: LAIR adatbázis

A lakossági tevékenységből származó légszennyezés aránya az elmúlt években jelentős mértékben csökkent, ami feltehetően az energiatakarékosági programoknak is köszönhető. Ezzel párhuzamosan az ipari eredetű emisszió is csökkenő tendenciát mutat, ráadásul a szigorodó elvárások és technológiai korszerűsítések következtében a közeljövőben ennek további mérséklődése várható. Bács-Kiskun megyében a földgázzal való fűtés részesedése országos átlag alatti, a kiterjedt tanyarendszer miatt sok esetben célszerűbb a szilárd tüzelés alkalmazása. A megye lakásállományának vezetékes gázzal történő ellátása országos átlag alatti (74,6%, szemben az országos 76,5%-os átlaggal), egyedül a Bajai kistérségben haladja meg a 80%-ot. A legalacsonyabb bekötési arány a Kiskunmajsai kistérséget jellemzi, ahol ez az érték még a 60%-ot sem éri el.

A közlekedésből származó légszennyezőanyag-kibocsátás a megyében található gyorsforgalmi utak mentén az országban a legrosszabbak közé tartozik. Ennek legfőbb oka az igen jelentős gépjármű forgalomban keresendő (különösen a tranzit forgalom mérete kimagasló). A Kecskeméti kistérségben mind a szilárd részecske- (PM10 és PM2,5), mind a nitrogén-oxid kibocsátás a legmagasabbak, utóbbi az M5-ös autópálya által érintett valamennyi kistérségben szintén kimagasló. A megye többi kistérségében az értékek átlagosak, illetve országos átlag alattiak.

30. sz. ábra: Közúti gépjárművek összegzett emissziója, 2007

Forrás: Közlekedéstudományi Intézet

Zaj

A megye zajterhelését befolyásoló főbb tényezők:

- a forgalom nagysága, összetétele, sebessége, valamint a forgalomáramlás változásai,
- az észlelési pont és a zajforrás távolsága, magassági viszonyok, valamint közbenső terepviszonyok, beépítés, zóldsáv,
- az út meredeksége, szabályozási szélessége, a burkolat típusa,
- a talaj, a felszín akusztikai tulajdonságai, és
- a légköri viszonyok.

Bács-Kiskun megye településein a legjelentősebb zajforrást a közlekedés jelenti, az áthaladó forgalom nagysága – 5 db főút (51-es, 52-es, 53-as, 54-es, 55-ös) és egy autópálya (M5) – közepesnek minősíthető. A számottevően legnagyobb közlekedési zajjal történő túlterhelés a városokban figyelhető meg, mint Kecskemét, Baja, Kalocsa, Solt. Ezekben a településeken a nagy forgalmú közutak zajcsökkentésének megoldása továbbra is feladatként jelentkezik.

Baján és Solton a Duna-hidak miatti forgalom nagyságrendjét a dunaújvárosi és a szekszárdi Duna-híd megépítése már kismértékben csökkentették.

A megyében Kecskeméten egy katonai repülőtér, ezen felül több kisebb repülőtér is található. A Kecskeméti reptér közelében a legújabb lakóházak olyan közel épültek fel, hogy szinte képtelenség jelentős beavatkozás

vagy korlátozás nélkül a repülési zajterhelést határértékre csökkenteni, így ez a zajkibocsátás is közrejátszik a területet érő zajterhelésben.

A zajvédelem legfontosabb szakpolitikai célkitűzése a 75 dB fölötti nappali, illetve a 65 dB feletti éjjeli zajterhelésnek kitett lakóterületek arányának csökkentése. A célkitűzés megvalósításának fontos elemét képezik a zajvédelmi programok, az ellenőrzés hatékonyságának javítása, a stratégiai zajterképek elkészítése, valamint zajvédelmi műtárgyak, zajcsökkentő elemek építése.

Hulladék

2008-ra Bács-Kiskun megyében a települések mindegyikén megszervezésre került a rendszeres hulladékgyűjtés, ugyanakkor a külterületi lakott helyek nagy aránya miatt csak a lakások 78%-a került bevonásra a szolgáltatásba. A keletkező települési szilárd hulladék mennyisége kisebb mértékben (15%) nőtt az elmúlt években, azonban az össz mennyiségben belül a lakossági eredetű hulladék aránya a fogyasztói szokások folyamatos változásának köszönhetően kétszer akkora mértékben növekedett. 2008-ban a keletkezett települési szilárd hulladék 85%-a került a lakosságtól elszállításra.

8. sz. táblázat: Hulladék gyűjtése, ártalmatlanítása

Megnevezés	2000	2005	2006	2007	2008
Hulladékgyűjtés					
Hulladékgyűjtésbe bevont település	88	117	119	119	119
Rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakás és üdülő	151 609	187 293	191 781	193 997	190 210
Ebből: lakás	145 057	182 004	186 573	188 068	184 570
Szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakás és üdülő	..	..	..	436	–
Ebből: lakás	..	..	..	436	–
Elszállított települési szilárd hulladék, ezer t	..	..	162	198	187
Ebből: lakosságtól	..	..	117	154	160
ezen belül: szelektív hulladékgyűjtésben	..	..	..	..	–
Elszállított folyékony települési hulladék, ezer m ³	615	368	377	354	247
Ebből: lakossági tárolókból	216	150	158	157	112
Hulladékhasznosítás, ártalmatlanítás					
Újrafeldolgozással hasznosított, ezer t	..	..	..	4	3
Energiahasznosítással történő égetéssel hasznosított, ezer t	..	..	..	–	–
Energiahasznosítás nélküli égetéssel ártalmatlanított, ezer t	..	..	..	4	–
Lerakással ártalmatlanított, ezer t	..	..	..	190	185
Összesen	..	..	..	198	187
Üzemelő lerakóhelyek száma	86	36	35	33	26

Forrás: KSH

A keletkező települési szilárd hulladék gyakorlatilag teljes mennyiségben lerakással kerül ártalmatlanításra. 2009. július 16-áig valamennyi olyan, környezetszennyező hulladéklerakó bezárt, amelyek működése a légkörre, a vizekre és az emberi egészségre is káros lehet. A bezárások után is legfeljebb 50 km-en belül elérhetőek azok a hulladéklerakók, amelyek modern technológiák alkalmazásával, elegendő kapacitással biztosítják a környezet magasabb fokú kímélését. A nem megfelelő műszaki védelemmel rendelkező hulladék-lerakók bezárását uniós irányelv alapján a hulladékgazdálkodási törvény írta elő. A korszerűtlen, környezetszennyező települési lerakók felszámolásával, rekultivációjával megszűnt a lehetőség a lakossági egyéni hulladékok elhelyezésére, ami az engedély nélküli lerakások számának növekedéséhez vezetett. Az illegális kommunális hulladék, építési törmelék stb. lerakók számos településen problémát okoznak.

2005 óta zajlik e térségben a Duna-Tisza-közi nagytérség regionális települési hulladékgazdálkodási rendszer kiépítése, amely várhatóan jelentősen javítja a hulladékszállítást. 2008-ban az üzemelő lerakóhelyek száma kb. ¼ volt csak a 2006-os értéknek.

Bács-Kiskun megyében jelenleg 4 térségi jelentőségű szilárd hulladéklerakó üzemel: Kecskemét, Kiskunhalas, Vaskút és Izsák településeken.

A hulladékgazdálkodás alapja a Homokhátsági Regionális Települési Hulladékgazdálkodási Program megvalósítása, melynek célja három megye (Baranya, Bács-Kiskun és Csongrád) részterületein (345 ezer lakosa számára) az EU-s elvárásoknak megfelelő hulladékkezelés megoldása. A 2005 és 2010 között megvalósuló program révén az önkormányzatok nem önálló keretek között oldják meg a hulladékok begyűjtését és ártalmatlanítását, hanem egy korszerű, biztonságos és a környezetvédelmi előírásoknak maximálisan megfelelő hulladékgazdálkodási rendszer részeként. A program keretében összesen 23 db környezetvédelmi célokat szolgáló létesítmény készült: 2 hulladéklerakó (Kiskunhalason és Felgyőn), 3 hulladékválogató (Vaskúton, Kiskunhalason és Felgyőn), 1 hulladékátrakó állomás (Kalocsán). Ezekon felül 4 komposztáló telepet alakítottak ki (Vaskúton, Kiskunhalason, Felgyőn és Kalocsán), 13 településen pedig hulladékudvarok épültek (Bácsalmás, Baja, Csátalja, Csongrád, Jánoshalma, Kalocsa, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kiskunmajsa, Kecel, Kiskőrös, Soltvadkert, Sükösd).

A projektben érintett 82 településen 397 db hulladékgyűjtő sziget is kialakításra került, valamint 83 régi hulladéklerakó rekultivációja is megtörtént. A beruházás összértéke 11,2 Mrd Ft, ami az országban jelenleg futó hasonló 12 hulladékgazdálkodási program közül az egyik legnagyobb: a homokhátsági projekt értéke az átlagos projektérték kétszeresét teszi ki. Ezen felül a projekt költségeinek 75%-át az Európai Unió biztosítja, ami a Magyarországon futó hulladékgazdálkodási projektek között a legmagasabb elnyerhető támogatás.

Kiskunhalason 2008. április 11-én adták át az 5,6 millió euró, azaz 1,4 milliárd Ft értékben, mintegy 6 hektárnyi területen kialakított lerakót, ami 740 ezer köbméternyi nem hasznosítható szemét lerakására alkalmas. A lerakó mellett egy évente 15 ezer tonna (kb. 1000 kamion tömegének megfelelő) szelektíven gyűjtött hulladék befogadására alkalmas válogatócsarnok is készült a hozzá tartozó gépsorral, valamint egy évente 7800 tonna szerves anyagot kezelő komposztáló üzemmel. A kiskunhalasi központba 17 településről (Bócsa, Csólyospálos, Harkakötöny, Imrehegy, Jánoshalma, Kecel, Kéleshalom, Kiskőrös, Kiskunhalas, Kiskunmajsa, Kunfehértó, Kömpöc, Tázlár, Pirtó, Soltvadkert, Szank, Zsana) gyűjtik a szemetet.

6. 2. Szennyezett területek

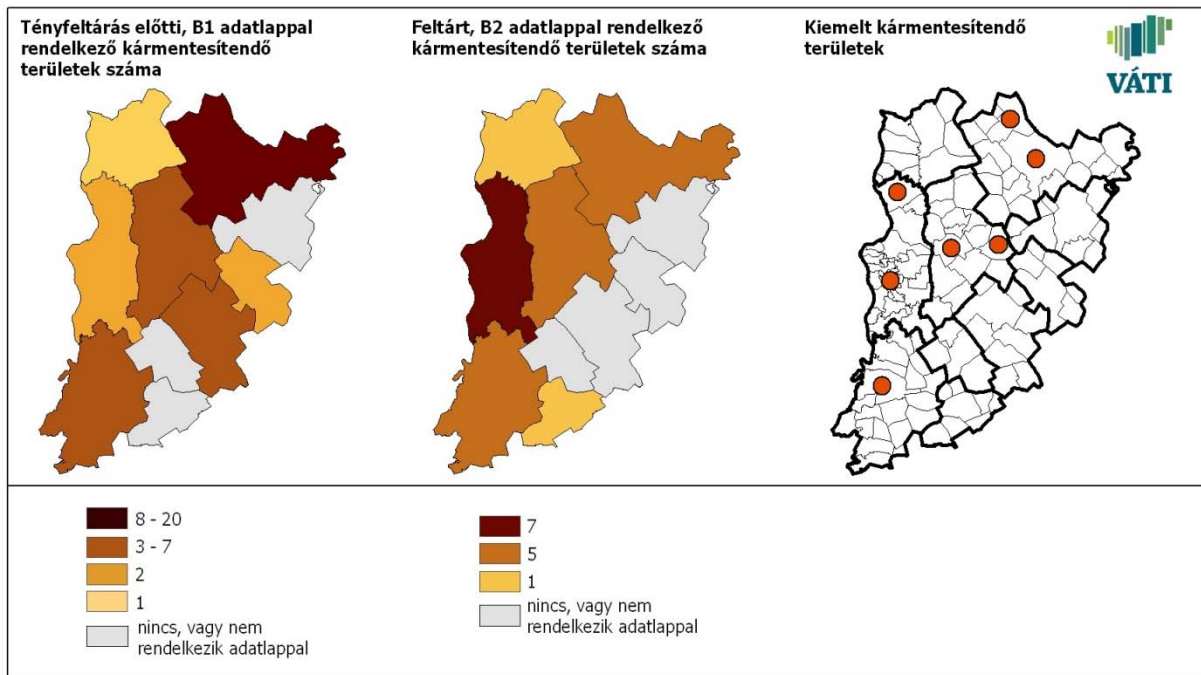
Magyarországon a hátrahagyott környezeti károk nyilvántartásba vétele, felmérése, kármentesítése, illetve monitorozása az Országos Környezeti Kármentesítési Program (OKKP), illetve Alprogramjai keretében valósulnak meg. Az OKKP célja a felszíni- és felszín alatti víz, a földtani közeg, a természeti értékek veszélyeztetésének, szennyezettségének, károsodásának megismerése, nyilvántartásba vétele, valamint a szennyezettség kockázatának csökkentése, és a szennyezettség csökkentésének vagy megszüntetésének elősegítése.

A környezetbiztonság szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír a talajok kármentesítése, a földtani közeg és a felszín alatti vizek szennyezésektől való megóvása, illetve a már szennyezett területek rehabilitációja, a károk felszámolása és mérséklése. A Vidékfejlesztési Minisztérium által koordinált Országos Számbavétel az ország egész területére kiterjedően, különböző szintű és mélységű adatokat gyűjt és dolgoz fel a pontszerű szennyező források, elszennyezett területek szennyezettségére vonatkozóan. Az Országos Számbavétel eredményei a KARINFO programrendszer felhasználóin kívül egyelőre a környezetvédelmi ágazat belső, intranetes oldalán érhető el.

Az adatokra támaszkodva, a kármentesítés különböző szakaszaira, előzetes egyszerűsített relatív kockázatbecslésre támaszkodó prioritási számok alapján összeállított Nemzeti Kármentesítési Prioritási Listák (NKPL-I. II. és III.) generálhatóak. A prioritási szám kifejezi a szennyezett, károsodott terület környezeti kockázatát, a kármentesítés sürgősségét.

A FAVI-KARINFO alrendszer folyamatosan bővülő adattartalmának megfelelően a rendszerbe rögzített tényfeltárás előtti adatok adatlapja (B1), a tényfeltárás utáni adatok adatlapja (B2), és a műszaki beavatkozás utáni adatok adatlapja (B3) alapján tartalmaz információkat az adott területről, melyekre vonatkozóan igény és szükség szerint futtathatók le a prioritási számítások.

31. sz. ábra: Kármentesítendő területek, 2007

Forrás: KvVM

A B1 tényfeltárás előtti adatok adatlapja alapvetően helyszíni bejárás és háttéradatbázisok felhasználásával közelítő adatokat és műszaki becsléseket tartalmaz. 2007-ben összesen 491 darab ilyen területet tartalmazott az adatbázis, amelyek nagy számban (>15 db) fordultak elő többek között a Kecskeméti- (20 db), közepes számban (6-10 között) pedig a Kiskunhalasi kistérségben (7 db).

A B2 tényfeltárás utáni adatok adatlapja már a tényfeltárás során mért, analizált és modellezéssel megállapított adatokat tartalmaz hasonlóan a B3 műszaki beavatkozás utáni adatok adatlapjához. A FAVI-KÁRINFO alrendszerben 2007-ben összesen 459 darab feltárt kármentesítendő területet tartottak számon. Bács-Kiskun megyében a legtöbb B2-es adatlappal rendelkező kármentesítendő terület a Kalocsai kistérségben volt (7 db).

Országos viszonylatban a Kiemelt Kármentesítési Területek (KKT) körébe azok a területek tartoznak, ahol jelentős a földtani közeget és a felszín alatti vizeket veszélyeztető szennyezettség, valamint ahol a szennyező anyagok mennyisége, illetve minősége fokozott környezeti kockázatot jelent. Általában e területek kármentesítési költségvonzata jelentős, valamint a sajtó- és lakossági figyelem középpontjában állnak. Bács-Kiskun megyében 7 település (Baja, Kalocsa, Solt, Lajosmizse, Kecskemét, Bócsa, Kiskőrös) volt érintett ebben a kategóriában.

A kármentesítés következő szakasza, a műszaki beavatkozás, amely mind környezetvédelmi, mind területfejlesztési szempontból igen jelentős, mivel a szennyezésektől való megtisztítás után a megtisztított terület nem jelent a környezetre nézve további veszélyt, valamint új, értékes beruházási, fejlesztési területté válhat, ami elősegíti a helyi gazdaság versenyképességének a növelését.

2007-ben a FAVI-KÁRINFO adatbázisban B3 adatlappal rögzített, műszaki beavatkozás után álló területek száma összesen 97 darab volt, a megyében három település volt érintett: Kecskemét, Kiskunfélegyháza és Kunszentmiklós.

Az OKKP céljainak érdekében a megyéhez kapcsolódó beavatkozás két települést érintett 2007-ben. A Pénzügyminisztériumhoz, illetve a Magyar Nemzeti Vagyonkezelőhöz tartozó „Volt Szovjet Ingatlan Alprogram” megvalósítása során műszaki beavatkozásra irányuló munkák folytak Kalocsán, továbbá Kecskeméten is három műszaki beavatkozás kivitelezését végezték el.

7. TERMÉSZET- ÉS TÁJVÉDELEM

A megye természeti, tájképi értékei a Duna-Tisza között a Duna-völgyi öntésterületektől, a Duna-Tisza közti Hátság homokpusztáin, homokbuckáin és Bácska löszös maradványfoltjain keresztül az Alsó-Tiszavidék ártéri erdeiig terjednek. A természeti, táji értékek és kultúrtörténeti értékek közül kiemelkedőek a hazai és nemzetközi viszonylatban is több szinten védett nyilvánított területek, képződmények, valamint a növény- és állatfajok. E területeken a természetvédelem célja a Duna-Tisza köze természet szerű tájainak, élővilága változatosságának, földtani és felszínalaktani képződményeinek, vizeinek megőrzése, ezen értékek tudományos kutatása és oktatási, ismeretterjesztési célú bemutatása. Alapvető feladat még az évszázadok alatt kialakult tanyasi életforma, a hagyományos gazdálkodási módszerek, az ősi jellegű háziállat fajták fenntartása.

A megyében az országos jelentőségű védett természeti értékeket a Duna-Tisza között a *Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság*, kisebb részben - a dunántúli rész a Mohácsi-szigettel - a *Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság* kezeli. Egyes kisebb, a Tisza hullámterében Bács-Kiskun megyébe benyúló védett természeti területeken a szakmai felügyeletet a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság látja el. Az elsőfokú természetvédelmi hatóság az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, valamint az Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség.

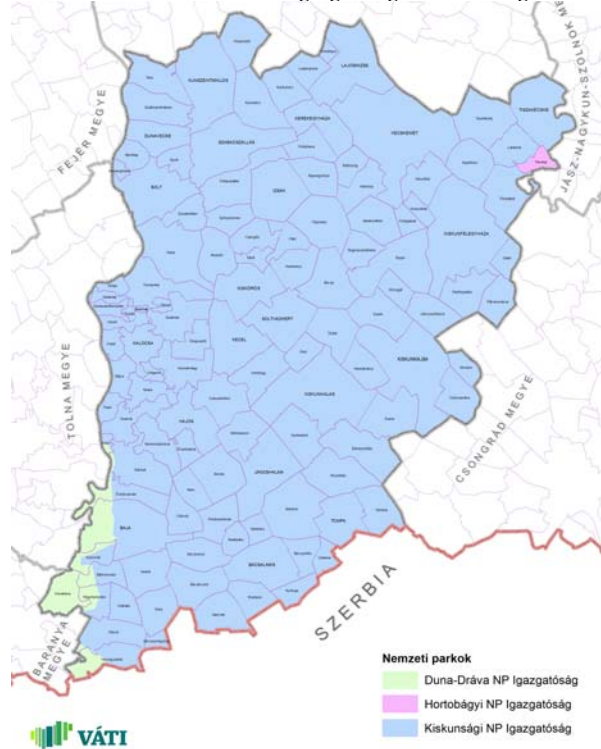
A kiemelkedő természeti értékek nemzetközi elismeréseképpen a KNP területének kétharmadát az UNESCO Ember és Bioszféra (MAB) programja *Bioszféra Rezervátum* má nyilvánította.

A vizes élőhelyek fokozott védelmét szolgáló *Ramsari Egyezmény* hatálya alá a következő területek tartoznak: a *KNP Felső-Kiskunsági tavainak vidéke*, az *Izsáki Kolon-tó*, a *Mártélyi TK*, valamint a *Pusztaszeri TK egy része*.

Országos jelentőségű védett természeti területek és emlékek

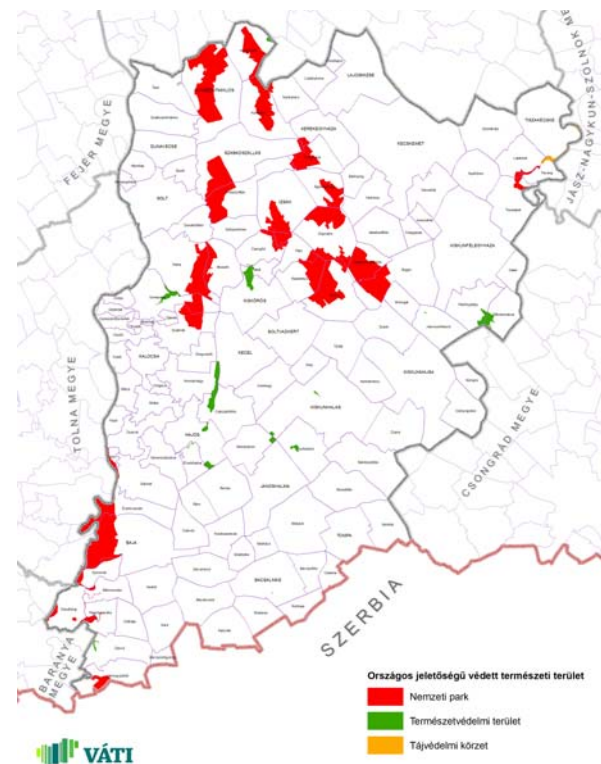
A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján az országos jelentőségű védett természeti területeknek két alapvető típusa különíthető el. A *nemzeti parkok*, *tájvédelmi körzetek* és a *természetvédelmi területek* védeltsége egyedi jogszabállyal, miniszteri rendelettel kerül kihirdetésre, míg az ún. *ex lege védett területek* a törvény erejénél fogva állnak védelem alatt. Az *ex lege* védett természeti területek esetében az illetékes természetvédelmi hatóság határozatban állapítja meg, hogy az adott terület megfelel a törvény által megadott feltételeknek, és így védelem alatt áll.

32. sz. ábra: Nemzeti Park Igazgatóságok illetékessége

Forrás: KNPI, DDNPI, HNPI, DINPI, 2011

33. sz. ábra: Egyedi jogszabályban kihirdetett országos jelentőségű védett természeti területei

Forrás: KNPI, DDNPI, HNPI, 2011

Egyedi jogszabállyal kihirdetett védett természeti területek

A megyében a nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek és természetvédelmi területek országos védelem alá egyedi jogszabállyal eddig összesen 26719 hektár kiterjedéssel kerültek, ami országosan az ilyen besorolású területek 10,5 % -a.

9. sz. táblázat: Egyedi jogszabállyal kihirdetett védett természeti területek

Működési terület	Védett terület neve	Megyei terület (ha)
<i>Nemzeti park</i>		
KNPI	Kiskunsági Nemzeti Park törzsterületei:	
	Felső-Kiskunsági puszta	11061
	Felső-Kiskunsági tavak	3905
	Izsáki Kolon-tó	2962
	Fülöpházi homokbuckák	1992
	Orgoványi rétek	3753
	Bócsa – Bugac buckavilága és homokpuszta	11488
	Tóserdő és Szikrai Holt-Tisza	698
	Peszér- Adacsi rétek	5757
	Miklapusza	6241
DDNPI	Duna-Dráva Nemzeti Park	
	Gemenc és Béda-Karapancsa	10813
<i>Tájvédelmi körzet</i>		
HNPI	Közép-Tiszai TK	825
<i>Természetvédelmi terület</i>		
KNPI	Bácsalmási gyapjas gyűszűvirág termőhelye TT	4
	Császártöltési Vörös-mocsár (Órjeg)TT	930
	Csolyospálosi földtani feltárás	2
	Érsekalmi Hét-völgy TT	26
	Hajósi Homokpuszta TT	188
	Hajósi kaszáló és löszpartok TT	121
	Jászszentlászlói Kalmár-erdő TT	9,5
	Kéleshalmi homokbuckák TT	168
	Kiskőrösi turjános TT	549
	Kiskunhalasi Fejeték-mocsár TT	25
	Kunfehértói holdrutás erdő TT	120
	Kunpeszéri Szalag-erdő TT	117
	Péteri-tó TT	712
	Szelidi-tó TT	360
	DDNPI	Dávodi Földvári tó TT

Forrás: KNPI, DDNPI, HNPI honlap,
www.termeszetvedelem.hu

(A megye egyedi jogszabályban kihirdetett országos jelentőségű védett természeti területeinek részletesebb táblázatát a 1.sz. függelék tartalmazza.)

Kiskunsági Nemzeti Park

A megyében a természetvédelmi értékek megóvását – a hazánkban másodikként, 1975-ben megalakult – Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága látja el. A védett területek kiterjedése összesen 76 600 hektár, melyből több mint 51 081 hektár a kilenc különálló egységből álló Kiskunsági Nemzeti Park (KNP), míg a fennmaradó részt a tájvédelmi körzetek (TK), és természetvédelmi területek (TT) teszik ki.

A **Felső-Kiskunsági puszta** 11 061 hektár kiterjedésű, felszínét szinte határtalan rétek-legelők uralják. Északi részén a puszta háborítatlanságát vízzel borított laposok, nagyobb vízállások szakítják meg. Főleg a nyári időszakban sok helyen vakítóan fehér vakszik-foltok – az úgynevezett "sóvirágzás" – árulkodnak a talaj magas sótartalmáról, szikes jellegéről. Tájékpíleg is igen különlegesek a szikes puszták. Akár több tíz kilométerre is el lehet látni zavarás nélkül. A talajadottságok miatt a szikesek növénytakarásait sötét fajok alkotják és madárviláguk is gazdag. A szikes réteken költ a fokozottan védett *túzok* a hazai állomány jó része a kiskunsági pusztákon fészkel. A nemzeti parkban folyó tűzokvédelmi program biztosítja e ritka madár természetes táplálkozó- dűrgő és fészkelő helyének zavartalanságát, a 2005-ben kezdődött Európai Unió Tűzok Life Program központja is a Felső-Kiskunsági szikes puszta. A nagy kiterjedésű nyílt puszták terített aszalt kínálnak a ragadozó madaraknak. A nagyobb vízborítások – Kisapaj térsége, Szűnyog-puszta, Csárdalapos, és Pozsáros –

április-májusig megmaradó vizei kedvező költő és táplálkozó helyet biztosítanak a vízi madarak számára (cankók, godák, bíbicek, gémfélék, récék, stb.).

A nemzeti park kiállító helye a kunszentmiklósi Virágh-kúria. Apaj község határában az egykori halastavak és rizskazetták rekultivációjával természetközeli állapotú vizes élőhely alakult ki. Az apaji pusztán vagy ezer szürke marha is legel.

A Solti-síkságon, Szabadszálás és Akasztó között húzódik a **Felső-Kiskunsági tavak** területe (3905 ha). A valamikor összefüggő területen található a Duna-Tisza köze legnagyobb kiterjedésű szikes tórendszere, a tavak közül már sok, pl. a Fehér- szék elmocsarasodott. A Szabadszálás határában levő Zab-szék, vagy a fülöpszállási Kelemen-szék viszont ma is őrzi eredeti állapotát. Napjainkra a szikes tavak száma megfogyatkozott, ezért a megmaradt tavak víztani és természetvédelmi értéke felbecsülhetetlen. A tavak vizének kémiai és fizikai sajátosságai speciális életközösség megtelepülését eredményezték. A sokszor igen lúgos vizekben csak apró rákok és más mikroszkopikus szervezetek képesek életben maradni, melyek az itt megtelepedő parti madarak és sziki fészkelő közösség táplálékbázisát jelentik. A tavak környéki gyepeket főleg birkanyájak tartják karban. A szikes tavak parti zónájában költő madárfajok közül jelentős állomány van a *gulipánnak* és a *küszvágó csérnek*. A tavaszi vonuláskor tömeges *piroslábú cankó* bizzar külleme és dallamos füttyülése alapján könnyen felismerhető. A szikes tavak vidéke a Ramsari Egyezmény oltalma alatt álló nemzetközi jelentőségű vizes élőhely is.

A térség legnagyobb édesvízi mocsara az **Izsáki Kolon-tó** 2962 hektár területtel. A tó tágabb környezetét telepített erdők és megművelt földek övezik. A nyugati oldalán emelkedő homokbucka, a Bikatorok 126 m magasságú. A tó jelenleg az elmocsarasodás és az előregedés előrehaladott állapotát mutatja, a sekélyebb részeken szikesedési és tőzegképződési folyamatok is beindultak. A tavon nyílt vízfelületet szinte nem találni, nagyobb része nádas-mocsár, átlagos mélysége 60-80 cm és gazdag hínárvegetáció jellemzi. A tavat fajgazdag láprétek, mocsárrétek láperdő határolják. Állatvilága élőhelyi adottságainak megfelelően változatos. Az Aqua Colun tanösvény az izsáki vásártérről indul, és a tó mellett haladva megfigyelhető a környék jellegzetes élővilága. A Poszáta tanösvény a Madárvárta mellől indul, és a tó, valamint a Bikatorok élőhelyeit mutatja be.

A **Fülöpházi buckavidék** a Duna-Tisza közti Homokhátság egyik legszebb, szinte érintetlen állapotban levő védett része, területe 1992 hektár. Vonulatai csak néhány tíz méterrel magasodnak a Duna és Tisza-völgy fölé. A homokterületek az Ős-Duna hordalékkúpjainak maradványa. A folyóvízi feltöltődés után a Duna elhagyta a területét, és szél által mozgatott homoküledék felhalmozódása indult meg. A Hátságot sokfelé jellemző homokbuckák ÉNy-DK-i települési irányúak, mely az uralkodó széliránynak felel meg. A Hátság felszínét lepelhomok-síkságok, tagolt homokbucka vonulatok jellemzik a szél által kifújó mélyedésekkel, melyekben korábban időszakos szikes tavak, szikes mocsarak sokasága volt. A homokbuckák nagy részét nyílt homoki gyepek fedik. A legeltetés megszűntével lassan megszűnt a homok mozgása is. Ma már csak két mozgó homokbucka található a fokozottan védett területen. Lassan a fás szárú növények is megjelentek a területen. A buckavidék kedvelt kirándulóhely is, itt található a Naprózsa Erdei Iskola, ami már több évtizede a környezeti nevelést szolgálja.

Az **Orgoványi rétek** Ágasegyháza és Orgovány községek között elterülő, mocsarakkal, láprétekkel, nedves kaszálókkal, szikesekkel és homokbuckákkal tarkított tája 1976 óta védett, mint tájvédelmi körzet, 1990-es átminősítése óta pedig a Kiskunsági Nemzeti Park törzsterülete 3753 hektáron. Az Orgoványi rétek területe két nagy egységre osztható: keleti részén az Ágasegyházi- és Orgoványi rétek élővilágát az időszakos vízhatások határozzák meg, a mocsarakhoz nyugat felől homokbuckavidék csatlakozik.

Bugac a Duna-Tisza közti Hátság közepén terül el, és a nemzeti park legnagyobb területe (11 488 ha). Felszínalaktanilag nagyon hasonlít a fülöpházi és az orgoványi buckákhoz, ahol egymást váltják a szélbarázdák és az éles gerincű meredek homokbuckák. A legmagasabb buckákat az itt élők el is nevezték: Messzelátó-hegy, Lóállás, Betyár-állás, Pipagyújtó-hegy. Mára a pusztának csak kb. 1/10-e maradt meg természetközeli állapotában, mivel a korábbi erdősítések (telepített fenyvesek, akácok és nyarasok) és szántók zsugorították a pusztát, de a csatornázások és a csapadékhány miatt eltűntek a szikes tavak, kiszáradtak a buckaközi semlyékek és lápok is.

A meredek buckaoldalak és buckatetői legszárazabb és tápanyagban legszegényebb növénytakarója itt is a nyílt homokpuszta-gyep. Első virágzó növények között a ritka *fekete kökörcsin*. Valamikor a bugaci puszta üde színterületeit jelentő szikes tavak - Szappanos-tó, Szekercés-szék - mára kiszáradtak. A parti zóna sós rétejei is átalakulóban vannak. Bugac állatvilága is sok hasonlóságot mutat a többi homokterületével (*sisakos sáska*).

A puszták és az erdők madarai között gyakori a szajkó, a feketeterítő, az örvös galamb, a fülemüle, a vadgerle és a sárgarigó. A bugaci puszta képéhez évszázadok óta hozzá tartoznak az ősi magyar háziállatok, a racka juhok, a szürke marhák és a magyar félvér lovak.

A bugaci terület közel 100 éve idegenforgalmilag is ismert (Karikás csárda, Pásztormúzeum). Bugac a Kecskemétről kiinduló keskeny nyomtávú vasúttal is megközelíthető. Különböző tanösvények várják a látogatókat: Boróka tanösvény, Sáskajárás sétaút, Erdei tanösvény.

A Kiskunsági Nemzeti Park legkisebb területegysége az Alsó-Tiszavölgyben a **Szikra és az Alpári-rét** (1038 ha). A Tisza meandereiből kialakult természetes és mesterséges holtágak, ártéri erdők, hullámtéri kaszálók ma is őrzik az évszázadokkal ezelőtti természetet.

A nemzeti park e területén két jelentősebb holtág van: a szikrai (Töserdő) és a tiszaalpári. Mindkettőt fajgazdag ártéri erdőtüszulások övezik. Déli irányban a védett terület az Alpári- rétből öblösödik ki. A Duna-Tisza közén az egyik legszebb panorámája az alpári templom-dombról tárul a szem elé. Töserdőben a Kontyvirág tanösvényen, Tiszaalpáron az Árpád fejedelem tanösvényen mindenki megismerheti a védett terület természeti és kultúrtörténeti értékeit.

A Kiskunsági Nemzeti Park **Peszéradacsi rétek** (5757 hektár) területe ékes bizonytéma annak a fajgazdagságnak, amit ezek a területek mai is hordoznak. A ritkán lakott vidék különleges tájképi értékeket hordoz. Változatos élőhelyei közül említést érdemelnek a lápok, láprétek, mocsárrétek, nedves kaszálók, valamint az itt található homokterületek és homoki erdők. Lápi és homoki nyírfás erdőrészelei kivételes értéket képviselnek. Erdőrezervátumai évszázados tőgyfákat őriznek. Számos példa van itt, a homoki, a szikes és lápi szukcesszió változataira és átmeneteire. A lápréteken számos védett és fokozottan védett faj található, mint a *vitészkosbor*, *mocsári kardvirág*. A Kunadacs határában működő *Vipera védelmi központ* Európai Unió támogatással igyekszik megmenteni az egész Európában kipusztulással fenyegetett kígyófajt. A pusztákon itt is jó dürgő helyeket találnak a tűzokok. A kunadacsi horgásztótól indul az Kosbor tanösvény, melyen a temetődombot övező mocsárréteket bejárva a turjánvidék változatos élőhelyeit lehet megismerni

Miklapusztá a Solti-síkság és a Kalocsai-Sárcöz határán fekvő nagy kiterjedésű (6241 hektár) szikes pusztá. A jelenleg védelmet élvező szikesek főleg a Duna szabályozása után alakultak ki, mivel a talajvíz mozgása megváltozott. Az erősen szikes – nyáron a sókiválástól vakítóan fehér, alacsony fekvésű – térszintek között magasabb felszíneket, úgynevezett padkákat találunk. A szikes talajok és a jól fejlett szikpadkák jelentik a védett terület talajtani és geomorfológiai értékét. A valamikori állandó vízű mocsarak helyén magas sótartalmú, erősen lúgos vízzel borított szikes mocsarak jellemzők, amik igen fajszegények. A sekélyebb vizekben a zsióka jellemző, amit szikes rétek határolnak. Az ecsetpázsitos, fehér tippanos rétek jellemzők. A vakszikes felszíneken főleg a pozsgás zsázsa, a sziki sóbála, a bajuszpázsit, a bárányparéj és a sziki őszirózsa él meg. A magasabb hátaikat egykoron fajgazdag alföldi sztyepprétek és erdős-sztyepp foltok borították. Az intenzív tájhasználatot az eredeti vegetációnak azonban csak néhány foltja élte túl. Ha a vizek elég nagy kiterjedésűek, és tavasz közepére nem száradnak ki, akkor költ itt *gulipán* is. Az itt fellelhető *ugartyúk* és a *széki lile* igen ritka, nemcsak Magyarországon, de egész Európában!

A Miklaji tájat sok halastó is tarkítja. Mivel a terület jelentős része az Állampusztai Rabgazdaság része, valamint a Csornapusztai lőtér védőzónájába esik, kizárólag szakvezetővel látogatható. A közelben levő Szelidi-tó Természetvédelmi Terület viszont igen kedvelt fürdő- és kirándulóhely.

Duna-Dráva Nemzeti Park

A Duna mentén a Sió-csatorna torkolatától a déli országhatárig húzódik a védett terület. Itt található **Gemenc és Béda-Karapanca**, melyek Bács-Kiskun megye területét Baja térségében érintik.

A nemzeti park a hajdanvolt természetes ártéri élő rendszernek a maradványait őrzi, és kiemelkedően fontos értéke a természetvédelemnek, mert Európában alig maradt meg ilyen kiterjedt ártéri vizes élőhely rendszer.

Az iszapos homokkal borított partokon, a holtágak mentén fűzligetek fordulnak elő, melyek a fehér fű ezüstös lombjáról messziről felismerhetők.

A tölgy-kőris-szil ligeterdők a magas ártéren található. Az eddigi kutatások szerint 51 halfaj előfordulását bizonyították a dunai területről. A madárvilágának a fekete gólya és a rétisas állománya európai jelentőségű. A vízi életmódhoz alkalmazkodott vidra halakkal táplálkozik. Az európai hód, mivel kipusztult a XIX. században, visszatelepítették Gemencre. Így nálunk is újra szaporodik és színesíti az élővilágot. A Gemencen elejtett gímszarvasok trófeái világhírűek. Az itt élő állomány kiemelkedő genetikai adottságú, erőteljes, mégis finomvonalúan arányos testalkatú.

Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet

A Közép-Tiszai Tájvédelmi körzet egy kisebb része érinti Bács-Kiskun megyét Tiszakécskénél, ahol a Tisza 22,5 km hosszan határolja a megyét. A partot galériaerdők szegélyezik, ahol a hajdani élővilág számtalan képviselője találta meg életfeltételeit az ártéri erdőkben, hullámtéri gyepekben, holtágakban és mocsárrétekben.

A jelenlegi táj a Tisza és mellékfolyóinak szabályozását követően alakult ki. A mocsarak kiszáritása, felszántása, a folyó nagy kanyarjainak átvágása gyökeresen változtatta meg a táj arculatát. Ekkor pecsételődött meg a

keményfás ligeterdők sorsa is. A megváltozott vízjárási viszonyok (a vízszint megnövekedett kilengései) nem kedveztek a tölgy-szil-köris ligeterdők felújulásának, ezért helyüket fokozatosan a fűz-nyár ligeterdők foglalták el.

Bácsalmási gyapjas gyűszűvirág termőhelye TT

A természetes élőhelyein egyre ritkuló növény 4 hektáros előfordulási helye 1992-ben került védelem alá. A védett terület tágabb környezete nem bővelkedik természetes gyepekben vagy erdőkben, hiszen Bácskai löszös síkság szinte minden négyzetméterét művelésbe fogták. A gyapjas gyűszűvirág egyike a legfontosabb gyógynövényeinknek.

Császártöltési Vörös-mocsár (Őrjeg) TT

Az ország egyik egykor állóvizekben leggazdagabb területének, a Kalocsai Sárköz gazdag vízi világnak egyik utolsó hírmondója a ma védett lápvonulat - az úgynevezett Őrjeg - középső része, a Vörös mocsár (930 ha). A mocsár holocén kori Duna-mederben jött létre, miután a folyóág természetes lefűződése után megindult a meder feltöltődése, elmosarasodása. A mederben néhol több méter vastag tőzegtelepek képződtek, a tőzeges talajon főleg fűzbokrokkal tarkított mocsári nádasok teremnek. Állatvilága leggyakoribb képviselői az ízeltlábúak. A vízi életmódhoz leginkább alkalmazkodott madarak a récefélék és a vöcsökalkatúak. A part menti sűrű vízinövények között bujkálva él a guvat, a pettyes vízicsibe és a vízityúk. A nádasokban fészkel a vörös gém, és a nagy kócsag is. A gazdag halzsákmány vonzza ide a ma már veszélyeztetett fajnak számító vidrát is.

A löszös magaspárt letöréseiben gyurgyalagok fészkelnek. A Csala csárda közelében induló Vörös mocsár tanösvény a tőzeg-tavak közötti töltéseken vezet.

Csólyospálosi földtani feltárás TT

A csólyospálosi földtani feltárás egyike a Duna-Tisza köze DK-i részén korábban létrejött kővágó helyeknek, ahol a kőfejtés („bányászat”) révén szelvényben is jól tanulmányozható a dolomitos mészkő és dolomitiszap. A falu melletti feltárás egy felhagyott bánya, melynek anyagát – a kb. fél méter vastag fedőréteg elhordása után – kézi szerszámokkal fejtették ki. A 2 hektáros terület 1978-ban kapott természetvédelmi oltalmat. A földtani feltárás fokozottan védett természeti terület, ezért hatósági engedély nélkül kizárólag a helyszínen kialakított feltáró út (pallósor) mentén látogatható.

Érsekhalmi Hét-völgy TT

A Duna-menti síkság és a Duna-Tisza közti Hátság érintkezésének egyik geomorfológiailag legérdekesebb megjelenésű részén, a Keceltől Bajáig húzódó magaspárt középső részén helyezkedik el a 26 hektáros védett terület. A terület déli végében egy a középső bronzkorban épített erődített földvár sáncrendszerének maradványai még ma is láthatók. A védett terület felszínét az a terület nevéből is adódó hét kisebb-nagyobb völgyecske határozza meg, melyek az utolsó jégkorszakot követő csapadékban gazdagabb időszak összefolyó felszíni vizeinek felszínalakító munkájával alakultak ki.

Hajósi Homokpuszta TT

A közel 200 hektáros védett terület nem csak felszíni formáiban, de növényzetében is igen különleges. A telepített erdők közé beékelődő gyepparadványok a jellemzők. A meredek buckaoldalok helyett a lankásabb felszíni formák az uralkodók. A lankásabb helyeken a zárt homoki sztyeppré, míg a dombok meredek oldalain a nyílt homokpuszta-gyepek a jellemzők.

Hajósi kaszáló és löszpartok TT

A több mint kétszáz éves emberi beavatkozás eredményeként mára már az összes löszös talajú terület művelésre került, csak a meredek lejtőkön, a víz által kialakított löszvölgyek oldalain lelhetők fel az itt jellemző élővilág maradványai. A védett terület (121 ha) gyepeire is a közepes degradáltság a jellemző. Feltehetően a legeltetés hatására az egykor kétszikűekben gazdag gyeppben ma az egyszikű fűfélék jellemzők. Az egykor uralkodó a barázdált csenkeszt részben felváltotta a kunkorgó árvalányhaj, a kétszikűek közül leggyakoribbak a zavarást jól elviselő zsálya fajok. A löszpartok meredek falába vésik hosszú járataikat a trópusi színekben pompázó gyurgyalagok.

Jászszentlászlói Kalmár-erdő TT

A 9,5 hektáros terület védetté nyilvánításának célja, hogy hosszú távon is tartsa fenn a nemzetközi viszonylatban is egyedülálló természeti értékét jelentő bugaci nőszőfű helyi populációját.

Kéleshalmi homokbuckák TT

Kéleshalom község határában fekvő 168 hektáros homokbuckás területre a pionír homokkötő gyeptársulásoktól a zárt homokpuszta-gyepekig sokféle növénytakaró jellemző. Leginkább a másodlagosan kialakult pusztai

cserjések fordulnak elő. Sajnos ez a terület is fertőzött az Észak-Amerikából származó selyemkóróval, ami az 1870-es években jelent meg hazánkban.

Kiskőrösi turjános TT

Több, korábban is védett terület egyesítésével 1990-ben jött létre a Kiskőrösi turjános természetvédelmi terület (549 ha), aminek déli folytatása a Keceli Órjeg. A turján szó azt az élőhely típust, vegetáció-egységet jelöli, amely ezeknek a területeknek a jellemzője: az égeres és magyar körises láperdőt, rekettyefüzeseket, magassásos lápréteket és kaszálóréteket. A homokos altalajt vékonyabb-vastagabb tözegrétegek fedik. A láperdők pangó vizűnek látszanak ugyan, de valójában lassú utánpótlást kapnak a felszín alatt áramló talajvizekből. A jellemző körises égerláp erdő első pillantásra a szubtrópusi mocsárerdők hangulatát idézi: sötét és zárt. A fák 10-15 cm mély vízben állnak. A körisek az ég felé törnek, az égerek sarjcsokrokban nőnek. Széles „talpikon” mohákból, páfrányokból, lágyszárú növényekből álló „kertek” települnek meg. A fák közötti vízben hínárnövényzet alakul ki, melynek legszebb növénye a békaliliom.

Kiskunhalasi Fejeték-mocsár TT

A Duna-Tisza közére hajdan jellemző kiterjedt tözeges mocsarak és nedves rétek egyik utolsó maradványa a Fejeték-mocsár (25 ha). Ez a mocsár a többi hátsági vízenyos területhez hasonlóan a csapadékból és a talajban szivárgó vizekből táplálkozik. Az elhalt növények anyaga az oxigénszegény körülmények között nem tudott teljesen lebomlani, így megindult annak felhalmozódása, tözeggé fejlődött. A tözeges talaj jelenlétét bizonyítja a terület növényzete is. A legmélyebb részeken viszonylag fajszegény fűbokrokkal tarkított mocsári nádasokat találunk. Ennek szegélyében a terület legértékesebb társulásai húzódnak meg, a zombéksásosok és semlyékek.

A zombékos nevét a vízből sokszor egy-másfél métere is kiemelkedő, oszlopszerű zombéksás tövekről kapta, amelyek sűrűn összefonódó gyökerekből és hajtásokból állnak. A pásztorok kiszárították, és üllökének használták ezeket.

Kunfehértói holdrutás erdő TT

A védett területet (120 ha) a *virginiai holdruta* növényfaj háborítatlan fennmaradása érdekében alakították ki. A védett, egykor feltehetően gyöngyvirágos tölgyes erdő faállományának jelentős részét ma az akác alkotja. Az őshonos fajokat a szürke nyár és a kocsányos tölgy képviseli. A védett terület ritkasága a *virginiai holdruta* ebben a meglehetősen degradált gypsintben él, ez az egyetlen előfordulása a Kárpát-medencében.

Kunpeszéri Szalag-erdő TT

A 117 hektáros védett terület nevét az üde és kiszáradó láprétek szomszédságában húzódo hosszanti buckákon megtelepedett pusztai tölgyesekről kapta, de az igazi értékeket a gyepek hordozzák. Az évszázados tölgyek helyén ma már fehér nyár, galagonya, és boróka nő. Kis foltban mesterséges telepítéssel pótolták a tölgyeket. Május végétől kezd virágozni a néhol tömegesen előforduló pannóniai bennszülött növényünk a Sadler imola, de megtalálható a jellegzetes illatú poloskaszagú kosbor és a vitézvirág is. Az erdő mélyebb fekvésű öblében rejtőzik a védett terület legnagyobb botanikai értéke, az óriás útifű legnagyobb állománya. A terület szabadon látogatható, de mivel a Tatárszentgyörgyi lőtér közvetlen szomszédságában helyezkedik el, lövészetek idején a katonaság a területre való belépést megtilthatja.

Péteri-tó TT

A 712 hektáros védett terület a Kiskunfélegyháza és Kistelek között félúton található, ahol a Dong-ér csatorna keresztezi az utat. A pleisztocén végi löszre hordott futóhomokbuckák között szélvájta mélyedésben alakult ki a Péteri-tó. Három egységből álló halastórendszert alakítottak ki a homoki ligeterdős, szikes pusztai környezetben. A tavak vízutánpótlásukat már nem csak a lehulló csapadékból, hanem a Dong-ér csatornából is kapják. Jellegzetes sziki növénytársulásai a mocsári vegetáció, a sós rétek, a vakszikek, a szikfokok és a szikes puszták. Mintegy 200 madárfaj fordul itt elő. A Péteri-tói madárrezervátum területén több gémfaj is él, közülük a legritkább a galamb nagyságú üstökös-gém, amely rendszerint a baksóval, kiskócsaggal, szürkegémekkel közösen – azok fészektelepeire társulva - maga is telepesen fészkel. A terület elsősorban gazdag madárvilága miatt áll természetvédelmi oltalom alatt. Itt található a Kiskunági Nemzeti Park kutatószállása, ahol nyári természetismereti táborokat is tartanak.

Szelidi-tó TT

A Kalocsai-síkságon Dunapataj, Kalocsa, Miske. és Hajós között egészen szabályos, félkör alakú, a holocén korban lefűződött, később feltöltődött morotvák mélyednek. Állandóan csak egy morotvában van víz, a Szelidi-tóban, ami 5 km hosszú, 150-200 m széles, 3-4 m mély, vízfelülete pedig mintegy 80 ha. A tó déli partján nyugalomba jutott futóhomok, az úgynevezett „Várdomb” látható, ami jelentős régészeti lelőhely. Az itt talált háromezer éves urnák, számos népvándorlás kori és honfoglalás kori lelettel együtt a Magyar Nemzeti Múzeumban, és a helyi múzeumban láthatók.

A tó vize nátrium-karbonátokon és magnézium sókon kívül nátrium-kloridot és nátrium-jodidot is tartalmaz, összes sótartalma pedig mintegy 4%. Ez az egyetlen ilyen vízösszetételű szikes tó hazánkban. A legelőknön, amelyek a tavat északról határolják, a hazai szikes puszták endemikus növényfajait találjuk.

A tó déli partja sűrűn beépült üdülőterület. A fürdésre alkalmas víz miatt a forgalom nagy, nyári időszakban a tó terhelhetőségét meg is haladja. A tó hármas rendeltetésű: üdülés, horgászat, és természetvédelem. A természetvédelem célja a tó különleges algavilágának, a parti zóna és a környező területek, összesen 360 hektáros vegetációjának fenntartása, Az üdülőtelep közepén indul a Kékmoszat tanösvény, melyen az egész tó körbejárható.

Dávodai Földvári-tó

A Mohácsi-szigeten - Dávod község határában – található a természetes úton lefűződött morotvató, mely a XVIII. század óta állóvíz. Nevét a tőle keletre található Földvárdombon lévő ősi földváról kapta, melynek nyomai máig fellelhetők. A Földvári tavat a múlt században halastóként hasznosították, de az extenzív gazdálkodás nem változtatta meg lényegesen természeti adottságait. A néhol kiszélesedő, máshol keskenyebb nádfallal övezett tó és környéke igen gazdag vízi világnak biztosít élőhelyet. Több mint száz védett madárfaj fészkel a területen, valamint számos faj használja táplálkozó, vonuló, és pihenőhelyül. A tó a fokozottan védett vidrának is kedvező életteret biztosít.

Folyamatban lévő és tervezett védetté nyilvánítások

A Kiskunsági Nemzeti Park mellett további két már védett terület esetében terveznek több irányú bővítést, míg hat terület esetében tervezett a védelem alá helyezés.

Ex lege védett természeti területek

A szikes tavak és lápok a Solti-lapály, a Kalocsai-Sárköz, a Felső-Kiskunság, a Bugaci-homokhát és az Alsó-Kiskunság területén koncentrálnak, jellegzetesen észak-déli vonulatba rendeződve a Dunai ártéri síkság és a futóhomokos síkság peremén, a turjánvidéken; ÉNY-DK irányban pedig a kiskunsági és bugaci területeken.

Lápok

Az ex lege védett lápok jegyzéke a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény erejénél fogva védett lápok jegyzékéről szóló 8005/2001. (MK 156.) KöM tájékoztatóban jelent meg. A tájékoztató jegyzék megjelenése óta megtalált lápokról a természetvédelmi hatóság egyedi határozatban rendelkezett.

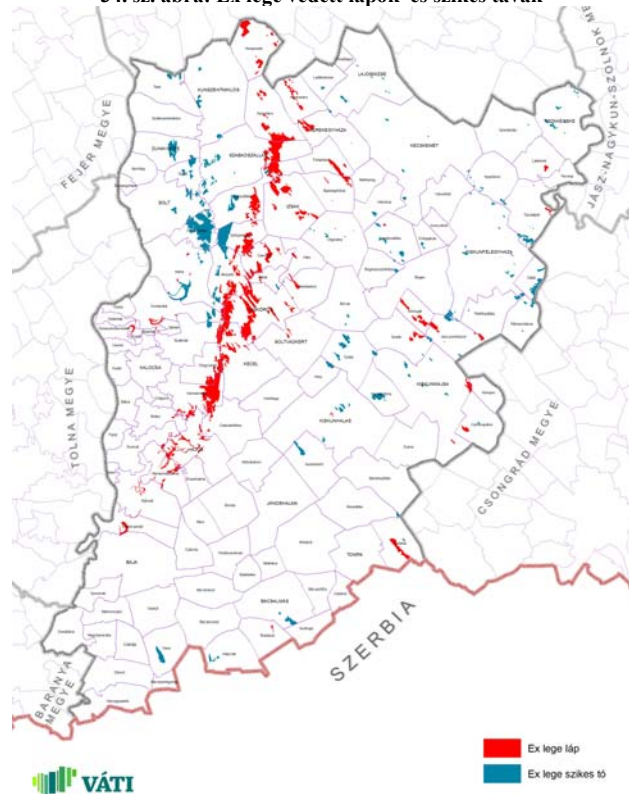
Az ex lege védett lápok ellenőrzése, felülvizsgálata folyamatosan történik. A megyében védett lápok 41 településen fordulnak elő. A KNPI működési területén jelenleg 130 láp regisztrált, közülük legnagyobbak, 1000 hektárt meghaladó kiterjedésűek a Vörös-mocsár, a Balázs-rét-Kurjantó-Társasági-rétek és a Kiskörösi Örjeg.

10. sz. táblázat: Folyamatban lévő és tervezett védetté nyilvánítások

Illetékes nemzeti park	Terület neve
KNPI	Érsekalmi Hét-völgy természetvédelmi terület bővítése
KNPI	Bácsalmási Gyapjas Gyűszűvirág Termőhelye természetvédelmi terület bővítése
KNPI	Kiskunsági Nemzeti Park bővítése - Töserdő és az Alpári-rét bővítése - Felső-Kiskunsági tavak bővítése - Miklapusza - Kunszentmiklós - Kunadacs - Kunpeszér 1 (Leveles-rét)
KNPI	Gátéri Fehér-tó természetvédelmi terület
KNPI	Körös-éri Tájvédelmi Körzet
KNPI	Imrehegyi gyepek természetvédelmi terület
KNPI	Tázlári homokbuckák természetvédelmi terület
KNPI	Pirtói homokbuckák természetvédelmi terület
KNPI	Peszéri erdő természetvédelmi terület

Forrás: KNPI, 2011

34. sz. ábra: Ex lege védett lápok és szikes tavak

Forrás: KNPI, 2011

Szikes tavak

A megyében védett szikes tó 8006/2001.(MK.156.) KÖM tájékoztató szerint 37 településen fordul elő. A KNPI területén jelenleg 168 szikes tavat regisztráltak, közülük legnagyobb, 1000 hektárt meghaladó kiterjedésűek a Sósér-Böddi-szék és a Járás-rét.

Barlangok, források és víznyelők a megyében nem találhatóak, illetve kataszterezésük sincs folyamatban.

Kunhalmok

A megyében jelentős számban fordul elő kunhalom (az eddigi felmérések alapján beazonosítható 57), melyek nagyobb számban Kiskunfélegyháza és Kunpeszér környékén fordulnak elő. A KNPI területén digitális feldolgozásban 6 db reprezentált: Oltó-halom TE (Dunatétlen), Borsi-halom II. TE (Kiskunfélegyháza), Bense-tanya halma TE (Kiskunfélegyháza). Templom-halom TE (Kiskunfélegyháza), Tóth Mátyás dülő halma TE (Tiszaalpar) és Csárda-halom TE (Dunatétlen).

Földvárak

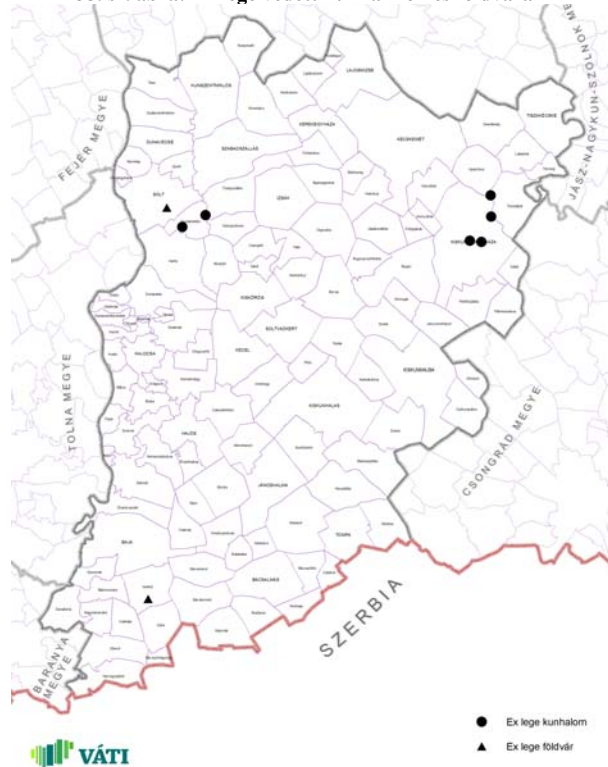
A KNPI területén a földvárak kataszterezése folyamatban van, eddig a Tételhegyi földvár (Solt) és a Vaskúti földvár TE (Vaskút) került regisztrálásra. Előző egy erődített őskori telep, míg a második egy Szarmata földvár.

Erdőrezervátumok

Az erdőrezervátumok a természetes, vagy természetközeli állapotú erdei életközösség megővését, a természetes folyamatok szabad érvényesülését, továbbá a kutatások folytatását szolgáló erdőterületek.

A megyében a környezetvédelmi miniszter 16/2000. (VI.26.) KÖM rendelete, a 10/2005. (V.13.) KvVM rendelete alapján Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság és a 4/2000. (III.24.) KÖM rendelete alapján a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság működési területén összesen négy erdőrezervátum található.

35. sz. ábra: Ex lege védett kunhalmok és földvárak

Forrás: KNPI, 2011

11. sz. táblázat: Erdőrezervátum

Erdőrezervátum neve	Érintett település	Terület (ha)
Közös-erdő	Csengőd, Páhi	29
Nagybugaci-Ósborókás	Bugac	249,7
Dél-Veránka, Sasfok	Baja, Érsekcsanád	194,9
Kádár-sziget	Baja	82,3

Forrás: KNPI, DDNPI

Helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek

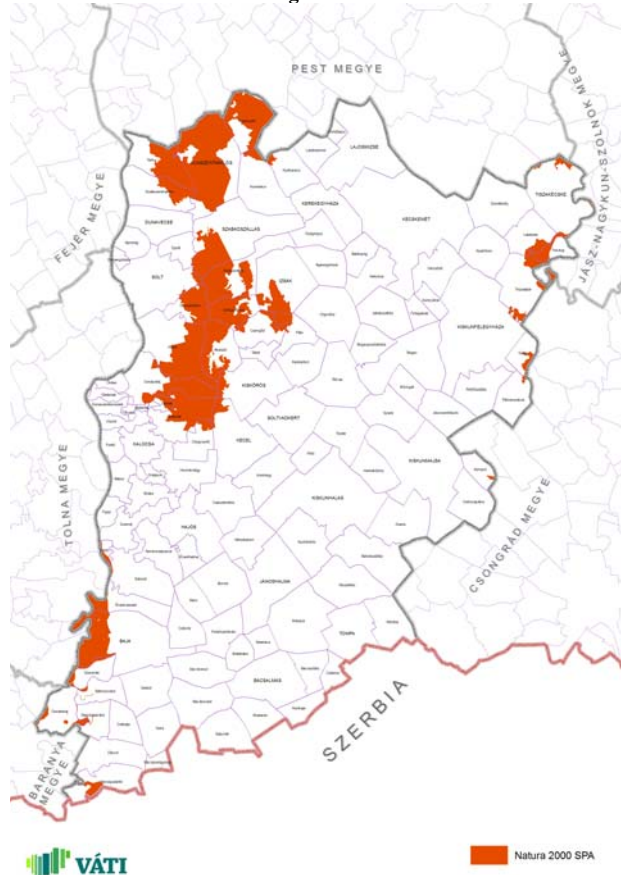
Bács-Kiskun megyében jelenleg 97 helyi jelentőségű védett természeti terület és természeti emlék található. A helyi jelentőségű védett természeti emlékek többnyire ültetett fák, fasorok, a területek erdők, legelők, kaszálók és létrehozott kertek, parkok. Digitális feldolgozásuk jelenleg még hiányos. A helyi jelentőségű védett természeti területek védetté nyilvánítása és a fenntartásukról való gondoskodás a települési önkormányzatok hatáskörébe tartozik. A felmérési és ellenőrzési feladatot a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium és az Igazgatóság szakemberei az érintett települések jegyzőivel közösen végzik. (3. sz. függelék)

Európai közösségi jelentőségű területek (Natura 2000 területek)

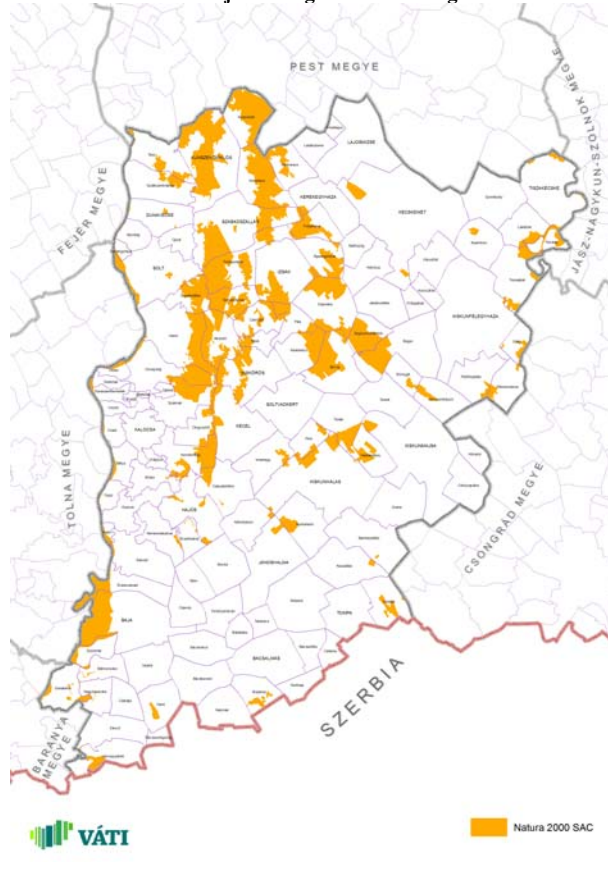
Magyarországon az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet szabályozza a magyarországi Natura 2000 területek kijelölési eljárását, a területekre vonatkozó előírásokat. A rendelet 5. sz. mellékletében kerültek felsorolásra a különleges madárvédelmi

területek, a 11-12. sz. mellékletben pedig a jóváhagyott különleges természet-megőrzési és jóváhagyott kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési területeket.

36. sz. ábra: Különleges madárvédelmi területek

37. sz. ábra: Kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek

Forrás: KNPI 2011

Forrás: DINPI, BNPI 2010

A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság működési területén 8 különleges madárvédelmi terület és 33 kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület található, míg a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság területén 2 és 2.

A Natura 2000 területek művelési ág szerinti megoszlása nagyon vegyes képet mutat. Több terület esetében magas az erdők aránya (Béda-Karapanca), ugyanakkor a Kiskunság területén meghatározó a vegyes területhasználat.

12. sz. táblázat: Ramsari területek

Működési terület	Ramsari terület neve	Terület (ha)
KNPI	Felső-kiskunsági szikes puszták	7471
	Kolon-tó	3059
	Kiskunsági szikes tavak	7379
	Csongrádi-Bokrosi Sós-tó*	689
DDNPI	Gemenc	9165
	Béda-Karapanca	934
	Összesen:	28697

*Bács-Kiskun megyei részterület

Egyéb nemzetközi jogi védelem alatt álló területek

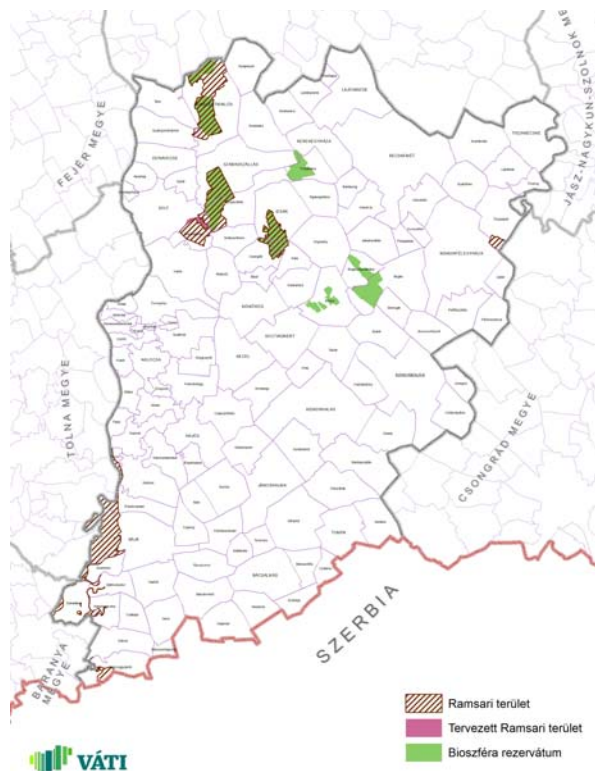
Ramsari területek

A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 8004/2003. (K.Ért.11.) KvVM tájékoztatója alapján a „Nemzetközi jelentőségű Vadvizek Jegyzéké”-be bejegyzett Bács-Kiskun megyei védett vizek és vadvízterületek:

13. sz. táblázat: Bioszféra rezervátumok

Működési terület	Bioszféra rezervátum neve	Terület (ha)
KNPI	Bugac	4624
KNPI	Kiskunsági szikes puszta	4545
KNPI	Fülöpházi buckavidék	1981
KNPI	Izsáki Kolon-tó	3062
KNPI	Kiskunsági szikes tavak	6174
	<i>Összesen:</i>	20386

38. sz. ábra: Ramsari területek és bioszféra rezervátumok

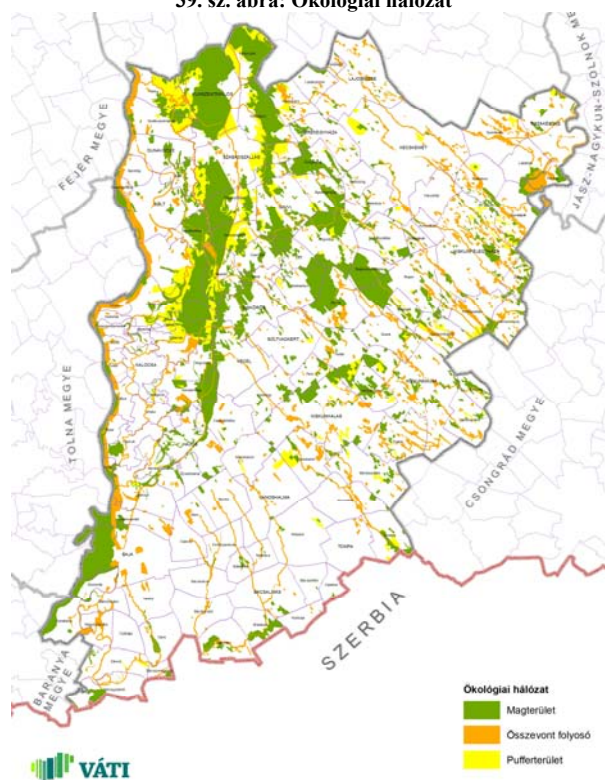
Forrás: KNPI,2011

Területrendezési kapcsolódások – az országos ökológiai hálózat övezeti lehatárolásának megközelítése

A bemutatott nemzetközi, európai, országos és helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek területrendezési szabályozása az ökológiai hálózatban elfoglalt szerepük alapján valósul meg. Az egyes elemek hálózatban betöltött funkciója alapján az országos ökológiai hálózat egyes kategóriába sorolódnak, amelyek között nincs átfedés. A legnagyobb természetességet, természeti közelséget mutató területek a magterületbe és az ökológiai folyosóba, valamint az ökológiai folyosónál és a magterületnél magasabb tájhasználati intenzitású, jóval alacsonyabb természetességű pufferterület övezetekbe kerülnek besorolásra. Az ökológiai hálózat megyei övezetei területhasználati, természetességi szempontból homogének, így alkalmasak az egységes területhasználati szabályozásra.

Az övezetek kialakítása a tartalmi követelményrendszer előírásai alapján történik, a szabályozás keretét az Országos Területrendezési Terv adja meg.

39. sz. ábra: Ökológiai hálózat

Forrás: KNPI 2011

(Bács-Kiskun megye ökológiai hálózatának lehatárolására, szabályozására és indoklására vonatkozó munkarészeket részletesen a „Javaslattevő fázis” anyaga tartalmazza).

8. ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME

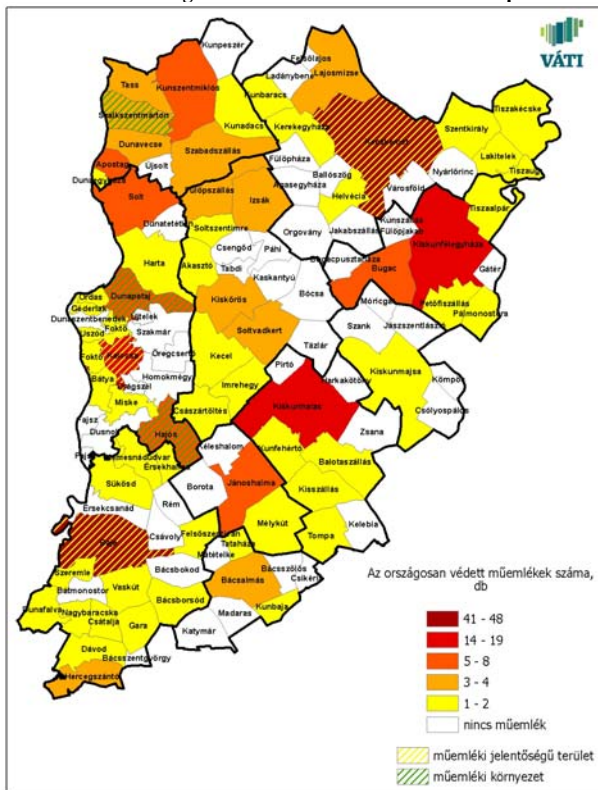
8. 1. Országos védettségű épített környezet értékek

Műemlékek

Bács-Kiskun megye országos védelem alatt álló műemlékekben viszonylag szegény, ami elsősorban a térség történelem folyamán betöltött szerepéből és társadalmi helyzetéből adódik.

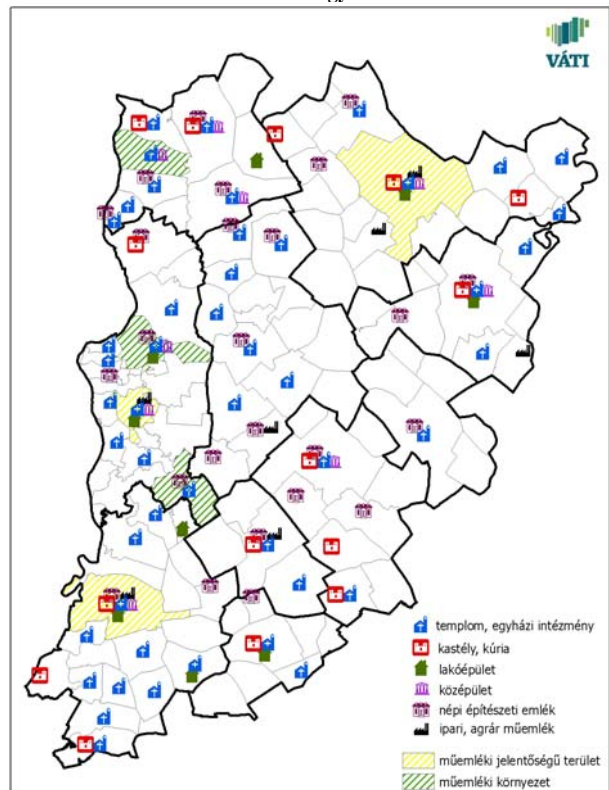
Bács-Kiskun megyében 2009-ben 272 országos védelem alatt álló műemléket tartottak nyilván. Ez mind terület, mind népességarányosan jelentősen elmarad az országos átlagtól (Magyarországon 2009-ben összesen 9827 objektum élvezett országos védettséget). A megye települései közül 52 nem rendelkezett védett műemlékkel, ezek többnyire kisebb lélekszámú tanyás települések, a megye középső, homokhátsági területein (pl. Kecskemét és Kiskőrös között) összefüggő térséget alkotnak. A műemlékek száma a megyében a polgárosodottabb, korábbi évszázadokban is jelentős szerepet betöltő mezővárosokban a legmagasabb, közülük is messze kiemelkedik Kecskemét és Baja (48 és 41 műemlék), melyek együttesen a megye műemlék-állományának harmadát adják. Ezen kívül 10 feletti műemlékkel rendelkezik még az érseki székhely Kalocsa (19), valamint Kiskunfélegyháza

40. sz. ábra: Országosan védett műemlékek száma településenként

Forrás: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2009

41. sz. ábra: A megye műemlékei

Forrás: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2009

(16) és Kiskunhalas (14). Műemléki környezettel Dunapataj, Hajós és Szalkszentmárton egy-egy műemléke (a református templom, a római katolikus templom és az érseki kastély, valamint a községháza) rendelkezik, míg műemléki jelentőségű terület Kecskeméten, Baján és Kalocsán is található.

A törődülés rendkívül súlyosan érintette a térséget, az addigi települések jelentős része elnéptelenedett, elpusztult. A megye mindig is viszonylag ritkán lakott térség volt, az agrárium játszotta a legfontosabb gazdasági szerepet, a polgárosodás későn és lassan következett be, így a ma műemlékké nyilvánítható építmények száma viszonylag csekély, és leginkább a városokban koncentrálódik. A korábbi évszázadokban a megyében – különösen a rurális részeken – nem volt jellemző a tartós építőanyagok (kő, tégl) használata, a fából, vályogból, vert falból készült épületek pedig nem tudtak ennyi ideig fennmaradni. A tartós építőanyagok használatát nehezítette, hogy a környéken alig volt fellelhető az ehhez szükséges nyersanyag.

A megye országos védelem alatt álló műemlékei közül a fentebb felsorolt okok miatt mindössze 3 származik a török kor előttről. Legkorábbi ilyen műemlék Dunafálván, közvetlenül a Duna partján elhelyezkedő római erőd (Contra Florentiam kikötőerőd) maradványa, mely a IV. században létesült a limes védelmére. A műemlék a jelenleg zajló helyszín kijelölési folyamat eredményeként része lehet „A római limes magyarországi szakasza” kulturális világörökség várományosi helyszíneinek.

A középkorra két gótikus templomrom emlékeztet Lajosmizse és Soltszentimre határában a 15. századból.

A megye műemlékeinek döntő többsége azonban (közel 90%-a) a XVIII-XIX. századból származik. Igen gazdag a barokk műemléki állomány, a megyében összesen 90 barokk és késői ágának (rokoko, copf) építészeti jegyeit magukon hordozó objektum élvez országos védeltséget, melyek 1685 és 1837 között épültek, és többségükben egyházi műemlékek (templomok, szobrok).

A XIX. századi műemlékek jelentős része klasszicista stílusban épült; a megyében 58 ilyen objektum található, az egyházi emlékek mellett számos lakóház, középület is e stílus jegyeit viseli. Az e stílusjegyeket magukon viselő épületek közül néhány kecskeméti objektum (pl. Rudolf laktanya, Városháza) bekerülhet a „Lechner Ödön és kortársai, a magyar szecesszió” Világörökség Várományosi Listán – jelenleg lehatárolás alatt álló – épületei közé is.

A megyében 112 egyházi műemlék található, ezek többsége templom, de számos egyéb egyházi intézmény (pl. iskola, plébániaház, temető) is védeltséget élvez, csakúgy, mint 12 szobor. E védett műemlékek több mint fele (61) a római katolikus egyházhoz tartozik, emellett 22 református, 5 evangélikus, valamint 3 görög katolikus (Kecskemét, Baja, Hercegszántó) templom illetve egyházi intézmény is országos védelem alatt áll. A megye népesebb településein 9 zsinagóga, illetve zsidó temető is védett. A megye egyházi jellegű műemlékei közül elsősorban a kalocsai székesegyház és érseki palota, valamint a kecskeméti református templom emelhető ki (a megye legrégebb fennmaradt temploma).

A megyében 21 kastély, illetve kúria élvez műemléki védeltséget. A XIX. század közepéig épültek klasszicista stílusúak (pl. Kunszentmiklós, Jánoshalma, Baja, Bácsalmás), a későbbiek többnyire historizáló stílusban épültek (pl. Tompa, Kecskemét, Lakitelek). A műemlék kastélyok közül jó néhány múzeumként, közgyűjteményként funkcionál.

A műemlékként nyilvántartott egykori lakóházak (48 db) döntő többségben elsősorban a korábban polgárosodott nagyobb városokban találhatóak (Kecskemét, Baja és Kalocsa). Ezen épületek mindegyike a XVIII. század közepe után épült, stílusukat tekintve késő barokk, klasszicista és historizáló is található közöttük, nagyjából egyenlő arányban. Leghíresebb lakóépület a kecskeméti Cifrapalota, mely egyike a megye viszonylag kevés számú XX. században (1902-ben) épült védett műemlékének.

A védett műemlékek közül 36 tekinthető középületnek, melyek – hasonlóan a lakóépületekhez – a nagyobb településeken koncentrálódnak. Mindezt jól mutatja, hogy a községi jogállású települések közül csak Dunapataj és Szalkszentmárton rendelkezik ilyen épületekkel (községházak).

A népi építészet országos védelem alatt álló műemlékei is jelentős számban (43 db) találhatóak a megyében. E kategóriába tartozik néhány falusi lakóház, tanyaház, csárda, pince. Közülük több a korábbi életformát bemutató tájházként, múzeumként működik. Legismertebb és leglátogatottabb közülük Petőfi Sándor szülőháza Kiskőrösön, mely egyike a megye kevés XVIII. századi ilyen jellegű megmaradt épületének. A csárdák közül a kunszentmiklósi Nyakvágó csárda, a pincék közül pedig a hajósi pincesor védett pincéi és prэшázai emelhetők ki. A népi műemlékek közé tartoznak (bár átmenetet képeznek az ipari-agrár jellegű emlékekkel) a szélmalomok is, melyek jellemzően a XIX. század második felében épültek. Ezekből a megye déli részén 5 védett műemlék található (Felsőszentiván, Jánoshalma, Kiskunhalas, Kunfehértó és Tataháza településeken).

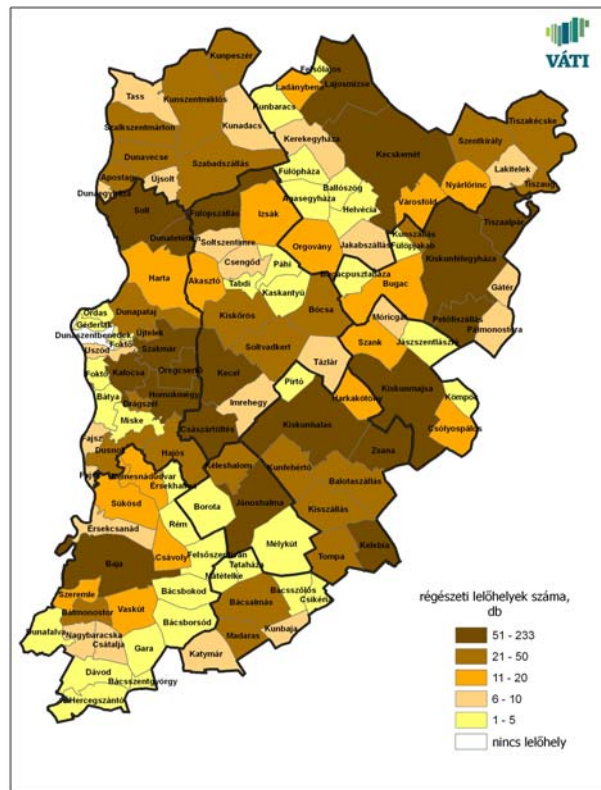
A megye ipari és mezőgazdasági jellegű védett műemlékeit azért is célszerű együtt vizsgálni, mert az ipari jellegűek is a mezőgazdasági feldolgozóiparhoz kapcsolódnak (pl. hengermalom, borászat). Az érintett 7 település között megtalálhatóak a megye nagyobb városai (Kecskemét, Baja, Kalocsa) éppúgy, mint kisebb települések (Pálmónostora, Helvécia, Jánoshalma, Imrehegy). Mind korukat, mind stílusukat tekintve igen különbözőek.

Régészeti lelőhelyek

A régészeti értékek többnyire a földfelszín alatt rejtve vannak, a területrendezés számára legfontosabb megjelenési formájuk a régészeti lelőhely, amely földrajzilag jól körülhatárolható területen elsődleges összefüggéseikben őrzi a régészeti örökség elemeit.

Bács-Kiskun megye régészeti emlékekben meglehetősen gazdag, Dunaszentbenedek kivételével minden település rendelkezik legalább 1 védett feltárással. 2009-ben a megyében összesen 3418 régészeti lelőhely volt, a régészeti lelőhelyek száma a megye északkeleti térségeinek néhány településén az 50-et is meghaladja, és ugyanez jellemző a Kalocsai-Sárc köz több településére is. A legtöbb régészeti lelőhely Kecel közigazgatási területén található (233), de több mint 150 lelőhely van Kecskeméten, Kiskunfélegyházán, Homokmégyen és Szakmáron is. A feltárt leletek a bronzkortól a népvándorláskorig eltelt időszakot ölelik fel. A régészeti lelőhelyek száma és azok változása összefüggést mutat a jelentős útépitésekkel. Ezt támasztja alá, hogy az elmúlt években számos eredményes feltárás történt az M9 tervezett nyomvonalán Sükösd és Nemesnádudvar térségében.

42. sz. ábra: Régészeti lelőhelyek száma településenként

Forrás: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2009

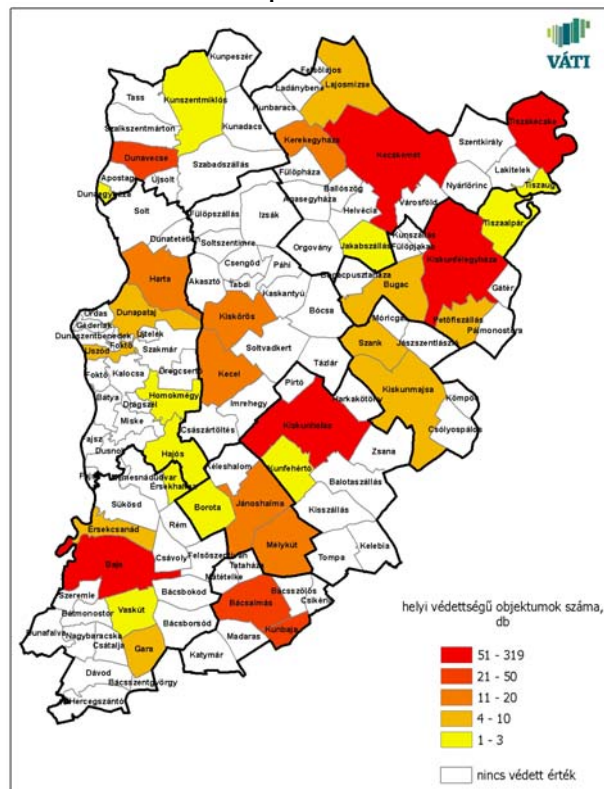
A térségi jelentőségű régészeti értékek földrajzi helyére a megyei területrendezési tervben figyelemmel kell lenni, és a védelmükre vonatkozó előírásokat a térségi területrendezési szabályzatban szükséges megfogalmazni.

8. 2. Helyi védettségű épített környezeti értékek

A rendelkezésre álló információk szerint a megye területén 38 településen összesen 1038 db önkormányzati rendelettel helyi védelem alá helyezett objektum található. A legtöbb ilyen építmény Kecskeméten található (319 db), emellett Kiskunhalas (167), Baja (134) és Kiskunfélegyháza (103) valamint Tiszakécske (57) rendelkezik jelentős számú ilyen műemlékkel. A helyi védettséget élvező objektumok mintegy kétharmada (643 db) lakóépület.

A védett műemlékekkel kapcsolatos önkormányzati kötelezettségek (pl. korlátozott hasznosítási lehetőségek, engedélyköteles átépítések) nem segítik, hogy a többségében kedvezőtlen gazdasági helyzetben levő települések a szakhatóság felé gyakran vessék fel műemléki igényt. Az önkormányzati rendelettel helyi védelem alá helyezett objektumokról nem áll rendelkezésre összesített, a megye összes településére vonatkozó adatbázis, holott – tekintve az ezzel járó jóval enyhébb átépítési és felhasználási kötelezettségeket – műemlékeik védelmére igen elterjedten alkalmazzák az önkormányzatok.

43. sz. ábra: Helyi védettséget élvező objektumok száma településenként

Forrás: www.muemlekek.hu, 2009

9. MEZŐGAZDASÁG

Mezőgazdasági földhasználat

A mezőgazdasági földhasználat szerkezete

Bács-Kiskun megyében a mezőgazdasági területek aránya az összes földterületből 64,35 %, amely valamivel magasabb, mint az országos átlag (62,2 %). A mezőgazdasági területeken belül az országos átlagnál jelentősen alacsonyabb a szántóterület (68,5%) részesedése, bár itt is ez a földhasználati forma dominál. A második legnagyobb kiterjedésű mezőgazdasági földhasználat a gyepek. A gyepek részesedése a megye mezőgazdasági területén belül 23,95%, amely jelentősen magasabb, mint országos részarány (17,5%). A konyhakert, a szőlő és a gyümölcsös aránya az összes mezőgazdasági területhez viszonyítva mind megyei, mind pedig országos viszonylatban alacsony (1-5%). A gyümölcsösök, de főképp a szőlőterületek megyei súlya azonban jelentősen meghaladja az országos részarányokat.

14. sz. táblázat: Mezőgazdasági földhasználat

Mezőgazdasági földhasználat, 2008	Bács-Kiskun megye		Ország	
	Területe (ezer ha)	Aránya a mezőgazdasági területen belül (%)	Területe (ezer ha)	Aránya a mezőgazdasági területen belül (%)
Szántó	377,2	68,49	4506,1	77,60
Gyep	131,9	23,95	1016,9	17,51
Konyhakert	8,3	1,51	96,1	1,65
Szőlő	22,9	4,16	86,06	1,48
Gyümölcs	10,4	1,89	101,9	1,75
Mezőgazdasági terület összesen	550,7	100,00	5807,1	100,00

Forrás: KSH, 2007

Mezőgazdasági alkalmasság és környezeti érzékenység

A Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézete által készített „háromkategóriás földhasználati zónarendszer” eredményei és javaslatai alapján meghatározható (elsősorban a szántók esetében), hogy a megyében hol és milyen jellegű földhasználati változásokra van szükség, tehát hogy a jelenlegi földhasználati szerkezet hol és milyen mértékben nem felel meg a termőhelyi és táji adottságoknak. A zónarendszer a mezőgazdasági, azon belül a szántóterületeket három kategóriába sorolja. Az agrártermelési zónában a növénytermesztés szempontjából a feltételek kedvezőek és a terület környezeti érzékenysége is csak kismértékű. Ezzel szemben a környezetérzékenységi meghatározottságú zónában a termőhelyi adottságok többnyire gyengék vagy közepesek, a környezeti érzékenység viszont jelentős. A két zóna mellett meghatározásra került egy átmenti kategória is, ahol a közepes és gyenge termőhelyi adottságok közepes mértékű környezeti érzékenységgel kombinálódnak. A zónarendszer értelmében a konfliktusok az átmeneti (kettős meghatározottságú kategóriában) és a környezetérzékenységi övezetben jelentkeznek. Ezek egy részében a konfliktus feloldható úgy, hogy a szántóföldi hasznosítás fennmaradhat és csak a termelés intenzitását szükséges csökkenteni. A területhasználati konfliktusok nagyobb részében azonban a művelési ág megváltoztatására is szükség van.

15. sz. táblázat: A földhasználati javaslatok aránya a szántóterület százalékában

Megye	Szántó→Gyep konverziós javaslat (%)	Szántó→Erdő konverziós javaslat (%)	Konverziós javaslat összesen (%)	Szántó extenzifikációs javaslat (%)
Bács-Kiskun	28,77%	6,44%	35,21%	16,77%
Ország	10,82%	7,80%	18,62%	10,46%

Forrás: VÁTI Nonprofit Kft.

Bács-Kiskun megyében igen jelentős a konverziós javaslatokkal érintett területek aránya. A zónarendszeren alapuló vizsgálat szerint szántóterületek közel 30%-át kellene gyepekké alakítani, valamivel több, mint 6%-át pedig célszerű lenne erdősíteni. A szántóföldi extenzifikáció a meglévő szántóterületek közel 17%-át érintené. Látható, hogy a megyei értékek minden esetben meghaladják az országos mutatót.

16. sz. táblázat: A bruttó hozzáadott érték százalékos változása

Megye	Az agrárium BHÉ-ének változása 2002-2007 között %
Bács-Kiskun	-20,2
Ország	-15,0

Forrás: KSH

A mezőgazdaságban alkalmazásban állók aránya is csökkenő tendenciát mutat. 2007-ben az összes alkalmazásban álló 6,4%-a (2002-ben 8,07%-a) volt az ágazatban foglalkoztatva, de ez érték így is meghaladja az országos mutatót (3,1%). Bács-Kiskun megyében tehát a mezőgazdaságnak még mindig jelentős szerepe van, annak ellenére, hogy az ágazat súlya évről évre csökken.

Egyéni gazdaságok jellemzői

Az egyéni gazdaságok esetében még erőteljesebb számbeli csökkenés ment végbe. 2003-ban még több mint 95 000 egyéni gazdaság működött a megyében, 2007-ben a gazdaságok száma már csak megközelítette a 60 000-et. A csökkenés ellenére 2007-ben az 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma meghaladta a 100-at, ami így is jóval magasabb, mint az országos átlag (61 gazdaság/1000 fő).

17. sz. táblázat: Egyéni gazdaságok számának változása

Megye	Egyéni gazdaságok száma			1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma 2007	Egyéni gazdaságok aránya az összes gazdaságon belül 2007
	2000	2005	2007		
Bács-Kiskun	95 139	79 930	58 958	110,47	98,97
Ország	958 534	765 608	618 651	61,5855	98,82

Forrás: KSH

Országos tekintetben az egyéni gazdaságok átlagos birtokmérete 2007-ben 3,7 ha volt. Ez valamivel magasabb, mint a 2000-es érték (2,7 ha). Ezzel szemben a gazdasági szervezetek esetében az átlagos méret jelentősen csökkent: 695,3 hektárról 504,3 hektárra. A változások iránya a megyében is hasonló volt.

18. sz. táblázat: A gazdaságok átlagos mérete a termőterület nagysága alapján

Megye	Gazdasági szervezetek			Egyéni gazdaságok		
	2000	2003	2007	2000	2003	2007
Bács-Kiskun	950,2	601,4	618,0	3,5	3,9	4,4
Ország	695,3	535,6	504,3	2,7	3,2	3,7

Forrás: KSH

Növénytermesztés és állattenyésztés

Bács-Kiskun megye szántóinak vetésszerkezete a „nagy területen” (búza, kukorica, napraforgó, árpa) termesztett növények esetében nagyjából hasonló az országos vetésszerkezethez. A nagy területen termesztett kultúrák mellett a megye jellegzetes növényei a fűszerpaprika, a rozs és a tarlóburgonya.

19. sz. táblázat: Fontosabb termesztett növények vetésterülete a szántóterület arányában

Megye	Búza %	Kukorica %	Árpa %	Napraforgó %
Bács-Kiskun	22	20,42	8,75	9,28
Ország	24	25	7	11

Forrás: KSH

A megyében nagy szerepe van a gyümölcs- és szőlőtermesztésnek, a szőlőültetvények a Dunai borrhíó borvidékeihez tartoznak (Hajós-Baja és Kunsági). Ezek a területeken többnyire fehér bort adó fajtákat termesztnek, de a Hajós-Bajai borvidéken jelentős a vörösbort termő fajták aránya is.

A „100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatállomány” mutatót használva, a megyei értékek - a szarvasmarha kivételével - valamennyi faj esetében meghaladják az országos átlagot.

20. sz. táblázat: 100 ha mezőgazdasági területre jutó állatállomány

Megye	Szarvasmarha (db)	Sertés (db)	Juh (db)	Baromfi (db)
Bács-Kiskun	9,8	82,4	32,9	930,5
Ország	12,1	66,7	21,2	659,2

Forrás: KSH

Agrár-környezetgazdálkodás

A természeti értékek megőrzését, a környezeti elemek védelmét szolgáló agrár-környezetgazdálkodás megjelenése a 2078/92/EK tanácsi rendelethez kapcsolódik. Mivel az agrár-környezetgazdálkodás az európai agrárpolitika szerves részévé vált, így a csatlakozó országoknak – köztük Magyarországnak – is fel kellett készülnie annak gyakorlati megvalósítására. Ennek első, alapvető jelentőségű kerete és eszköze a Kormány 2253/1999 (X. 7.) számú határozatával elfogadott Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP) volt. Magyarország 2004-ben történő Európai Unió csatlakozását követően a NAKP fő elemei bekerültek a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervbe (NVT), majd 2007-ben az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) agrár-környezetgazdálkodási intézkedései közé. Az agrár-környezetgazdálkodási célprogramok és a hozzájuk kapcsolódó kifizetések egy része konkrét területekhez kötődik. Ezek az úgynevezett zonális programok, amelyek elsősorban a természeti értékek megőrzését szolgálják.

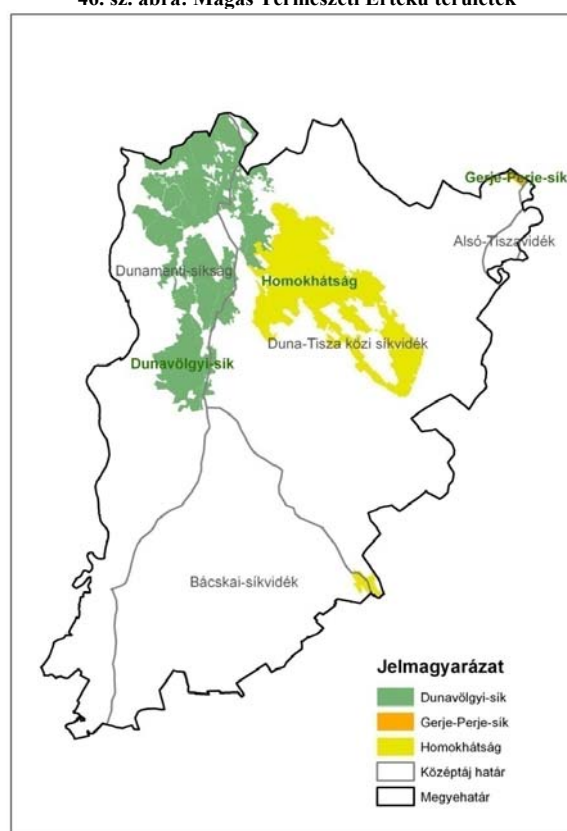
Az agrár-környezetgazdálkodási támogatási rendszer keretén belül kerültek meghirdetésre az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) programjai. 2002-től 11, 2004-től 15 ÉTT mintaterületen lehetett a programba belépni. 2009-től az ÚMVP keretében a Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT) néven indult újra a program immár 25 mintaterületen. Bács Kiskun megyében három MTÉT terület található: a Dunavölgyi sík, a Homokhátság és a Gerje-Perje sík (bár ez utóbbinak csak kis része esik a megye területére).

Bács-Kiskun megyében mind a MTÉT-hez kapcsolódóan, mind pedig a földhasználat váltási és extenzifikációs javaslatok alapján az agrár-környezetgazdálkodásnak jelentős szerepe van és lehet a megye mezőgazdaságában. Az agrár-környezetgazdálkodási források elősegíthetik a megye sokszínű és változatos kultúrtájainak, valamint gazdálkodási hagyományainak fenntartását, az itt található értékek megőrzését.

Az agárgazdaság és a területrendezés kapcsolata

A területrendezés a mezőgazdaság termelő tevékenységét a jó minőségű földterületek intenzív beépítéssel szembeni védelmével támogatja. Erre szolgál a kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetének lehatárolása és a hozzá kapcsolódó szabályozás. Az agrár-környezetgazdálkodási rendszerek működését a területrendezési tervek táj- és természetvédelemhez kapcsolódó övezeti lehatárolásai és rájuk vonatkozó

46. sz. ábra: Magas Természeti Értékű területek

Forrás: Vidékfejlesztési Minisztérium

szabályok, illetve ajánlások segítik elő. Továbbá a területrendezési tervek közvetett módon segítik a fenntartható földhasználati struktúrák létrejöttét, amely szintén az agrár-környezetgazdálkodás céljait szolgálja.

10. ERDŐGAZDÁLKODÁS

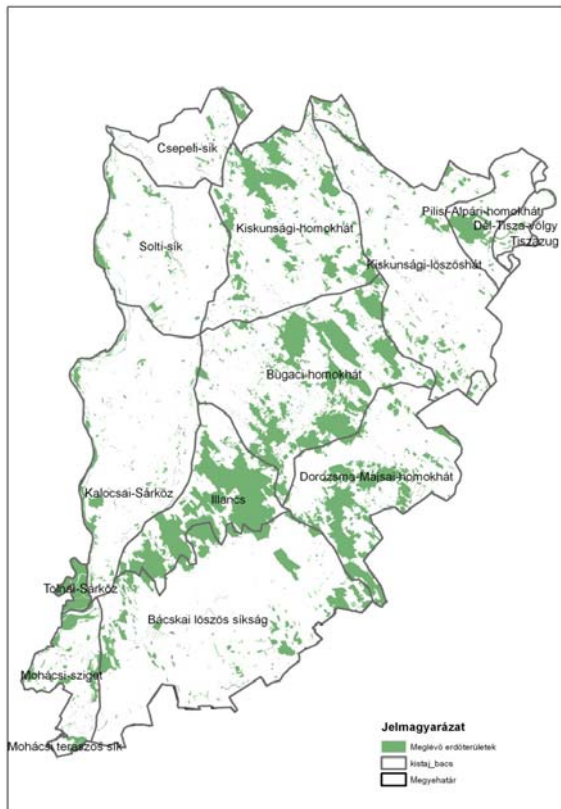
Erdősültség

Bács-Kiskun megye erdőterülete a Bács-Kiskun megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatóságának adatai alapján 173 771 ha, ami 20,5%-os erdősültségnek felel meg. Ez az érték nagyjából megegyezik az országos mutatóval (~20%), de az alföldi megyék között magasnak számít. A megyén belül igen magas az erdősültség a Duna-Tisza közí síkvidék kistájain (Kiskunság- homokhát, Bugaci homokhát stb.) és az Illancs vidékén, továbbá a Tolnai-Sárköz területén, melynek hullámtéri erdői kisebb részben a megyéhez tartoznak.

Termőhelyi jellemzők és a fajtaösszetétel

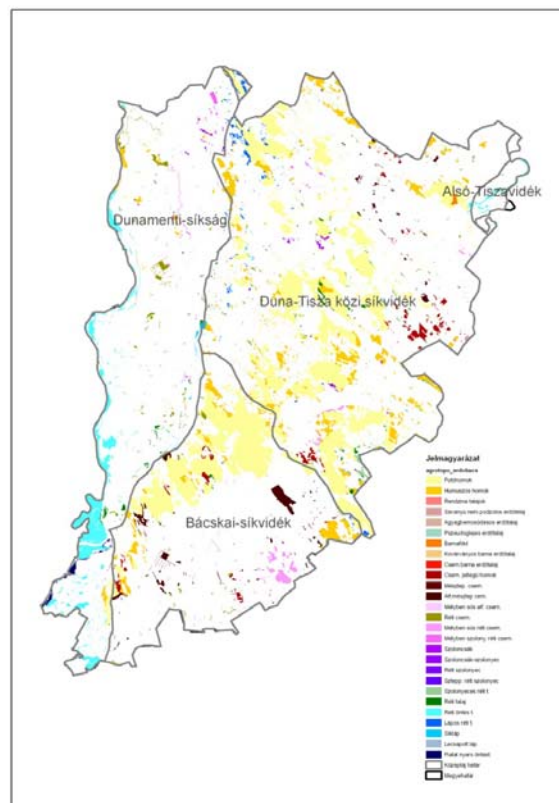
Bács-Kiskun megye teljes területe az erdős sztyepp klímazonába esik, az erdőterületek döntő többsége a vázталajok közé tartozó futóhomok talajon helyezkedik el, melyek rossz vízgazdálkodású, gyenge víztartó talajok. A futóhomok mellett nagyobb erdőfoltok még a humuszos homok és az öntéstalajokon helyezkednek el.

47. sz. ábra: Erdőterületek

Forrás: MgSzH Központ Erdészeti Igazgatóság

48. sz. ábra: Erdőterületek talajai

Forrás: Agrotopográfiai térkép, MgSzH erdészeti térkép

A futóhomokon történő erdőtelepítések célja a homoktalaj megkötése volt, az erdőtelepítések során (a múlt század második felében) főképpen akácot, fekete- és erdeifenyőt használtak. Ennek következtében a megyében jelenleg is igen magas ezeknek a fafajoknak az aránya: az akác az erdőterület 33,5%-án, míg a fenyő 27,5 %-án található.

Tulajdonviszonyok

A megye erőterületeinek nagyobb része (52,6%) magántulajdonban van, ami jelentősen meghaladja az országos átlagot (42, %). Ezzel szemben az állami tulajdonú erdők részesedése mindössze 46,5%, ami messze elmarad az országos mutatótól (55,5 %). A közösségi tulajdonú erdők aránya az 1%-ot sem éri el.

Erdőterületek elsődleges rendeltetése

A megye erdőterületeit elsődleges rendeltetés szerint osztályozva megállapítható, hogy legnagyobb a gazdasági erdők területi részesedése (76,1%), ami jóval meghaladja az országos mutatót (55,5%). A védelmi erdők kiterjedése 40 862 ha, így az összes erdőterület 23,5%-a szolgál elsődlegesen védelmi célokat. A védelmi erdőkön belül is meghatározó a talajvédelmi erdők részesedése (a védelmi rendeltetésű erdők 47,5%-a). A védett erdők (a védelmi rendeltetésű erdők 44%-a) nagyobb összefüggő foltjai a megye védett természeti területein (Kiskunsági Nemzeti Park, Duna-Dráva Nemzeti Park) találhatóak. A közjóléti erdők aránya mindössze 0,4%.

21. sz. táblázat: Erdőterületek elsődleges rendeltetése

Erdők elsődleges rendeltetése (2008)	Aránya (%)
Védelmi	23,5
Gazdasági	76,1
Közjólét	0,4
Mindösszesen	100,00

Forrás: Bács-Kiskun megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága

Erdőtelepítések

Magyarország 2004. évi Európai Unió csatlakozását követően a mezőgazdasági térségek erdősítése a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) keretében kerül támogatásra. A NVT intézkedése alapján az erdőtelepítések és a telepítések ápolása kerül támogatásra, valamint a gazdálkodók legfeljebb 20 évig jövedelempótló kifizetésben részesültek (- nek).

A 2007-2013 közötti időszak újabb változást hozott az agrártámogatások szerkezetében, ugyanis az NVT - t felváltotta az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP), amelynek második tengelyében található „a mezőgazdasági földterület első erdősítése” mellett megjelent a „nem mezőgazdasági földterület első erdősítése”, és „az agrár-erdészeti rendszerek első létrehozása mezőgazdasági földterületeken” támogatási jogcím is. Bács-Kiskun megyében 2007 és 2010 között 7284 ha erdőt telepítettek.

22. sz. táblázat: Erdőtelepítések, 2007-2010

Év	Terület (ha)
2007	2945,46
2008	1422,00
2009	1126,48
2010	1789,99
Összesen:	7283,93

Forrás: Bács-Kiskun megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága

Területrendezési kapcsolódások

A területrendezési tervek területi lehatárolásai és az azokhoz kapcsolódó szabályozás egyrészt elősegítik a meglévő erdőterületek, azon belül a kiváló termőhelyi adottságú erdőterületek intenzív beépítéstől való védelmét, másrészt – az erdőtelepítésre alkalmas területek kijelölése által – hozzájárulnak a termőhelyi adottságokhoz igazodó föld- és területhasználat kialakításához.

11. ÜDÜLÉS, IDEGENFORGALOM

11. 1. A megye üdülés-idegenforgalmi adottságai

Bács-Kiskun megye turisztikai potenciálja, vonzereje döntő részben a természeti tényezőkre épül, miután idegenforgalmi szempontból a természetvédelmi területek és termálfürdők, továbbá a műemlékekben gazdag városok (Kecskemét, Kalocsa, Baja) rajzolják ki a frekvenciált célterületeket. Mellettük a megye középső része (Bugac környéke) jelenti a vendégforgalom fő súlypontját.

A 2005–2013-ig szóló Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) hazánkban a két kiemelt turisztikai vonzerő (Budapest és a Balaton Üdülőkörzet) mellett további hat célterületet jelöl meg (egy részük földrajzi tájegység, más részük területileg lehatárolható tématerület), melyek kiemelt értékeket képviselnek, ezért fejlesztésük országos szinten is kiemelten kezelendő. Ezek:

- főváros és négy kiemelt üdülőkörzet (Balaton, Velencei-tó–Vértes, Tisza-tó, Dunakanyar),
- speciális természeti adottságú területek (nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, kultúrtájak, natúrparkok),
- kulturális örökség atraktív helyszínei (kisvárosok, történelmi városközpontok, kulturális világörökség helyszínek, múzeumok, fesztiválok stb..),
- gyógy-és üdülőhelyek,
- rurális térségek, ezen belül vízi turizmus, kerékpáros, lovasturizmus, borturizmus, falusi turizmus,
- határmenti területek.

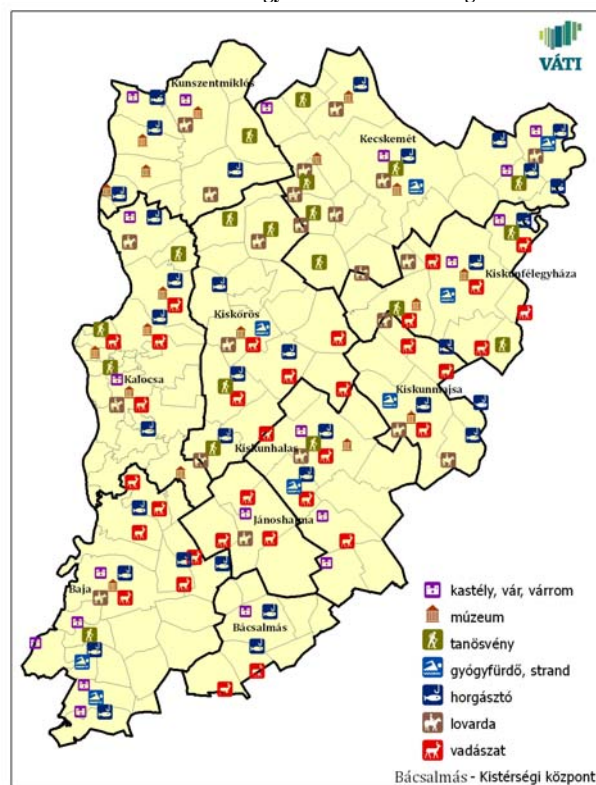
A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia célkitűzéseinek figyelembe vételével kidolgozott, Bács-Kiskun megyét is magában foglaló Dél-Alföldi régió Turizmusfejlesztési Stratégia (2007-2013) is megállapítja, hogy a régióknak egyedülálló tájképi adottságai vannak, biológiai változatosság jellemzi, és mindez a nyilvánosság számára is hozzáférhető, ami lehetővé teszi a térség fokozottabb kihasználását az aktív és az egészségturizmus számára. Mindinkább ide sorolható tényező a kedvező növekedési kilátásokat jelentő „jóléti turizmus” lehetőségei, valamint a gazdag gyógy- és termálfürdő készletek is. Magyarországon itt a legmagasabb a napsütéses órák száma, továbbá érdekes, változatos környezet (jellemző tanyás településszerkezet), különböző kultúrák keveredése és gazdag nemzetiségi és minőségi környezet jellemzi a térséget.

A Dél-Alföld legfontosabb turisztikai vonzerői az alábbiak:

- puszták, illetve azok növény- és állatvilága (Kiskunsági Nemzeti Park),
- termál- és gyógyfürdők (pl. Kecskemét, Kiskunmajsa, Tiszakécske, Szeged, Szentes, Makó, Mórahalom, Gyula, Békéscsaba, Orosháza-Gyopárosfürdő),
- kulturális turizmus (Kalocsa és Baja barokk, Kecskemét szecessziós belvárosa és Kodály öröksége, a népi építészet példái, ipartörténeti emlékek, egyházi épületek, múzeumok (alföldi festészet, szobrászat, népművészet, iparművészet, nemzetiségek hagyományai, rendezvények, fesztiválok),
- konferenciatermek – kiemelten Szeged, fontos még: Kecskemét és Gyula,
- kerékpártúra-lehetőségek,
- vadászat,
- lovasturizmus,
- falusi turizmus,
- horgászat a folyókon, tavakon,
- tranzitszerop az M5-ös autópályának, valamint az E75-ös és az 53-as főútnak is köszönhetően.

A megye területén úgy a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia, mint az Dél-Alföldi Régió Turizmusfejlesztési Stratégiája által kiemelt turisztikai adottságok túlnyomórészt

49. sz. ábra: A megye turisztikai adottságai

Forrás: VÁTI Nonprofit Kft.

megtalálhatók, kiegészülve még további speciális adottságokkal. Ezek (felhasználva az Dél-Alföldi Régió Turizmusfejlesztési Stratégiájához készített vonzerőleltárt) a következőkben foglalhatók össze (50. sz. ábra):

Ökoturizmus

Magyarország változatos középső vidékét, Bács-Kiskun megye területét a tágas horizontú puszták, árvalányhajú borított homokbuckák, tavak és a Tisza menti erdők jellemzik. A megye természetvédelmi oltalom alatt álló területei közül a legnagyobb kiterjedésű a Kiskunsági Nemzeti Park, ezen kívül tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek, az ún. ex-lege lápok és szikes tavak is találhatóak itt. A Kiskunsági Nemzeti Park területén található szódás szikesek és síktéri lápok maradványai a jellegzetes növényi társulásokkal és madárátvonuló helyekkel az Európai Unió által is elismert, de turisztikai szempontból ez ideig kihasználatlan természeti értéket képviselnek. Összességében a megye területének mintegy 5%-a védett, melyek közül sok, kiemelkedő természeti értékeinek köszönhetően nemzetközi hírnévnek is örvend. A védett területeken ma már számos túraútvonal (Bugaci piros kereszt, Kolon-tavi sárga sáv, Zöld sáv, stb.), tanösvény (Aqua Colun, Boróka, Kékmoszt, stb.), kilátó segíti a természetjárást. A Nemzeti Park bemutatóhelyein (Természet Háza, Virágh kúria, Bugaci pásztormúzeum, stb.) pedig a térség természeti és kultúrtörténeti örökségét ismerhetik meg a látogatók.

Egészségturizmus

A termál- és gyógyvizek csaknem mindenütt jelen vannak a megyében. Egy tucat olyan település van, ahol fürdőket, illetve strandokat építettek ki ezen a vízbázison. A magas színvonalú gyógyászati szolgáltatások, az élményfürdők a megye- és országhatáron túlról is fogadnak látogatókat. Nagy népszerűségnek örvendenek Izsák, Dunapataj, Kecskemét, Kiskunmajsa, Kiskunhalas, Kunszentmiklós, Kunfehértó, Mélykút és Tiszakécske fürdői és strandjai. Közülük Izsákon, Kecskeméten, Kiskunmajsán, Kunszentmiklóson, Kiskunhalason, valamint Tiszakécskén gyógy-, illetve termálfürdő is várja a gyógyulni vágyókat. A nemzetközi hírnévnek örvendő kiskunmajsai és tiszakécskei termál- és élményfürdők egész évben nyitva állnak a vendégek előtt.

Aktív turizmus

A sokrétű természeti és táji adottság az *aktív turizmus* – vízi turizmus, természetjárás, megfigyelés, kerékpározás, horgászat, vadászat, lovaglás, sporttevékenységek – területén is jól hasznosítható. Ugyanakkor a megye vízi turizmusának fejlődése nem választható el a hajózási infrastruktúra fejlesztésétől. Negatív tényezőnek számít a parti infrastruktúra hiánya, a víziút esetenkénti nagy távolsága a településektől, a megfelelő kiépítettségű utak és kikötők hiánya.

Fejlesztésre szorulnak a *kerékpártúra*-lehetőségek is, amelyek a gátaon vezetett kerékpárutak kialakításával, másrészt a homoki erdőkkel és pusztákkal tarkított területeken a kiránduló célpontok felfűzésével, illetve az egyes rekreációs területek összekötésével bővíthetők. A megye domborzati adottságait és településszerkezetét figyelembe véve a kerékpározásnak inkább hivatásforgalmi, mint turisztikai hagyományai vannak. Az eddig elkészült kerékpárutak elsősorban a nagy forgalmú átkelési szakaszok mellett épültek ki, mely azt is jelenti, hogy a turisztikai célt jobban szolgáló hálózati jelleg nem alakult ki.

A megyét két nemzetközi kerékpáros útvonal is érinti (a Duna mentén a 6-os, a Tisza mentén a 11-es EuroVelo), de ezek kiépítettsége a Bács-Kiskun megyei szakaszon igencsak hiányos.

A *horgászat* számára bőséges választékot kínálnak a megye folyóvizei és tavai. A Duna és a Tisza mellett a Sugovica, a Kunság-csatorna, a Fűzvölgyi-csatorna, a lakiteleki Szikra-holtág, a Szelidi-tó, a Vadkerti-tó, valamint a kecskeméti Zápportározó halban gazdag vizei kitűnő horgász területek. A holtágak és csatornák jelentős ökológiai értéket képviselnek, ezért turisztikai hasznosításként ezeken legfeljebb a horgászat engedhető meg engedélyhez kötötten, semmiképp sem tömeges igénybevétellel.

A megye gazdag vadállománya kedvező lehetőséget nyújt a *vadászturizmus* fejlesztése számára. A megye elsősorban apróvadban gazdag, de a nagyvadás területeken nemzetközi szinten is jelentős trófeák szerezhetők. Bács-Kiskun megyében csaknem 100 vadászatra alkalmas terület, valamint negyedszáz vadászház található. Szarvasra Kiskunhalas és Soltvadkert környékén, Karapancsán és Hajóson a legalkalmasabb vadászni, de Kecskemét környéke, Bugac, Kelebia és Balotaszállás is kiváló vadállománnyal rendelkezik. Északon, és Gemenc környékén vaddisznóvadászatra, a Kiskunsági szikes tavaknál, pedig apróvad elejtésére van lehetőség.

Bács-Kiskun megye területének geológiai jellemzői és a történelmi és néprajzi hagyományok miatt különös jelentősége van a lótarásnak, és az ahhoz kapcsolódó *lovas turizmusnak*. A lovaglás kedvelőit számos jól felszerelt lovastanya, panzió várja, ahol képzett vezetők segítségével egyre több kijelölt túraútvonalat bejárva ismerkedhetnek meg a környék nevezetességeivel. A lovasturizmus központja Bugac és környéke. A Duna közelében Solt-Révber puszta, Bakod-puszta, a Kiskunságban a Pongrác-major kínál lovas programokat. Akasztón, Izsákon, Hetényegyházán, Jánoshalmán, Kecelen, Kecskeméten, Kerekegyházán, Lajosmizsén, Mélykúton, Tiszakécskén országos és világversenyeket is tartanak.

Konferencia helyszínek

Kecskemét központi fekvése, ideális megközelíthetősége, kulturális élete miatt kiváló kirándulási célpont, és elsődrendű helyszín konferenciák, tanácskozások, kiállítások megrendezéséhez. A város az oktatás, az egészségügy, és a tudományok területén kiváló kutatói eredményekkel rendelkezik, így számos kongresszust, tudományos tanácskozást, továbbképzést rendeznek, melyek lebonyolítását felkészült, tapasztalt szakemberek segítik. Emellett tavasztól őszi számos nagyszabású kereskedelmi árubemutatót és vásárt rendeznek itt. Ugyancsak Kecskeméten található a Természet Háza, amely a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság látogatóközpontja, a Duna-Tisza köze legjelentősebb természetvédelmi bemutatóhelye és oktatóközpontja valamint ökoturisztikai információs bázisa.

A másik kedvelt konferencia-helyszín *Baja*, ahol Európa egyik legszebb főterén áll a három csillagos Duna Wellness Hotel. Az 1860-ban épült szálloda ma már modernizált és újjáépített. Jellegzetessége, hogy közvetlenül mellette folyik a Duna mellékága, a Sugovica. A 30-100 fős termek, az étterem és a wellness központ szolgálnak háttérként a konferencia-turizmus számára.

Kulturális és örökségturizmus

Jelentősek a megye kultúrtörténeti értékei, hagyományai, rendezvényei. Számos településen a kultúra és a hagyományok – kiegészítő elemként – a feltétlenül bővítendő számú, egyedi tartalmú komplex idegenforgalmi termék részét is képezhetik. A térség értékeit építészet is gazdagítja: Kecskemét szecessziós belvárosa, a népi építészet ragyogó példái, ipartörténeti emlékek (kiskunfélegyházi szélmalom, jánoshalmi malom), illetve a kiemelkedő értéket képviselő egyházi épületek. A kulturális és örökség turizmus további jelentős adottságai hazánk neves személyiségeinek szülőhelyei (pl. Kiskőrös-Petőfi Sándor), valamint a múzeumok (Kecskemét, Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas), melyek az alföldi festészet, szobrászat alkotásait, a vidék népművészetét iparművészeti remekeit (pl. kiskunhalasi Csipkeház) és az itt élő nemzetiségek (svábok, szlovákok) viseletét, használati tárgyait mutatják be. A megye egyik legnagyobb kulturális attrakciója a kecskeméti Hírös Hét Fesztivál. A több mint, hét évtizedes „hírös” kecskeméti rendezvény középpontjában a hagyománytisztelt áll, a színes programból nem hiányoznak a kulturális, sport és gasztronómiai rendezvények. Egyre fontosabb esemény a kalocsai Dunamenti Nemzetközi Folklor Fesztivál, a hajósi pincefalu Orbán-napja, a kiskunmajsai Szüreti Fesztivál, a Kiskőrösi Szüret, Kecelen a Tavaszköszöntő Virágfesztivál. Kétévente százezrek résztvevői és nézői a Kecskeméti Nemzetközi Repülőnapnak, amely Közép-Európa egyik legnagyobb légi-haditechnikai bemutatója.

Bor- és gasztronómiai turizmus

A megye számos kistérségében és településén hagyományteremtő szándékkal rendszeresen megszervezett kulturális programok, rendezvénysorozatok mára ugyancsak figyelemre méltó idegenforgalmi vonzerővé váltak. Itt kell megemlíteni a kecskeméti Hírös Hetet, a különféle szüreti rendezvényeket, főzőversenyeket. Kiemelten fontosak a települések hagyományos, speciális eseménycsoportjai, amelyek – időpontjuk viszonylagos állandósága miatt – lehetővé teszik az utazások hosszabb időszakra történő előtervezését.

A *gasztronómia*, a tájjellegű ételek és az elkészítésükhöz felhasznált nyersanyagok előállításának is bizonyos mértékig a hagyományok ápolását jelenti. Híres a halászlé, melynek nélkülözhetetlen alapanyaga a hungarikumok közé tartozó pirospaprika. Szintén hungarikum a Kecskemét környékén termő kajszibarack, valamint az abból készített fűtölős barackpálinka. Különleges értéket képviselnek a bioélelmiszerek, melyek piaca dinamikusan növekszik. A gyümölcs- és szőlőtermesztés és a borkészítés hagyományai is felértékelődő adottságaink közé sorolhatók. Az étel- és ital-különlegességek köré rendezvénysorozatokat és kiállításokat szerveznek, ilyen Izsákon a Pálinka Múzeum, Kecskeméten a Zwack-féle Gyümölcspálinka-főzde és Kiállítás, a Bajai Halászléfőző Népünnepély, a Kalocsai Paprikanapok, valamint a dunapataji Országos Pacalfőző Verseny.

A megye területét érintik a Kunsági- és a Hajós-Bajai Borvidék termőterületei, amelyek a *borturizmus* fejlesztésének, a bortúrák szervezésének, gasztronómiai turisztikai útvonalak lehetőségét is hordozzák. Az egyes pincészetek termékeinek megismerésére különböző bortúrákat szerveznek. A borrendek által szervezett hagyományörző rendezvények, versenyek kóstolókat rendszeresen a megye szőlőtermő vidékein. A bortúrák kedvelt helyszínei a nemesnádudvari Kender-, a Máriavölgyi és a Felső-Sükösdői pincesor, az imrehegyi Káptalani Pincészet, a Hajósi pincefalu, valamint Solton a Meleghegyi pincefalu. A borral összefüggő rendezvények elsősorban a már említett szüreti ünnepek, vagy a jánoshalmi Borverseny és az izsáki Sárfehér napok.

A gasztronómiai fesztiválok is jelentősek, amelyek egyre több vendéget fogadnak. Így a dunai és a tiszai halászlé gasztronómiai vetélkedésének is felfogható a rangos Bajai Halászléfőző Népünnepély. Kalocsa környékén az ott termelt nemesített fűszerpaprikához fűződnek a nyárutón nevezetes rendezvények.

11. 2. Kistérségek kínálata

A *Kecskeméti* kistérségben jellemző és fejleszhető turisztikai termékek az üzleti turizmuson belül a hagyományos, üzleti utazások, vásárok, kiállítások, kongresszusok, konferenciák, vándorgyűlések, szemináriumok, valamint a szabadidős turizmus keretén belül az egészség- és sportturizmus, falusi-, tanyai- és lovasturizmus, öko- és kulturális turizmus egybekötve körutazásokkal, gasztronómiai- és borturizmussal.

A *Kunszentmiklósi* kistérségben a turizmus gazdasági, ágazati szerepe a lehetőségekhez képest kihasználatlan. A terület adottságai közül fontossági sorrendben a természeti értékeket kell kiemelni. Úgymint a Kiskunsági Nemzeti Parkhoz tartozó kiskunsági szikes puszták gazdag, génmegőrzési szempontokat is szolgáló állatvilágát (rezervátumát), az azokhoz kapcsolódó bemutatóhelyeket, attrakciókat (Böszötrpuszta, Nagyállás, Nyakvágó csárda). A Duna és a területen lévő csatornák (pl. a Kiskunsági főcsatorna, a Kígyós-csatorna) hálózata, a vízi turizmus és a horgászat (Tass, Szalkszentmárton, Apostag), valamint a vadászat és a kerékpáros turizmus bázisai, illetve azokkal fejleszhetők. A kistérségben a terep adottságainak megfelelően több lovaglóközpont (Szabadszállás, Kunszentmiklós, Újsolt) található. A kulturális adottságok közül a Petőfi kultusz, a néprajzi gyűjtemények, a tradíciók, az avar-kori sírkert, és az Európa Nostra díjas apostagi faluház emelkedik ki. Egyes településeken a termálvíz-adottságok jelentősek (Kunszentmiklós, Kunpeszér, stb.).

Bugac vidéke (*Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kiskunhalas és Kiskőrös* térsége) két húzó vonzerőre épít: a bugaci szikes pusztára és termálvízre. A Bugac által kínált programlehetőségek, az aktív és kulturális turizmus, valamint a kiskunmajsai termálfürdő, vagyis az egészségturizmus jól kiegészítik egymást. A turizmus fejlesztendő területei ezen kistérségekben, a továbbiakban az egészség -, aktív -, kulturális -, öko -, és konferencia turizmus. A speciális igényeket kielégítő turizmus (lovás, vadász, kerékpáros, gasztro-, agro-, vízi, ifjúsági, oktatási és incentiv turizmus) további fejlesztése infrastrukturális oldalról szükséges.

Kelet-Bácskában, a *Bácsalmási és a Jánoshalmi kistérségben* a térségi turizmus nem domináns, főként helyi, lokális események, sajátos ünnepek, rendezvények vannak jelen. Leginkább a természetvédelmi területek (pl. Kossuth Park, Templom Park), a fokozottan védett növény- és állatvilág széles körű megismertetése, megfigyelése, tanulmányozása, az építészeti örökségek, mint turisztikai nevezetességek megóvása és a kultúra és a történelmi hagyományok ápolása (pl.: helytörténeti kiállítás, képfestő műhelyek, népművészeti hímzés) kerül előtérbe. Célként jelenik meg az infrastruktúra fejlesztése (pl. megújuló energiaforrások hasznosítása, szennyvíz-csatornarendszer kialakítása, kerékpárutak kiépítése stb.), termálvíz hasznosítása, öko-gazdálkodás előtérbe helyezése.

A megye nyugati részén, a *Bajai és a Kalocsai kistérségben* jelentős idegenforgalmi vonzerőt jelentenek a már hagyományos gasztronómiai és kulturális rendezvények, mint a bajai Halászlé Ünnepe, vagy a Baját és Kalocsát is érintő Dunamenti Folklórfesztivál és a hajósi Orbán Napi Borünnep. Ezen országosan is neves rendezvények jelentős vendégközönséget vonzanak, akik esetében a térségben való tartózkodási idő növelése lehet célként megfogalmazva. Ennek érdekében olyan (főleg Dunához kapcsolódó) turisztikai attrakciók továbbfejlesztése szükséges, amely a vízi-, öko-, egészség-, kerékpáros-, lovas- és vadászturizmus keretein belül szolgálják az érkező turisták pihenését, kikapcsolódását. A kulturális turizmus iránt érdeklődők számára Baja és Kalocsa a barokk belvárosával, valamint egyházi épületeivel lehet vonzó, és megfelelő marketingstratégia segítségével egyre vonzóbb a turisták számára. Kalocsa esetében, mint a térség vallási központja prioritásként jelenik a zarándok és kegyhelyek felkészítése (turisztikai marketing szempontból) a vendégek érkezésére.

A megye idegenforgalmi szervezőközpontjai közé kiemelten Baja, Kalocsa, Kecskemét, Kunszentmiklós, Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kiskunhalas és Kiskőrös tartozik. Ezek közül Tourinform irodák találhatóak: Kecskemét, Baja, Kiskőrös, Kiskunmajsa, Kiskunfélegyháza, és Kunszentmiklós városokban.

11. 3. Szálláshelyek

A megye idegenforgalmi szálláshelyeire általában jellemző, hogy a kereskedelmi szálláshelyek közül a szállodák fogadókapacitása nagyobb létszámú szállodai elhelyezést igénylő programok lebonyolításához csak Kecskeméten elegendő. A kempingek és nyaralóházak zöme az átutazók egy éjszakai elszállásolását szolgálja. A magán-szállásadás közül a fizetővendéglátás a megye városaiban, a falusi vendéglátás – értelemszerűen – a községekben, városok külterületein, tanyás térségekben jellemző. A tulajdonosi szerkezetváltás eredményeként a kereskedelmi ellátás az idegenforgalom által érintett területeken megfelelő mind az üzletek száma, mind választékuk lehetővé teszi a helyi lakosság ellátásán túl a turisták által támasztott igények kielégítését is. Bár a

vendéglátás mennyiségi és minőségi szempontból is javult, mind a hazai, mind a külföldi vendégek ellátása a jelenleginél magasabb színvonalat igényelne.

Szálláshelyi fogadóképesség (kereskedelmi és magán) a megyében 2008-ban összességében több mint 10 és fél ezer férőhely volt.

A kereskedelmi szállásférőhelyek száma 2005 és 2008 között jelentősen - közel 8%-kal - csökkent, ezen belül is az egyéb szálláshelyek térvesztése volt szembetűnőbb. Ugyanakkor a vendégszám ezen időszak alatt 6300 fős növekedést mutatott.

23. sz. táblázat: Kereskedelmi szálláshelyek

Megnevezés	2000	2005	2006	2007	2008
Szoba	2 265	2 176	2 426	1 835	1 926
Férőhely	10 106	9 569	11 803	7 883	8 884
Vendég	134 582	142 490	140 364	148 413	148 802
Ebből: külföldi	46 930	37 075	38 298	38 176	36 360
Vendégéjszaka	336 251	343 401	332 345	336 636	356 173
Ebből: külföldi	133 700	110 534	107 287	100 768	97 904
Átlagos tartózkodási idő, éjszaka	2,5	2,4	2,4	2,3	2,4
Ebből: külföldi	2,8	3,0	2,8	2,6	2,7

Forrás: KSH

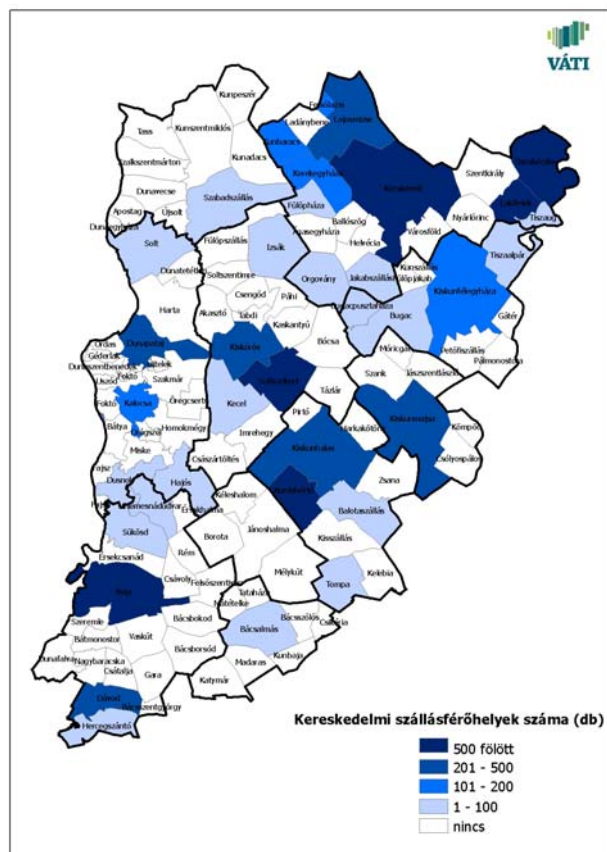
A kereskedelmi szálláshelyek szerkezetében viszonylag kedvező a szállodai férőhelyek aránya, az összes férőhelynek közel negyede ilyen típusú. A vendégforgalomból, ezen belül a külföldi vendégforgalomból viszont már ezt többszörösen meghaladó (55, illetve 65%) arányban részesednek a szállodák. Összességében is elmondható, hogy a megye szállásigényes vendégforgalmán belül az aktív (külföldi) idegenforgalom szerepe jelentős (24%). Ugyanakkor a megyében öt és négycsillagos szálloda nem található, az 1306 háromcsillagos szállodai férőhely kihasználtsága a többi szálláshelytípushoz képest nem kiugróan magas, csak 23%-os.

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának ötödét sem éri el (15%) a panziók férőhelyszáma, ugyanakkor kempingek és üdülők házak 50%-al részesednek, végül legalacsonyabb részesedéssel a turista- és ifjúsági szállásférőhelyek bírnak.

A kereskedelmi szállásférőhelyek területi eloszlására jellemző, hogy a szállodai kapacitások a főbb turisztikai helyszíneket képviselő nagyobb városokban realizálódnak (40%-uk Kecskeméten, 20%-uk Kiskőrösön és Lakitelken található, kisebb szállodák működnek még Lajosmizse, Kerekegyháza, Kalocsa, Baja, Dávod, Kiskunfélegyháza, Jakabszállás, Kiskunhalas, Tiszaug, Szabadszállás, Bugac, Solt településeken).

A kisebb kapacitású panziók minden városban és a lényeges turisztikai célpontokban megtalálhatók (összesen 21 településen). A szálláshely-kínálatot, a térben relatíve egyenletesen elszórt ifjúsági és turista-szállások, nyaralók, valamint kempingek egészítik ki. A szállásférőhely kínálat területileg, ill. a nyújtott szolgáltatások színvonala szerint azonban egyenetlenebb.

50. sz. ábra: Kereskedelmi szálláshelyek eloszlása (2008)

Forrás: TeIR

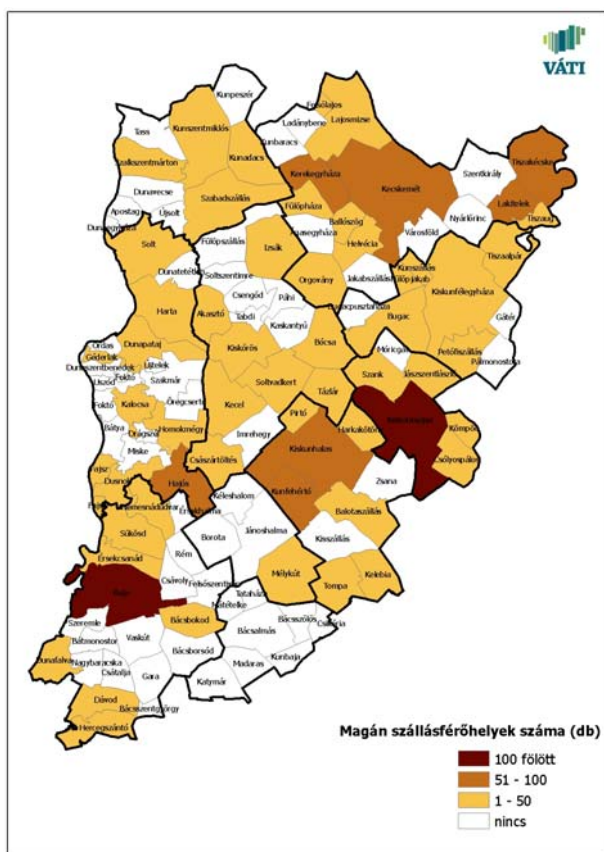
A magán szálláshelyek férőhelyeinek száma 2005 és 2008 között közel 20%-al növekedett, ami közel 300 férőhelyet jelentett. A változás dinamikáját döntően (2/3) a falusi szállásadás férőhelyeinek növekedése okozta. A magán szálláshelyeket igénybe vevő vendégek száma a két időpont között drasztikusan, több mint 4000 fővel növekedett.

24. sz. táblázat: Magán szálláshelyek

Megnevezés	2000	2005	2006	2007	2008
Szállásadó	215	248	282	273	287
Szoba	522	647	768	730	796
Férőhely	1 148	1 487	1 764	1 673	1 782
Vendég	4 199	6 163	6 276	7 707	10 337
Ebből: külföldi	1 055	1 187	912	1 008	1 319
Vendégéjszaka	19 041	19 659	28 099	36 169	35 918
Ebből: külföldi	2 817	3 737	2 787	3 265	4 819
Átlagos tartózkodási idő, éjszaka	4,5	3,2	4,5	4,7	3,5
Ebből: külföldi	2,7	3,1	3,1	3,2	3,7

Forrás: KSH

51. sz. ábra: Magán szálláshelyek eloszlása (2008)

Forrás: TeIR

A magán szálláshelyeken belül a falusi szállásadás és a fizetővendéglátás aránya viszonylag kiegyenlített (57%-45%), így optimálisabb területi képet mutatott.

A magán szálláshelyek eloszlása a kereskedelmi szálláshelyekhez képest területileg valamelyest dekoncentráltabb, összesen 59 települést érint a megyében. A kínálat a települések döntő többségében azonban csak 50 fő alatti, ennél mindössze 9 településen magasabb (legtöbb Kiskunmajsán, 135 férőhellyel).

12. VÍZGAZDÁLKODÁS

Az Európai Unió tagországaiban az EU új vízpolitikája, a *Víz Keretirányelv* (továbbiakban VKI) 2000-ben lépett hatályba. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta Magyarországra nézve is kötelező az ebben előírt feladatok végrehajtása. A VKI célja, hogy 2015-re (indokolt esetben 2027-re) a felszíni és felszín alatti víztestek „jó állapotba” kerüljenek és ez az állapot hosszú távon is fenntartható legyen. A keretirányelv szerint a „jó állapot” nemcsak a víz tisztaságát, hanem a vízhez kötődő élőhelyek minél zavartalanabb állapotát, illetve a megfelelő vízmennyiséget is jelenti.

A jó állapot eléréséhez szükséges beavatkozásokkal azonban össze kell hangolni az árvízi- és belvízi védekezést és a településfejlesztési elképzeléseket (pl. szennyvízkezelés, ivóvízellátásról) is.

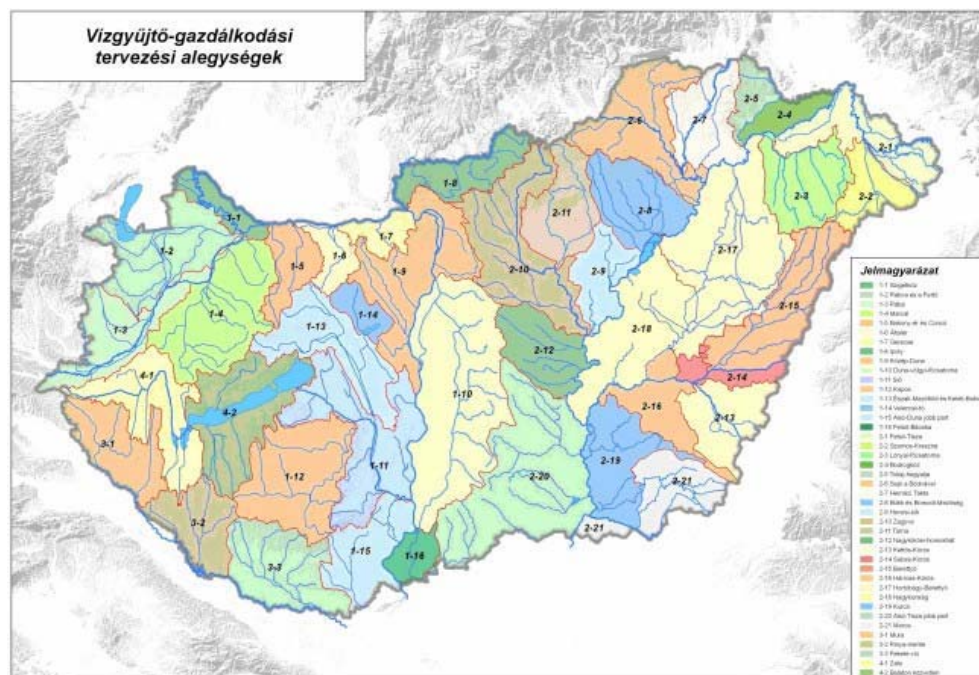
A vízfolyások, állóvizek, felszín alatti vizek jó ökológiai, vízminőségi és mennyiségi állapotának elérése és a vízhasználat fenntarthatóvá tétele összetett és hosszú folyamat. E célok eléréséhez szükséges intézkedéseket a *vízgyűjtő-gazdálkodási terv* foglalja össze, amely egy kiterjedt tervezési folyamat eredményeként születik meg. Elkészítésének határideje 2009. december 22. volt, amelyben 2015-ig és az azt követő 12 évben történő tervezett intézkedéseket és programokat foglalja össze egy ország teljes területére.

A folyók, patakok, tavak állapotának javítása érdekében a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium irányításával, más minisztériumokkal együttműködve 2009 végére el kellett készíteni az egész országra kiterjedő vízgyűjtő-gazdálkodási tervet.

A tervezés hazánkban több szinten valósul meg:

- országos szinten (1 db országos terv),
- négy részvízgyűjtő - Duna, Tisza, Dráva, Balaton - szintjén (ez 4 db részvízgyűjtő terv),
- 42 tervezési alegység szintjén (összesen 42 db alegység terv).

52. sz. ábra: Vízgyűjtő-gazdálkodási tervezési alegységek

Forrás: www.vizeink.hu

A VKI gyökeres szemléletváltást jelent a vízgazdálkodás területén. Számos műszaki jellegű, jogi, gazdasági, intézményi, szervezeti intézkedés végrehajtását igényli. A vízgyűjtő-gazdálkodási terv (továbbiakban VGT) elsősorban azoknak a szabályozásoknak és programoknak az összefoglalása, amelyek biztosítják a környezeti célkitűzések elérését. A VGT sajátos terv, amely a környezeti célkitűzések és a társadalmi-gazdasági igények összehangolása mellett tartalmazza a műszaki és gazdasági, társadalmi megvalósíthatóság (költségek, finanszírozhatóság, társadalmi támogatottság stb.) elemzését is, de nem jelenti a beavatkozások terveinek részletes kimunkálását.

A VGT szoros kapcsolatban van a terület- és településfejlesztési, illetve egyéb ágazati tervekkel: a vizek állapotának javítását szolgáló célkitűzések elérése érdekében olyan intézkedéseket javasol, amelyek szorosan kapcsolódnak a településekhez, a földhasználathoz, az ipari tevékenységhez, a turizmushoz.

A VGT a vízgazdálkodás témakörébe tartozó feladatokat lát el (vízminőség-védelem, a vizek állapotának értékelése, vízhasználatok szabályozása), más tekintetben viszont követelményeket támaszt számos vízgazdálkodási tevékenységgel szemben (pl. árvízvédelem, vízkárelhárítás, öntözés, hajózás, vízenergia hasznosítás, vízi infrastruktúrák építése és működtetése stb.).

Célja az optimális intézkedési változatok átfogó (műszaki, szabályozási és gazdasági-társadalmi szempontú) ismertetése, amely meghatározza az intézményi feladatokat, és amely alapján tovább folytathatók, illetve elindíthatók a megvalósítást szolgáló programok. A részletes kidolgozás illetve tervezés ezek keretében folyik majd (az intézkedések első csomagjának 2012-ig kell működésbe lépnie).

12. 1. Felszíni vízkészletek

Bács-Kiskun megye területe 4 tervezési alegységhez tartozik, a Duna részvízgyűjtőhöz tartozó a *Duna-völgyi főcsatorna* (1-10) és a *Felső-Bácska* (1-16) alegység, míg a Tisza részvízgyűjtőhöz a *Nagykőrösi-homokhát* (2-12) alegység, valamint az *Alsó-Tisza jobb part* (2-20) alegység.

A **Duna** az ország felszíni vízhálózatának fő tengelye, magyarországi szakaszának hossza 417 km. A folyó három szakaszra osztható fel, amelyek közül a felső szakasz jellege a Dunakanyarig tart, eddig főleg eróziós, romboló munkát végez. A közép és alsó szakaszrészén építő és szállító tevékenység jellemzi. Szigeteket, hordalékkúpokat hoz létre. A Duna mélysége, szélessége és így sebessége nagyban különbözik az egyes szakaszokon. A sík vidékeken a jellemző sebesség 1,1-1,2 m/s körül alakul. A folyó szélességét illetően jól látszik a növekvő tendencia a vízhozam növekedésével. A felső szakaszon, ahol az ártér kisebb, nagyobb áradások alakulhatnak ki, míg a lejjebbi szakaszokon a nagyobb mederkeresztmetszet miatt hamarabb le is vonul az ár.

A Duna vízgyűjtő területéből a 2 tervezési alegység tartozik Bács-Kiskun megye területéhez: a Duna-völgyi főcsatorna és a Felső-Bácska elnevezésű alegység.

A *Duna-völgyi főcsatorna alegység* területe 5562 km², amely a Duna-Tisza-köze természetföldrajzi tájegység területén található. A terület 5 vízrendszerből, a Ráckevei (Soroksári)-Dunamenti, a Gyáli, az Észak-Duna-völgyi, a Dél-Duna-völgyi, valamint a Sárközi vízrendszerből tevődik össze. A tervezési terület nyugati határát a Duna Csepel-sziget és Baja közötti szakasza képezi. A tervezési alegység területén 56 víztestet határoztak meg, amelyből 30 vízfolyás és 26 tó.

A Ráckevei-Soroksári Dunamenti vízrendszer területe 273 km². E térség a Duna és a Ráckeve-Soroksári Duna (RSD) közvetlen vízgyűjtője. Működését a Duna és az RSD vízszintje határozza meg, vízforgalma mesterségesen szabályozott. Az RSD belvízlevezetésén kívül a Duna-menti síkságon húzódó csatornák vízpótlását is biztosítja a Kiskunsági-főcsatornán, a Duna-Tisza-csatornán és az I. sz. Árapasztó-csatornán keresztül.

A Gyáli vízrendszer vízgyűjtő területe: 451 km². A fennsíki öblözet vízgyűjtő területéről a vízlevezetés gravitációs, a belvizek befogadója a Gyáli 1.-főcsatornán keresztül az RSD. A csatornán kettő kisebb méretű tározó található.

Az Észak-Duna-völgyi vízrendszer a Duna-völgyi rendszer felső, attól zsilipekkel külön választható része. Területe 1153 km², amelynek nagyobb része a Duna-Tisza közti Hátsághoz tartozó fennsíki területen, kisebb része a Duna-völgyi belvízveszélyes mélyártér területén található. A természetes esés iránya É-D-i, amely megegyezik a vízlevezetés fő irányával. A csatornán a vízlevezetés zsilipekkel szabályozott, a rendszer területéről lefolyó belvizek a Duna-völgyi főcsatornán vezethetők le, de lehetőség van az RSD felé való kivezetésre is.

A Dél-Duna-völgyi vízrendszer a Duna-völgyi rendszer alsó része. Területe 3209 km². A Dunavölgyi-főcsatornával kettéosztott vízrendszer Duna-völgyi területe csatornákkal sűrűn behálózott, melyek a belvízlevezetést és az öntözést egyaránt szolgálják. A homokhátsági csatornák a belvizek levezetését, a csatornák nyomvonalán kiépített tározókkal a vízviasszatartást, valamint a vizes élőhelyek vízigényét biztosítják. A rendszer befogadója a Duna.

A Sárközi vízrendszer területe 476 km², domborzatát illetően dunai mélyártér. A csatornák többnyire a fokmedrek nyomvonalában és mesterségesen kialakított mederszakaszokban haladnak. A mederesés kicsi, lassú

folyású csatornák a jellemzőek, melyek kettős hasznosításúak. Befogadója a Duna. Szorosan kapcsolódik a Dél-Duna-völgyi belvízrendszerhez. E vízfolyások legtöbbször mesterséges vízfolyásnak minősül. A Duna-völgyi főcsatorna építése a Duna-menti síkság vízrendezése érdekében 1912-ben kezdődött meg a belvízlevezetési célból. A közel 150 km hosszú akkori csatorna 1929-re készült el, hogy mintegy övcsatornaként elvezesse a Duna-menti síkság és a Fennsík találkozásánál összegyűlő vizeket. A Duna és a csatorna közötti terület sűrűn átszótt csatornákkal.

A Duna-völgyi főcsatorna tervezési alegységen összesen 11 db természetes és 15 db mesterséges tó víztest található. A természetesek közül 8 szikes tó. Ezek közül a legkiemelkedőbbek:

A Vadkerti-tó meszes jellegű, sekély, de nyílt vízfelületű a tó. A tó vízgyűjtő területe 132,5 km². Töltése nincs, természetes mélyedésben alakult ki. A Vadkerti-tó a VII. csatornán lévő vízszintszabályozó műtárgy megépítése után többszörös hasznosítású tározóként üzemel. Egyrészt belvíves időszakban, mint belvízi tározót, másrészt pedig, mint üdülőtavat hasznosítják. A tó üdülési céloknak is megfelelő vízszintje az utóbbi években csak vízpótlással biztosítható, amelyet rétegvíz betáplálással oldanak meg.

A Szelidi-tó hidrogeokémiai jelleg alapján szikes, de nyílt vízfelületű, állandó tó, ami a Dunából a holocén korban lefűződött jellegzetes morotva-tó. Természetvédelmi oltalom alatt áll, e mellett üdülő- és horgásztó. Vízpótlására a téli csapadékot az 1,75 millió m³ víz tározására alkalmas Kékes-réti tározóban tározzák, majd tavasszal, a szikes területen összegyűlt, nagyobb sótartalmú vizet a tóba engedik, megakadályozva ezzel a kiédesülését.

A területen a Kolon-tó az egyetlen szerves hidrogeokémiai jellegű tó. A Kolon-tó a négy hátsági természetes tározót (Kolon-tó, Csíraszéki-rét, Orgoványi-rét, Ágasegyházi-rét) összekötő és Duna-völgyi-főcsatornába ömlő III. övcsatorna 9+689 – 14+100 cskm szelvényei között helyezkedik el. Ezek a mocsarak a hátsági mélyedésekben keletkeztek, közülük a Kolon-tó rendelkezik állandó vízkészlettel. A tó vize sekély, vízfelülete növényzettel benőtt. Vízkészletének pótlódása döntően felszín alatti vízből történik, felszíni hozzáfolyás alig van.

A *Felső-Bácska tervezési alegység* az ország déli felében, az Alföld délnyugati sarkában helyezkedik el. Délen az országhatár, nyugaton a Duna folyam határolja. Északon a határt a Duna-völgyi főcsatorna vízgyűjtője, míg keleten az Alsó-Tisza jobb parti tervezési alegysége jelenti.

Az Igali vízgyűjtő területe 297 km², átlagos tengerszint feletti magassága 100 mBf. Legmagasabb az északi része, Mátéházapusztá és Mátéháza körzete, majd déli irányba fokozatosan lejtve a torkolat térségében alig haladja meg a 85 mBf-i magasságot (legmélyebb része 83-84 mBf.). A vízgyűjtő felszíne hullámos, helyenként buckás. A több kilométer hosszúságú és néhány száz méter széles buckák általában nem haladják meg az 5-10 m vastagságot. A vízrendszer legalsó része mély fekvésű, természetföldrajzi szempontból – morfológiai és talajtani viszonyai miatt is – már a Duna-menti síksághoz tartozik.

A Margitta-sziget a Duna-menti síkság része. Teljes területe 277 km². A terület észak felé ék alakú, nyugatról a Duna folyam, keletről a Ferenc-tápcsatorna, míg délről az országhatár fogja közre. Ez a belvízrendszer a terület legmélyebben fekvő része. Átlagos magassága: 83-85 mBf. A felszín alig szabdalt, a Szeremle alatti részek, vagy a sziget közepén húzódó gerinc magassága sem több 86- 88 mBf-nél, alig emelkedik ki néhány méterrel az uralkodó tájból.

A tervezési alegység vízgyűjtőjén 9 felszíni víztestet határoztak meg, ebből 3 mesterséges vízfolyás és 5 természetes, ill. mesterséges tó víztest.

A *Tisza* a Duna vízgyűjtőjéhez tartozik, Tiszabecstől-Röszkéig 600 km hosszon erősen kanyargó folyóként szeli át az Alföldet. Vízjárása ingadozó. Hossza a XIX. századi szabályozási munkálatok előtt több mint 950 km volt, amelyet 136 nagy kanyarulat átvágásával mintegy 595 km-re rövidítettek le. Jellemző közepes vízhozama Szegednél 800 m³/sec.

A Tisza részvízgyűjtő területéből a 2 alegység tartozik a megye területéhez, a Nagykőrösi-homokhát és az Alsó-Tisza jobb part alegység egy része.

A *Nagykőrösi-homokhát* déli része esik Bács-Kiskun megye területére, amely leginkább a lösszel és homokkal fedett hordalékkúp-síkság. Vízfolyásai a Közös-csatorna, a Körös-ér és Peitsik-ér. Állóvíz víztestek: jászkarajenői halastó és a Tiszakécskei Holt-Tisza. Bács-Kiskun megyéből csak a Kecskeméti kistérséget, abból is elsősorban Lajosmizse, Kecskemét, Lakitelek, Szentkirály és Tiszakécske településeit érinti. A víztestek közül a Körös-ér és a Tiszakécskei-holtág tartozik Bács-Kiskun megye területéhez.

A Körös-ér a 295,1 fkm-nél zsilipen keresztül torkollik a Tiszába. A víztest hossza 40,312 km. Közvetlenül a víztesthez tartozó vízgyűjtő kiterjedése 487,38 km². A Körös-éri belvízcsatorna vízgyűjtőjének északnyugati része a Duna-Tisza közti homokhátság nagy esésű területeihez kapcsolódóan már a sík- és dombvidék közötti átmenetet képviseli. A lefolyási viszonyok természetesen, a Tisza magas vízállása idején szivattyúval szabályozott.

A Tiszakécskei Holt-Tisza természetes lefűződéssel keletkezett, a Tisza jobb parti ármentesített területén húzódik. A holtág, mint természetes állóvíz víztest gyenge ökológiai állapotú. A problémát általában a túlzott tápanyagbevitel okozza, amelyhez a feliszapolódás és a vízcsera hiánya is hozzájárul.

Az *Alsó-Tisza jobb part alegység* területe 5373,5 km², amely az ország alegységei közül a második legnagyobb. Az ország területének mintegy 6%-át adó alegység a Dél-alföldi régió központi tengelyétől (Tisza) nyugatra található. Keleten az alegység nevét is adó fővízfolyás a Tisza, északon az Alpár-Nyárlőrinci csatorna vízgyűjtője, nyugaton a Duna-völgyi főcsatorna és Felső-Bácska, míg délen az országhatár határolja. A megye területén az alábbi alegységhez tartozó tavak a legkiemelkedőbbek: Kunfehértó, Péteri-tó, Kiskunhalas-sóstó.

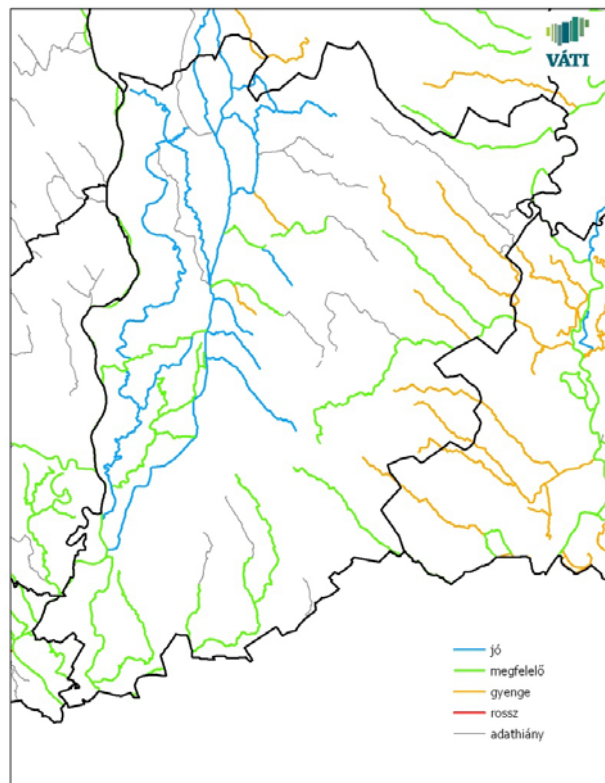
A felszíni víztestek a VKI szerint 3 kategóriába vannak besorolva, a természetes, erősen módosított és a mesterséges víztestek kategóriájába.

A felszíni vizek VKI szerinti minősítése többlépcsős, a végső értékelés a kémiai állapot és az ökológiai állapot szerinti minősítés összevetésével alakul ki. Az ökológiai állapot szerinti minősítés a biológiai, a fizikai-kémiai és a hidromorfológiai elemek vizsgálatából alakul ki, mindhárom területről a legrosszabb osztály szerinti minősítés alapján.

A megye felszíni vizeinek ökológiai minősítése a jó és a megfelelő kategóriába esik, azonban a keleti részekben több vízfolyás is gyenge minősítésben részesült. Ennek oka a makrozoo és a halak szempontjából rosszabb állapot, ugyanis mindkét szempontból csak „megfelelő” a vízfolyások helyzete. A növények szempontjából már „jó” minősítést kapott a Duna Szob-országhatár közötti szakasza. Általában a hazai folyóvizekre jellemző, hogy a növények alapján jobb az ökológiai állapotuk, mint az állatvilág alapján. Az integrált ökológiai minősítés így a legrosszabb helyzet alapján „megfelelő”.

A vízkészletek kémiai állapotát többszöri mintavétellel és laboratóriumi vizsgálatok elvégzésével határozzák meg. Ez a minősítés csak kétosztályos, jó és nem jó, attól függően, hogy megfelel-e a környezetminőségi határértékeknek. A minősítési rendszer típus-specifikus és 5 minőségi osztályt (kiváló, jó, közepes, gyenge és rossz) különböztet meg. A kémiai minősítés az anyagok két csoportjára épül: a VKI szerint előírt ún. elsőbbségi anyagokra és a Duna medencében jelentős további veszélyes anyagokra (króm, cink, arzén, réz és cianid).

53. sz. ábra: Folyóvizek integrált ökológiai minősítés szerinti állapota a VKI értékelés 2009. júniusi állása alapján

Forrás: KvVM, VKKI

12. 2. Felszín alatti vízkészletek

A vízgyűjtő gazdálkodási terv összesen 7 víztest típust különböztet meg, amelyek közül a megyében a legfontosabbak a sekély porózus (talajvíz) és porózus (rétegvíz) víztestek. A felszín alatti vízkészletek helyzetét a térségben kialakult vízháztartási problémák és az emberi tevékenységek hátrányosan befolyásolják és vízkészlet csökkenés figyelhető meg.

Talajvíz

Az 1970-es évek közepétől a Duna-Tisza közí Háttság területén fokozatos talajvízszint-süllyedés figyelhető meg. Az 1980-as évek közepéig a vízszintsüllyedés üteme és mértéke megfelelt a meteorológiai viszonyok (csapadék, hőmérséklet) alakulásából előrejelezhető állapotoknak. Az 1980-as évek második felétől viszont a talajvízszint-süllyedés üteme nagy területeken (elsősorban a legmagasabban elhelyezkedő részeken) felgyorsult, aminek döntően a természetes pótlódást meghaladó mértékű – gyakran illegális – vízkivételek az okai. Az egész Háttság tekintetében a vízszintsüllyedés átlagosan 1-1,5 m, egyes helyeken, 1989 végén azonban már meghaladta a 3 m-t. Ladánybene, Réms, Borota térségében már 5-6 m-es vízszintsüllyedés mutatható ki a sokéves átlagértékhez viszonyítva. A 2001-2006 közötti időszakban a hátság magasabban fekvő részein a süllyedés stagnált, vagy néhány cm-es intenzitással tovább folytatódott. A monitoring eredményei, a tanulmányok és a területekre készített szakértői vélemények alapján megállapítható, hogy a homokhátsági sekély porózus víztestek területén a hosszú távú süllyedési tendencia több ponton kimutatható, összességében regionális jellegű. A vízkivételeknek tulajdonítható, hogy a vízszintek nem tudnak stabilizálódni.

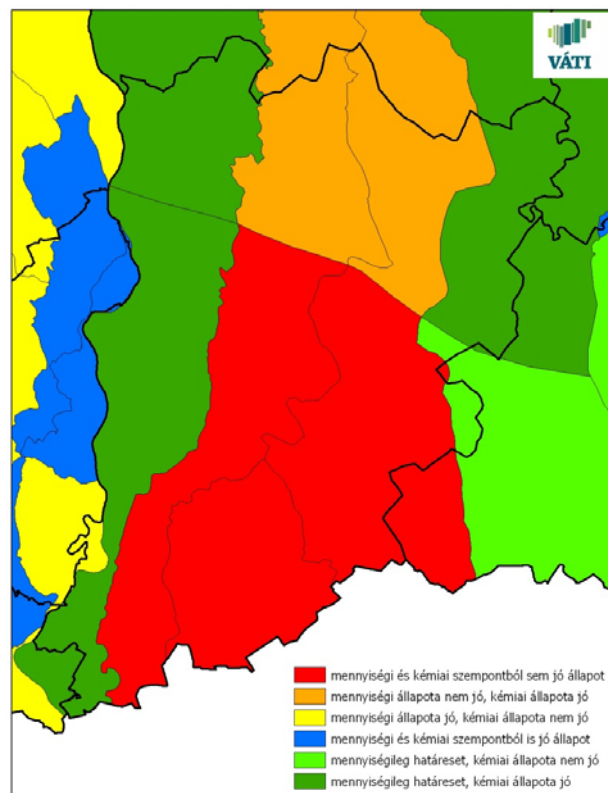
A talajvízszintek alakulását befolyásoló tényezők hatását vizsgáló első elemzések arra engedtek következtetni, hogy a természeti tényezők (csapadékhiányos időjárás) és az emberi tevékenység hatása közel fele-fele arányban játszott közre a jelenlegi állapot kialakulásában. A valószínűsíthető antropogén hatások:

- A települési közüzemi vízművek elterjedése. A vízhasználatok általánossá válása hozzájárult a döntő mértékben rétegvizeket érintő, felszín alatti vízkitermeléshez. (A lakosság vízellátását biztosító vízművek által kitermelt vízmennyiség 1965-1990 közötti időszakban közel 5-szörösére emelkedett.)
- A talajvíz-kitermelés növekedése. A tanyák körül újjászületett gazdaságok, kiskertek vízigényének biztosítására talajvízből becslések szerint közel annyi vizet termelnek ki, mint amennyi a régió teljes ipari vízfelhasználása.
- Az erdőtelepítés. Az erdők területe a Duna-Tisza közén az elmúlt 30 évben megduplázódott, a Háttság magasabb részein az erdőszűtség néhol meghaladja a 40 %-ot.
- A mezőgazdasági termelés intenzívebbé tétele, mesterséges, engedély nélküli kialakított földmedrű, szigeteletlen tavak.

A talajvíz hiánya fokozza a vízkészlet szennyeződésének veszélyét is és ezzel számos kedvezőtlen folyamat keletkezik mind természeti, mind gazdasági problémát okozva ezzel a megyében. A természeti hatás magától értetődő, a szélsőséges vízgazdálkodású homoktalajokon eleve sérülékenyebb élőhelyi adottságokkal bíró területen a még meglévő élővilág degradációja következik be, a maradványként még megmaradt vizes élőhelyek pedig eltűnnek. Az ökológiai krízissel fenyegető készlethiány a ma ismert éghajlati jövőkép alapján sajnos várhatóan tovább nő. Napjainkban is aszályal leginkább sújtott területen helyezkedik el, amely a kora nyári időszakokban a legsúlyosabb. A belvizeket elvezetni igyekvő mezőgazdasági gyakorlat, a talajvizet megcsapoló csatornahálózat nagymértékben hozzájárul a területek általános szárazodásához. A térség gazdasága erősen a növénytermesztésre épül, így a termelés egyik közvetlen erőforrásának csökkenését okozza a talaj szárazodása.

A felszín alatti vizek mennyiségi állapotát a termelő- és figyelő kutakban mért vízszintek többéves adatsorai, illetve vízmérleg- és vízszintsüllyedési tesztek alapján határozzák meg, amely mellett a vizsgálat részét képezik az élőhelyek (pl. lápok, sekély tavak, patakok) állapota is.

54. sz. ábra: Felszín alatti víztestek (sekély porózus és sekély hegyvidéki víztestek, „talajvíz”) mennyiségi és kémiai állapota a VKI értékelés 2009. júniusi állása szerint

Forrás: KvVM, VKKI

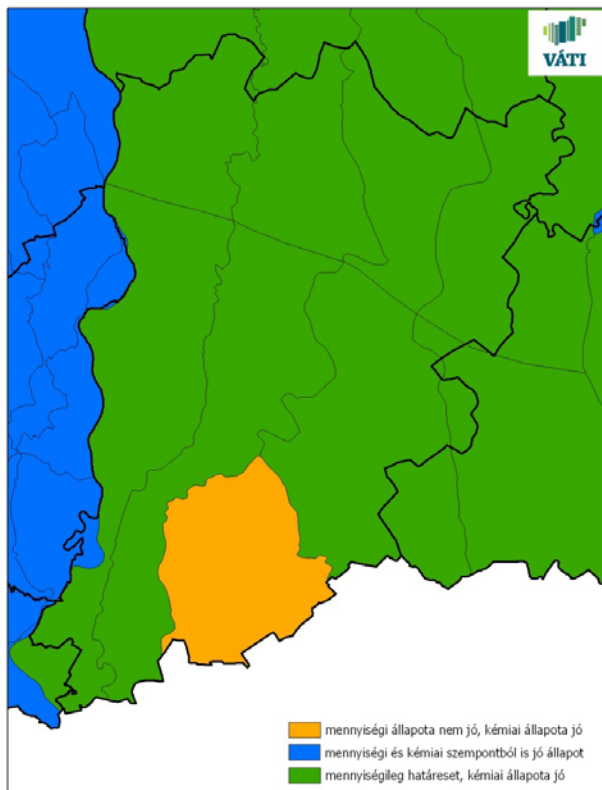
A kémiai állapotot a szennyezettség területi kiterjedése valamint az ivóvízellátásra és az ökoszisztémára gyakorolt hatás alapján értékelik. Ezen túlmenően vizsgálták a szennyezőanyag-koncentráció alakulásának tendenciáját is.

A talajvíz kémiai állapota jó a Duna menti területeken és a megye középső területének északi részén, azonban míg az előbbi területen a mennyisége éppen határeset, addig az utóbbi esetében már nagyon nagy vízszintsüllyedés következett be. Ezzel ellentétben a megye középső területének déli része a legveszélyeztetettebb terület a talajvíz csökkenése és a minőségi szempontok alapján is.

Rétegvíz

A megye területén a rétegvíz-készlet alakulását a mélyebb rétegek geológiai adottságai, a rétegek közötti átjárhatóság, valamint egy-egy hosszabb időszak hidro-meteorológiai viszonya befolyásolja. A készlet csökkenésében a talajvízszint süllyedése is szerepet játszik, amely elsősorban megye déli területén okoz legnagyobb gondot. A rétegvizek egy speciális formája a termásvíz vagy hévíz, amelyek hőmérséklete meghaladja a 30 °C-ot. A megyében több helyen található termásvizet hasznosító fürdő, amelyek turisztikai vonzerejükön kívül gyógyászati célokra is alkalmasak. A termásvizek esetében szigorú vízkészlet-gazdálkodás érvényesül.

55. sz. ábra: Felszín alatti víztestek (porózus és hegyvidéki víztestek, „rétegvíz”) mennyiségi és kémiai állapota a VKI értékelés 2009. júniusi állása szerint

Forrás: KvVM, VKKI

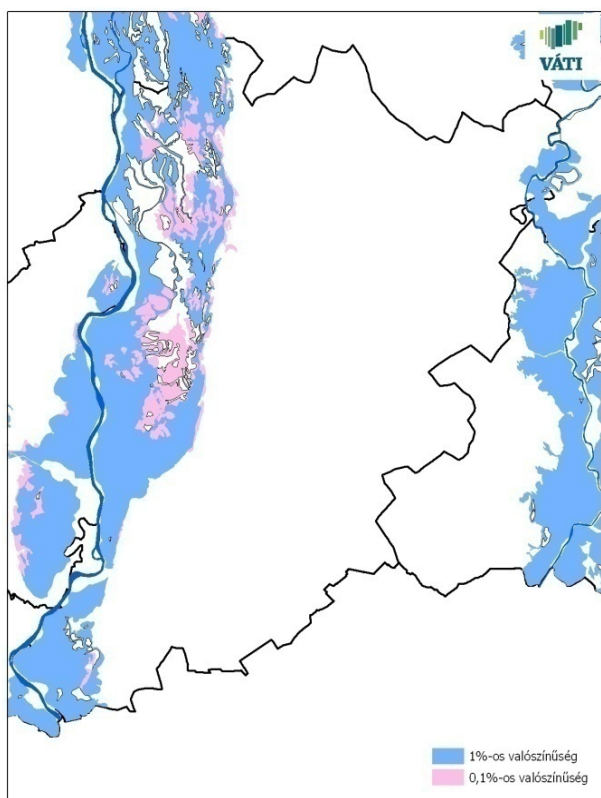
A vízhiányos időszakokban jelentkező hiány csökkentése érdekében eddig alkalmazott medertározások akadályozták a víztestek hosszirányú átjárhatóságát, továbbá azok fel- és alvízi hatásai is növelték a víztestek hidromorfológiai kockázatát. A felszín alatti vízkészletek további csökkenésének megakadályozására több lehetőség is adódik, mint pl. a vízrendezés átalakítása, víztakarékosság, víz visszatartás és a vízpótlás különböző módjai. Az illegális kutak számának csökkentése, gazdálkodási mód megváltoztatása, víztakarékos növénytermesztési technológiák bevezetése, a vízigényes növénykultúrák visszaszorítása, tisztított szennyvizek visszatáplálása a felszín alatti vizekbe, területi tározás. A területhasználat megváltoztatása szintén jelentősen mérsékelheti a víz párologtatását, a talajvíz csökkenését.

12. 3. Vízrendezés

Bács-Kiskun megyében jelentős feladat a vízmedrek rendezése, szabályozása, az ár- és belvíz elleni védekezés és a vízkárelhárítás.

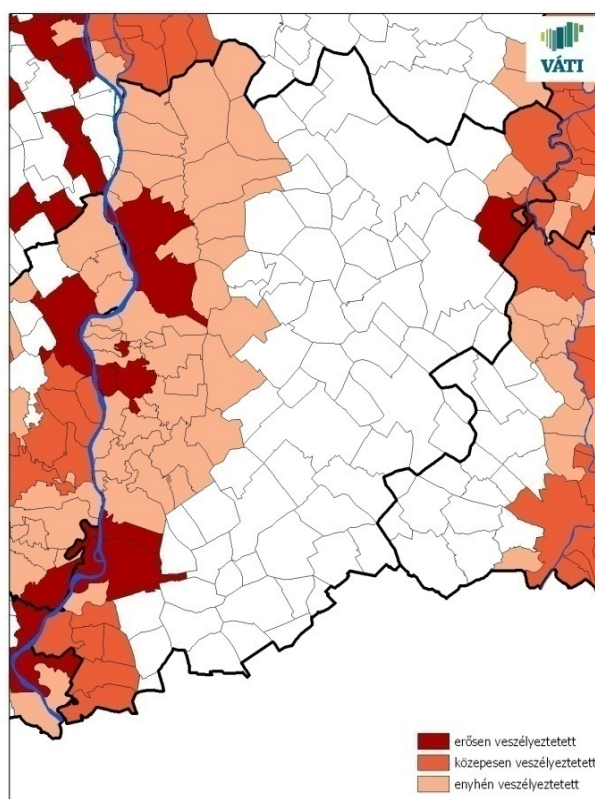
A 18/2003. (XII. 9.) KvVM-BM együttes rendelet alapján a Duna vízgyűjtőjén Solt, Harta, Kalocsa, Foktő, Baja, Érsekcsanád, míg a Tisza elöntési területén Tiszaalpár erősen veszélyeztetett település. E települések területén amennyiben a hullámtéren lakóingatlan található, azt a védmű nélküli vízfolyás mederből kilépő árvize szabadon előnthati. Közepesen veszélyeztetett települések Bátmonostor, Nagybaracska, Csátalja, Dunafalva, Hercegszántó, Dávod, valamint Tiszaug és Tiszakécske, amelyek nyílt, vagy mentesített ártéren fekszenek, de nem előírt biztonságban kiépített védművel vannak védve.

56. sz. ábra: Árvízi elöntési területek

Forrás: Vízbázis Atlasz

57. sz. ábra: Települések árvíz-veszélyzettségi besorolása

Forrás: 18/2003. (XII. 9.) KvVM-BM együttes rendelet

A **Duna** folyamszabályozása részben az árvízi biztonság megteremtése (árvizek és a jég károkozás-mentes levonulása), részben pedig a nemzetközi hajóút biztosítása (káros mederelfajulások elkerülése) céljából történt, amelyet napjainkban is beavatkozásokkal igyekeznek javítani. Az érintett folyószakaszon az egyik legmarkánsabb változtatást a XIX. században végrehajtott mederátmszések jelentették, a folyószakasz hossza mintegy 40%-kal lecsökkent, a folyó átlagos esése közel kétszeresére nőtt, megnövelve a Duna folyásának sebességét is, ami a víz mederalakító energiájának növekedésével járt együtt. Hatására egy erőteljes mederbeágyazódási folyamat indult meg, amit csak erősítettek az építőanyag nyerési célú kotrások. Az említett okok következtében bekövetkezett medersüllyedés az elmúlt 100 évben mintegy 1 m-re tehető. A mederbeágyazódás, a kedvező mederváltozások és a fővédvonal előírás szerinti kiépítése eredményeként javultak a lefolyási viszonyok, az árvizek zöme a főmederben vonul le, és csak egy kisebb hányada – kisebb-nagyobb feltöltődéseket okozva – halad a hullámtéren. A mederbeágyazódás és a hullámtér feltöltődése következtében jelentősen romlott a környező területek (elsősorban a hullámtéri erdőségek, mellékágak és holtágak) természetes vízpótlása.

A magyarországi alsó Duna-szakasz szabályozási munkáinak eredményeként a jeges árvizek veszélye nagymértékben csökkent, a folyószakasz jelentős részén biztosítható az előírt méretű hajóútot, az árvízvédelmi művek védik a mentett oldali értékeket. Az, hogy a folyamszabályozás viszonylag stabil, helyszínrajzi értelemben állandónak tekinthető Duna-medret hozott létre, bizonyos szempontok szerint kedvezőtlen következményekkel is jár. Ezek közül a legjelentősebb a Duna főmedrének süllyedése, amely a természetes mederváltozások mellett alapvetően az emberi beavatkozásokra vezethető vissza.

Az Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (ATIKÖVZIG) árvízvédelmi vonala Bács-Kiskun megye területén a Tisza jobb part alpári magaspárt (Lakitelek-Alpár közigazgatási határ) - déli országhatár közötti szakasza, valamint a Dong-éri-főcsatorna torkolati szakaszának jobb és bal parti visszatöltése.

A **Tisza** völgyében is nagy területet érint a folyószabályozás hatása, hiszen a rendszeres elárasztások elmaradása a hajdani árterületeken megváltoztatta a talaj-vízháztartási viszonyokat is, aminek a következménye a talajok és

a táj teljes átalakulása lett. A beavatkozások hatására a folyó esése nőtt, így egyes szakaszok medermélyülése volt megfigyelhető, míg más szakaszokon a meder feltöltése okozott problémát. Ennek ellensúlyozására valósult meg a Tisza kisvízi szabályozása. A munkálatok során olyan műveket helyeztek el a folyóban, amelyek segítségével a meder fejlődését kedvező irányba befolyásolták. Az árvízvédelmi töltések karbantartása folyamatos. Az elsőrendű védvonalak töltésmagasítását és erősítését nemcsak az árvízszintek emelkedése, hanem az árhullámok tartósságának növekedése is indokolta. Számos beruházás a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (VTT) program keretein belül valósult meg.

A Nagykőrösi-homokhát alegység árvízi kockázata igen magas, területén 1998 óta a Tisza folyón észlelt vízállások többször meghaladták az addig mért legmagasabb vízszinteket. A korábban magaspartként nyilvántartott területeket is gátakkal kellett védeni.

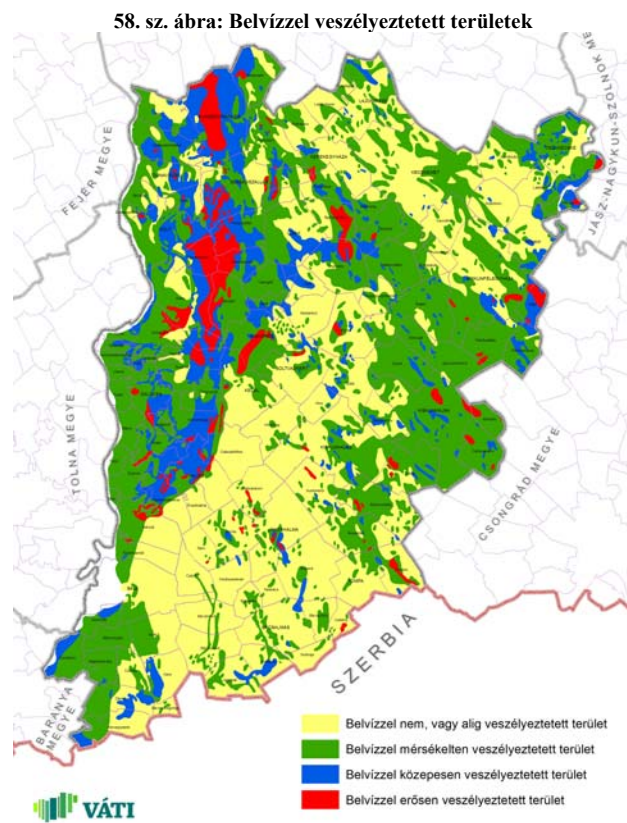
A Duna-Tisza közti Homokhátság vízhiányos területein a klimatikus viszonyok okozta szélsőségek kiegyenlítésére, a szabad vízkészletek helyben tartására kell törekedni. Így a főműveken medertározók épültek, amelyek a természetes sebességviszonyokat és a vízszintesést is jelentősen megváltoztatták. Az Nagykőrösi-homokhát alegységben számos medertározó létesült, elsősorban a homokhátság északkeleti részének vízvisszatartási feltételeit javítandó. A visszatartott víz a talajvízháztartásra csak lokális hatással lehet, a kialakuló víztér azonban bizonyos életközösségek időszakos vagy állandó megtelepedéséhez elegendő.

12. 4. Belvíz elleni védekezés

A mélyfekvésű síkvidéki területeken a lokális mélyedésekben rövidebb-hosszabb ideig megmaradó víz a táj fontos eleme, az ehhez kapcsolódó vizes élőhelyekkel együtt. Az ország alföldi területeinek sajátossága a természetesnek tekintett állapotra jellemző lefolyástalan jelleg, a nagy területeken kialakuló időszakos vízborítások (belvizek), illetve az ezeket az állapotokat módosító, jórészt mesterségesen kialakított belvízi levezető rendszer, amelyek öblözeteket alkotnak.

A belvízelvezetés kedvezőtlen vízminőségi hatásai (felszíni vizek tápanyagterhelése) mellett ökológiai szempontból is kedvezőtlen.

- A gyors vízlevezetéssel eltűntek a mélyedésekben összegyülekező vizek és velük együtt az ehhez társuló vizes élőhelyek, nőtt az aszályérzékenység.
- A talajvíz szintje alá mélyülő, nem duzzasztott csatornák belvízmentes időszakokban is megcsapolják a talajvizeket.
- Az eleve lecsapolási céllal épülő csatornák helyenként túlzott mértékben süllyesztik le a talajvizet, súlyosbítva az aszálykárokat.

Forrás: Pálfai Imre

A belvízelvezetés hagyományos célja a belvizek minél gyorsabb levezetése csatornákon keresztül közepes, vagy annál nagyobb folyókba, esetenként belvíztározók közbeiktatásával. A módszer megfelelt a múlt század közepén érvényesülő társadalmi igénynek: a veszélyeztetett települések belvízmentesítése és a szántóföldi művelés feltételeinek biztosítása minél nagyobb területen. A jelenleg is szántóföldi művelés alatt álló területeken a belvízmentesítés igénye változatlanul fennáll, ugyanakkor ennek gazdaságossága helyenként kérdéses. A VKI-nak a fenntartható vízhasználatokkal összhangban lévő törekvése, hogy az emberi igények kielégítését össze kell hangolni az ökológiai igényekkel. Ebben az esetben nem csupán a szűken vett vízfolyások, vagy tavak, hanem általánosabban, a terület, a táj ökológiai viszonyairól van szó. A vízbő időszakokban jelentkező víztöbblet gyors elvezetése helyett törekedni kellene a felgyűlt vizek vízgyűjtőkön történő visszatartására, amellyel a torkolati szakaszok tehermentesíthetők, így a tározott víztömegek felhasználhatók a vízhiányok káros következményeinek

mérséklésére is. A természeti rendszerek fenntartásához szükséges ökológiai vízmennyiség biztosítása érdekében ez megfelelő korlátokkal működtethető.

A csatornák által összegyűjtött víz befogadóba történő gravitálása a befogadó vízállásától függően nem mindig lehetséges, így pl. a Kőrös-éren torkolati szivattyútelep kialakítására került sor. A többi csatorna torkolati szakaszában medertározás történik. Kritikus estekben mobil szivattyúállások felvonultatásával javítják a csatornák befogadó képességét. A csatornába öntözővíz betáplálás nem történik.

Az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság területén folytatott belvízvédekezés során a területi feladatokat a bajai székhelyű védelmi törzs irányításával három védelmi szakasz látja el Baja, Kalocsa, Kunszentmiklós központtal. A védelmi szakaszok vezetői koordinálják a területükön működő vízi társulatok és önkormányzatok védekezéssel kapcsolatos feladatait.

Dunai-vízgyűjtő belvízrendszerei:

- Sárközi belvízrendszer
- Kígyósi belvízrendszer
- Igali belvízrendszer
- Mohácsi (Margitta-szigeti) belvízrendszer
- Dél-Duna-völgyi belvízrendszer

Az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság 5881 km² nagyságú területéből a síkvidéki vízgyűjtő nagysága 5489 km². A területen az állami alapfeladatot jelentő belvízelvezetés az 1920-as majd az 1970-es-1980-as években végrehajtott fejlesztéseket követően 904 km hosszú főművi csatornán történik, amelyből 541 km az öntözővizet is szállító kettősműködésű csatornák hossza. Az igazgatóság síkvidéki területe öt nagy vízrendszerre tagozódik.

Dél-Duna-völgyi vízrendszer

A vízrendszer területe 3209 km². A vízrendszer magassági szempontból két részre osztható. Az egyik a Duna-völgyi főcsatornától nyugatra fekvő mélyártéri terület, a másik a csatornától keletre fekvő magasabb, fennsíki terület. A rendszer főcsatornája, a Duna-völgyi főcsatorna az 1920-30-as években épült ki Kunpeszértől egészen a bajai torkolatig. Nagy jelentőségű fejlesztési munkák valósultak meg a vízrendszer területén az 1965-66-os belvizes időszak után. Ekkor épültek ki a kunszentmiklósi, valamint a fennsíki terület (Izsák, Kunbaracs, Orgovány, Ágasegyháza térsége) főcsatornái és a csatornákon lévő tározók. A vízrendszer főbb kivezetései: a Duna-völgyi főcsatorna Bajánál, a Csorna-Foktői csatorna Foktőnél és a még csak részben kiépített Solti árapasztó csatorna Soltnál. Magas dunai vízállások esetén, amikor a gravitációs kivezetés lehetősége megszűnik, a DVCS torkolati és a Foktői szivattyútelep emeli át a belvizeket a Dunába. A vízrendszerben jelenleg meglévő belvíztározók összterfogatata maximális tározási szint mellett 34,95 millió m³. A Dél-Duna-völgyi vízrendszerben a belvizek által leginkább veszélyeztetett Fülöpszállás, Lajosmizse, Akasztó, Csengőd, Tabdi, Kiskőrös, Dunaegyháza, Solt települések környezete, valamint a Kunszentmiklós környéki szikések.

Sárközi vízrendszer

A vízrendszer területe 476 km². A belvízrendszer domborzatát illetően dunai mélyártér, amelynek magasabb részein találhatóak a települések. A vízrendszerben a rendezési munkálatok 1872-ben, a Sárközi Ármentesítő Társulat megalakulását követően kezdődtek meg. A vízrendszer főcsatornája az 50 km hosszú Sárközi I. sz. főcsatorna, amely Kalocsától Érsekcsanádig húzódik. Gravitációs kivezetés az érsekcsanádi szivattyútelepen és a vajastoroki csőzilipnél van. Magas dunai vízállás esetén a Vajastoroki és az Érsekcsanádi szivattyútelep emeli át a belvizeket. A vízrendszer területén az 1985-88 közötti időszakban térségi meliorációs munkákat végeztek, azonban a tervezett munkálatoknak csak a töredéke valósult meg, részben az érintett mezőgazdasági üzemek pénzügyi nehézségei miatt, később pedig a munkák teljes leállítását eredményezte az állami támogatás megszűnése. A Sárközi vízrendszerben a belvizek által leginkább veszélyeztetett területek Miske, Homokmégy, Sükösd községek környezete.

Kígyósi vízrendszer

A vízrendszer területe 1050 km². A belvízrendezési munkák megindítása előtt a vízgyűjtő mezőgazdaságilag művelt területei sokat szenvedtek a vizek pusztításaitól. A XIX. század közepétől kezdődtek meg a rendezési munkálatok, amelyek során kialakult a mai csatornahálózat. A vízrendszerből valamennyi főcsatorna - a Kígyós főgyűjtő, a Bácsbokodi Kígyós, a Bajmoki és a Tavankúti csatorna - az országhatáron túlra vezeti a belvizeket. A vízrendszerben jelenleg csak egy belvíztározó van, a 0,9 millió m³ térfogatú Bácsbokodi tározó. A Kígyósi vízrendszerben a belvizek által leginkább veszélyeztetett területek Jánoshalma, Borota, Bácsalmás, Katymár községek környezetében vannak.

Igali vízrendszer

A vízrendszer területe 297 km². A vízrendszer egy gravitációs és egy szivattyúzott öblözetből áll. A gravitációs öblözet vizeit a 40,4 km hosszú Igali gravitációs főcsatorna vezeti le, a szivattyúzott öblözet belvizeit a Hercegszántói szivattyútelep emeli át a Ferenc tápcsatornába. A vízrendszer első rendezési terve 1913-ban készült a budapesti Kultúrmérnöki Hivatalban, mai formájában azonban az 1960-70-es években végrehajtott fejlesztések során alakult ki. Az Igali vízrendszerben a belvizek által leginkább veszélyeztetett területek Gara, Dávod, Hercegszántó községek környezete.

Mohácsi-szigeti /Margitta-szigeti/ vízrendszer

A vízrendszer területe 277 km², amelyből 140 km² esik Bács-Kiskun megye területére, a többi Baranya megyéhez tartozik. A vízrendszer belvízrendezési alaptervét az 1899-ben megalakult Margitta-szigeti Ármentesítő és Belvízlevezető Társulat készítette el 1903-ban. Ekkor épült meg a Karapancsai szivattyútelep és a csatornák nagy része. Az 1980-1990 közötti időben a vízrendszer teljes területén jelentős meliorációs munkák folytak, melyek során kialakult a jelenlegi csatornahálózat. A munkálatok során a felszíni üzemi csatornahálózat jelentősen lecsökkent, viszont 766 ha drénezésre került. A vízrendszer valamennyi főművi és közcélú csatornája felújításra került. A vízrendszer két öblözete közül a gravitációs öblözet vizeit a társulati kezelésű Árkosdombi csatorna vezeti le. A szivattyúzott öblözet belvizeit a Karapancsai szivattyútelep emeli a Ferenc tápcsatornába, valamint az ezt meghaladó vízhozamot az 1980-as évek meliorációs munkái során épített két Újfoki szivattyútelep emeli be a Dunába. A vízrendszerben a belvizek által leginkább veszélyeztetett területek Nagybaracska, Dávod, Hercegszántó községek környezete.

Tisza vízgyűjtő területén lévő Bács-Kiskun megyére eső belvízvédelmi rendszerek:

- Körös-éri (3 öblözet): a rendszer területe 425,6 km²
- Kécskei
- Dong-ér-Kecskeméti
- Dong-ér-Halasi
- Algyői (8 öblözet): a rendszer területe 937,4 km²
- Gyálai (4 öblözet): a rendszer területe 533,8 km²

Dong-ér - Kecskeméti belvízrendszer (5 öblözet): a rendszer területe 905,4 km², melyből 79,5 km² az ADUKÖVIZIG területére esik. E belvízrendszer területéből átnyúló vízgyűjtő terület két részöblözethez kapcsolódik. A Kecskemét város fölött található vízgyűjtőterület /46,0 km²/ az Alpár-Nyárlőrinci - 33/4. - öblözethez tartozik. Az átnyúló területen állami főmű nincs. A vízgyűjtőterület vizeit a Tisza-Kunsági Vízgazdálkodási Társulat kezelésében lévő Nyikos és Talfai csatornák gyűjtik össze és vezetik az Alpár-Nyárlőrinci főcsatornába. A Kecskeméttől délre található másik vízgyűjtőterület /33,5/ km²/ a 33/2. Félegyházi vízfolyás öblözetéhez kapcsolódik. Ezen öblözetrészen található a Félegyházi vízfolyás mintegy 6,0 km-es szakasza, mely a terület vizeit összegyűjti. A területek vizei gravitációsan jutnak a befogadóba.

Dong-ér - Halasi belvízrendszer (8 öblözet): a rendszer területe 10111,6 km², melyből 41,7 km² ADUKÖVIZIG területére esik. E belvízrendszer területéből átnyúló vízgyűjtő terület (47,1 km²/) a 34/1. Dongéri főcsatorna öblözetéhez tartozik. E vízgyűjtő területen állami főmű nincs. A vizek természetes érvonulatokon, semlyékeken jutnak el a befogadóba. A területrészei vizei gravitációsan kerülnek levezetésre.

Duna-völgyi Déli belvízrendszer: a rendszer területe 3234,8 km², amely nagy részben az ADUKÖVIZIG területére esik, azonban 57,5 km² az ATIKÖVIZIG működési területéhez tartozik.

12. 5. Víziközmű-ellátás

Bács-Kiskun megyében mind a 119 település rendelkezik közüzemi vízellátással. A közel 240 ezer lakásból mintegy 209 ezer (87,8 %) csatlakozik a közüzemi vízellátáshoz. Ez a csatlakozási arány alacsonyabb az országos (95,0 %) átlagnál. A meglévő ivóvízhálózatra a rákötöttség közel teljes, azonban figyelembe véve, hogy egy-egy külterület hálózati rákötöttsége gazdaságosan nem megoldható, főként a tanyás térségekben alacsonyabb az ivóvízhálózatba bekötött lakások aránya (itt a kistérségi érték általában 50-70% közötti).

A lakásépítéssel párhuzamosan folyamatosan növekszik az ivóvíz hálózatra csatlakozott lakások aránya is. A lakosságnak szolgáltatott vízmennyiség 2009-ben 17582 ezer m³ volt. A lakosság átlagos vízfogyasztása azonban az elmúlt években folyamatosan csökkent (2000 óta mintegy 15%-kal). Ez nagyrészt az ivóvíz árának emelkedésével magyarázható, aminek következtében az ivóvizet egyre kevesebben használják öntözésre. A vezetékes víz helyett inkább legtöbbször engedély nélkül létesített ásott vagy fűrt kutak vizét használják öntözési célra, ami jelentősen hozzájárult a megye jelentős részén (Homokhátság) kialakult súlyos vízhiányhoz és a talajvízszint csökkenéséhez.

25. táblázat: Közüemi ivóvízellátás Bács-Kiskun megyében

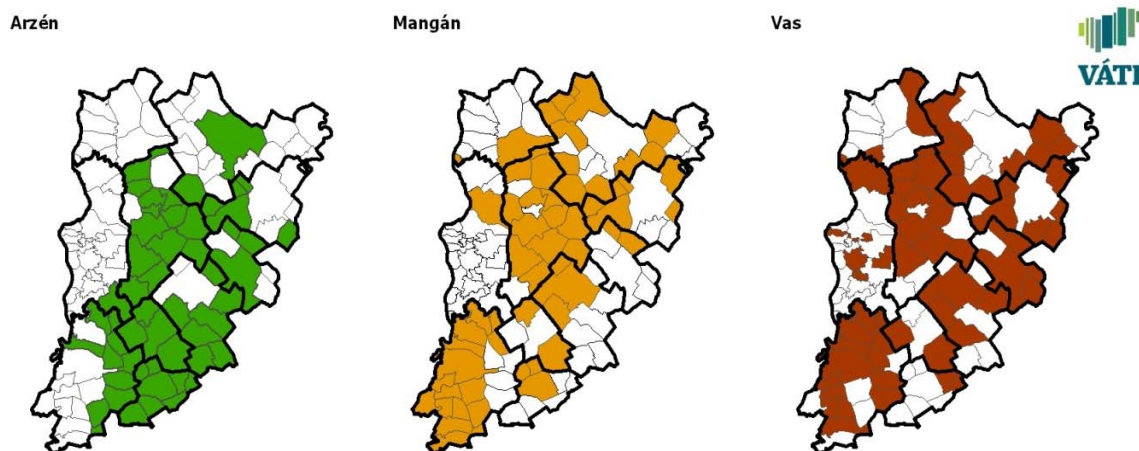
Megnevezés	2000	2006	2007	2008	2009
Közüemi ivóvízellátással rendelkező település, db	119	119	119	119	119
Főnyomó és elosztó vízcsőhálózat, km	3218,5	3692,6	3736,3	3764,3	3805,1
Közüemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakás, db	192683	205796	207121	208549	209194
Közüemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, %	-	87,2	87,4	87,7	87,8
Szolgáltatott víz mennyisége, ezer m ³	26607	23892	24613	23030	22692
Ebből: a lakosság részére szolgáltatott, ezer m ³	19417	17486	18408	17549	17582

Forrás: KSH

A megye vízellátását uralkodóan a térségi vízellátó-elosztó rendszerek biztosítják, a települések egynegyede kistérségi vízműrendszerrel kap vizet. A Baja Környéki kistérségi rendszer 6, a Duna kistérségi (Gudmon fok) rendszer 5, a Kalocsa Környéki kistérségi rendszer 15, a Tiszai kistérségi rendszer 3 település, illetve településrész vízellátását biztosítja. Helvécia, Nyárlőrinc és Ballószög településeket a kecskeméti vízmű távvezetéken látja el. Bácsbokod-Bácsborsod településeken közös vízmű üzemel, ezen kívül Ágasegyháza Izsákról, Bácsszentgyörgy Garáról, Mátételke Tataházaról kap ivóvizet. A többi település vízellátása önálló vízművel történik. A vízművek általában jelentős kapacitástartalékkal rendelkeznek.

A vízellátás-fejlesztésnél ma már nem a bekötések számának növelése a legfontosabb, hanem egyre inkább a szolgáltatott ivóvíz megfelelő minősége kerül előtérbe. Bács-Kiskun megye településeinek jelentős részén vízbiztonsági szempontból kifogásolt az ivóvíz arzén, mangán és vas tartalma.

59. sz. ábra: Vízbiztonsági szempontból kifogásolt arzén, mangán és vas előfordulása

Forrás: Országos Ivóvízminőségi Helyzetértékelés, OKI

A használt víz a környezet egyik legjelentősebb, leggyorsabban terjedő szennyezőforrása, amennyiben az nem kerül megfelelő módon összegyűjtésre és kezelésre. A megyében található vízbázisok védelme érdekében a szennyvizek elhelyezését meg kell előznie a megfelelő – többfokozatú – tisztításnak, ezért a szennyvízkezelés kérdése kiemelt fontosságú a térségben. A szennyvíztisztítás helyzete, kapacitása a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően fokozatosan javult az elmúlt években.

Mivel az ivóvízhálózat fejlesztéséhez képest jóval jelentősebb forrásokat igényelnek a szennyvíztisztítási, csatornázási fejlesztések, ezért a települési csatornázottsági mutatók javulása lassúbb folyamat. A csatornázott települések száma a megyében 2000-hez képest így is megduplázódott, azonban még mindig kevesebb, mint a fele van csupán ellátva ezzel az infrastruktúrával (2009-ben 51 település).

26. táblázat: Vízellátás-csatornázás

Megnevezés	2000	2006	2007	2008	2009
Vízellátás					
Közüemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakás, db	192683	205796	207121	208549	209194
Közcsatornázás					
Szennyvízcsatorna-hálózattal rendelkező település, db	24	40	43	49	51
Szennyvízcsatorna-hálózat, km	631,3	1293,0	1443,8	1699,6	1736,4
Szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakás, db	56087	92972	98406	110261	112728

Forrás: KSH

Az elmúlt 10 évben főként a megye Duna menti településiben (leginkább Kalocsa környékén), illetve Szabadszállás és Izsák térségében történtek csatornahálózat-fejlesztések. Ennek következtében a szennyvízcsatorna-hálózat hossza 10 év alatt közel háromszorosára emelkedett, és elérte az 1736 km-t. A hálózatba bekapcsolt lakások száma 10 év alatt megduplázódott és 2009-re elérte a 112 ezret. Ez azonban még mindig csupán a teljes lakásállomány 47,3%-át jelenti.

A szennyvíztisztító telepekre közcsatornán elvezett szennyvíz mennyisége nem változott jelentősen az elmúlt években, míg az oda szállított szennyvíz mennyisége kis mértékben, de fokozatosan csökkent. Ami szennyvíz a telepekre kerül, annak gyakorlatilag teljes mennyiségét megtisztítják, 99%-ban biológiailag és/vagy kémiailag egyaránt. Tisztítás nélküli elvezetésre 2009-ben csak egészen minimális mennyiség került.

27. táblázat: Közüemi szennyvízkezelés (ezer m³)

Megnevezés	2000	2006	2007	2008	2009
Tisztítótelepre közcsatornán elvezetett	-	15841	15735	16048	15801
Tisztítótelepre szállított	-	176	160	142	138
Tisztított szennyvíz összesen	14230	16017	15895	16190	15939
Ebből:					
csak mechanikailag	3018	-	-	-	-
biológiailag is	10966	9533	10346	10720	10588
III. tisztítási fokozattal is	156	6484	5549	5470	5351
Tisztítás nélkül elvezetett	556	138	91	52	38
Kezelt szennyvíz összesen	14786	16154	15985	16242	15978
Ebből: háztartásoktól közcsatornán elvezetett	5180	8418	8666	9488	9521

Forrás: KSH

Általános jellemző, hogy a településeken keletkező szennyvizek tápanyag tartalma jelentősen megnövekedett az elmúlt tíz évben, amit a korábban, de többnyire még a közelmúltban létesített szennyvíztisztító telepek sem tudnak kellően eltávolítani.

A szennyvíztisztítókkal kapcsolatban elmondható, hogy kapacitásuk és tisztítási hatásfokuk nem mindig kielégítő (pl. foszfor eltávolítás, vagy a természetközeli technológiájú telepek működési problémái). Lökésszerű, nem kellően kezelt ipari szennyvizek és csapadékvíz terhelések hosszabb időre zavart okozhatnak a szennyvíztisztító telepek működésében, ezáltal megnövekedik a befogadók terhelése. A szennyvíziszap elhelyezésének kérdése nem megoldott. A szennyvíziszap elhelyezése jelenleg általában hulladéklerakón (szeméttelepen) történik, amit a jelenlegi jogi szabályozás túrt és megszüntetendő státuszként kezel.

A legnagyobb közműves szennyvíztisztító berendezések Kecskeméten (kapacitás 14400 kgO₂/nap), Kecelen (8050), Baján (6600), Kalocsán (3400), Kiskunfélegyházán (2950) és Kiskörösön (2010) találhatóak.

13. ENERGIAELLÁTÁS

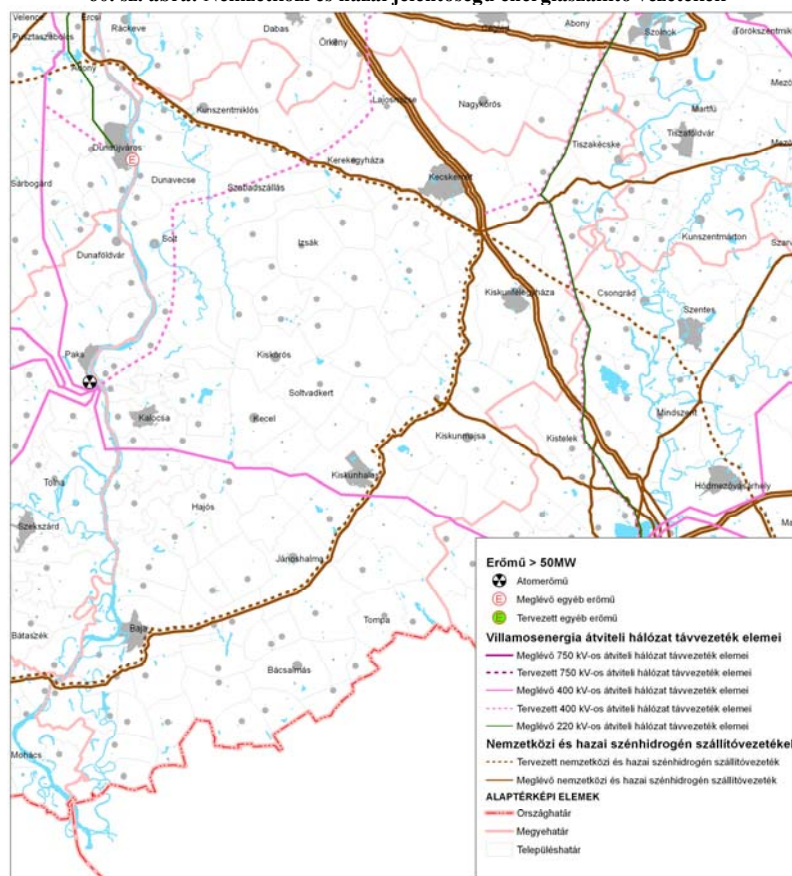
13. 1. Energiatermelő, szállító és tároló infrastruktúra

Az országban meglévő *energiatermelő létesítmények* közül országos jelentőségű erőmű (<50 MW) Bács-Kiskun megye területén nem üzemel, és ugyanez vonatkozik a (5 MW-nál nagyobb, de 50 MW-nál kisebb kapacitású) kiserőművekre is.

A *villamosenergia* szállító és ellátó vezetékek közül a megyében két *átviteli* hálózat távvezeték található: a 400 kV-os (Paks – Sándorfalva), és a 200 kV-os (Szeged – Szolnok) távvezeték. Ezen túlmenően huszonnyolc, az átvitelt befolyásoló 120 kV-os elosztó hálózati vezeték érinti még a megye területét.

A települések ellátását szolgáló *középfeszültségű (20, 35 kV) gerinchálózatok* a főelosztó hálózati alállomásokból indulnak. A középfeszültségű gerinchálózat táplálja a településekben a fogyasztói transzformátorállomásokat, a transzformátorokból pedig kisméretű hálózaton keresztül történik a fogyasztói igények kielégítése. A hálózatkép vegyes, a városokban többségében földkábeles hálózat épült, a községekben a szabadvezetékes rendszer a jellemzőbb.

60. sz. ábra: Nemzetközi és hazai jelentőségű energiaszállító vezetékek

Forrás: OTrT háttéranyaga, 2008

A megyét jelenleg hat, az országos alaphálózati rendszerhez tartozó *nemzetközi és országos gázszállító vezeték* érinti, melyek mindegyike áthalad a Városföld területén lévő csomóponton.

A rendszer legújabb eleme a Városföld – Slobodnica (Horvátország) közötti gázvezeték, melyet 2010 év végén adtak át.

A közeljövőben a hálózat további bővülése várható, amennyiben a nemzetközi hálózatok körében tervezett fejlesztés (a NABUCCO gázvezeték) megvalósul. A Nabucco három ponton – Városföldnél, Adonynál és Lovászpatonánál – kapcsolódik a magyar gázhálózathoz. A három kivételi pont együttes kapacitása 800 ezer köbméter lesz óránként.

Bács-Kiskun megyében Zsana közigazgatási területén található üzemelő földgázmezők, amelyek az alaphálózati rendszerbe juttatják a kitermelt szénhidrogéneket. A leművelt gázmezőkbe visszanyomott földgáz az országos tartalék gázkészlet részét képezi.

A Zsana határában található tároló az ország öt föld alatti gáztárolóinak egyike, mely az összes ilyen létesítmény között a legnagyobb kiadási kapacitással rendelkezik.

A városföldi csomópont és a hozzá kapcsolódó zsanai föld alatti tároló egyben országosan kiemelt logisztikai központ is.

A megyében kiépített nagynyomású gázvezetésekről a települések felé való elosztás nagy/nagyközépnomású gázátadókon keresztül (Lajosmizse, Kecskemét II., Városföld, Kiskunfélegyháza, Pálmonostora, Tiszaújfalú, Kecskemét I., Kerekegyháza, Kunadacs, Kunszentmiklós, Bugac, Szank, Kiskunmajsa, Csólyospálos, Zsana, Tázlár, Kiskőrös, Kalocsa, Kiskunhalas, Kunfehértó, Jánoshalma, Felsőszentiván, Baja, Bátmonostor).

A megye településeit gázzal ellátó középnomású hálózatok teljes körűen kiépültek, ez alól csak Bácsszentgyörgy kivétel.

13. 2. Megújuló energiaforrások

A megújuló energiaforrások használata kisebb fogyasztói kört érinthet, és elsősorban lokális alkalmazású. Részarányuk az éves energiafogyasztásban kisebb mértékű, de mint a környezetet kevésbé terhelő megoldásokat, hasznosításukat szorgalmazni kell.

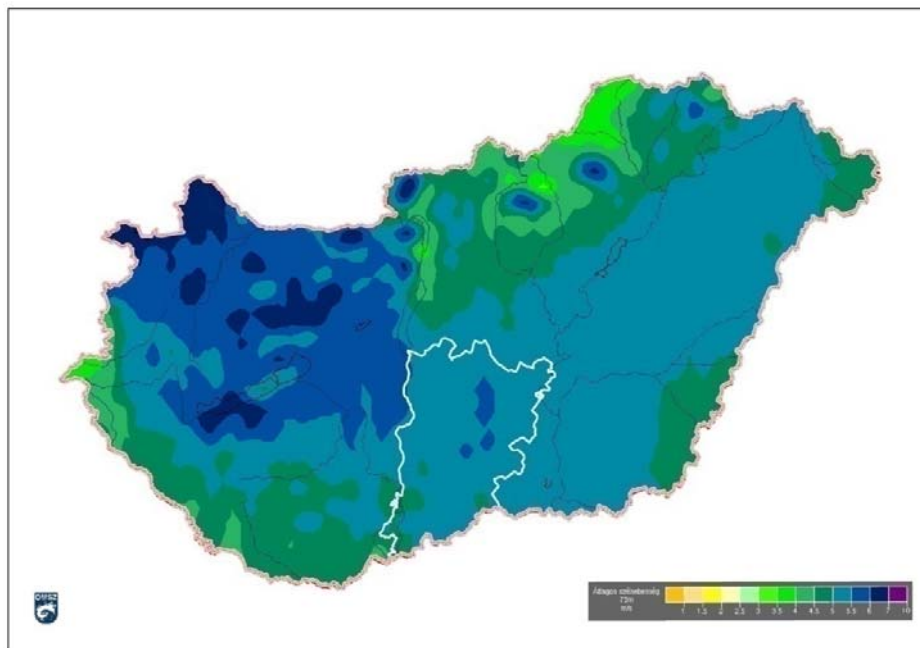
Alternatív energiaforrásokon belül a megyének egyik potenciális adottsága a szilárd biomassza és a biogáz. Fő felhasználási területe azonban környezetvédelmi szempontok alapján elsősorban nem a közvetlen villamosenergia termelés, hanem a fűtés.

Bács-Kiskun megyében a biomassza és energia potenciál tekintetében a legjelentősebb művelési ág a szántóterület, az azon termelt legnagyobb tüzelőanyag forrás potenciált a kalászos gabonák szalmája jelenti, de a kukoricaszár szerepe sem elhanyagolható. A megyében az energetikai hasznosításban olyan, jelenleg csak kis jelentőségű kultúrák, mint az energiakender, energiafű, energiaerdő, stb., a jövőben egyre perspektivikusabbá válhatnak.

Állatállományra alapozott biogázüzem létesítésének minimális követelménye trágyatermelési oldalról, hogy legalább 10-15 számosállat legyen az állatállomány. Így biogáz előállításra a közepes és nagyobb állattartó telepek jöhetnek számításba. A megye állattartó telepeinek nagyságrendi megoszlása alapján a szarvasmarha állomány és a sertésállomány legalább 2/3-a olyan méretű állattartó telepen van, ami lehetővé teszi biogázüzem létesítését.

Bács-Kiskun megyében a megújuló energiaforrások közül a szélenergiának országos összehasonlításban közepes jelentősége lehet, miután területi adottságai alapján 75 m magasságban a szélesség évi átlagos értéke: 5-5,5 m/s.

61. sz. ábra: Országos energetikai széltérkép
(Átlagos szélesség 75 m magasságban)

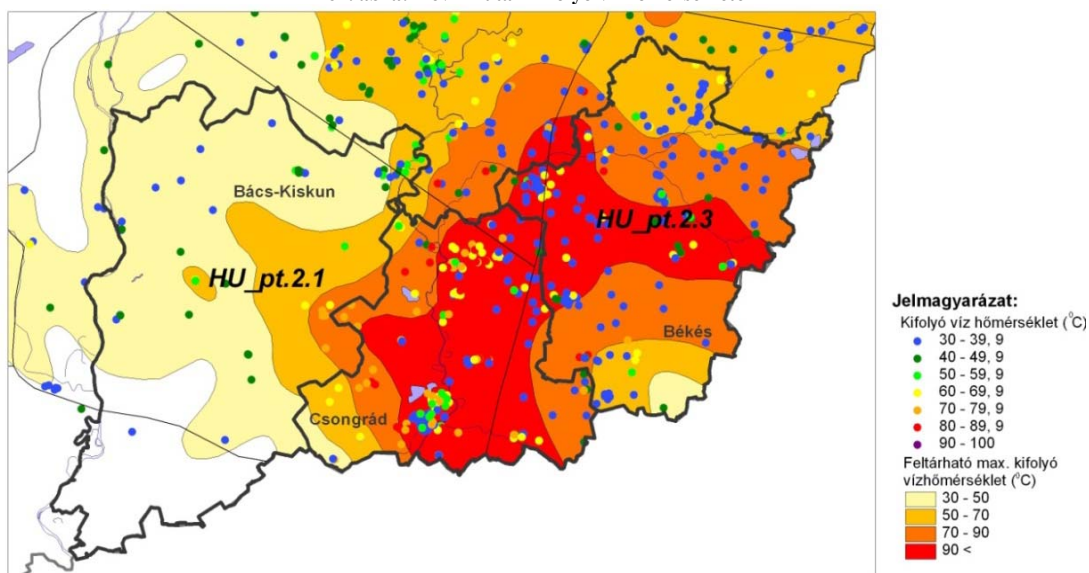

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat

Ez alól kivétel a Kiskunság középső, Kecskemét és Kiskunhalas közötti sávja, ahol az érték 5,5-6 m/s is lehet. Ennek kihasználását azonban számos, a szél erőművek telepítését kizáró tényező – leginkább természet- és tájképvédelmi követelmények – jelentősen leszűkíthetik.

Magyarország *geotermikus adottságai* általában a Dél-Alföldön a legjobbak, ezen belül azonban Bács-Kiskun megyében már kevésbé, miután a Tiszától nyugat felé eső Duna-Tisza közti Hátság – a felsőpannon üledékek kivékonyodása miatt – a feltárható hévizek hőfoka egyre kisebb, így Kecskemét és Kiskunhalas térségében már csak 40°C körüli víz nyerhető.

62. ábra: Hévíz kutak kifolyó vízhőmérséklete

Forrás: Az országos térkép részlete

Miután a szakirodalom a villamosenergia-termeléshez feltételként legalább 120°C kifolyó hőmérsékletű termálvizet jelöl meg, az adottságok alapján ilyen irányú felhasználás Bács-Kiskun megyében nem várható. Több termálkút termel azonban helyi energetikai célokra, ahol a hévíz által a felszínre szállított geotermikus energiát többnyire a mezőgazdaság, a lakosság és az ipar használja fel, de lakások és közintézmények kommunális távfűtési ellátására is használnak hévizet.

A megye területén feltárt hévizek többségét azonban kommunális célokra hasznosítják, a kisebb hőfokúak általában fürdők és közüzemi vízművek vízforrásai.

13. 3. Energia ellátottság

Bács-Kiskun megyében a villamosenergia szolgáltatást az összes településen az DÉMÁSZ Nyrt. biztosítja. Az ellátás teljes körű, mind a 119 település ellátott villamos energiával, a megye éves villamos energia felhasználásának mintegy 40 %-át fogyasztja el a lakosság.

Az egyes települések ellátása a fokozatosan átviteli szerepkörűvé vált 120 kV-os hálózati rendszerről vételezett villamosenergiával történik. A kiefeszültségű hálózat hossza 2007-ig folyamatosan nőtt, azóta nagyjából szinten maradt. Az egy háztartási fogyasztóra jutó villamosenergia-felhasználás 2005 és 2008 között kismértékben ingadozó volt.

28. sz. táblázat: Villamosenergia-ellátás

Megnevezés	2000	2005	2006	2007	2008
Kiefeszültségű hálózat, km	7 386,4	7 688,8	7 743,1	7 885,6	7 884,2
Áramfogyasztó	284 334	293 416	294 202	298 053	299 053
Ebből: háztartási fogyasztó	266 836	274 186	275 254	278 352	278 651
Szolgáltatott villamos energia, MWh	1 287 221	1 438 529	1 489 999	1 509 404	1 508 360
Ebből: háztartásnak	525 521	581 055	597 792	587 606	602 030
Egy háztartási fogyasztóra jutó villamosenergia-felhasználás, kWh	1 968	2 122	2 176	2 123	2 162

Forrás: KSH

A megye településeinek földgázzal való ellátottsága teljeskörűnek mondható, a vezetékes gáz mindössze egy településen (Bácsszentgyörgy 159 lakossal) nem elérhető.

Itt a földgázrendszer kiépítése olyan beruházást igényel, amelynek megtérülési ideje igen hosszú lenne a kis fogyasztói sűrűség miatt, vagy a befektetés megtérülése egyáltalán nem várható.

29. sz. táblázat: Vezetékesgáz-ellátás

Megnevezés	2000	2005	2006	2007	2008
Gázellátással rendelkező település	118	118	118	118	118
Teljes gázcsőhálózat, km	5 358,8	5 701,8	5 782,6	5 814,2	5 849,2
Gázfogyasztó	167 773	185 601	187 845	189 803	191 414
Ebből: háztartási fogyasztó	156 270	172 283	174 230	175 946	177 371
Értékesített gáz, ezer m ³	391 650	491 101	442 756	366 668	380 287
Ebből: háztartásnak	197 990	261 000	243 199	204 181	201 390
Egy háztartási fogyasztóra jutó vezetékesgáz-fogyasztás, m ³	1 283	1 527	1 404	1 166	1 140

Forrás: KSH

Bács-Kiskun megyében 2008-ban az összes értékesített vezetékes gáz mintegy 53%-át fogyasztották el a háztartások. Az egy háztartásra jutó vezetékesgáz-fogyasztás – nyilvánvaló összefüggésben a növekvő árakkal – 2005 óta mintegy 25%-kal csökkent.

A megyében távfűtés és melegvíz-szolgáltatás jelenleg négy településen – Baja, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas – biztosított. A távfűtés mintegy 16 000, a melegvíz-szolgáltatás pedig mintegy 15 000 lakást érint.

30. sz. táblázat: Távfűtés és melegvíz-szolgáltatás Bács-Kiskun megyében

Megnevezés	2000	2005	2006	2007	2008
Távfűtéssel és melegvíz-hálózattal rendelkező település	5	4	4	4	4
Távfűtésbe bekapcsolt lakás	15 889	15 940	15 910	15 910	15 910
Melegvíz-hálózatba bekapcsolt lakás	14 628	14 750	14 928	14 932	14 888

Forrás: KSH

A nem vezetékes energiahordozók használata még jelenleg is meghatározó részarányt foglal el Bács-Kiskun megye hőenergia ellátásában, a háztartásoknál még jelentős arányban használnak nem vezetékes energiahordozókat.

14. KÖZLEKEDÉSI ELLÁTOTSÁG

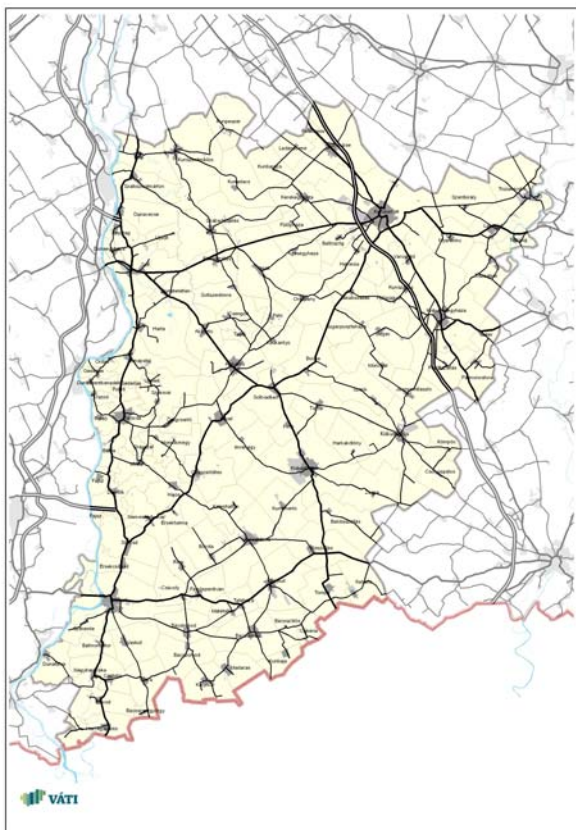
14. 1. Közúti közlekedés

Közúthálózat

A térségben a fő közlekedési útvonalak már régebben kialakultak, az 1937. évi közlekedési térképen a megye főútjainak nagy része már első- és másodrendű főközlekedési útként szerepel. A jelenleg Kecskemétet Bajával összekötő 54. sz. főútnak (54 számmal a jelenlegi 55. sz. főutat illeték) 70 éve csak a Sükösd – Kecel szakasza létezett, az is csak harmadrendű útként, és a Kecel –Kecskemét szakasz helyett a Kalocsát Izsákkal összekötő harmadrendű főúton lehetett a mai megyeszékhelyet megközelíteni. A legjelentősebb települések (így Szeged, Szabadka, Kecskemét, Baja) körül sugaras elrendezésű úthálózat alakult ki. Kecskemét és Baja – a megye jelenlegi két legjelentősebb városa – korábban két vármegyéhez tartozott: Kecskemét a Pest - Pilis - Solt - Kiskun megye – főváros után – második legjelentősebb városa volt, Baja pedig Bács-Bodrog megye egyik legjelentősebb települése Zombor, Szabadka és Újvidék mellett, majd a csonka vármegye székhelye.

A nemzetközileg is fontos útvonalak, a korábbi Helsinki folyosók közül a megyét a IV. jelű

64. sz. ábra: Meglévő úthálózat

Forrás: DTA 50

63. sz. ábra: Magyarország 1937. évi közlekedési térképe (részlet)

Forrás: Magyarország közlekedési térképe 1937.
(Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal)

közlekedési folyosó közötti ága érinti. A Csatlakozási Szerződés szerint ezen kívül az EU úthálózatának részét képezi a 8 – 72 - 71 - 64 - 61 - 52 - 441 - 4. sz. főutak által meghatározott, későbbiekben az M8-M4 gyorsforgalmi utak kiépülésével ténylegesen működővé váló vonal is.

Gyorsforgalmi útként a megye területét jelenleg csak az M5-ös érinti, de az elérhetőségében a Duna túloldalán futó, nagyjából elkészült M6-os is szerepet játszik. Az M5 a lajosmizsei, az 5. sz. főút északi, az 52. sz. főúti, az 54. sz. főúti, a városföldi, a Kiskunfélegyháza északi és déli, valamint a petőfiszállási csomópontokon keresztül csatlakozik a megye útjaihoz. Az M6 Dunavecsénél a Pentele, Soltnál a Beszédes József, Dúsnoknál a Szent László, Bajánál pedig a Türr István hidakon és az időszakos kompokon keresztül közelíthető meg. Ezek az Alföldet a Dunántúllal összekötő utak jelentik a kapcsolatot Bács-Kiskun, valamint Baranya, Tolna és Fejér megyék felé is. Pest és Csongrád megyék irányába az M5 gyorsforgalmi út mellett a 451.sz. főút, Jász-Nagykun-Szolnok megye felé pedig a 44. sz. főút a tiszauzi hídon át biztosítják a közúti összeköttetést.

Az M5 gyorsforgalmi út – a megye legjelentősebb nemzetközi forgalmat is bonyolító útja – része a IV. jelű (Drezda/Nürnberg – Prága – Brno – Pozsony – Budapest – Arad – Bukarest –Constanta/Craiova –

Szófia –Istambul/Szaloniki), valamint a X/b. jelű (Budapest – Újvidék – Belgrád) ún. “Helsinki” közlekedési folyosók közötti ágának. Magyarországon az M15 (Szlovákia – Rajka - M1 autópálya) – M1 (Ausztria – Hegyeshalom – Győr – M0 Budapest) – M0 (M1 – M5 között) – M5 (M0 Budapest – Kecskemét – Kiskunfélegyháza – Szeged térsége) – M43 (M5 Szeged térsége – Tisza-híd – Nagylak/Csanádpalota – (Románia) gyorsforgalmi utak által meghatározott. Ez az EU csatlakozás előtt is fontos, utána pedig a TEN-T hálózat részét képező útvonal az M43 épülő szakasz kivételével teljes hosszában gyorsforgalmi útként már megvalósult. Az M43 Szeged és az országhatár között épülő szakaszon kívül az M0 déli szakasza 2x3 sávossá bővítése folyamatban van, így fejlesztésre már csak az M15 autópálya szakasz szorul. A X/b. folyosó az M5 autópályát teljes hosszában magában foglalja. Az M5 autópálya az M0 és Újhartyán közötti szakasza az E60-as, országhatáráig pedig az E75-ös európai út részét is képezi.

A fővárostól Kecskemétig tartó M5 szakasz 1996-ban, a Kiskunfélegyházaig érő szakasz 1998-ban épült ki. A Bács-Kiskun megyét is érintő 45km hosszú Kiskunfélegyháza – Szeged szakaszának kiépítése 2x2 sávós autópályaként 2005 decemberében valósult meg, és a hasonló paraméterekkel rendelkező Szeged-északi csomópont – Rösztke (országhatár) szakasz átadására 2006 márciusában került sor.

Az *M8 autópálya* a magyar-osztrák határt köti majd össze az M4 és az M3 autópályával, biztosítva az ország tengelyében a kelet-nyugat közötti kapcsolatot. A pálya a sugaras rendszerű magyar közúthálózat egy igen fontos hiányzó eleme, hossza kb. 475 km lesz. Az M8 gyorsforgalmi út Bács-Kiskun megyét érintő Dunaújváros és Dunavecse közötti hídját (Pentele-híd) és a 9 km hosszú Dunaújváros (M6) – Dunavecse (51.sz. főút) szakaszt 2x2 sávós autópálya kialakítással 2007 júliusában adták át. Az M8 gyorsforgalmi út Dunavecse – Kecskemét – Szolnok közötti szakaszának beruházása (hossza kb. 97 km) az előkészítési stádiumban van.

M9 gyorsforgalmi út (távlatban Szombathely térsége – Zalaegerszeg – Nagykanizsa – Kaposvár – Dombóvár – Szekszárd – Duna-híd – Szeged) meghatározó elemének, a szekszárdi Duna-hídnak, valamint a 6. sz. főút és 51. sz. főút közötti, mintegy 21 km útszakasznak forgalomba helyezése 2003. július elején megtörtént, a Bács-Kiskun megyét érintő 31 km hosszú 51. sz. főút – 54. sz. főút közötti szakasza 2x1 sávós autópályaként való kiépítése 2010-ben kezdődött el.

Az M6 autópálya kiépülésével a megye észak-nyugati településeinek gyorsforgalmi út elérése, és ezzel a nagytérségi kapcsolatai jelentősen javultak. Így a megye nagyobb részéből (86 településből) 1 óra alatt elérhető az autópálya. Rosszabb helyzetben a megye dél-nyugati települései vannak, helyzetük a majdani M9 megépülésével javulhat.

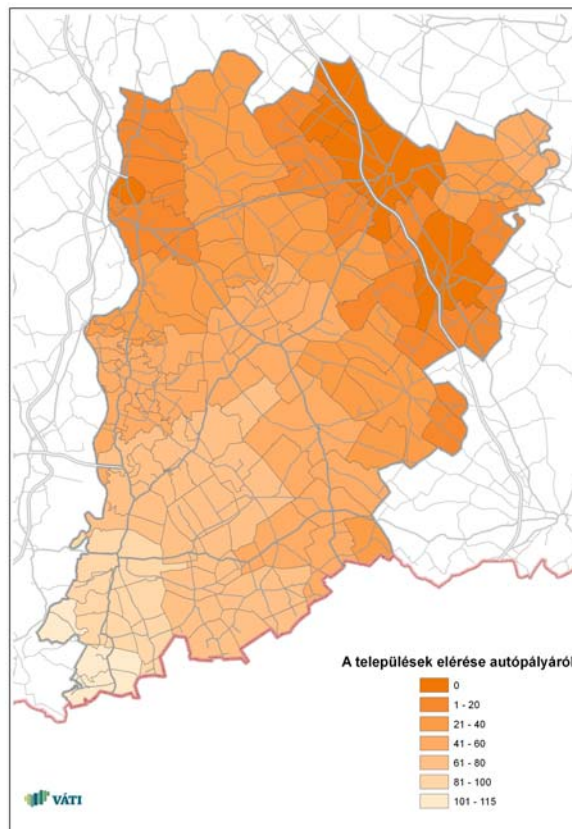
Bács-Kiskun megye fő közlekedési hálózata szerencsésen tárja fel a megyét. A keleti oldalon az említett M5 mellett az 5. sz. főút, nyugati oldalon az 51. sz. főút északon az 52. sz. főút, délen az 55. sz. főút képez mintegy keretet, a megye belső területein a fent leírt utak között átlóként szolgálnak az 53. sz. és 54. sz. főutak.

Az *5. sz. főút* Budapest – Kecskemét – Szeged – országhatár kapcsolatot biztosító elsőrendű főút jelentősége és nagytérségi szerepe az M5 gyorsforgalmi út kiépülésével csökkent, így elsősorban elővárosi és települések környéki forgalmat, valamint a lassú járműforgalom igényeit elégíti ki.

A *44. sz. főút* jelenleg három megyén átívelő nagytérségi kapcsolatot lát el. A Kecskemét – Békéscsaba – Gyula – országhatár elsőrendű főút jelentősége az M44 gyorsforgalmi út megépítését követően várhatóan a Bács-Kiskun megyei szakaszon is csökkenni fog, így Bács-Kiskun megyében távlatilag elsősorban a Kecskemét és a Tisza közötti településeket összekapcsoló főútként fog funkcionálni. A főút a Tiszaugnál lévő hídon vezet át Jász-Nagykun-Szolnok megyébe.

A *441. sz.*, Kecskemét – Nagykőrös – Cegléd másodrendű főút a Budapest központú sugaras közúthálózat sugárirányú útjai (az M5 gyorsforgalmi út, az 5. sz. főút és a 4. sz. főút) között létesít kapcsolatot, így Bács-

65. sz. ábra: Gyorsforgalmi út elérése a megye településeiből

Forrás: TeIR GeoX, 2008

Kiskun megye észak-keleti és Pest megye dél-keleti részét köti össze. Szerepe várhatóan a későbbiekben sem változik.

Az 451. sz., Kiskunfélegyháza – Csongrád – Szentes másodrendű főút az 5. sz. (Budapest – Szeged) főút és a 45. sz. (Hódmezővásárhely – Kunszentmárton) főút között létesít kapcsolatot három alföldi város összekapcsolásával.

Az 51. sz., Budapest – Kalocsa – Baja – Hercegszántó másodrendű főút országos jelentősége az M6 gyorsforgalmi út és a Dunaújváros – Dunavecse híd kiépülésével csökkent, mivel a Duna menti észak-déli irányú forgalmat ezek a létesítmények részben leveszik.

Az 52. sz., Kecskemét – Solt – Dunaföldvár másodrendű főút Bács-Kiskun megye északi települései, valamint a dunántúli területek között teremt kapcsolatot, távlatban szerepét részben az M8 gyorsforgalmi út veszi majd át. Jelenleg az úthálózat sugárirányú 5. sz. és 6. sz. főútjai között biztosít keresztirányú kapcsolatot.

Az 53. sz., Solt – Kiskunhalas – Tompa – országhatár másodrendű főút az 54. sz. főúttal a megye belső területeit tárja fel, funkcióját a későbbiekben is várhatóan megtartja.

Az 54. sz., Kecskemét – Soltvadkert – Sükösd másodrendű főút az 53. sz. főúttal a megye belső területeit tárja fel, funkcióját a későbbiekben is megtartja.

Az 55. sz., Szeged – Baja – Bátaszék másodrendű főút a megye keleti és nyugati oldalain futó főutak között létesít kapcsolatot a megye déli részén, illetve a megye déli településeit köti össze Csongrád megyével és a Dunántúllal. Szerepe az M9 gyorsforgalmi út megépítésével párhuzamosan csökkenni fog.

Az 512. sz. főút az 51. sz. főút Kalocsát nyugaton elkerülő nyomvonalának eddig megvalósult szakasza.

Az 513. sz. főút az 51. sz. főút Dunavecset és Apostagot elkerülő szakaszának kiépülése után visszamaradt, egykori 51. sz. főút szakasz.

Az 541. sz. főút az 5. sz. főút és az 54. sz. főút között fut, részben felhasználva az 54. sz. főút régi nyomvonalát, az 54. sz. főút kecskeméti célforgalmát a belvárosba vezetve.

Megyén belüli elérhetőségek

A megyeszékhely megközelítése a települések nagyobb részéből főutakon keresztül történik. Kecskeméttől indulva az elérési sávok majdnem szabályosan rajzolódnak ki, csak Apostag és Dunavecse esetében észlelhető a környező településektől eltérő, kedvezőtlenebb időadat, amit tompít, hogy a Duna-híd megvalósulásával Dunaújváros elérése jóval kedvezőbbé vált.

Kecskemét a megye településeinek mintegy feléből (57 település) az optimális egy óra alatt elérhető.

Excentrikus elhelyezkedése miatt azonban a megyeszékhely a megye dél-nyugati településeiből országosan is kedvezőtlen módon csak 2-2,5 óra alatt érhető el, amit Baja város közelsége csak részben tud ellensúlyozni.

Annak ellenére, hogy a gyorsforgalmi utak kiépítésének elsődleges célja a nagytérségi elérhetőség javítása, de a megyeszékhely elérhetőségében is hoz kedvező változást. Így az M8 gyorsforgalmi út kiépülésével az északi települések helyzete még kedvezőbbé válik, de a déli települések irányából Kecskemét irányában a hálózat fejlesztése nem tervezett.

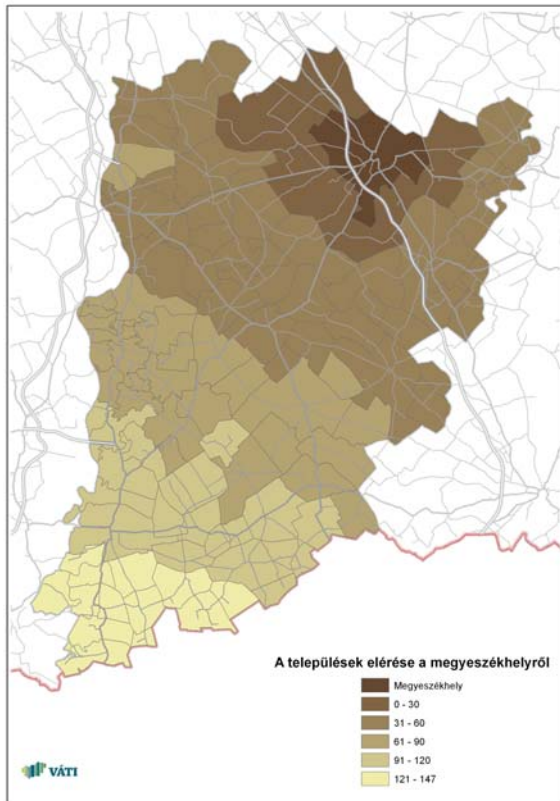
A megyén belül a *települések közötti kapcsolatot* a főutakon kívül az azt kiegészítő térségi jelentőségű mellékutak is szolgálják. Így:

- a Kiskunlacháza – Kunszentmiklós – Szabadszállás – Jakabszállás – Kunszállás útvonal az 51. sz. és 5. sz. főutak közötti településeket kapcsolja az országos úthálózathoz az 51. sz. főúttól indulva az 5203. j. és az 5302. j. mellékutak nyomvonalán,
- a Kunszentmiklós – Lajosmizse mellékút Bács-Kiskun megye északi településeit fűzi fel az 5211. j. mellékút nyomvonalán,
- a Szalkszentmárton – Szabadszállás – Kiskörös – Öregcsertő térségi jelentőségű út az 51. sz. főúttól indulva az 5213. j. – 5203. j. – 5301. j. mellékutak nyomvonalán az újonnan kialakítandó Kalocsa – Kecel főúthoz csatlakozik. A fent említett Kunszentmiklós – Szabadszállás – Jakabszállás – Kunszállás térségi jelentőségű mellékúttal Szabadszállás és Izsák között közös szakasszal rendelkezik,
- a Kecel – Kiskunhalas – Kiskundorozsma út az 5309. j. és az 5408. j. összekötő utak meglévő nyomvonalán az 54. sz., 53. sz. és az 5. sz. főutak közötti területek feltárására szolgál,
- az 53. sz. főút, Kiskunhalas – Csávoly 5412. j. mellékút nyomvonalán az 53. sz. és 55. sz. főutak közötti terület feltáró útja,
- a Kalocsa – Bácsalmás – (Szerbia) út az 5312. j. mellékút nyomvonalán Jánoshalmát és Bácsalmást elkerülve az 51. sz., 54. sz. és 55. sz. főutakat köti össze az országhatárral,
- a Derekegyház – Mindszent – Kistelek – Kiskunmajsa út (az 5411. j. – 4519. j. – 4522. j. – 4523. j. – 44115. j.) közel kelet-nyugat irányú, enyhítve ezzel a gyűrűs-sugaras országos úthálózati rendszer negatív hatásait is,
- a Balástya – Üllés – Öttömös – Tompa – (Szerbia) térségi jelentőségű mellékút nyomvonala a jelenlegi 5422. j. – 5426. j. – 5433. j. – 5431. j. – 5413. j. – 5501. j. összekötő utakat felhasználva éri el a szerb

határt,

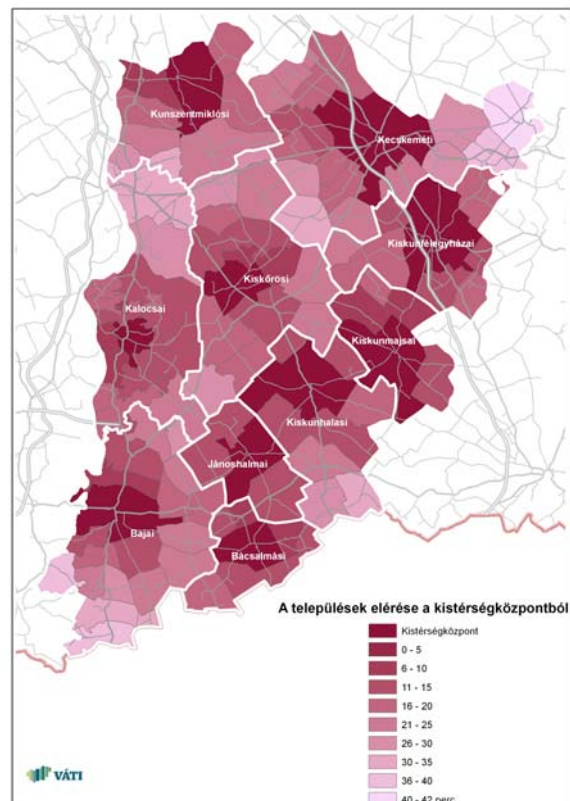
- a Kiskunmajsa – Pusztamérges – Ruzsa – Ásotthalom – (Szerbia) országhatárig terjedő nyomvonal az 5409. j. – 5429. j. – 5435. j. – 5431. j. – 5509. j. – 5511. j. mellékutak egyes szakaszainak felhasználásával és egy új nyomvonal közbeiktatásával éri el a tervezett Ásotthalom térségi jelentőségű határátkelőt Szerbia felé,
- a Szolnok – Tószeg – Tiszajenő – Tizsakécske – Lakitelek – Kiskunfélegyháza térségi jelentőségű út pedig a 4625. j. mellékút nyomvonalán.

66. sz. ábra: Megyeszékhely elérése a megye településeiből

Forrás: TeIR GeoX, 200.

67. sz. ábra: Kistérségi központok elérése a kistérség településeiből

Forrás: TeIR GeoX, 2008

A kistérség központok elérhetősége a kistérség településeiről a legalapvetőbb szolgáltatások elérése miatt elsődleges. A kistérségen belüli közlekedés főként a mellékúthálózatot érinti, éppen ezért az esetleges elérhetőségi változások méréséhez az alsóbbrendű úthálózaton történt hálózati fejlesztéseket célszerű vizsgálni.

A kistérségi központok elérhetősége a megye tíz kistérségéből kettőben (Kecskeméti és Bajai) a kistérség nagy kiterjedése miatt egyes településekből csak 40 percen túli. 30 percen túli, kedvezőtlen eléréseket a Kiskunhalasi kistérségben a központ excentrikus elhelyezkedése, a Kunszentmiklósi kistérségben a kedvezőtlen úthálózat, a Kalocsai kistérségben a kiterjedése okozza. A többi kistérség kisebb területe, sugaras úthálózata lehetővé teszi, hogy 30 percnél hamarabb a központ elérhető a településekből.

A Kecskeméti, Bajai, Kalocsai, Kiskőrösi, Kiskunfélegyházai, Kiskunhalasi és Kiskunmajsai kistérségekben a főút- és a mellékúthálózat együttesen sugaras elrendezéssel szolgálja a kistérségközpont elérését. A Bajai és a Kecskeméti kistérségekben a főutak jelentős szerepet játszanak a központ közvetlen elérésében. A Kecskeméti kistérségben az 5., 52., 54., 44. és 441. sz. főutak sugaras elrendezésben, Kecskemét középponttal alakítják ki a kistérség úthálózatának vázát, a sugarak közötti kapcsolat az 5. sz. és az 52. sz. főút között megfelelő, a kistérség egyéb területein azonban hiányos. A Bajai kistérségben az 51., 53., 54. és 55. sz. főutak – szintén mint sugarak – Baján találkoznak, és a kistérség keleti részén a gyűrűirányú mellékutak a települések közötti kapcsolatot is biztosítják. A Kalocsai kistérség északi nyúlványa a kistérségközpont elérése szempontjából kedvezőtlen helyzetben van, ezt enyhíti a Pentele-híd biztosította Dunántúli közvetlen kapcsolat és a kistérség másik pólusaként működő Solt település. A Bácsalmási és Jánoshalmi kistérség központja jó sugaras mellékúthálózatot érhető el a településekből, de a sugarak között nincs harántirányú kapcsolat. A két kistérséget csak érintőlegesen metszi az 55. sz. főút, amely így belső közlekedésükben nem játszik szerepet.

A Kunszentmiklósi kistérség központja és egyes települései között nincsen közvetlen közúti kapcsolat.

Zsáktelepülések

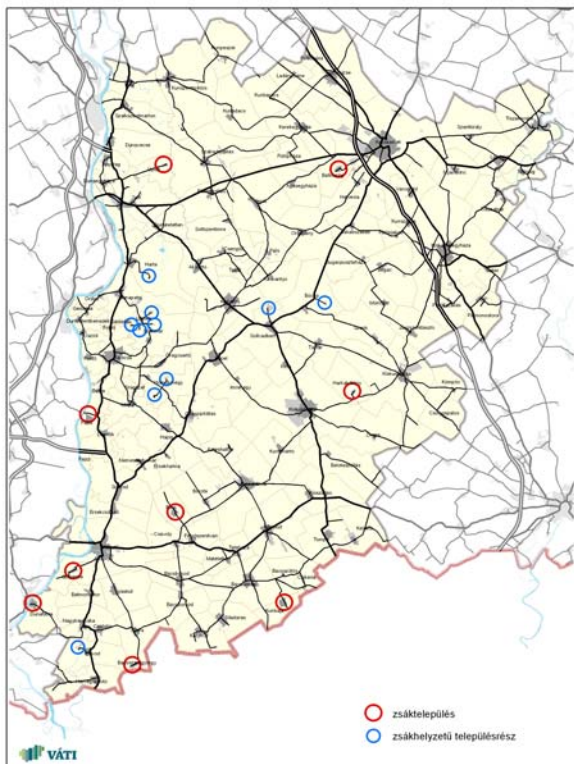
Bács-Kiskun megye 9 zsáktelepülése közül három (Dunafalva, Szeremle, Fajszt) helyzetét a Duna menti, kettőt (Kunbaja, Bácsszentgyörgy) a határ menti fekvés okozza.

A megyében további 10 olyan jelentősen lakott településrész található, ami szintén zsákhelyzetben van.

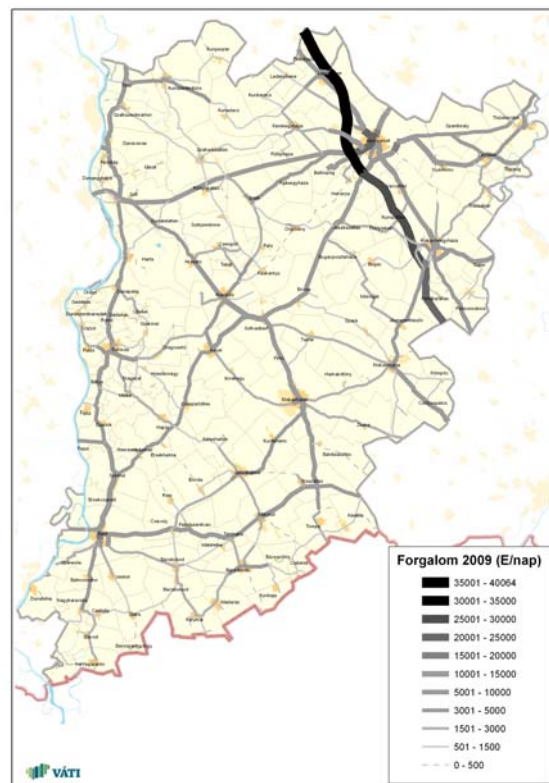
Közúti forgalom

Bács-Kiskun megye területén az észak-déli irányú tranzit forgalom a jelentősebb, főleg ott, ahol a hozzá kapcsolódó helyi forgalom is élénk. A megyében legjelentősebb forgalom (> 35 000 E/nap) az M5 autópályán a Pest megyéből érkező szakaszon az 54. sz. főút kecskeméti becsatlakozásig mérhető. Jelentős (20 000 E/nap fölötti) forgalom az M5 autópálya egyéb szakaszain észlelhető. A megye főútjain 5000-10000 E/nap forgalom észlelhető, ennél nagyobb csak az 51. sz. főút Baja és az 54. sz. főút közötti szakaszán és a Kecskemétről kivezető főutak mentén található. 3000-5000 E/nap forgalom mérhető egyes térségi jelentőségű mellékúton (Kecskemét – Izsák, Tass – Kunadacs, Kiskunmajsa – Jánoshalma, Kiskunfélegyháza – Kiskunmajsa, Kecel – Kiskőrös – Páhi). Az egyéb térségi jelentőségű utakon 1500 – 3000 E/nap, a kisebb mellékutakon jellemzően 500-1500 E/nap a forgalom.

68. sz. ábra: Zsáktelepülések és zsákhelyzetű településrészek

69. sz. ábra: Közúti forgalom a megye útjain

Forrás: internet.kozut.hu

Közúti tömegközlekedés

Szerbia irányába Bács-Kiskun megyéből a határon át a VOLÁNBUSZ Zrt. két járatot is üzemeltet napi egy autóbuszjáratral:

- Budapest – Kecskemét – Szeged – Subotica,
- Budapest – Tompa/Kelebija – Subotica – Novi Sad – Beograd.

A megyeszékhelyen megáll a Tatabánya – Budapest – Kecskemét – Gyula – Varsand – Tg. Mures hetente háromszor üzemelő VOLÁNBUSZ járat is.

A távolsági autóbuszjáratokkal a nagyobb városok jól elérhetők. A kistérség központokból a fővárosba való eljutás nagy szórást mutat. Kecskemét, Kalocsa, Kiskunfélegyháza, Baja városokból Budapestre közvetlenül érkező, illetve induló napi járatszám meghaladja a tízet (Kecskemét esetében a negyvenet is), Kunszentmiklós, Jánoshalma, Bácsalmás is rendelkezik 1-2 rendszeres napi járatral, de Kiskőrösről, Kiskunmajsáról és Kiskunhalasról csak átszállással lehet a fővárosba jutni. A menetidőt tekintve Kecskemétről,

Kiskunfélegyházáról és Kunszentmiklósról 2 órán belül elérhető Budapest, a többi közvetlen autóbusszjáratokkal rendelkező kistérség központokból azonban csak 3-4 óra alatt (Kalocsa 2,5, Baja 3-3,5, Jánoshalma 3,5 és Bácsalmás több mint 4 óra). A távolsági autóbusszjáratok általában az autópályát és a főutakat használják.

14. 2. Vasúti közlekedés

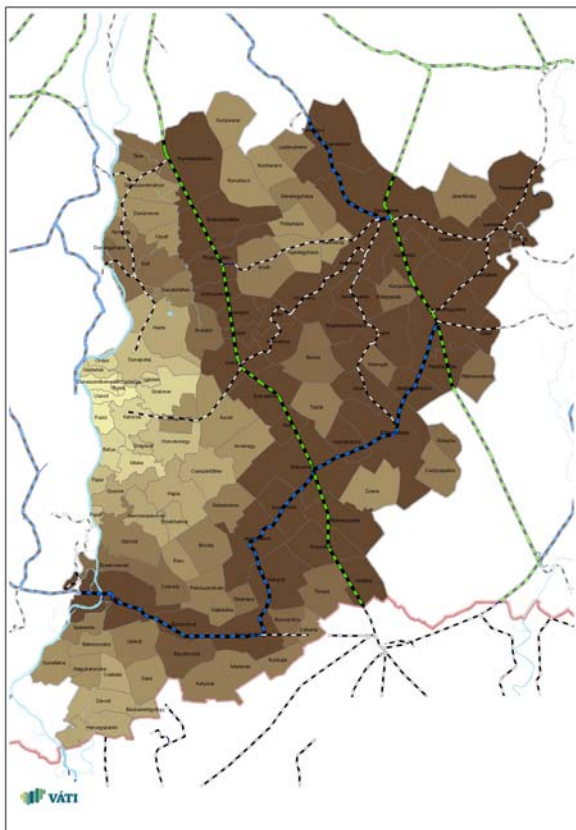
A megyét északnyugat – dél-kelet irányban két európai jelentőségű TEN-T vasútvonal, a Budapest – Kelebia – (Szerbia), és a Cegléd – Szeged – (Románia) szeli át.

A Budapest – Kelebia – (Szerbia) TEN-T vonal jelenleg 80 km/h menetsebességre alkalmas egyvágányú, villamosított. A vonalon két IC („BEOGRAD” és „IVO ANDRIC”) közlekedik Budapest és Belgrád között napi gyakorisággal. Utóbbi 16 Bács-Kiskun megyei településen is megáll. Szintén ezt a pályát használja a Prága – Pozsony – Budapest – Belgrád „Avala” IC is, valamint 5 sebesvonat az országhatáron belül teremt kapcsolatot a két végpont között.

A vonal teljes felújítása és kétvágányúsítása tervezett.

A Cegléd – Szeged – (Románia) TEN-T vonal egyvágányú, villamosított vonal. A vonalat Cegléd és Kiskunfélegyháza között 1980-ban, Szegedig 1982-ben villamosították. Városföld és Kiskunfélegyháza között 2005-ben megépítették a második vágányt is. Engedélyezett sebesség a vonalon Cegléd és Kiskunfélegyháza között 120 km/h, onnan Szegedig 100 km/h. Budapest és Szeged között 14, óránként közlekedő félig IC, félig gyorsvonati kocsikkal járó ún. „öszvér” szerelvény közlekedik, ezek a vonatok azonban az országhatárt nem lépik át.

70. sz. ábra: Vasúthálózat elérése a megye településeiből

Forrás: TeIR GeoX, 2008

épült Szabadka – Baja-vasútvonal. Ezt Bácsalmásnál keresztezte a 1903-ban átadott Kiskunhalas – Bácsalmás – Regőc vasútvonal.

Kiskunhalas – Kiskunfélegyháza egyvágányú, villamosított vonal. A Cegléd – Szeged vasútvonalat és a Budapest – Kelebia vasútvonalat köti össze. A Kiskunfélegyházától Kiskunmajsaig tartó szakaszát 1899-ben adták át a forgalomnak. A vonal második, Kiskunhalasig tartó szakaszát jóval később, csak 1912-ben nyitották meg.

Országos jelentőségű *törzshálózati vonalak* a Budapest – Lajosmizse – Kecskemét, Bátaszék – Baja – Kiskunhalas és a Kiskunhalas – Kiskunfélegyháza vonalak is.

Előbbi egyvágányú és nem villamosított. 1889-ben nyílt meg a Budapest – Lajosmizsei vonal, a vonalnak meghosszabbításaként pedig 1905-ben a Lajosmizse – Kecskemét szakasz. Forgalmi szempontból két részre oszlik, a Nyugati pályaudvar – Lajosmizse szakasz a budapesti agglomeráció hivatásforgalmát, míg a Lajosmizse – Kecskemét szakasz inkább a Kecskemét környéki kisebb települések és a környező tanyavilág forgalmát szolgálja. A vasútvonalon Lajosmizse és Kecskemét között a személyszállítás 2009. december 13-tól szünetelt, de 2010. július 4-én napi két vonattal újraindult.

Kiskunhalas – Baja – Bátaszék egyvágányú, nem villamosított vasútvonal. A vonal Bajánál keresztezi a Dunát, majd keresztülhalad Gemencen. A vasútvonal fontos szerepet tölt be a magyarországi vasúthálózatban, ugyanis Budapesttől délre csak Bajánál üzemel vasúti híd a Dunán. A híd 1998-99. évi felújításakor választották szét a közúti és vasúti funkciót. A mai vasútvonal két egykori, a trianoni békeszerződés előírásai alapján megcsonkolt vasútvonal Magyarországon maradt szakaszaiból áll. Bajáról eredetileg Szabadkára tartott a 1885-ben

A *mellékvonalak* fenntartásának elsődleges feladata a felfűzött települések vasúttal való elérhetőségének biztosítása, a személy és áruforgalmi igények vasúton történő kielégítése. A megyei területrendezési terv – az OTRT szemléletével összhangban – a vasúti mellékvonalak megtartását irányozza elő a jövőben is. A mellékvonalakon legalább 60 km/h megengedett sebesség elérésére kell törekedni.

A Kecskemét – Kunszentmárton, a Kiskunfélegyháza – Szentés, és a Szolnok – Kiskunfélegyháza mellékvonalak működő egyvágányú, nem villamosított pályák. A Fülöpszállás – Kecskemét, a Kunszentmiklós – Dunapataj, és a Kiskörös – Kalocsa mellékvonalakon a személyszállítás 2007. óta szünetel.

A megyében található két *keskeny nyomtávú vasút* közül a Kecskemét – Kiskunmajsa vonal 1917-ben Kecskeméttől Bugacig, majd 1928-ban Kiskunmajsaig épült meg, és a tanyavilág számára jelentett összeköttetést Kecskeméttel és Kiskunmajsával. Pályasebessége 40 km/h. Jelenleg a vonal a nagyvasúti, illetve a közúti közlekedésnek már nem jelent alternatívát, így helyzete csak más hasznosítással oldódhat meg. A kiskunmajsai fürdő fejlesztésével párhuzamosan felmerült a vonal turisztikai kihasználásának lehetősége. Ebből a szempontból kedvezőbb lenne, ha a kisvasút végállomása nem Kecskemét alsón lenne, hanem nagyállomási becsatlakozást kapna.

A másik keskeny nyomtávú vasútvonal, a Törökfái – Kiskörös 1951-ben épült és a Kiskörösi vonalról ágazik le. Pályasebessége 40 km/h. Funkcióját, miszerint a tanyavilágnak jelentett összeköttetést a városokkal már nem látja el, így a vonal jövője szintén bizonytalan.

14. 3. Hidak

Az ország megyéi közül Bács-Kiskun az egyetlen, amelyet mindkét nagyfolyó érint: nyugaton a Duna, északkeleten pedig a Tisza. Ennél fogva a megye kelet-nyugati közlekedési kapcsolatait természetesen jelentősen befolyásolják a folyók átkelési lehetőségei.

Az Alföldet a Dunántúllal a Bács-Kiskun megyében található Duna-hidak kötik össze: közúton Dunavecseinél a Pentele-, Soltnál a Beszédes József-, Dunsoknál a Szent László-, Bajánál a Türr István-híd, vasúton Bajánál a Kiskunhalas – Baja – Bátaszék vasútvonalon.

A Tisza csak egy rövid szakaszon érinti a megyét, így egy helyen található közúti és vasúti híd: Tiszaugnál (a 44.sz. főúton és a Kecskemét – Kunszentmárton vasúti mellékvonalon). A megye dél-keleti részét közvetlenül nem metszi a Tisza, de az ilyen irányú kapcsolatait jelentősen befolyásolják a Csongrád megyei hídkapcsolatok.

A hidak mellett a kompok is segítik a folyókon való átkelést, de sem kapacitásuk, sem időjárástól és vízállástól való függésük miatt nem egyenértékűek a hidakkal.

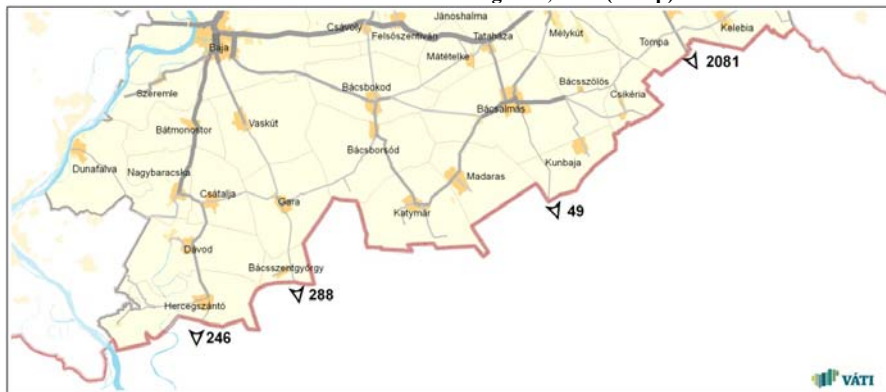
A korábbi kompok közül a Dunaújváros – Szalkszentmárton között működőt a Pentele-híd kiváltotta, de megszűnt a Fadd-Dombori – Fajszi komp is a Szent László híd megvalósulásával.

A Dunán jelenleg a Paks – Géderlak, a Gerjen – Kalocsa, valamint a Dunaszekcső – Dunafalva, a Tiszán pedig a Tiszakécske – Nagyrév közötti kompok járnak.

14. 4. Határátkelők

Bács-Kiskun megye és Szerbia mintegy 100 km hosszú határán 4 közúti határátkelőhely működik.

71. sz. ábra: Közúti határforgalom, 2009 (E/nap)

Forrás: internet.kozut.hu

Legforgalmasabb az 53. sz. főúton lévő Tompa – Kelebia nemzetközi személy- és áruforgalmi, állandó, éjjel-nappal üzemelő, korlátozás nélküli közúti határátkelő (forgalma napi 2000 egységjármű feletti), a megyében

csak ezen a helyen van tengelysúlymérés. A határátkelőhely személyforgalmi részét 2003-ban az EU normáinak megfelelően felújították.

A *Hercegszántó – Béreg* nemzetközi személyforgalmi határátkelőhely állandó, egész nap nyitva tartó közúti létesítmény. Forgalma (246 E/nap), ami lényegesen kisebb a tompai határátkelőhelyénél.

Bácsalmás – Bajmok magyar-szerb szomszédos forgalmat bonyolító, időben korlátozott állandó közúti határátkelőhelyen a forgalom nem haladja meg a 100 E/napot.

Bácsszentgyörgy – Hadikfalva között jelenleg ideiglenes közúti határátkelőhely működik.

Kelebián található a Budapest – Kelebia – (Szerbia) transzeurópai vasúti áruszállítási hálózat részeként működő országos törzshálózati vasútvonal határátkelőhelye, aminek megfelelően a szolgáltatások széles körével rendelkezik: áru- és személyforgalom; növényegészségügyi határállomás; állategészségügyi határállomás; kettős felhasználású termékek és technológiák, kulturális javak valamint veszélyes hulladék szállítására kijelölt hely.

A „Varratmentes Európa – A közúti átkelési lehetőségek sűrítésének vizsgálata 2008” tanulmány megnevezte új határátlépési pont nyitásának lehetőségét a következő helyeken: Bácsszentgyörgy – Regőc, Gara – Regőc, Katymár – Regőc, Katymár – Hadikkisfalva, Madaras – Bajmok, Kunbaja – Tavankút, Csikéria – Csikéria, Csikéria – Szabadka, Mélykút – Szabadka, Kelebia – Szabadka.

Schengeni vízi határellenőrzési pont Baján található.

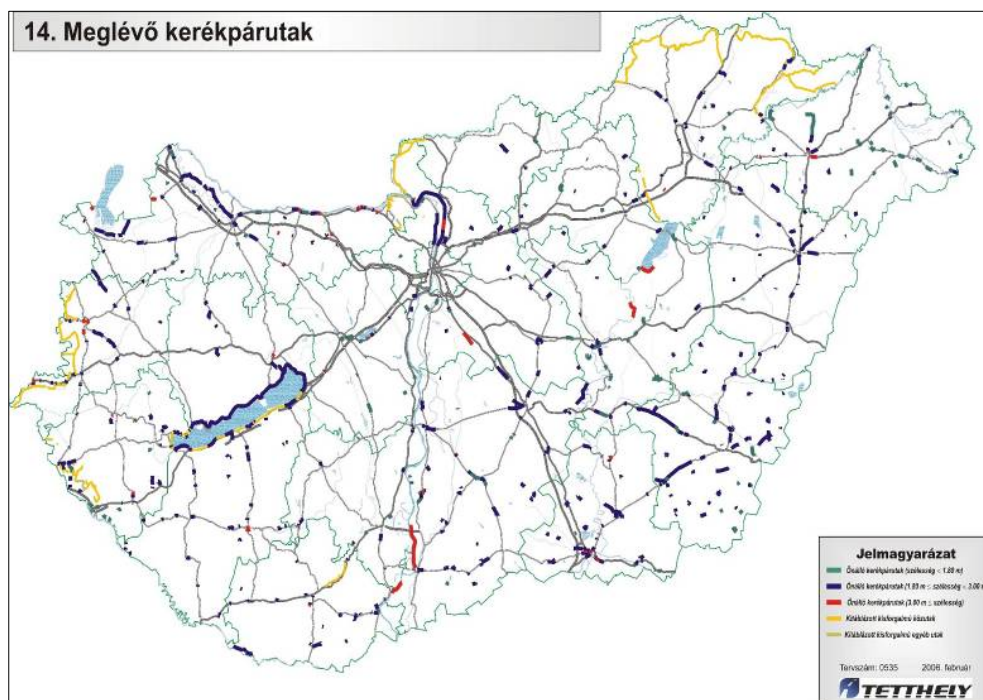
14. 5. Kerékpáros közlekedés

Bács-Kiskun megye – mint általában az alföldi tájak – településein belül, valamint szomszédos települések között a hivatás-, iskolába járási és ügyintézési forgalom kerékpáron történik, de az épített környezet, a hagyományok és természeti értékek méltán tartanak a turizmus, így a kerékpáros turizmus érdeklődésére számot.

A Duna és a Tisza menti, nagy részben az árvízvédelmi töltésen kiépített kerékpárutak a legjelentősebb szerepűek, hiszen azok az EuroVelo hálózat részei.

A megyében kiépült kerékpárutak, nem alkotnak hálózatot, nagyobb forgalmú főutak mentén valósultak meg rövidebb szakaszok. A megye 25 településén található kiépített kerékpárút szakasz, jellemzően a Duna, a Tisza és a főutak nyomvonala mentén, nagy részben belterületi szakaszon. Jelentősebb hosszúságú (5 km-t meghaladó) kerékpárúttal Kecskemét, Soltvadkert és egyes Dunamenti települések (Dunavecse, Solt, Harta, Dunapataj, Kalocsa, Bácsalmás és Baja) rendelkeznek. A kisméretű mellékutak alkalmasak a kerékpározásra, ezek mentén nem szükséges önálló nyomvonal kialakítása.

72. sz. ábra: Meglévő kerékpárutak

Forrás: Tethely Kft. 2006

14. 6. Légi közlekedés

Mivel a megyében nemzetközi jelentőségű repülőtér nincs, az ilyen típusú repülési igényeket az M5 autópályáról való kedvező eléréssel Budapest [Ferihegy] elégtíti ki.

A megyében a kecskeméti katonai repülőtér a pápai, a szolnoki és a taszári után az egyetlen megmaradt harcászati repülőbázis, ahonnan a hazai légtér védelmét látják el. A város keleti oldalán található állami repülések céljára szolgáló repülőtér 2,5 km hosszú betonburkolatú és 2, 45 km hosszú füves felszállópályával rendelkezik. A tervek szerint 2013-ig kiemelt NATO-bázissá fejlesztik, ahol a Gripen-század teljesít szolgálatot. Kecskeméten speciális katonai repülőkórház is található, ahol többek között a repülőorvosi alkalmassági-minősítő tevékenységet végzik. A bázis rendezi minden második évben a Kecskeméti Nemzetközi Repülőnapot is.

Kalocsán Foktövel közös repülőtér található, amely korábban katonai feladatokat látott el. A repülőtér 2,5 km betonburkolatú és 1,9 km füves felszállópályával rendelkezik. Itt is rendszeresen szerveznek repülőnapokat, különösen az ejtőernyőzés népszerű. Kalocsa városa a repülőtér mellett jelenleg ipari parkot szeretne kialakítani.

Nem nyilvános repülőterek találhatóak még Baján, Jánoshalmán, Érsekcsanádon, Kiskunfélegyházán, Jakabszálláson, Kecelen, és Kecskemét-Matkópusztán.

14. 7. Vízi közlekedés

Magyarország Európa legnagyobb víziút-rendszere, a Rajna-Duna rendszer középső szakaszán, mindkét tenger felől a gazdaságos szállítási rádiuszon belül fekszik. Ennek ellenére a folyami hajózás drasztikusan leszakadt az európai fejlődési trendtől, mert míg Európában a rugalmasabb szolgáltatási kínálat kisebb beruházásokat igényel, addig Magyarországon a vízi közlekedés halmozottan elhanyagolt ágazat. Ezért célul kell kitűzni az európai trendnek megfelelő, keskenyebb, kisebb léptékű beavatkozásokkal megvalósítható, de az önjáró hajók számára is megfelelő merülési mélységet biztosító vízi utak elérését.

A Duna-Majna Csatorna megnyitása, az Európai Uniós csatlakozási folyamat, továbbá a kelet-európai államok dinamikusan fejlődő belvízi hajózása több szempontból is felértékelik a Duna magyarországi szakaszát, melyen a hajózási feltételek fejlesztése összeurópai gazdasági érdeké vált. Ezért a következő évtizedben a vízi közlekedés súlya várhatóan növekedni fog, ebből a Kárpát-medence második legnagyobb folyója, a Tisza sem marad majd várhatóan ki.

31. sz. táblázat: Országos jelentőségű vízi utak megyét érintő szakaszai

A vízi út neve	A szakasz (fkm–fkm)	A vízi út osztálya
Duna (nemzetközi vízi út)	1641-1433	IV/C.
Tisza	403-254	II.
Tisza	254-160	IV.

A Dunán a *bajai kikötő* az ország egyik legjelentősebb közforgalmú kikötője a Duna bal partján, az 1480 fkm-nél. A Duna-Majna-Rajna víziút rendszer második legjelentősebb magyarországi országos közforgalmi kikötője. 1992. évtől törvényi rendelete alapján országos közforgalmú minősítést kapott. 1999 óta RORO terminál működik a 20 hektáros területen. 2004 óta a kikötő nemzetközi, állandó üzemelésű teherforgalmi határátkelőhelyként működik.

A Dunán több helyen található kisebb jelentőségű kikötő és hajóállomás, így *Dunavecscén* térségi szállítási feladatokat kiszolgáló közforgalmú kikötő. Uszályok ki- és berakodására van itt lehetőség. A *kalocsai hajóállomás* kedvelt megálló helye a Dunán érkező nyugati kirándulójáknak, és a nyár főszezójában a MAHART is közlekedtet Budapestről egy napos kalocsai kiránduláshoz szárnyashajójáratot.

A Tiszán, *Tiszakécskén* és *Tiszaugon* kishajó kikötő található, ahol kirándulójá is rendelkezésre áll.

14. 8. Logisztikai központok

A logisztikai központ gyorsforgalmi úti vagy főúti, vasúti illetve repülőtéri esetleg kikötői kapcsolattal rendelkező nemzetközi, országos és nagy- és kistérségi összeköttetésekkel rendelkező szállítmányozási, koordinációs és raktározási feladatokat ellátó centrum.

Bács-Kiskun megye legjelentősebb logisztikai szerepű városában, *Baján* 1999-ben épült meg a RO-RO kikötő. A megyében egyedül ebben a logisztikai központban valósult meg a három közlekedési ágazat csatlakozása: a kikötő közúton az 51. sz. és 55. sz. főútról közelíthető meg, vasúti kapcsolatot a Budapest – Bátaszék – Baja vonalhoz kapcsolódóan két iparvágány biztosítja. A kikötő komplett, konténer, darabáru és gabonarakodásra alkalmas, Ro-Ro rámpával ellátott. A logisztikai központ lehetőségeit eddig nem használta ki, a Péccsel és Moháccsal való együttműködés kínál további fejlődési lehetőséget.

Kisebb jelentőségű logisztikai központok, illetve áruforgalmi központ szerepre alkalmas helyszínek *Kecskeméten* és *Kiskunfélegyházán* a vasúthoz (RO-LA), *Kalocsán* a repülőtérhez és a kikötőhöz, *Tompán* a határátkelőhöz kapcsolódva találhatók. A Kecskeméten működő logisztikai központban új raktárbázis került átadásra, aktív vám- és raktár logisztikai tevékenység is folyik, de további raktár- és infrastruktúra bővítésre, valamint vasúti kapcsolat kiépítésére lenne szükséges.

15. HONVÉDELEM

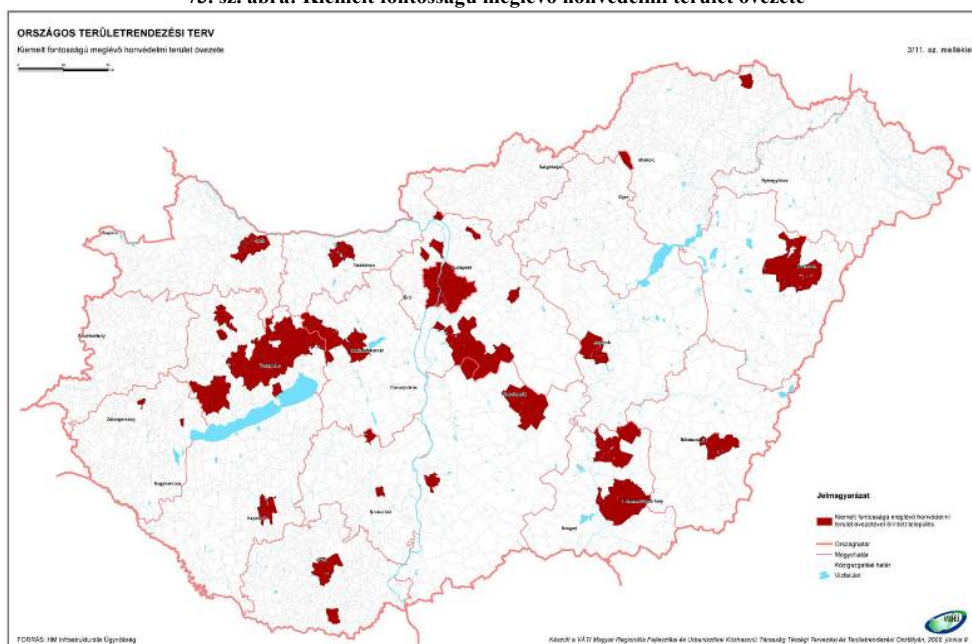
Magyarországon a korábban felduzzasztott honvédségi létszám és területhasználat a rendszerváltást követően fokozatosan csökkent. A folyamatot felgyorsította, amikor Magyarország 1999-ben a NATO teljes jogú tagjává vált, de a legnagyobb arányú változást Magyarország szövetségi helyzetének szempontjából 2004 hozott. Ekkor ugyanis Románia, Bulgária, Szlovákia és négy másik állam csatlakozása a NATO-hoz bizonyos szerepek átadását, illetve más jellegű feladatok ellátásának felvételét eredményezte. Ezen belül jelentős változás, hogy a Magyar Honvédség állományának jelentős része feladatát jelenleg határainkon túl, különféle missziók keretein belül látja el.

Területhasználat szempontjából lényeges momentum, hogy a korábbi, honvédségi kezelésben lévő területek – elsősorban erdők, zártkerti területek, külterületen lévő, nagy területigényű lőterek, raktárak, laktanyák – nagy számban kerültek újra polgári hasznosításra, és ez a folyamat még napjainkban is zajlik.

A megmaradt honvédségi területeken koncentrálnak a Magyar Köztársaság védelmi képességeit alapvetően meghatározó, a NATO-tagságból eredő, valamint a nemzetközi szerződésekben vállalt köteleességek teljesítésére hivatott honvédségi objektumok. Ezek az objektumok az un. „kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi területeken” helyezkednek el, melyek ilyen célokra való fenntartása hosszú távon is indokolt. Ennek érdekében ezek a területek településhatárosan az OTTrT 2008. évi módosításakor országos övezetként kerültek lehatárolásra, melyeknek a megyei területrendezési tervekben folthatóan megállapított területeit a településszerkezeti tervben beépítésre szánt vagy beépítésre nem szánt különleges honvédelmi terület területfelhasználási egységbe kell sorolni.

Funkció szerint ezek az objektumok központi gyakorló lőterek, rádió elektronikai létesítmények, repülőterek, katonai szervezetek saját gyakorló terei, központi raktárak, működő laktanyák és egészségügyi létesítmények kategóriákba tartoznak.

73. sz. ábra: Kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület övezete

Forrás: Országos Területrendezési Terv

Az övezetbe országos szinten besorolt 79 településből Bács-Kiskun megyében 3 település érintett: Kecskemét a katonai repülőtér és lokátorállomás, Kunpeszér a tatárszentgyörgyi gyakorlótér, Kalocsa pedig egy központi raktár érintettsége révén.

16. A TÉRSÉGI TERÜLETFELHASZNÁLÁS VIZSGÁLATA

Az Országos Területrendezési tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény a megyei területrendezési tervben kijelölhető térségi területfelhasználási kategóriákat a következőképpen határozza meg:

- a) legalább 50 ha területű térségek:
 - aa) erdőgazdálkodási térség,
 - ab) mezőgazdasági térség,
 - ac) vegyes területfelhasználású térség,
- b) legalább 10 ha területű térségek:
 - ba) városias települési térség,
 - bb) hagyományosan vidéki települési térség,
- c) területi korlát nélkül ábrázolt térségek:
 - ca) vízgazdálkodási térség,
 - cb) építmények által igénybe vett térség

Bács-Kiskun megye összes területe mintegy ezer hektár, melyen belül az egyes térségi területfelhasználási kategóriák nagyságrendje a következő:

32. sz. táblázat: Térségi területfelhasználási kategóriák területe

Területfelhasználási kategória	Területe (%)
Erdőgazdálkodási térség	16,1
Mezőgazdasági térség	78,9
Városias települési térség	1,9
Hagyományosan vidéki települési térség	1,9
Vízgazdálkodási térség	1,2
Összesen:	100,0

Forrás: CORINE Land Cover

A megye összes területének mintegy 78,9%-a esik a mezőgazdasági térség területfelhasználási kategóriába, az erdőgazdasági térség részaránya pedig 16,1%. A települési térség a megye területéből megközelítően 4 %-ot reprezentál, mely területen belül a hagyományosan vidéki települési térség nagyságrendje megegyezik a városi települési térségével. Bács-Kiskun megye területe felszíni vizekben tekintetében szegénynek mondható, a vízgazdálkodási térség részesedése alig haladja meg az 1%.

Erdőgazdálkodási térség

Az erdőgazdálkodási térség a meglévő erdőterületek 50 ha-nál nagyobb egységeit ábrázolja. A megyén belül különösen magas erdősültség az Illancs vidékén, a Duna-Tisza közti síkvidéken és a Gemenci hullámtéren. Bács-Kiskun megyében a 2007-2010 közötti időszakban 7284 ha erdőt telepítettek.

33. sz. táblázat: Erdőtelepítések 2007-2010

Év	Terület (ha)
2007	2945,46
2008	1422,00
2009	1126,48
2010	1789,99
összesen:	7283,93

Forrás: Bács-Kiskun megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága

Mezőgazdasági térség

A mezőgazdasági térség a legnagyobb területfelhasználási kategória. Területi aránya (78.9%) jelentősen meghaladja a mezőgazdasági területek részesedését (64,34%), mert a mezőgazdasági térség magában foglalja az 50 ha alatti erdőfoltokat és a kivett területek (pl.: utak, vasút, belterületek) egy részét is.

A tényleges mezőgazdasági területen belül a szántóföldi hasznosítás a meghatározó. A szántók területi aránya a 2000-2007-es időszakban 376,9 ezer hektárról 377,3 hektárra növekedett. Ez alig több mint egy ezrelékes változás inkább a földnyilvántartási adatok megyére aggregálásának nehézségeit mutatja. A legnagyobb mértékben a szőlő művelési ág területe csökkent, mértéke meghaladta a 20%-ot. A konyhakertek területére a stagnálás volt jellemző, a gyümölcsösök területe viszont 2,5%-kkal s növekedett

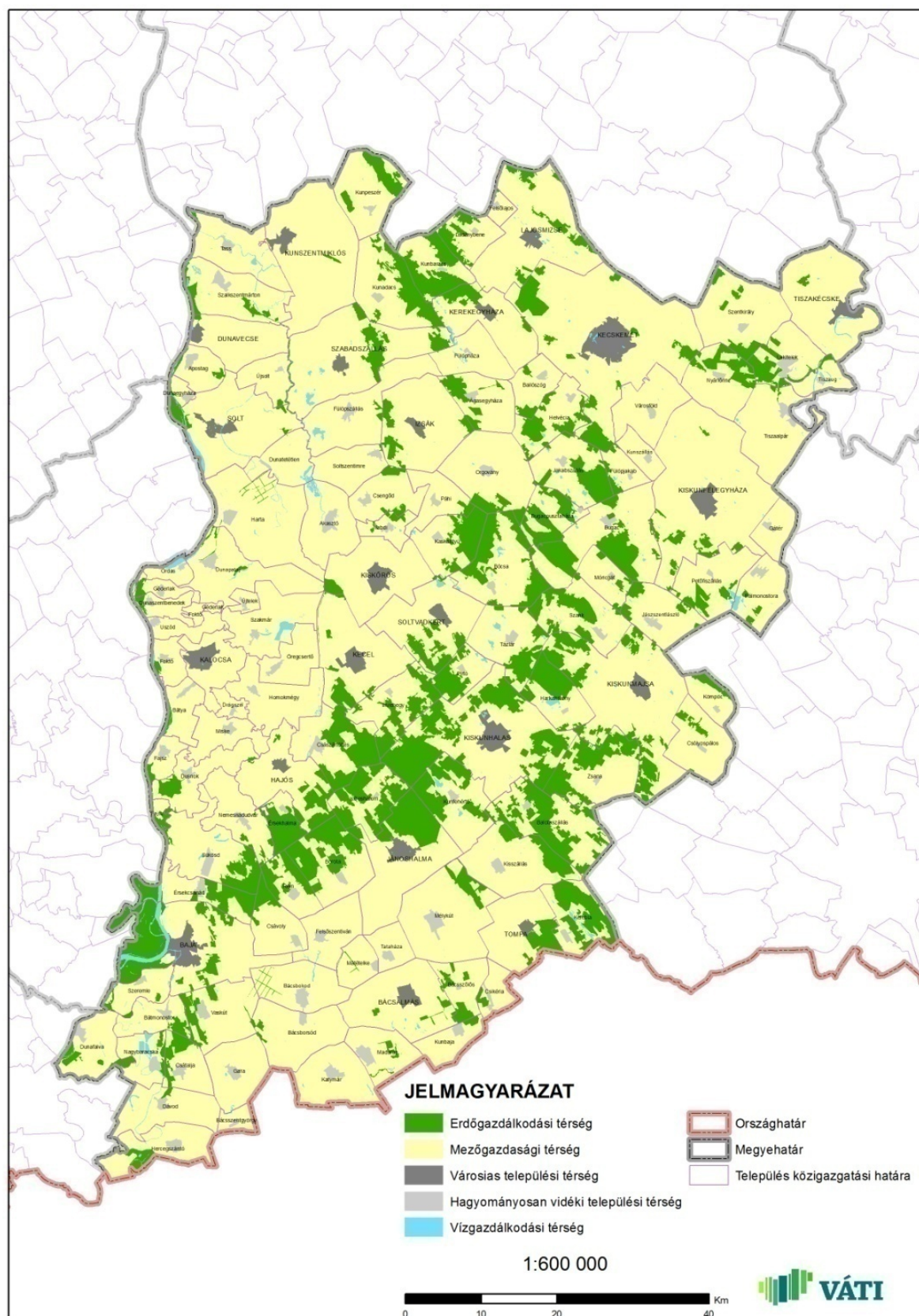
Települési térség

A települési területek változását a központi belterületek alapján lehetett vizsgálni a 2004-2009-es időszakban. A települési területek kiterjedése 2004-ben 25850,9 ha volt, ami 2009-re 32730,4 ha-ra növekedett. A növekedés mértéke tehát közelítőleg 26,6%-os volt. Legnagyobb mértékű növekedés a városi rangú településeknél következett be.

Vízgazdálkodási térség

A vízgazdálkodási térség területe a megyében a fél százalékot sem éri el, és ez a 2004-2009-es időszakban nem is változott.

74. sz. ábra: Térségi területfelhasználási kategóriák

Forrás: FÖMI

17. A TÁJ TERHELÉSÉNEK ÉS TERHELHETŐSÉGÉNEK MEGHATÁROZÁSA

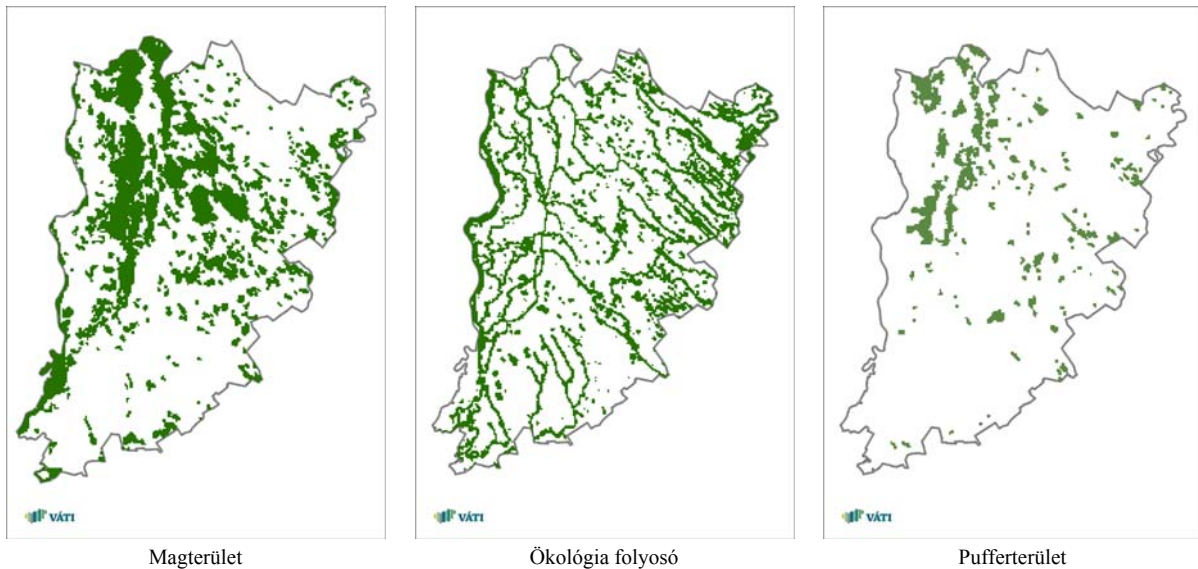
A táj terhelhetősége a terhelésekkel szembeni ellenállása (érzékenysége) és a táj már elszenvedett terheléseinek összevetésével határozható meg, így a táj terhelésének és terhelhetőségének vizsgálatakor szükséges meghatározni a táj érzékenységét is².

Az *értékelés alapja* a Budapesti Corvinus Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszékén a területrendezési tervekhez kidolgozott tájterhelhetőség vizsgálati módszertana, aminek lényege, hogy a sokféle (pontos, vonalas, vagy területi kiterjedésű) tájterhelési és tájérzékenységi tényezőt a terület 500 x 500 m-es rácsálózatba osztásával és a cellákhoz a terhelési és érzékenységi érintettség alapján a tulajdonságokat hozzárendelve, majd megjelenítve a tényezőket egységes rendszerbe foglalja. Bács-Kiskun megye tájterhelhetősége e módszertan alapul véve, a megyére jellemző különböző jelentőségű hatótényezők súlyozásával differenciálva került meghatározásra.

A *megye területének felosztása* a további vizsgálathoz térinformatikai módszerrel EOVS koordináta rendszerben létrehozott azonosítóval ellátott 500 x 500 m-es (25ha) cellákra bontással történt. Bács-Kiskun területe így 34521 db 25 ha-os rész- vagy egész cellára volt osztható.

A *táj érzékenysége* természeti és kulturális örökségi adottságok figyelembevételével 13 érzékenységi tényező alapján került figyelembe vételre. Az egyes elemek közül nagyobb súlyt kaptak a természetvédelmi célú, vagy kulturális örökség szempontjából védendő területek, kisebb súlyt a természetvédelmi típusú, de külön védelmet nem élvező elemek.

75. sz. ábra: A táj érzékenységét meghatározó tényezők

² *Tájérzékenység:* a tájalkotó elemek terhelésekkel szembeni ellenálló képességének mértéke.

Tájterhelés: a tájhasználat során a különböző (infrastruktúra és területhasználát) tevékenységekből a tájat érő különböző jellegű és mértékű terhelő hatások összessége.

Tájterhelhetőség: a tájnak olyan mértékű igénybevétele, amely mellett a tájalkotó elemek (növényzet, az állatvilág, a vizek, a levegő és a talaj), illetve azok egymással kölcsönhatásban élő együttese marandóan nem károsodik.

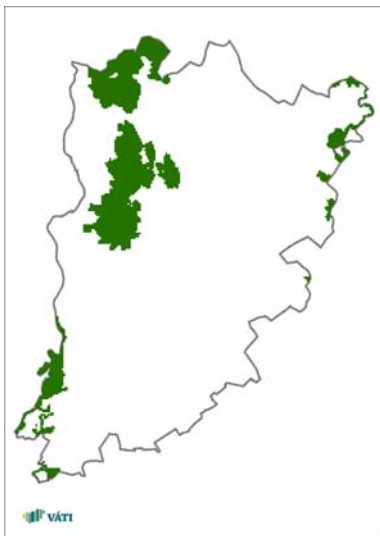
Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület

Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület

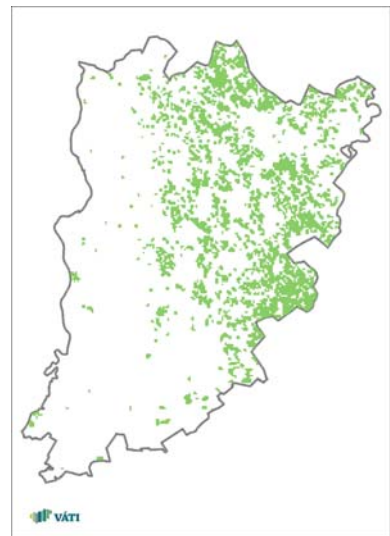
Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület

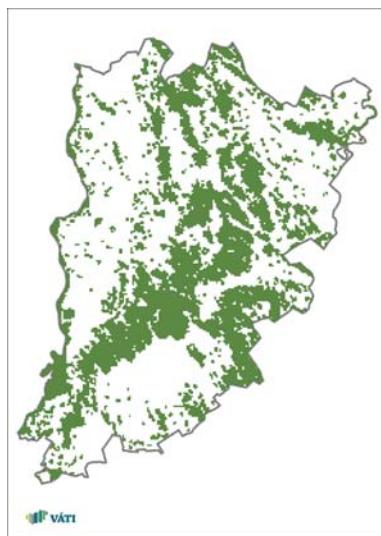
Natura 2000 SPA

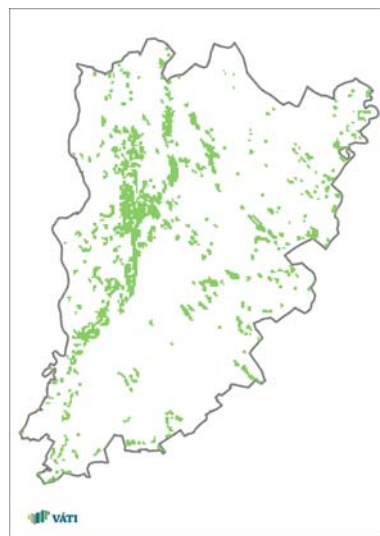
Natura 2000 SAC

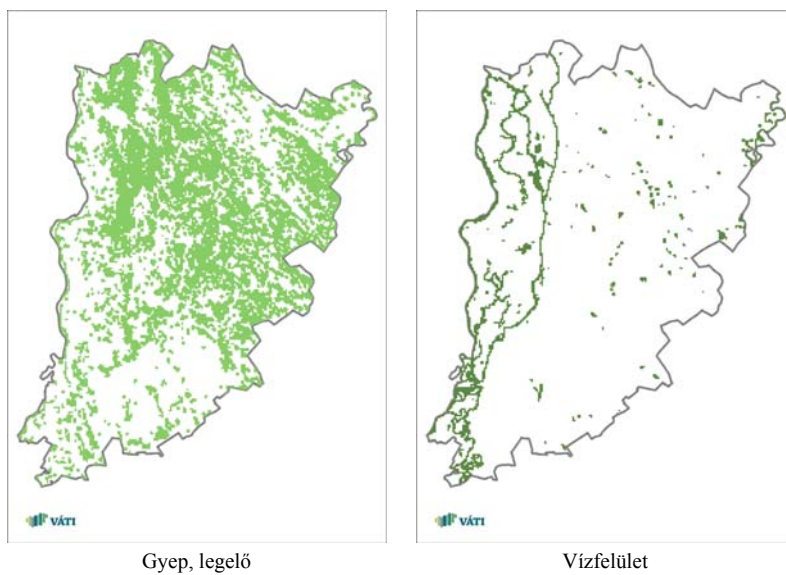
Tanyás terület

Erdő

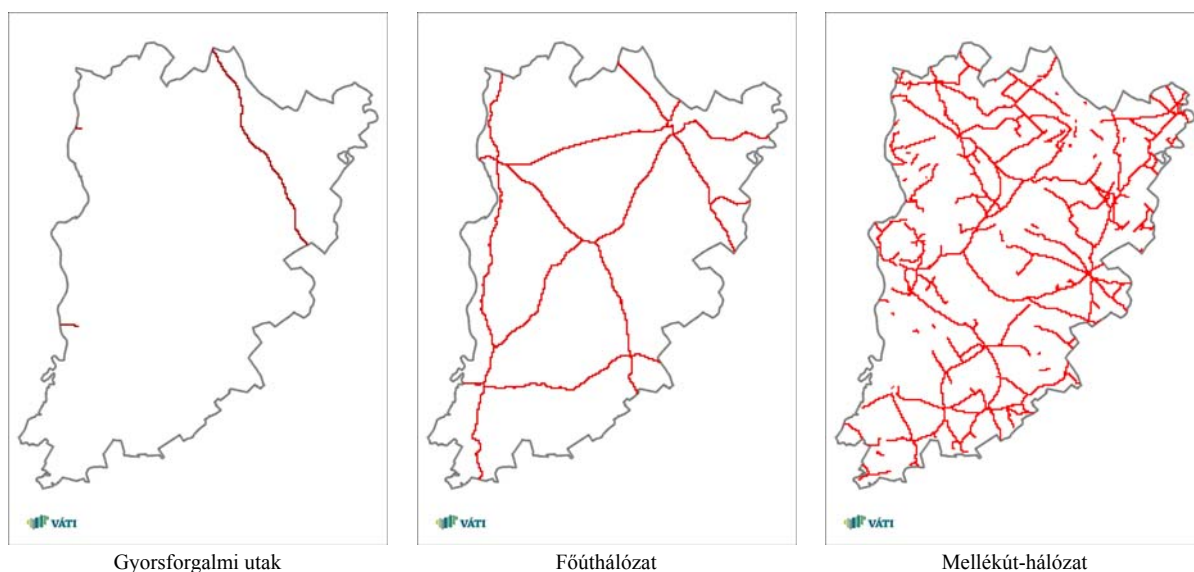
Mocsaras terület

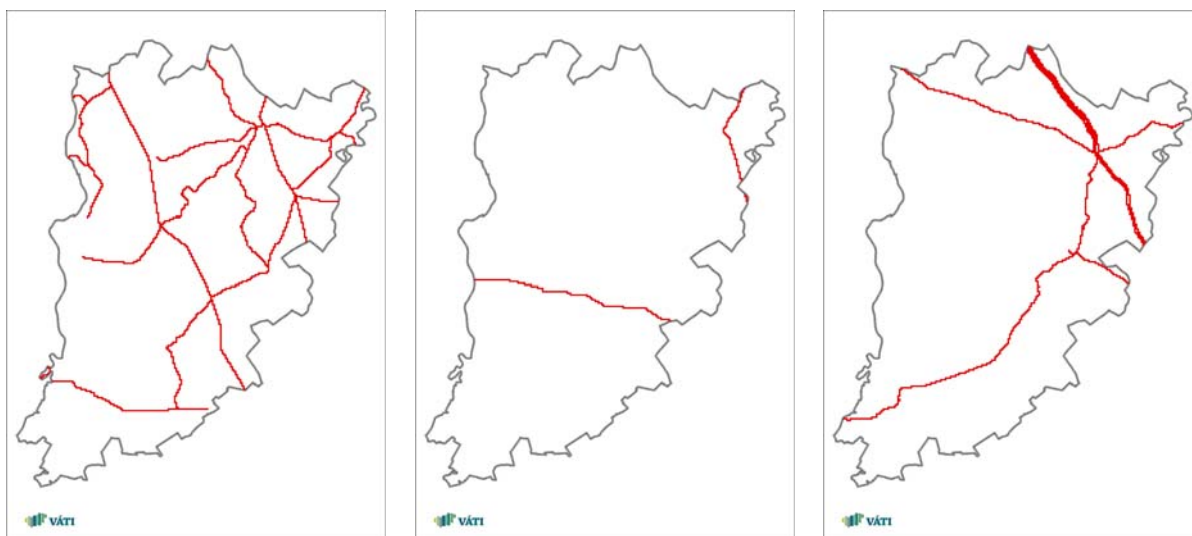

Forrás: Váti Nonprofit Kft.

A *tájterhelés* vizsgálatánál a megyében kilenc tájat terhelő tényező került figyelembe vételre. Az egyes elemek egymáshoz viszonyított jelentőségénél nagyobb súlyt kaptak a vonalas létesítmények közül a nagyobb területi igénybevétellel (a közlekedés esetén nagyobb forgalommal, ezáltal nagyobb környezeti igénybevétellel) járó hálózatok.

76. sz. ábra: A tájat terhelő tényezők

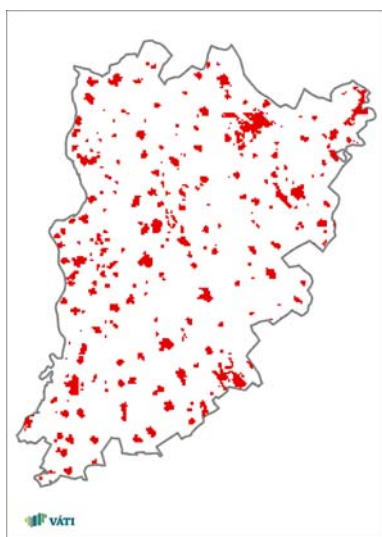

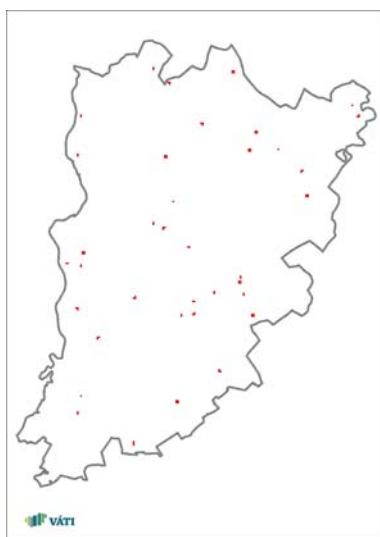
Vasúthálózat

Elektromos vezetékek

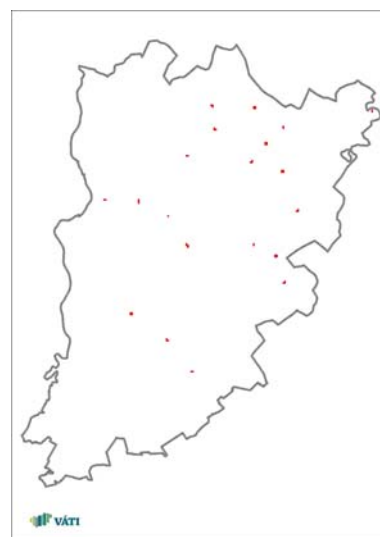
Szénhidrogén vezetékek

Települési térség

Hulladéklerakó helyek

Roncsglecek

Forrás: Váti Nonprofit Kft.

Minden figyelembe vett réteggel érintett cellához hozzárendelésre került a tényező fontosságának és az érintettség mértékének megfelelő pontérték.

A cellákhoz a különböző rétegek alapján meghatározott pontszámok összesítésével, majd az összértékek kategorizálásával és azok képi megjelenítésével került a *térterhelés és tájérzékenység* meghatározásra.

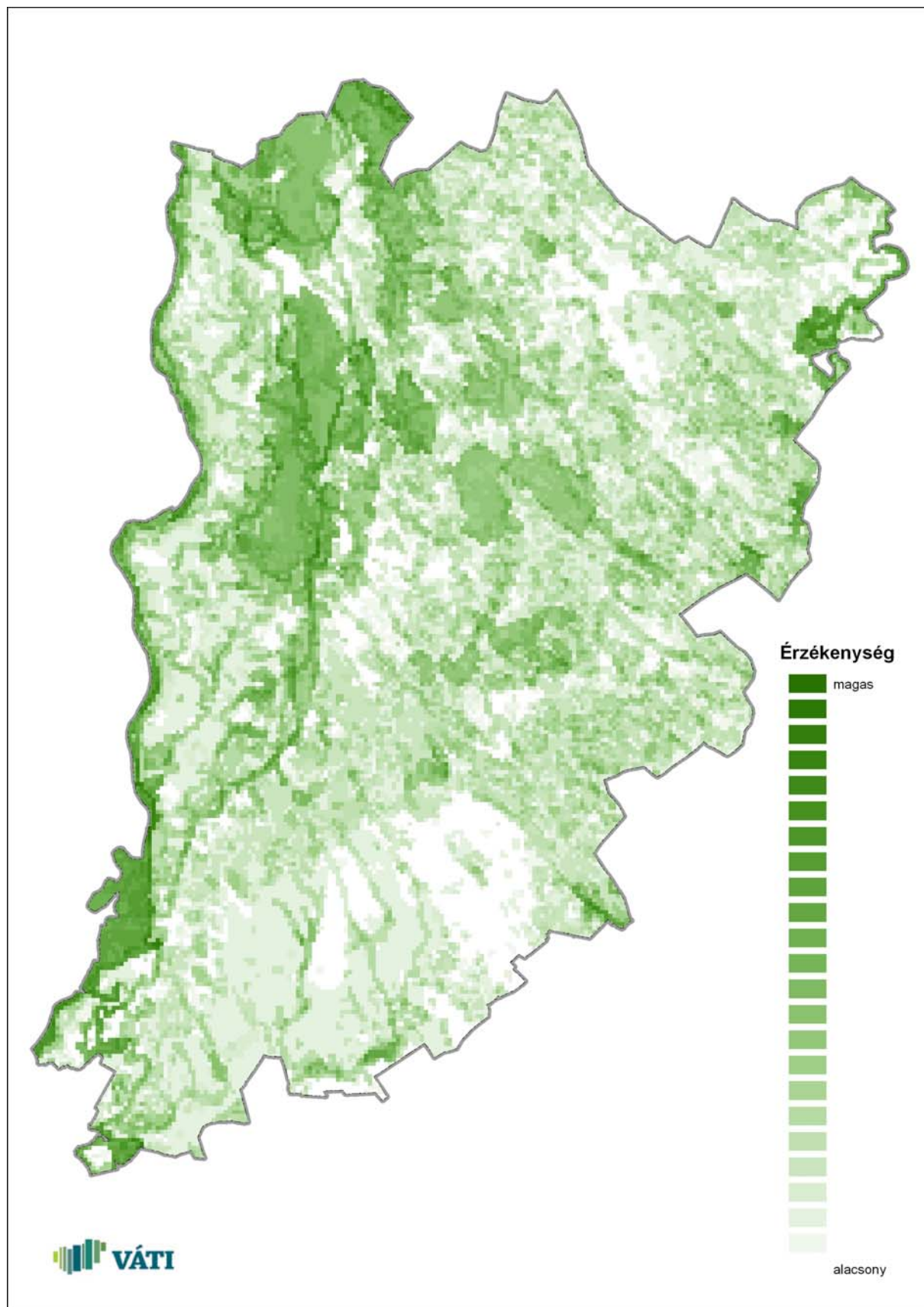
Az érzékenységi skála egyik végén a legértékesebb területek (sötétzöld), a másik végén környezetvédelem szempontjából legkevésbé értékes területek (fehér) találhatóak (77. sz. ábra).

Az terhelési skála egyik végén a legjobban igénybe vett területek (bordó), a másik végén legkevésbé roncsolt területek (fehér) találhatóak (78. sz. ábra).

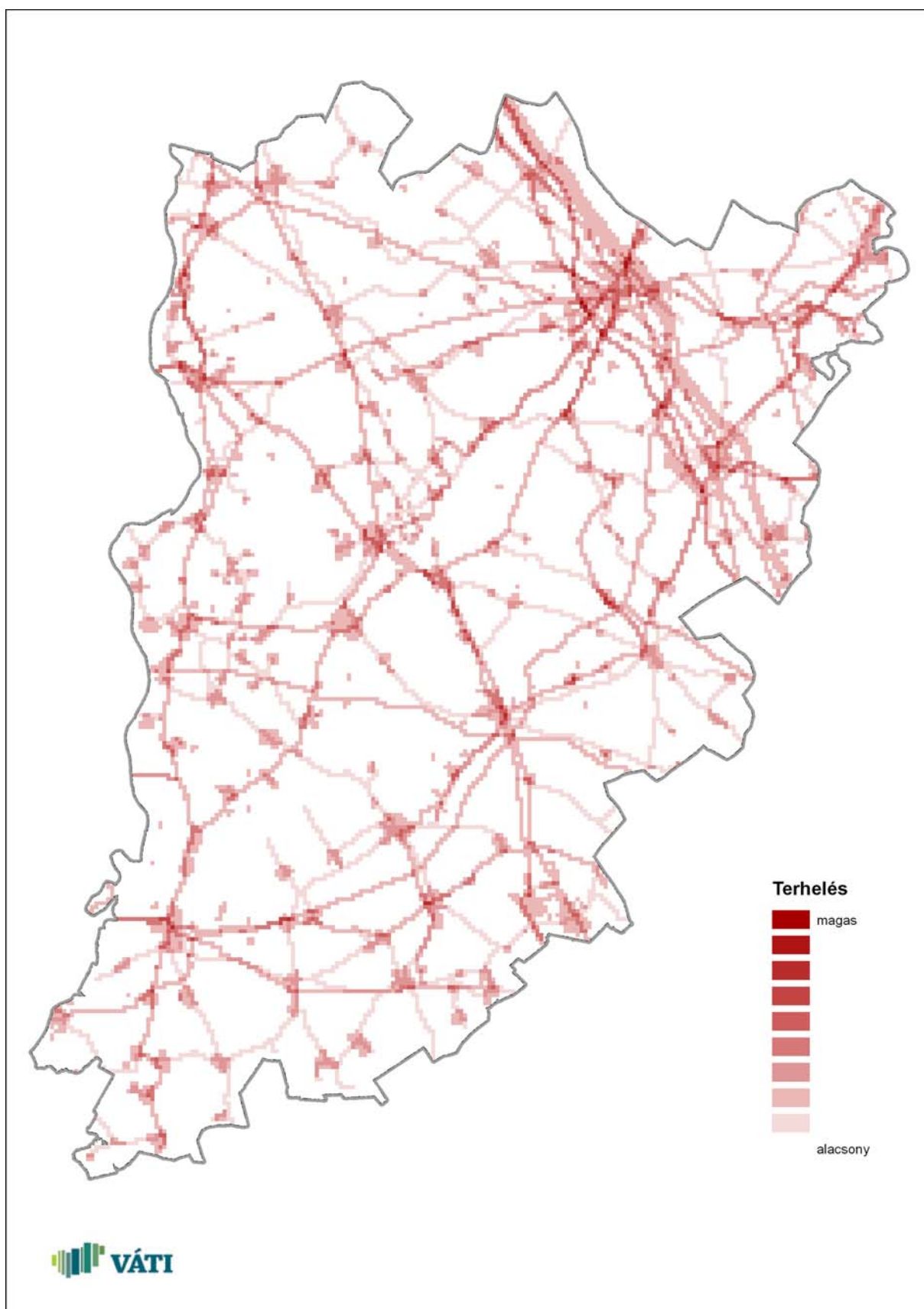
A cellák érzékenységi és terhelési értékeit összevetve alakult ki a *terhelhetőségi skála*, amelyen a leginkább terhelhető részek a nem érzékeny és nem igénybe vett területek (fehér). A legkevésbé terhelhető területek a nagyon érzékeny és már jelentősen terhelt területek (sötét barna) (79. sz. ábra).

A vizsgálat eredményeként tehát legkevésbé terhelhető tájak a Dunamenti-síkság, Alsó-Tiszavidék és a Homokhátság területén találhatóak.

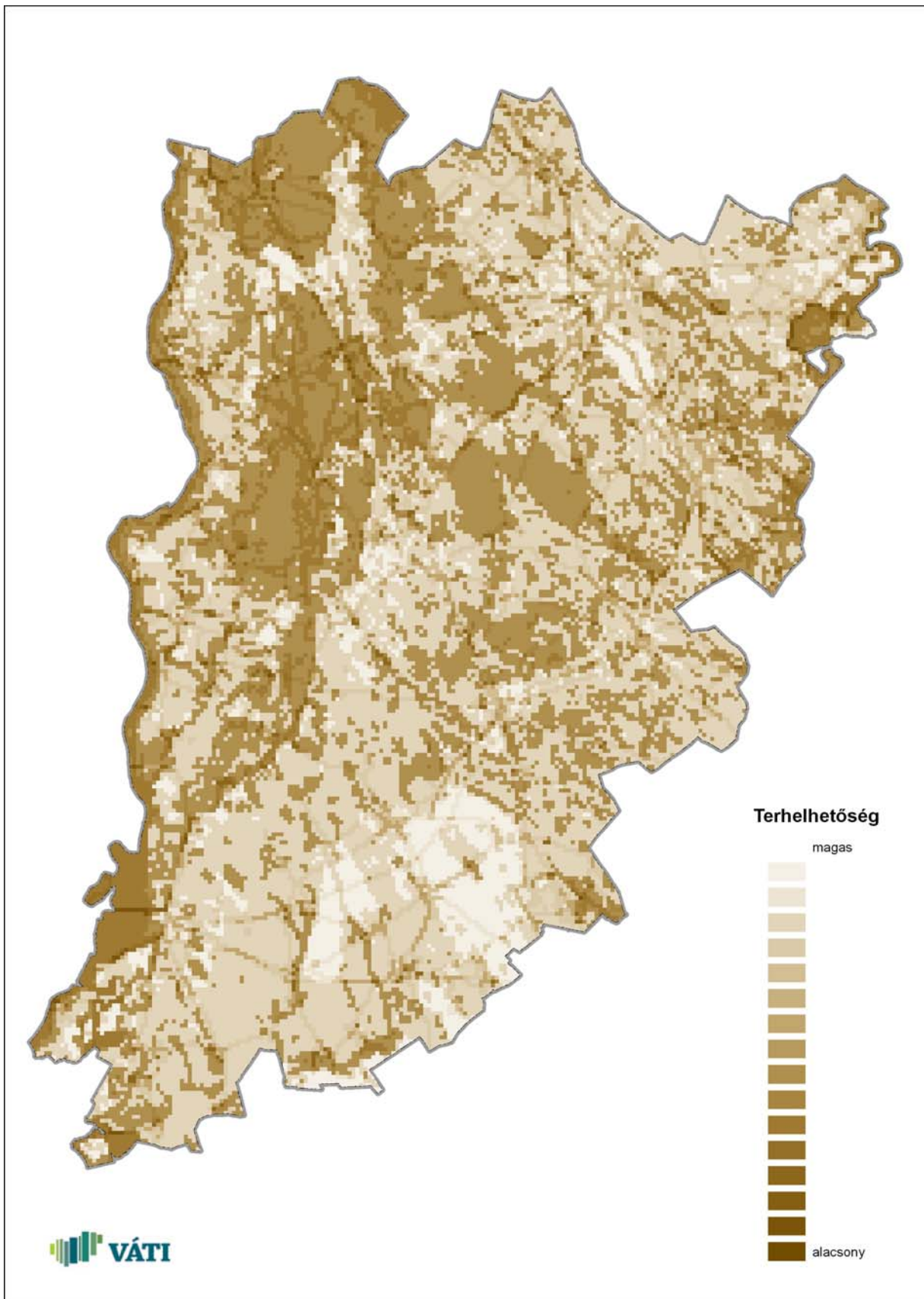
77. sz. ábra: Bács-Kiskun megye tájérzékenysége

78. sz. ábra: Bács-Kiskun megye tájterhelése

79. sz. ábra: Bács-Kiskun megye tájterhelhetősége

FÜGGELÉK

Országos jelentőségű védett természeti területek

Működési terület	Védett terület neve	Megyei terület (ha)	Védetté nyilvánítási rendelet száma	Érintett megyei települések
<i>Nemzeti park</i>				
KNPI	Kiskunsági Nemzeti Park törzsterületei:		134/2007. (XII.27.) KvVM rend.	
	Felső-Kiskunsági puszta	11061		Kunszentmiklós, Kunpeszér, Apaj
	Felső-Kiskunsági tavak	3905		Fülöpszállás, Dunatetőtlen, Soltszentimre, Szabadszállás, Solt
	Izsáki Kolon-tó	2962		Csengőd, Páhi, Izsák
	Fülöpházi buckavidék	1992		Kunadacs, Fülöpszállás, Ágasegyháza, Kerekegyháza, Szabadszállás, Fülöpháza
	Orgoványi rétek	3753		Orgovány, Ágasegyháza, Izsák
	Bócsa – Bugac	11488		Bócsa, Orgovány, Páhi, Kaskantyú, Bugac, Bugacpusztaháza
	Töserdő és Alpári-rét	698		Lakitelek, Tiszaug, Tiszaalpár
	Peszér- Adacsi rétek	5757		Kunadacs, Kunbaracs, Kunpeszér
	Miklapusza	6241	Dunapataj, Dunatetőtlen, Harta, Szakmár	
DDNPI	Duna-Dráva Nemzeti Park		7/1996.(IV.17.) KTM rend.	
	Gemenc és Béda-Karapanca	10813		Fajsz, Baja, Bátmonostor, Dusnok, Dávod, Érsekcsanád, Dunafalva, Hercegszántó, Sükösd, Nagybaracska, Szeremle,
<i>Tájvédelmi körzet</i>				
HNPI	Közép-Tiszai TK	825		Tizsakécske
<i>Természetvédelmi terület</i>				
KNPI	Bácsalmási gyapjas gyűszűvirág termőhelye TT	4	14/1992.(VI.30.) KTM rend.	Bácsalmás
	Császártöltési Vörös-mocsár (Őrjeg) TT	930	7/1990.(IV.23.) KVM rend.	Császártöltés, Homokmégy
	Csolyospálosi földtani feltárás	2	127/2007. (XII.27.) KvVM r.	Csolyospálos
	Érsekhalmi Hét-völgy TT	26	23/1998.(VII.10.) KTM rend.	Érsekhalma
	Hajósi Homokpuszta TT	188	25/1998.(VII.10.) KTM rend.	Hajós
	Hajósi kaszáló és löszpartok TT	121	2/1990. (VI.13.) KöM r.r.	Hajós
	Jászszentlászlói Kalmár-erdő TT	9,5	16/2005(VII.14.) KvVM r.	Jászszentlászló
KNPI	Kéleshalmi homokbuckák TT	168	133/2007. (XII.27.) KvVM r.	Jánoshalma, Kéleshalom, Kiskunhalas
	Kiskőrösi turjános TT	549	163/2007. (XII.27.) KvVM r.	Tabdi, Kiskőrös
	Kiskunhalasi Fejeték-mocsár TT	25	14/1992.(VI.30.)KTM rend.	Kiskunhalas
	Kunfehértói holdrutás erdő TT	120	135/2007. (XII.27.) KvVM r.	Kunfehértó

	Kunpeszéri Szalag-erdő TT	117	24/1998.(VII.10.) KTM rend.	Kunpeszér
	Péteri-tavi madárrezervátum TT	712	139/2007. (XII.27.) KvVM r..	Pálmonostora, Petőfiszállás
	Szelidi-tó TT	360	156/2007. (XII.27.) KvVM r.	Dunapataj, Harta
DDNPI	Dávodi Földvári tó TT	74	19/2000.(VII.24.) KöM rend.	Dávod

Ex lege védett területek**a) Ex lege védett lápok**

A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 8005/2001. (MK 156.) KöM tájékoztatójában megjelentek alapján:

Érintett település	Terület (ha)
Ágasegyháza	250,84
Akasztó	1073,43
Baja	264,62
Bátmonostor	9,38
Csengőd	575,08
Császártöltés	139,88
Csóllyospálos	79,44
Dunapataj	331,26
Dunaszentbenedek	67,81
Dunatetőtlen	43,84
Dusnok	16,22
Érsekcsanád	165,52
Foktő	49,34
Fülöpháza	541,13
Fülöpszállás	1280,10
Géderlak	11,12
Hajós	312,98
Harta	184,62
Homokmégy	957,85
Izsák	538,72
Jászszenklászló	478,77

Érintett település	Terület (ha)
Kecel	341,33
Kelebia	178,18
Kiskőrös	2122,30
Kiskunmajsa	111,16
Kömpöc	60,72
Kunadacs	243,14
Kunbaracs	769,24
Kunpeszér	132,83
Lakitelek	244,64
Móricgát	266,23
Nemesnádudvar	326,48
Öregcserlő	289,11
Soltszentimre	545,28
Soltvadkert	46,16
Sükösd	457,16
Szabadszállás	1220,69
Szalmár	19,65
Szank	160,58
Tabdi	194,22
Tiszaalpár	195,88
Összesen:	14755,79

b) Ex lege védett szikes tavak

A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 8006/2001. (MK 156.) KöM tájékoztatójában megjelentek alapján:

Érintett település	Terület
Akasztó	216,57
Bácsalmás	27,59

Érintett település	Terület
Bugac	577,07
Bugacpusztaháza	7,78

Érintett település	Terület
Dunapataj	111,66
Dunatetőtlen	1585,63
Fülöpjakab	44,68
Fülöpszállás	349,94
Gara	48,48
Harkakötöny	46,62
Harta	491, 51
Helvécia	82,72
Jakabszállás	187,70
Katymár	106,05
Kecskemét	104,50
Kelebia	87,15
Kerekegyháza	629,27
Kiskunfélegyháza	278.62
Kiskunmajsa	214,66
Kunbaracs	14,81
Kunszentmiklós	253,57

Érintett település	Terület
Ladánybene	226,82
Lajosmizse	213,50
Madaras	87,43
Nyárlőrinc	162,51
Orgovány	88,48
Pirtó	124,45
Solt	520,51
Szabadszállás	896,42
Szalkszentmárton	382,01
Szank	106,96
Tass	450,16
Tázlár	598,98
Tiszaalpár	694,88
Tiszaújváros	916,50
Újsolt	591,32
Tiszaug	96,78
Összesen:	11624,3

Helyi jelentőségű védett természeti területek

Sor-szám	Név	Település	Védelmi kategória
1	Bácsalmási Dózsa György utcai öreg kocsányos tölgy	Bácsalmás	TE
2	Bácsalmási Gr. Széchenyi utcai platánfák	Bácsalmás	TE
3	Bácsalmási Kossuth-park	Bácsalmás	TT
4	Bácsalmási református templom előtti kocsányos tölgy	Bácsalmás	TE
5	Bácsalmási Szent János utcai japánakác fák	Bácsalmás	TE
6	Bácsalmási Szent János utcai vadgesztenyesor (15 db)	Bácsalmás	TE
7	Bácsalmási szürke nyár	Bácsalmás	TE
8	Bácsalmási-templompark	Bácsalmás	TT
9	Bácsalmási védett erdő és gyepek	Bácsalmás	TT
10	Baracsi-kaszálók	Kunbaracs	TT
11	Bekósarok és Rózsaberek	Kecel	TT
12	Csengődi-erdő	Csengőd	TT
13	Csengődi-közpark	Csengőd	TT
14	Csókás nyárfás erdő	Borota	TT
15	Csordajárási közlegelő	Kerekegyháza	TT
16	Dunapataji-szigetek és hullámtéri erdők	Dunapataj	TT
17	Egyhajú virág és tarka sáfrány termőhelye	Kelebia	TT
18	Farkasordító-domb	Bugac	TT
19	Füzes-tó és környéke	Lajosmizse	TT
20	Hajólapos	Kunbaracs	TT
21	Hetényegyházai mogyorós-tölgyes	Kecskemét	TT
22	Hodályi-fenyves	Kunadacs	TT
23	Homokbuckás, borókás-nyáras	Kerekegyháza	TT
24	Homokbuckás-domb (Akácfa u.)	Bugac	TT
25	Homokmégyi Örjegi-legelő	Homokmégy	TT
26	Hosszúláp	Kunbaracs	TT
27	Iskola-tó és környéke	Lajosmizse	TT
28	Kadafalvai-kocsányostölgy	Kecskemét	TE
29	Káposztáskerti-erdő TT	Fülöpszállás	TT
30	Keceli Berek-erdő	Kecel	TT
31	Keceli Látó-sziget	Kecel	TT
32	Keceli-templomkert	Kecel	TE
33	Keceli-tölgyfa	Kecel	TE
34	Kertészeti Egyetem Főiskolai Karának botanikus kertje	Kecskemét	TT
35	Kishomoki-buckák	Bugac	TT
36	Kiskunhalasi-császárfa	Kiskunhalas	TE
37	Kiskunhalasi Csetényi park	Kiskunhalas	TT
38	Kiskunhalasi-fák (kocsányos tölgy, feketenyár, platán)	Kiskunhalas	TE
39	Kiskunhalasi japán akác facsoport	Kiskunhalas	TE
40	Kiskunhalasi juharlevelű platán facsoportok	Kiskunhalas	TE
41	Kiskunhalasi juharlevelű platán fasorok	Kiskunhalas	TE
42	Kiskunhalasi juharlevelű platánok	Kiskunhalas	TE
43	Kiskunhalasi kocsányos tölgyek	Kiskunhalas	TE
44	Kiskunhalasi kocsányos tölgy facsoportok	Kiskunhalas	TE
45	Kiskunhalasi korai juhar	Kiskunhalas	TE
46	Kiskunhalasi magas kőris	Kiskunhalas	TE
47	Kiskunhalasi magas kőris facsoport	Kiskunhalas	TE
48	Kiskunhalasi-mocsárciprus	Kiskunhalas	TE

Sor-szám	Név	Település	Védelmi kategória
49	Kiskunhalasi-mocsárciprusok	Kiskunhalas	TE
50	Kiskunhalasi mocsári ciprus facsoport	Kiskunhalas	TE
51	Kiskunhalasi nyugati ostorfa facsoport	Kiskunhalas	TE
52	Kiskunhalasi óriástuja facsoport	Kiskunhalas	TE
53	Kiskunhalasi-páfrányfenyő	Kiskunhalas	TE
54	Kiskunhalasi piros gesztenye facsoport	Kiskunhalas	TE
55	Kiskunhalasi tarka sáfrány termőhelye	Kiskunhalas	TT
56	Kiskunhalasi tiszafa facsoport	Kiskunhalas	TE
57	Kiskunhalasi-törökmogyoró	Kiskunhalas	TE
58	Kiskunhalasi törökmogyoró fasorok	Kiskunhalas	TE
59	Kiskunhalasi vadgesztenye facsoport	Kiskunhalas	TE
60	Kiskunhalasi vadgesztenye fasorok	Kiskunhalas	TE
61	Kiskunhalasi vénic-szil	Kiskunhalas	TE
62	Kiskunmajsai-homokbuckák	Kiskunmajsa	TT
63	Kossuth utcai platánfasor	Kiskunfélegyháza	TE
64	Központi park és növényzete	Lajosmizse	TE
65	Köztemető vadgesztenye fasorai	Lajosmizse	TE
66	Kunadaci-tölgyes	Kunadacs	TT
67	Kunbaracsi borókás buckák	Kunbaracs	TT
68	Kunfehértói-eperfasor	Kunfehértó	TE
69	Kunpeszéri gyöngyvirágos-tölgyes	Kunpeszér	TT
70	Kunpeszéri nyíres-nyáras	Kunpeszér	TT
71	Kunpeszéri-tölgyes	Kunpeszér	TT
72	Kunpusztai gyepterület	Kerekegyháza	TT
73	Ladánybenei Madarasi-tó	Ladánybene	TT
74	Lajosmizsei kocsányos tölgy	Lajosmizse	TE
75	Lőszpusztamaradvány	Császártöltés	TT
76	Mária-kápolna rétje	Kecskemét	TT
77	Méntelevi Zombory-birtok	Kecskemét	TT
78	Móricz-emlékfa kocsányos tölgy	Kecskemét	TE
79	Nádas-sziget	Kiskunhalas	TT
80	Nyárlőrinci tölgyes erdő	Nyárlőrinc	TT
81	Nyíri Hét-fa	Kecskemét	TE
82	Orchideás	Kunbaracs	TT
83	Pirtói-homokbuckák	Pirtó	TT
84	Platán- és vadgesztenyefák az 5. sz. főút mellett (121 egyed)	Lajosmizse	TE
85	Pulykási nyár-erdőmaradvány	Hajós	TT
86	Sóstói-parkerdő	Kiskunhalas	TT
87	Szabadszállási Strázsa-hegy	Szabadszállás	TT
88	Szanki szürke nyárfa	Szank	TE
89	Széktői Szabadidőközpont	Kecskemét	TT
90	Tarnai utca platánfasora	Lajosmizse	TE
91	Tölgyes	Érsekcsanád	TT
92	Tölgyes a 3818 hrsz-en	Kecel	TE
93	Tölgyfa a temetőben (02248 hrsz)	Kecel	TE
94	Vadkörtefa a 0331/11 helyrajzi számon	Lajosmizse	TE
95	Vadkörtefa a 0426/5 helyrajzi számon	Lajosmizse	TE
96	Vadkörtefa a 0736/20 helyrajzi számon	Lajosmizse	TE
97	Városközponti park	Kecel	TE

Forrás: TIR 2010. november

Natura 2000 területek

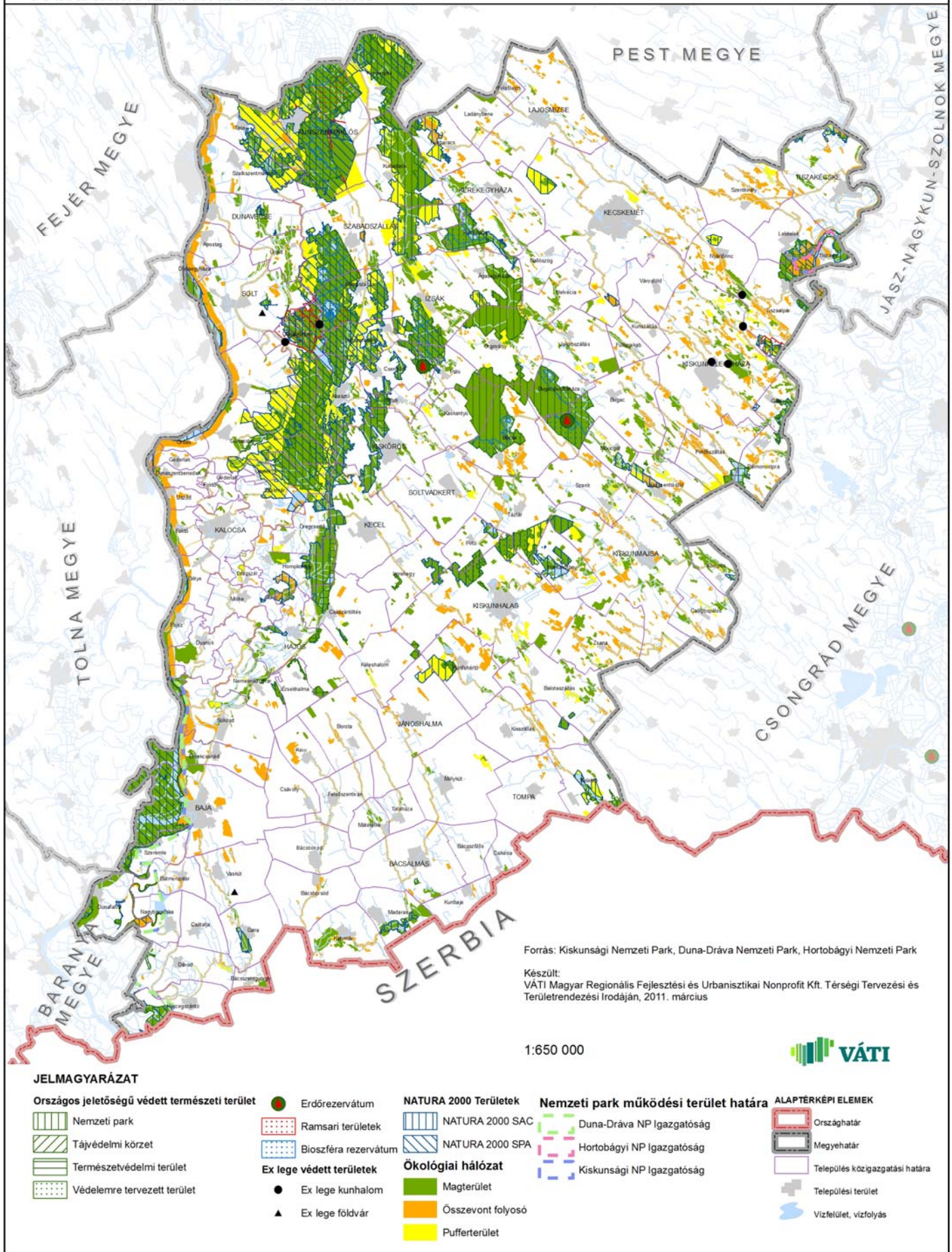
Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) Korm. rendelet 5. § (2) bekezdése alapján a környezetvédelmi és vízügyi miniszter közleménye a Natura 2000 területekkel érintett (földrészletek) települések jegyzékéről Bács-Kiskun megyében:

Működési terület	Natura 2000 terület neve	Érintett település
<i>Különleges madárvédelmi területek</i>		
DDNPI	Béda-Karapanca	Dávod
	Gemenc	Baja
DINPI	Jászkarajenői-puszták	Tiszakécske
HNPI	Közép-Tisza	Lakitelek, Tiszaalpár, Tiszakécske, Tiszaug
KNPI	Balástya-Szatymaz környéki homokvidék	Kömpöc
	Csongrád-Bokrosi Sós-tó	Tiszaalpár
	Felső Kiskunsági puszták és turjánvidék	Kunadacs, Kunbaracs, Kunpeszér, Kunszentmiklós, Szabadszállás, Szalkszentmárton, Tass
	Gátéri Fehér-tó	Gátér, Pálmonostora
	Izsáki Kolon-tó	Csengőd, Izsák, Páhi
	Kiskunsági szikes tavak és őrzégi turjánvidék	Akasztó, Csengőd, Dunapataj, Dunatetőtlen, Fülöpszállás, Harta, Kecel, Kiskőrös, Öregcsertő, Solt, Soltszentimre, Szabadszállás, Szakmár, Újsolt, Újtelek
	Tisza Alpár-Bokrosi ártéri öblözete	Lakitelek, Tiszaalpár, Tiszaug
<i>Különleges természetmegőrzési területek</i>		
KNPI	Szabadszállási ürgés gyep	Szabadszállás
<i>Kiemelt jelentőségű különleges természetmegőrzési területek</i>		
DDNPI	Béda-Karapanca	Dávod, Dunafalva, Hercegszántó, Nagybaracska, Bátmonostor
	Gemenc	Baja, Bátmonostor, Dunafalva, Dusnok, Érsekcsanád, Fajsz, Sükösd, Szeremle
	Tolnai Duna	Bátya, Dunaegyháza, Dunapataj, Dunaszentbenedek, Dunavecse, Fajsz, Foktő, Géderlak, Solt, Harta, Kalocsa, Ordas, Uszód
DINPI	Duna és ártere	Apostag, Dunaegyháza, Dunavecse, Szalkszentmárton, Tass
	Nagykőrösi pusztai tölgyesek	Nagykőrös
	Ráckevei Duna-ág	Tass
HNPI	Közép-Tisza	Lakitelek, Tiszaalpár, Tiszakécske, Tiszaug
	Tiszaugi Körtvélyes és Bokros	Tiszaug
KNPI	Ágasegyháza-Orgoványi-rétek	Ágasegyháza, Izsák, Orgovány
	Bócsa-Bugaci homokpuszta	Bócsa, Bugac, Bugacpusztaháza, Kaskantyú, Orgovány, Páhi
	Csongrád-Bokrosi Sós-tó	Tiszaalpár
	Dél-Bácska	Gara, Madaras
	Déli-Homokhátság	Kelebia
	Dél-Órjeg	Császártöltés, Hajós, Homokmégy, Kecel, Miske, Öregcsertő
	Érsekhalma-Nemesnádudvari löszvölgyek	Császártöltés, Érsekhalma, Nemesnádudvar

Felső-Kiskunsági szikes puszta	Kunszentmiklós, Szalkszentmárton
Felső-Kiskunsági szikes tavak és Miklapusztá	Akasztó, Dunapataj, Dunatetőtlen, Fülöpszállás, Harta, Solt, Soltszentimre, Szabadszállás, Szakmár
Felső-Kiskunsági turjánvidék	Fülöpszállás, Izsák, Kunadacs, Kunbaracs, Kunpeszér, Szabadszállás
Fülöpházi homokbuckák	Fülöpháza, Fülöpszállás, Kerekegyháza, Szabadszállás
Fülöpházi Hosszú-rét	Ágasegyháza, Fülöpháza
Fülöpszállás-Soltszentimre-Csengődi lápok	Akasztó, Csengőd, Fülöpszállás, Soltszentimre
Gátéri Fehér-tó	Gátér, Pálmonostora
Hajósi homokpuszta	Hajós
Harkai-tó	Harkakötöny
Harkakötöny-Bodoglári homokbuckák	Harkakötöny, Kiskunmajsa
Imre-hegy-Pirtó-Kiskunhalasi homokbuckák	Imrehegy, Kiskunhalas, Pirtó
Izsáki Kolon-tó	Csengőd, Izsák, Páhi
Jánoshalma-Kunfehértói-erdők	Jánoshalma, Kunfehértó
Kiskőrösi turjános	Akasztó, Csengőd, Kecel, Kiskőrös, Tabdi,
Matkópusztai ürgés gyep	Kecskemét
Móricgáti lápok	Jászszenlászló, Móricgát
Nagynyíri-erdő	Kecskemét
Nyárlőrinci-erdő	Nyárlőrinc
Ökördi-Erdőtelek-Keceli lápok	Akasztó, Dunapataj, Harta, Kecel, Kiskőrös, Öregcsertő, Szakmár
Peszéri-erdő	Kunpeszér
Péteri-tó	Pálmonostora, Petőfiszállás
Pirtói-Nagy-tó	Pirtó, Tázlár
Solti ürgés gyep	Solt
Tass-Szalkszentmártoni szikes puszta	Szalkszentmárton, Tass
Tázlár-Kiskunhalasi homokbuckák	Harkakötöny, Kiskunhalas, Tázlár
Tisza Alpár-Bokrosi-öblözete	Lakitelek, Tiszaalpár, Tiszaug

BÁCS-KISKUN MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉNEK MÓDOSÍTÁSA - VIZSGÁLAT

Védett természeti területek és értékek

Források jegyzéke

- Alsó-Tisza jobb part tervezési alegység Vízyűjtő-gazdálkodási Terve, 2009
- Ángyán József- Menyhért Zoltán: Alkalmazkodó növénytermesztés, ésszerű környezetgazdálkodás
- Bács-Kiskun megye környezetvédelmi állapotértékelése, 2005
- Bács-Kiskun megye területrendezési terve, 1998, 2006
- Budapesti Corvinus Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék: A tájterhelhetőség vizsgálatának módszertana, 2008.
- Dél-Alföldi Regionális Operatív Program, 2007.
- Dél-alföldi turizmusfejlesztési stratégia, 2007-2013, EuroSpa Hungary Kft., 2006.
- Dr. Vona Márton – Dr. Centeri Csaba – Dr. Belényesi Márta: Eróziós veszélyeztetettség elemzése a magyarországi kistérségekre, 2010
- Duna Régió Stratégia – Előterjesztés a Kormány részére, 2010.
- Duna-völgyi főcsatorna tervezési alegység Vízyűjtő-gazdálkodási Terve, 2009
- Európai Duna Régió Stratégia, Európai Bizottság 2010
- EuroSpa Hungary Kft. - Dél-Alföldi Turizmusfejlesztési Stratégia, 2007.
- Fejér megye területrendezési terve, 2009.
- Felső-Bácska tervezési alegység Vízyűjtő-gazdálkodási Terve, 2009
- Hablicsek László – Tóth Pál Péter – Veres Valér: *A Kárpát-medencei magyarság demográfiai helyzete és előreszámítása, 1991-2021*, KSH NKI Kutatási Jelentés, 2005
- Jász-Nagykun-Szolnok megye területrendezési terve, 2010.
- Központi Statisztikai Hivatal: *2001. évi Népszámlálási kötetek*, 2003-2005.
- KSH Területi Statisztikai Évkönyvek (2002-2007)
- Kulturális Örökségvédelmi Hivatal: Magyarország műemlékjegyzéke, Bács-Kiskun megye, 2006.
- Magony András: Primer energiahordozók helyzete és ellátásbiztonsága Magyarországon, 2008.
- MAVIR Magyar Villamosenergia-ipari Rendszerirányító Zrt.: A magyar villamosenergia-rendszer hálózatfejlesztési terve, 2006.
- Mezőgazdasági Gazdaság szerkezeti Összeírás (2003-2007)
- MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet: Tanyakutatás – Kutatási Jelentések, 2005.
- Nagykőrösi-homokhát tervezési alegység Vízyűjtő-gazdálkodási Terve, 2009
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia, 2005-2013, Magyar Turisztikai Hivatal, 2005
- Országos Területfejlesztési Hivatal: Duna Komplex Program, 2006.
- Országos Területrendezési Terv, 2001, 2003, 2008
- Országos Vízyűjtő-gazdálkodási Terv, 2010
- Pataki R., Centeri Cs.: Eróziós veszélyeztetettség elemzése a magyarországi kistérségekre az USLE modell alapján, 2001
- RePUS Final Report, 2007
- Részvízyűjtő-gazdálkodási Tervek (Duna, Tisza), 2010
- Spatial Plan of the Republic of Serbia 2010-2020
- Szabó Klára (főszerk.): Bács-Kiskun megye kézikönyve, 1997.
- Tisza vízyűjtő területfejlesztési terve (TICAD – Tisa Catchment Area Development SEE transnational projekt
- Varratmentes Európa - A közúti átkelési lehetőségek sűrítésének vizsgálata 2008.(Bokút-Terv Kft.)
- Varratmentes Európa II. Vasúti határátmenetek vizsgálata 2009.
- VÁTI Kht. – MTA RKK ATI: Átfogó fejlesztési program a tanyás térségek helyzetének javítására, különös tekintettel a tanyavillamosítási feladatokra, összefoglaló, 2005.

- VÁTI TEÉMI: Országgyűlési Jelentés a területi folyamatok alakulásáról, a területfejlesztési politika, valamint a területrendezési tervek érvényesüléséről, értékelő összefoglaló, 2009
- VÁTI TTÉI – MTA RKK: A magyar településhálózat helyzetéről és távlatairól – Értékelő jelentés, 2010.
- VÁTI TTÉI: Országos Területfejlesztési Konceptió - Felülvizsgálat, 2010.
- Víz Keretirányelv Jelentés, 2005 és 2009

- <http://www.ksh.hu>
- <http://www.nepszamlalas.hu/hun/index.html>
- internet.kozut.hu
- teir.vati.hu
- www.wikipedia.hu
- <http://www.termeszetvedelem.hu>
- <http://www.knp.hu>
- <http://www.ddnp.hu>
- <http://www.hnp.hu>
- <http://www.koh.hu/>
- <http://www.muemlekem.hu/muemlek>
- <http://www.vilagorokseg.hu/menu3.html>
- <http://jupiter.elte.hu/terkep+lista2.php?>
- http://www.lovardakalauz.hu/lovardak/bacs_kiskun
- <http://www.horgasz.hu/page/500/akt/5/megye/bacs/html/horgaszvizek.html>
- <http://www.termalfurdo.hu/varosf.php?r=D%E9l-Alf%C3%B6ld> .
- <http://strand.lap.hu/>
- <http://turistautak.hu/poi.php?lap=2&egylopon=50&action=browse&ob=state&od=n&type=tanosvenyallomas>
- <http://www.vadaszat.net/vt/vt.html>
- www.mszet.hu